STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00832

NYU INGLAND

Isaac Raboy

Permanent preservation of this book was made possible by
John & Zahava Doering
in honor of
the children

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

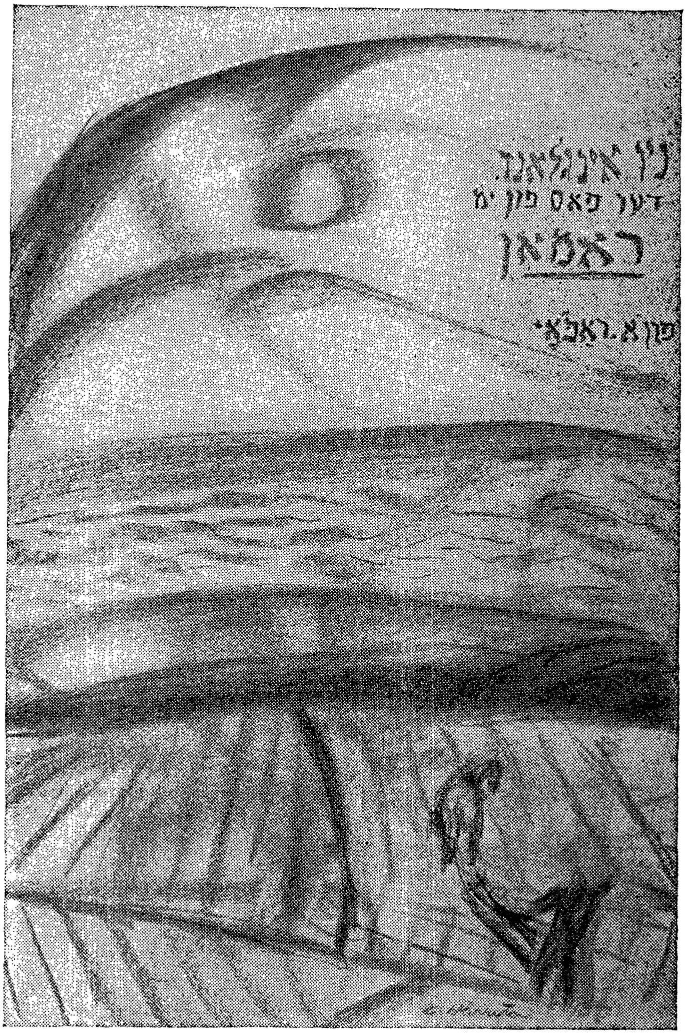

באצירונגען פון א. הערימאן.

פערלאג אמעריקא

Copyright, 1918
by
I. RABOY

צו מיין פאָטער יוסף חיים
און צו מיין מוטער חיה רייזי
א מתנה.

דער פּאַס פון ים. ראַמאַן

ערשטער טייל

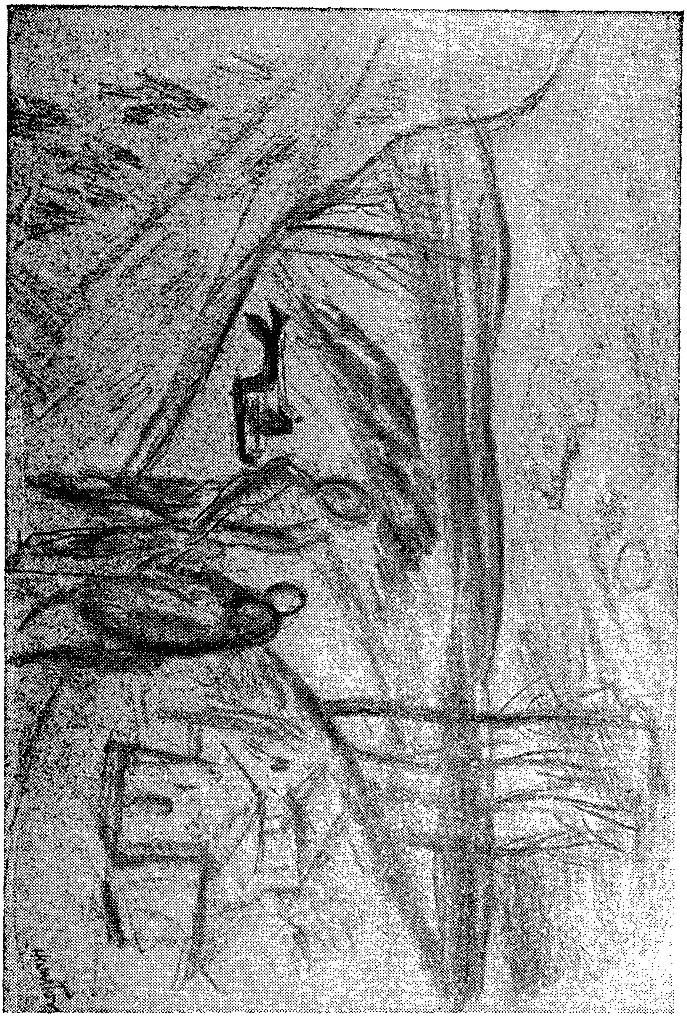

I

דער נייער וועג

פוןביידע זייטען טשיפּעל־הילער וועג, לויפען צוואוואָרפענע, פערפּלאָנטערטע און קרומע אויסגעבויגענע וועלדלאַך.

שמאָל און קרום און אויסגעבויגען איז דער וועג.

געהט מען, מיט דעם וועג, דאַכט זיך, אז אָן דאָרט ווייט האַקט ער זיך אָפּ און עס הויבען זיך אָן וועלדער.

און בלייבט מען אזוי שטעהן אין מיט וועג, מען פערטראַכט זיך:

„דער מענש, וואָס האָט דעם דאָזיגען וועג געשניטען, האָט ניט געהאַט דאָס גלייכקייט אין זיינע פּיס: געשניטען א שטיקעל וועג, זיך אָפּגעשטעלט, געקוקט צוריק און נאָכדעם, ניט ווילענדיג, ווייטער אָנגעהויבען צוהאַקען דעם וועג“.

מר. וויינבוים האָט עפּעס אזוינס געטראַכט אהיים געהנדיג פון שטעדטעל און ביי זיך אָפּגעמאַכט נאָך אמאָל:

„ווייל מען האַלט נאָך אָפען די אויגען, בעדאַרפען דעם וועג צורעכט מאַכען. פריהער מוז מען די וועלדלאַך פון ביידע זייטען ארומהאַקען און פערגלייכען און נאָכדעם דעם גאַנצען וועג איבערצוגראָבען און איבערשיטען מיט קליינינטשקע שטיינדלאַך און פון אויבען בעדעקען מיט זאַמד און איהם גוט איינפּרעסען.

און נאָכדעם וועלען מענשען פאָהרען און זיך גלאַט וואונדערן אויף דעם שעהנעם וועג. און אַ צווייטען מאָל וועלען מענשען פאָהרען און וועלען נאָט לויבען און דאנקען דערפאַר וואָס זיי דארפען ניט אזוי פיעל קירעווען מיט זייערע פערד און אָקסען, און די שטומע בהמה, דער אָקס און דאָס פערד וועלען פיהלען אַ לייכטקייט אין זייערע פיס.

אָט אזוי האָט מר. וויינבוים געטראַכטען און געגאַנגען לאַנגזאַם ביים זייט פון זיינע אָקסען. זיין הארט, גרויליך בערדעל איז געווען אביסעל אויפגעהויבען פון זיין ברייטער, איינגעפאַלענער ברוסט און זיינע אויגען זיינען טיעף ביי איהם אונטער זיין שטערען ארומגעלאָפען הין און הער און פערבליקט דעם גאַנצען וועלדליכען ארום־און־ארום.

— דזשי! — האָט מר. וויינבוים אויסגעזונגען. און באַלד, ווי ער וואָלט זיך פערענטפערט פאַר די אָקסען דערפאַר וואָס זיי זיינען דורך זיין „דזשי“ שיער ניט אריין אין וועלדעל אריין, — האָט ער אַ ברום געטהאָן אין דער גיך:

— האה, ברים, האה, האה!

ברים, דער ברוינרויטליכער, גרויסער אָקס מיט די פערדרעהטע, וויס־זילבערנע, גרויסע הערנער, האָט מיט זיין ברייטביינינגען קליפ און נאַקען אַ שטופ געטהאָן זיין חבר בראַד, אויף לינקס.

דער אַלטער וויינבוים האָט אויסגעזונגען זיינע „דזשים“ און „האהס“ און אַלע מאָל אַ פאַך געטהאָן מיט זיין ווייכען, לאַנגען בייטש אין דער לופט אריין.

און די אָקסען האָבען מיט זייערע גרויסע, וויס־גרויע אויגען, וועלכע האָבען פון אָפּשיין פון זייערע דונקעלרויטע ברעמען אויסגעוויזען ווי די אויגען פון אַ מענשען וואָס ארבייט זעהר אַ סך און שלאָפט זעהר ווינציג, — געוואַכט וויינבוימס קלענסטען קעהר.

און מיט זייערע גרויסע, געלע אויערען, וועלכע זיינען געווען בעוואַקסען ארום די ברעגען מיט שיטערע, לאַנגליכע האָר, האָבען זיי געשאָקעלט אראָפּ און ארויף און זיך איינגעהערט צו מר. וויינבוים׳ס געזאַנגען.

ווייל, ווען דער ווידערקלאַנג פון אַ בעפעהל, אויף רעכטס, האָט זיך נאָך געהאַלטען אין איבערוואַרפען פון איין זייט וואַלד צום אַנ־

דערן זייט וואלד, איז שוין פון מר. וויינבוימען געקומען אַן אנדער בעפעהל, אויף לינקס:

— ברים, הא, האה!

מר. וויינבוים האָט דעם דאָזיגען ברייטביינינגען אָקס „ברים" און אויך זיין חבר „בראָד" אויפגעצויגען פון קליינע קעלבלעך. זיי האָבען איהם געקענט, ווי קינדערלאַך קענען זייער טאַטען.

און דערפאר איז ער זיך געגאנגען ביי דער זייט, מיט דער ווייכער, לאַנגער בייטש אריבערגעוואָרפען אויף זיינע אַקסעל און ווען ער האָט בעדארפט צו זיי געבען זיין בעפעהל, האָט ער זיך געטהאָן א דרעה אוים צו זיי און געזאָגט צו די אָקסען:

— קינדערלאַך, אָט אזוי! — און ווייטער געגאנגען ביי דער זייט.

דער טאָג, א שעהנער און זעהר אַ קליינער, האָט געהאַלטען ביים אוועקגעהן, און די זון האָט שוין אָנגעהויבען זיך צו בעהאַלטען און איינדעקען אין אבענדליכע וואָלקענס.

עס האָט אָנגעהויבען צו ווערען טונקעלער און טונקעלער, און פון ביידע זייטען וואלד האָט זיך געשפּארט א פיאָלעטעווער שאָטען און זיך געשפּרייט אויף דעם קרומען וועג.

מר. וויינבוים'ס הויכליכע פיגור האָט אָנגעהויבען צו וואקסען פון זיינע דאַרע ביינער ארוים. ער איז איצט געגאַנגען ביים זייט פון זיינע אָקסען און געטראַכט פון זיין קליינער און פריילעכער אסתר, וועלכע ער האָט היינט געזעהן אין שטעדטעל און פון וועמען ער פיהרט א געריס צו דער מאַמען.

און עס האָט זיך איהם פּלוצים פערוואָלט שוין צו זיין אין דער היים. ער האָט אויפגעהויבען זיינע אויגען און פון ווייטען האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אַז אָן דאָרט־אָ שטעהט א בוים אין מיטען וועג. עס האָט דאָך אָבער ניט געקענט אויסוואַקסען אזא גרויסער בוים אין מיטען וועג. מיט דעם איינענעם וועג איז ער דאָך היינט אין דער פריה געפאָהרען אין שטעדטעל.

און ווידער האָט זיך מר. וויינבוימען שוין געטראָפען א סך מאָל, אַז ער האָט גאָר פּלוצים דערזעהן א זאַך אויף אזא אָרט, וואו ער האָט יאָהרען זיך אומגעדרעהט און עס קיינמאָל ניט געזעהען...

דערווייל האָט זיך אויסגעלאָזען פון בוימעל אין מיטען וועג, אַז דאָס איז געווען א מענש מיט א האַק אריבערגעוואָרפען איבער דעם אַקסעל.

— אַ גוטען אבענד, מר. וויינבוים! — האָט יענער אַ הויב געטהאָן מיט זיין האַק אין דער הויך און זי צוריק אַרונטערגעלעגט איבער זיין אַקסעל.

— אַ טפו... גוטען יאָהר אייך, וואַלדען. וואָס אַן אַלטען אידען קען זיך אויסדראַכטען: אַ בוימעלע שטעהט אין מיטען וועג... אנטלייהט מיר אייער האַק, וואַלדען, וועל איך דאָס בוימעלע אָפּהאַקען...

אַזוי האָט מר. וויינבוים געזאָגט, און דערביי געשמייכעלט און געוויזען מיט אַ בויג ווי ער וועט דאָס בוימעלע אונטערהאַקען, און זיך געכאַפּט און פערענדיגט שוין אַביסעל פערטראַכט:

— דער וועג איז אַזוי אויך אַ שלעכטער, בעדאַרף מען נאָך אַ האַק מיט זיך מיטנעהמען אין וואָגען און האַקען בוימלאַך פון מיטען וועג.

וואַלדען האָט ברייט און אין־זיך געשמייכעלט, פערוואָרפענדיג זיין גרויסען קאָפּ אויף צוריק און פון זיין גרויסען מויל האָבען זיך בעוויזען און גיך פערשוואונדען געזונדע ווייסע צייהן.

מר. וויינבוים האָט ניט פערפעהלט צו בעמערקען, צום ערשטען מאָל, וואַלדענס שטאַרקע, שעהנע צייהן און זיך אַביסעל פערטראַכט און באַלד זיך צוריק געכאַפּט, אַז מען טאָר ניט גאָט דערצאָרענען און זיך פערטראַכטען איבער זיינע בעשעפעניסען.

דער „יאָך־אָקסען" זיינען געשטאַנען פון הינטען און אונרוהיג געביטען זייערע פיס און געדרעהט זייערע גראָבע העלזער אין דעם שווערען הילצערנעם יאָך, פון וואָס דער אַלטער, גלאַנציגער און פערהאַרטעוועטער יאָך האָט געסקריפּעט, און אַלע מאָל האָט זיך איין אָקס מיט דעם אנדערן געפלאָכטען הערן אין הערן.

וואַלדען האָט אויף זיי געקוקט און זיך געוואונדערט, ווי אַזוי אַזעלכע גרויסע, שווערע אָקסען קענען זיין אַזוי אונרוהיג. מיט דער האַק איבער זיינע אַקסלען האָט ער געדרעהט, ווי מיט אַ לייכטען שטעקעלע און האָט געוואַרט, אַז מר. וויינבוים זאָל אָנהויבען צו ריידען פריהער.

צי דער אַלטער האָט יע געוואוסט אַז יענער וואַרט, צי ער האָט ניט געוואוסט, נאָר ער האָט אַליין אָנגעהויבען צו ריידען פריהער:

— איך וואָלט נאָך איין זאַך געוואָלט דערלעבען, וואַלדען, אַז מיר זאָלען זיך צוזאַמענגעהמען אַלע אידען פון טשייפּעל הילל און מאַכען אַ גוטען וועג. מיר זיינען, אַ דאַנק צו גאָט, איצט דאָ אַלע

גוטע שכנים; אידען, וואָס קענען האַלטען אַ האַק אין זייערע הענט און איטליכער האָט זיך זיינע פערד און אָקסען; פאַר וואָס זאָלען מיר ניט אויסגלייכען דעם וועג?

— זעהר שעהן, זעהר שעהן! — האָט וואָלדען געדרעהט מיט דער האַק איבער זיין אָקסעל און ווייטער געשמייכעלט מיט זיינע ווייסע צייהן — אָבער איך ווייס ניט צו וועמען איך זאָל זיך צוהערען. מיין פאָטער בעדאַרף נאָר פריהער האָבען אַ שול... ער וויל, אַז מיר זאָלען ערגעץ אין וואַלד אויפבויען אַ שול, אַז אידען זאָלען קומען אַהין דאַווענען.

— טאַקע, אויך שעהן! — איז דער אַלטער וויינבוים געוואָרען אַ פערפלאָמטער און אַ הויב געטהאָן מיט זיינע אַקסלען — אַה, ווי שעהן עס וועט זיין. אַ שול אין ערגעץ, אין מיטען וואַלד! אָבער, פריהער קומט דער וועג. אַז עס וועט זיין אַ שעהנער וועג, וועלען מענשען קענען גערן אין שוהל אריין, כע, כע.

— מען דאַרף אַ שמועס טהאָן מיט מיין טאַטען, — האָט וואָל־דען געזאָגט זעהר פויל, ווי ער וואָלט שוין סיי ווי סיי געוואוסט, וואָס זיין טאַטע וועט ענטפערען, — אָבער איך ווייס, אַז אַזוי ווי עס איז ביי אייך אַ שעהנע זאַך דעם וועג צורעכט צו מאַכען, אַזוי איז עס ביי מיין טאַטען נאָך שעהנער צו אויפבויען אַ שול, אַז מענשען זאָלען אַהין קומען גאָט בעטען און ביי אַן אַנדערן, קען זיין, איז אפשר דאָס שעהנסטע אין דער וועלט, אַז ער זאָל האָבען אַ גוט פערדיל, ער זאָל האָבען מיט וואָס זיינע פעלדער צו בעאַרבייטען און זאָל קענען ציהען זיין ברויט פון דער ערד.

— איהר מיינט, איך ווייס, איך ווייס, ראָזענבערג׳ן, טאַקע אַ רחמנות, אָבער אין דעם איז ניט גאָט און ניט לייט, קיינער ניט שולדיג — נאָר גענוג, איך וויל ניט ריידען קיין לשון־הרע.

און דערנאָכדעם האָט מר. וויינבוים אַ קוק געטהאָן אויף וואָלדע־נען און מיט די לאַנגע דאַרע פינגער פון זיין האַנד אַ קוועטש געטהאָן וואָלדענס האַנד, אַרום מוסקעל וואָס אין דער אויבערשטער טהייל פון אָרעם, און געזאָגט:

— נו, איהר זייט דאָך אפשר מיעד, אַ גאַנצען טאָג געהאַקט האָלץ. איך בעט אייך אָבער, אַז איהר זאָלט אַרונטערקומען צו אונז אין הויז, שבת צו נאַכט. מיין אסתר׳ל וועט זיין אין דער היים, וועלען מיר אַביסעל פערברייננען. איבערהויפּט לאָזט אייך ניט בעטען

און קומט אריין אַפּט. עס איז אַזוי גוט ווען מען זיצט צוזאַמען ביים טיש, ווינטער. קומט איהר אַרונטער שבת־צו־נאַכט?

— מיט פערגעניגען!

אַזוי האָט וואַלדען געענטפערט און זיך פערנוינגט און אַוועק אין זיין וועג.

II

זיינס!

אַז מר. וויינבוים איז צוגעקומען פאַר דעם טויער פון זיין הויז, וועלכע איז געשטאַנען אַ פיער־עקיגע, אַ גרויסע ביים וועג, איז שוין אין דרויסען געווען פינסטערליך.

קעגענאיבער אויף דער אַנדער זייט וועג איז געווען אַ טויער צו מר. וויינבוים'ס לאַנקעס פון וואַנען עס האָט זיך אויפגעהויבען פון דער ערד עפּעס אַ רונדער גרויסער פלעק, וואָס מר. וויינבוים האָט געוואוסט, אַז עס איז זיין אייגענער וועלדעל, אויף וועלכען ער האָט יאָהר־איין, יאָהר־אויס געהאָפּט און געאַרבייט און ווייטער געהאָפּט, אַז די בוימער וועלען גרעבער ווערען, אַז די בוימער וועלען הויך ווערען, וועט ער זיי פערקויפען צו אַ סוחר פון ברעטער, אָדער ער וועט זיך נאָר אַליין אָפּנאַרען, וואַרטען און וואַרטען, און דערנאָכדעם, אַז די בוימער וועלען גראָב און הויך אויסוואַקסען וועט ער זיי לאָזען פאַר זיך אַליין — זיינס!

אויף יענער זייט פון וואַלד איז אַ גרויסער שטיק הימעל פערבלייבט געוואָרען און דאָס גרויסע ראָד פון דער פולער לבנה האָט אָנגעהויבען זיך אַרויסצודרעהען פון וואַלד אַרויס.

פון וועג האָט מען זיך בעדאַרפט אַ שאַרפען דרעה טהאָן אין טויער אַריין. האָט מר. וויינבוים אָנגעהויבען ריידען אַביסעל העכער צו זיינע אָקסען.

עפענט זיך אויף די טיהר פון הויז. עס דערהערט זיך אַ פּאַטש מיט צוויי הענט און אַ קוויטש.

מר. וויינבוים האָט זיך דערשראָקען, באַלד געקומען צו זיך און דערזעהן זיין פרוי אויף דעם גאַניק פון זיין הויז.

— אוי, אַ פייער, אַ פייער! — האָט זיין פרוי געשריען און געקוויטשעט.

— רבקה, גאָט איז מיט דיר, גאָט איז מיט דיר!

— עס ברענט!

— רבקה, וואו ברענט? גאָט איז מיט דיר!

— אָן דאָרט!

— נאַרעלע, עס איז דאָך די לבנה. גאָט איז מיט דיר, עס איז די לבנה...

מר. וויינבוים האָט געלאָזען זיינע אָקסען מיט דעם וואָגען אין מיטען הויף און איז צוגעלאָפען צו זיין פרוי און זי אַרומגענומען מיטביידע הענט און פעסט אַ טרייסעל געטהאָן.

— וואָס פאַלט דיר איין, גאָר פּלוצים. ניט דאָס ערשטע מאָל אַז די לבנה קומט אַרויס קענען אונזער הויז, גאָט איז מיט דיר!

רבקה האָט אַ קוק געטהאָן אין יענער זייט, וואו די לבנה איז שוין געשטאַנען אַ קיילעכיגע, אַ גרויסע. און באַלד, ווי זי וואָלט נאָך ניט אַרויסגעשלאָגען פון איהר האַרץ דעם פּחד פאַר עפּעס אַן אומגליק, וואָס הויערט איבער זייער הויז, — האָט זי באַלד אַ פרעג געטהאָן:

— געזעהען אסתר'לען?

— געזעהען, נאַרישע אידענע, געזעהן!

— וואָס־זשע האָסטו זיך אַזוי שפּעט פערזאַמט?

— איך האָב אָנגעטראָפען אַ מענשען אויף'ן וועג, האָבען מיר אַביסעל גערעדט.

נאָכדעם איז מר. וויינבוים אַוועק צום וואָגען, אַרויסגענומען עט־ליכע פּעקלאַך און זיי דערלאַנגט רבקה'ן און געזאָגט:

— ברייננ אַרוים דעם לאָמטערען. האָסט איהם שוין אָנגעצונ־דען?

— פון איצט אָן. עס שטעהט שוין דער לאָמטערען אָן אָנגעצונ־דענער שוין פון לאַנג, וואַרט און וואַרט. האָב איך דערווייל אַריינגע־נומען די קוה אין שטאַל אַריין און די קעלבלאַך פערמאַכט אין די קעמערלאַך — —

— נענוג, נענוג, לאָז איבער אויף שפּעטער, איצט ברענג אַרוים דעם לאָמטערן און קום אַרוים דורך דער הינטער־טיהר, אין שטאַל אַריין.

מר. וויינבוים האָט ווייטער אָנגעהויבען צו ריידען מיט זיינע אָקסען און דער וואָגען האָט געסקריפּעט און ער האָט געטראַכט:

„— רבקה איז עפּעס אַזוי געוואָרען, אַז זי שרעקט זיך פאַר איהר איינענעם שאָטען.“

ביים שטאַהל האָט ער אַרויסגעשלעפּט די פּלעקער פוןביידע זייטען פון דעם יאָך, און די אָקסען זיינען געבליבען שטעהן פרייע און האָבען זיך גענומען אָפּלעקען מיט זייערע צינגער.

דערווייל איז אַרויסגעקומען רבקה מיט דעם לאָמטערען און אַ לאַנגער פּאַס מיט ליכט האָט זיך אויסגעלעגט איבער דער ערד און איז אַרויפגעשפּרונגען אויף די אָקסען און אויף דער וואַנד פון שטאַהל.

מר. וויינבוים האָט אויף די אָקסען אָנגעשריען, געעפענט די טיהר און זיי זיינען אַריין אין שטאַל און האָבען, ווי דערשראָקענע קינדער, זיך געוואָלט ביידע דורכשטופען מיט איין מאָל דורך דער שמאָלער טיר פון שטאַל.

אויף וואָס מר. וויינבוים האָט זיך שטאַרק אָנגעבייזערט.

די אָקסען האָבען זיך צושטעלט אויף זייערע ערטער, אַריינשטעק־קענדיג גיך זייערע קעפּ אין די הילצערנע האַלטערס, און מר. וויינבוים האָט אויך אַזוי גיך פערקייטעלט איבער די קעפּ פון די אָקסען די שווערע אייזערנע קייטלעך, כדי זיי זאָלען ניט קענען אַרויסגעהן פון זייערע ערטער איבער נאַכט.

די קיה, וועלכע זיינען שוין געלעגען אויף זייערע מיט שטרוי אויסגעשפּרייטע „בעטען“ און געקייעט מיט פערמאַכטע אויגען, גע־דרעמעלט, און אפשר שוין געוואָלט באַלד פערגעסען אין זייערע פליכ־טען צו מר. וויינבוימען און זיינע פליכטען צו זיי, האָבען זיך איצט געטהאָן אַ שטעל־אויף, פריהער מיט די הינטערשטע פיס און דער־נאָכדעם אויך אויף די פאָדערשטע פיס, מיט אַ פריילינבען קלאַפּען, און איינע נאָך די אַנדערע שטילערהייט געמריקעט.

די קליינע קעלבלאַך האָבען דורך די ווענטלאַך און דורך די שפּאַלטען וואָס צווישען איין ברעט און דער אַנדערער, געשטעקט זייערע קעפּלאַך און מיט די צינגלאַך געלעקט און קורץ און ברוגז׳לאַך אַרויסגעלאָזען אַ מריקעניש, ווי זיי וואָלטען זיך איינער מיט׳ן אַנדערן נאָכגעקרימט.

און רבקה האָט געהאַלטען דעם לאָמטערן אין דער הויף. און מר. וויינבוים האָט פון דער הויכער הורבע מיט היי אַרונטערגעוואָרפען

גאַנצע פּאַכען, איינגעפּרעסטע און פערפּלאָנטערטע גראָזען. עס האָט זיך אויפגעהויבען איבער דער גאַנצער שטאָל אַ שאַרפער ריח פון קרייטיכער.

און אַז אַלע בהמות זיינען שוין געשטאַנען מיט זייערע קעפּ טיעף אריינגעגראָבען אין די פערפּלאָנטערטע שטרויעלעך, האָט מר. ווייַנבוים זיי נאָך אַ גלעט געטהאָן, איטליכער בהמה בעזונדער איבער׳ן קאָפּ, צווישען די הערנער.

ער האָט אויסגעמלאָקען זיינע קיה, אַנגעטרונקען די קליינוואַרג מיט מילך און שוין צום הונדערטסטען מאָל זיך געוואונדערט ווי אַזוי די קעלבלאַך, נאָכדעם ווי זיי טרינקען אויס די גאַנצע מילך פון דעם עמער, קלאַפּען מיט זייערע קעפּ אין דעם דעק פון עמער, אַז דער דעק זאָל געבען נאָך מילך.

און דערנאָכדעם איז מר. ווייַנבוים אוועק אין הויז מיט רבקה׳ן זיך אָפּנעהמען זיינס — דאָס וואָס רבקה האָט איהם אָנגעגרייט און דאָס וואָס נאָט האָט זיי געהאָלפען, אַז זיי זאָלען קענען אָנגרייטען. זיינס !...

III

עס הייבט אָן שנעען.

שפּעט אין אבענד האָט דוד וואָלדען שוין געוואָלט צוריקכאַפּען דאָס וואָס ער האָט צוגעזאָגט מר. ווייַנבוימען „מיט פערגעניגען“, און עס האָט איהם באַנג געטהאָן וואָס ער האָט זיך באַלד נאָכדעם צוזעגענט מיט איהם און אוועק אהיים.

עס האָט געקענט הייסען :

— מיט פערגעניגען וויל איך קומען זעהן אייער מיידעל אסתר.

און :

— לענגער שטעהן מיט אייך, און איהר זאָלט מיר אריינקוקען אין מיינע אויגען, וויל איך גיט.

נאַר, וואָס פּאַלט איהם איין אַזוינע זאַכען ? — האָט דוד גע־לאַכט פון זיך.

אַ שכן בעט זיך ביי איהם צו קומען אין זיין הויז אריין. מיינט ער, אַז דוד וואָלדען זאָל קומען.

און אז דאָס מיידעל וועט זיין אין דערהיים, איז דאָך גאָר בעסער. אינטערעסאַנט!

דוד קען זיך עס ניט אַרויסשלאָגען פון קאָפּ.

מר. וויינבוים וויל מאַכען אַ נייעם וועג.

מען איז געזעסען ביי דעם טיש, דוד און זיין טאַטע־מאַמע. גע־נעסען שטיל.

דוד האָט געקוקט אויף דעם פּנים פון זיין טאַטען. עס איז גע־ווען דאָס פּנים פון אַ ווייט פערטראַכטען מענשען.

דער פאָטער דערציילט גאָר נישט אין הויז. פון זיינע פער־טראַכטע ווייטע אויגען לייענט מען עס אַרויס, פון זיין שווייגען און פון זיין אַפּטער אויפגעקאָכטקייט, ווען ער ווערט בייז, און עס געהט ביי איהם דער כעס אין דער גיך אַוועק און ער צושמייכעלט זיך.

דוד'ן האָט ער שוין אַ העלפט פון זיין פערטראַכטער זאַך, אומ־בעוואוסט, אַרויסגעגעבען.

זיך נאָכגעפרעגט צי עס איז דאָ ביי זיי אין וואַלד אַ סך טענענ־בוימער. און אויב דוד איז זיכער, אז דאָרט וואו די סקאָלע איז אין וואַלד, אויב יענער אָרט איז אויף זייער לאַנד.

— אונזער לאַנד, טאַטע! — האָט דוד געענטפערט און עס איז פאַר זיינע אויגען אויפגעשטאַנען זיין טאַטענס שול אַרומגערינגעלט מיט יונגע בוימלאַך. די בוימלאַך וועלען פּאַטשען מיט זייערע צווייר־גען אין די פענסטער פון שול. אינעווייניג וועט זיין לידיג און טרויעריג.

דער רעגען וועט די שול וואַשען און דער ווינד וועט זי טריקענען.

די זון וועט אַריינקוקען דורך אַ פענסטער און אַפּוואַרפען אַן אַנדער זון אין דעם קעגענאיבערדיגען פענסטער און זיך דורכשטיפען און אַנטלויפען אין וואַלד.

און אין די ווייסע לבנה־נעכט וועלען הירשען אַרומשפּאַצגען אַרום די וואַנד פון דער שול און זיך איינהערען צי עס געהט ניט עמיצער אויף זיי שיסען.

טראַכט דער פאָטער דערפון, וואָס זיין פּנים איז ווי פון אַ ווייט פערטיעפטען מענשען?

און ווער וועט קומען אין זיין שול?

שכנים!

מען פאָהרט מיט איין וועג, אלע מאָל, אהין און צוריק. מען ציהט דאָס שטיקעל ברויט פון איין ערד און פון וואלד.

איינער וויל אויפבויען א נייע שול און איינער וויל מאכען א נייעם וועג...

נאָך דעם עסען, האָט זיך דוד אוועקגעזעצט אין דעם וויעגשטוהל מיט זיין בוך און מיט דער פייפ. געראויכערט, לאָזענדיג פון איין עק פון זיין מויל קליינע אָפּגעריסענע זיילכעלאך מיט רויך. געקוקט אין בוך און ניט געלעזען.

א גאַנצען טאָג געוועזען אין די וועלדער. זיך איינגעזאפּט מיט ווילדקייט. מיעד זיינען אלע גליעדער. און עס ברענען די אויגען פון דעם ליכט פון קליינעם לאָמפּ. פון דעם אייזערנעם אויוועז פליסט א ווארעמע פארע פון פלאמיגען גריגעם האָלץ און פון צולאָזענער טמאָלע.

דוד'ס מוטער איז ארויס, מיט א פּראָל פון טיר, אין דרויסען און ווי א דערשראָקענע צוריק אריינגעלאָפען, ציהענדיג מיט די אקס־לען און שווער אטמענדיג:

— עס הויבט אָן שנעען!

— זאָל גאָט העלפען א שנעע — האָט דער פאָטער געזאָגט מיט פרייד, ווי א קליין קינד איבערזאָגענדיג נאָך א מאָל דאָס וואָרט „א שנעע“!

מען איז געגאַנגען שלאָפען.

דוד האָט נאָך ניט געהאַט צייט א טראַכט צו טהאָן פון דעם מיידעל, וואָס וועט זיין שבת־צו־נאַכט אין דער היים און פון דעם שנעע, און ער איז איינגעשלאָפען אין א שווערען, פערפאלענעם שלאָף.

IV

דער לאַנגער פּאַס פון ים

איצט, ווייל דער שנעע פאלט אין דרויסען, און צו שבת־צו־נאכט איז נאָך ווייט, וועל איך אייך, דערווייל, דערצעהלען, אז אין דעם פארם, וואו די וואָלדענס וואוינען, האָבען אמאָל געוואוינט דריי ברי־דער. זיי האָבען געהאַט דריי ווייבער, און אליין געוועזען פערנומען מיט אַרבייט אין דער גרויסער שטאָדט.

און די ווייבער זיינען געוועזען אין הויז, אויף דעם פעלד און אין וואלד.

און אז עס איז געקומען אויף א יום־טוב, זיינען די דריי ברידער אהיים געקומען צו זייערע ווייבער און מיטגעבראכט דאס גאנצע געלט, וואס זיי האבען אפגעשפארט פון דער ארבייט אין שטאדט.

און אלע מאל, ווען די ברידער זיינען אהיים געפאהרען, זיינען זיי פון שטאדט אוועק מיט דעם געדאנק מעהר אהין ניט צוריק צו קומען.

נאר, ווי דורך עפעס א פערשאלטענער זאך, אז זיי זיינען אלע דריי אהיימגעקומען און אוועקגעגעבען זייערע ווייבער דאס ביסעל געלד און ארויסגעגאנגען א מאל איבער די פעלדער און אן אנדערש מאל אויף אין וואלד אריין, און א קוק געטהאן, ווי עס וואלגערען זיך שטיינער איבער די פעלדער און דער וואלד איז אנגעווארפען מיט איבערגעקעהרטע בוימער, און אז זיי האבען א קוק געטהאן אויף דער הויז זייערער, ווי דא און דארטען פעהלט א ברעט און די ווענט און דער דאך איז בעוואקסען מיט גרינעם מאך און אין די קוימענס איז דא לעכלאך ארום און ארום, פון וואנען עס שפארט אזוי דער רויך, און צום סוף — זייערע פערפרארענע קינדערלאך —

האבען זיי א שפיי געטהאן אויף דעם דארף און אוועק צוריק אין שטאדט אריין. ווייטער ארבייטען און ווייטער פערדינען און שפארען געלד.

אט אזוי האט זיך געדרעהט דאס רעדעל ביז איינמאל האבען די ווייבער, אלע דריי, דאס רעדעל אפגעשטעלט און געלאזט וויסען זייערע מענער, אז זיי ווילען אויך אין שטאדטאריין.

איז די ברידער פינסטער געווארען אין די אויגען.

וואס זאלען זיי טהאן מיט זייערע ווייבער און אזוי פיעל פער־פרעמדטע קינדערלאך אין דער גרויסער שטאדט?

און עס האט זיך זיי אויסגעדאכט, אז די שטאדט איז שוין אזוי אויך אנגעפילט מיט מענשען און עס וועט ניט זיין קיין ארט פאר זייערע ווייבער און קינדערלאך.

נאר, אז די ווייבער ווילען אין שטאדט אריין, נא, האבען זיי שוין איבערגעקעהרט וועלטען.

און אז די דריי ברידער זיינען אויף אן אנדער יום־טוב אהיים געקומען אין דארף אריין, זיינען שוין די פענסטער געווען אלע אויס־

געקלאפּט און פערשטעקט מיט שמאטעס, און אינעווענינ אין הויז זיינען די שפּאלירען געהאנגען אויף די ווענט, ווי לאנג ניט געוואשענע פאַרהאַנגען; און אַז מען האָט מיט אַ טיר אַ קלאַפּ געטהאָן, האָט זיך אַנגעהויבען שיטען פון די ווענט זאמד און שטיינלאך; און דער דיל האָט אויסגעוויזען, ווי מען האָט פון איהם געבראָכען שטיקלאך ברעט־לאך, דעם אויוועז אונטערצוהייצען; און אין ברונען איז דער פערד געלעגען אַ דערטרונקענער מיט די הינטערשטע פיס ארויף... און די שטעכיגע דראָטען פון די פּלויטען האָבען ארומגעשפּרונגען איבער די לאַנקעס און זיך געקייקעלט אין קיילעכיגע, גרויסע רינגען און קיין מענשען ניט געלאָזט ארומגעהן איבער די פעלדער.

אליין האָבען די ווייבער איינע מיט דער אַנדערער ניט גערעדט.

די קינדערלאך האָבען זיך גערופען צונעמען און געהאַט געשוואַ־לענע אויגען און שווארצע הענט, און ארומגעלאָפען מיט איבערגע־קעהרטע שיך, אָהן זאָקען, און זייערע רעקלאך אָהן קנעפּלאך און מיט שטריקלאך ארומגעבונדען.

האָבען זיך די דריי ברידער זעהר מצער געווען און זיך אָנ־געהערט מיט אַזוי פיעל קללות פון זייערע ווייבער. און נאָך יום טוב האָט מען גענומען ווייב און קינדער און איטליכער בעזונדער איז זיך מיט זיין ווייב און קינדער אַוועק, מיט אַן אַנדער וועג, אין דער גרוי־סער שטאָדט.

דאָס הויז, פעלד און וואלד, אַזוי ווי עס איז געגאַנגען, סיי ווי, צום ווינטער, איבערגעלאָזען אויף הפקר.

נאָר אין דער גרויסער שטאָדט האָבען די ברידער געהאַט טאַטע־מאַמע, און זייערע ווייבער האָבען אויך געהאַט טאַטע־מאַמע. די עלטערן האָבען געהערט פון דעם שעהנעם סוף פון זייערע קינדערס נחלה, האָבען זיי זיך אריינגעלעגט אין שלום.

און עס איז בעשלאָסען געוואָרען, אַז די „קינדער" זאָלען פערקוי־פען זייער פארם און מיט דעם געלד זיך צוטהיילען אויף דרייען.

האָט מען אין אַ צייטונג אריינגעשטעלט אַזאַ מין אַנאָנס:

„אַ פארם צו פערקויפען פאר מזומן געלד, פון דריי ברידער. די אורזאך פון פערקויפען איז, וואָס די דריי פאַמיליען קענען ניט לעבען אונטער איין דאך. ווייטער איז די פארם אַ שמאַלץ־גרוב: אַ נייע, גרויסע הויז, מיט אַ סך צימערען, פעלדער צום אַקערען און פערזייען. גוטע און פעטע ערד, און אַ וואלד פון טויזענד בוימער, און אַ ברונען

מיט קוואַל־וואַסער, אַלס צוגאָב: שטאַלען, מאַגאַזינען און קעמערלאַך.
פּרייז: זעהר ביליג. קומט און געפינט אַליין דעם אמת."

בעדאַרף גאָט אַזוי פיהרען אַז דער אַלטער וואַלדען, וואָס איז אַלע אָבענד נאָך דעם עסען געזעסען און געקוקט אין דער צייטונג און נאָכגעזוכט אַן אַנאָנס וועגען אַ פאַרם, אַז ער זאָל דערזעהן די אַנאָנס, וועלכען די דריי ברידער האָבען אין צייטונג אַריינגעשטעלט.

און אַזוי ווי ער דערזעהט דאָס, אַזוי פאַלט איהם איין אַ געדאַנק: אָט, דאָס איז עס!

און געוואָלט האָט דער אַלטער וואַלדען אַ פאַרם דערפאַר:

ווייל, ערשטענס איז ער אין זיינע יונגע יאָהרען, אין רוסלאַנד, געוועזען אַ פּאָססעסאָר פון לענדער און מיט גרויסע מאַטערנישען, און איינשטעלענדיג דאָס לעבען, געוואָהנט אויף דעם פעלד און פון דאָר־טען אַרויסגעטריבען געוואָרען און ווייטער געוואוינט אויף דעם פעלד. און דאָ אין אַמעריקאַ מעג דאָך אַ איד וואוינען אַפילו אין מיטען פעלד. און צווייטענס האָט ער שוין געוואָלט אויסרוהען זיינע אַלטעביינער אויף זיין אייגענעם לאַנד און גאָרטען. און דריטענס האָט ער געהאַט עטליכע הונדערטער אין אַ באַנק און געוואָלט בעסער איבער־לאָזען זיין איינציגען זוהן אַ גוטע און פעסטע ירושה, ווייל ער האָט געוואוסט, אַז זיינע יאָהרען געהען שוין בארג אַרונטער. און דאָ פלעגט אַרויפשווימען דער לעצטער פונקט:

דעם אַלטען וואַלדען האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז פון דער שטאָדט איז אַפילו גאָט'ס נאָמען שוין לאַנג אַוועק און דאָרטען ערגעץ אין פעלד און וואַלד וועט ער זיך אפשר קענען נעהענטער צוקוקען צו גאָט'ס וועגען...

— אָט דאָס איז עס!

האָט דער אַלטער וואַלדען ניט געטראַכט קיין סך, נאָר ער מיט זיין ווייב מיט זייער זוהן זיינען אַוועק, מיט די דריי ברידער אָפּגע־רעדט, און באַלד אַוועקגעפאָהרען אָנצוקוקען דעם פאַרם.

איינער פון די דריי ברידער, דער קליגסטער, איז מיט זיי אויך געפאָהרען.

און אַז זיי זיינען אָהין פערפאָהרען און דערזעהען די אַלטע אָפּ־געריסענע הויז, האָט דער קליגסטער פון די ברידער געזאָגט:

— אַ נייע הויז, נאָר די ווייבער האָבען זיך געפּווילט האַלץ אָנצו־

האקען פון דעם וואלד און בעסער געבראכען די ברעטער פון די ווענט. ווייבער!

און אין וואלד אריין האט ער די וואלדענס גענומען מיט אן אנ־דער קנאק:

— מיינע ליעבע אידען, זייט אזוי גוט און צעהלט אליין איבער די בוימער. טויזענדער!

נעהט און פ..לגט איהם א גאנג און צעהלט די בוימער פון א וואלד.

און אויף די פעלדער האט זיך דער קלינגסטער פון די ברידער געמאכט אזוי גוט און פרום:

— ווי איך זעה, מיינע ליעבע מענשען, זייט איהר אידען, וואס ווייסט, וואס ערד איז. לייגט זיך אוועק און טהוט, זייט מוחל, א שמעק צו דער דאזיגער ערד, וועט איהר שוין אליין וויסען ווי פעט דאס איז...

דער אלטער וואלדען האט פרום געשמייכעלט אין זיין גראהען בארד אריין און נאר געזאגט:

— אלע ערדען זיינען ניט מעהר ווי ערד, עט!

די אלטע פרוי וואלדען איז ארומגעגאנגען א שטומע און א בלייבע פון דעם וועיבען ליכט פון דער אסיענדיגער זון און געטראכט וואס דער מאן און איהר זוהן וועלען זאגען וועט זיין רעכט אזוי.

נאר אז דער יונגער וואלדען האט אויפגעהויבען זיינע אויגען און א קוק געטהאן אין דער הויף און ארום און דערזעהן דעם לאנגען פאס פון ים העט וועיט איבער אלע פערפלאנטערטע וועלדער און איבערגעפלאכטענע בערג, און אויף דעם פאס איז געשוואומען א שיף מיט ווייסע זעגלען, וואס האט אויסגעוויזען פון וועיטען, ווי א וויי־סער ים־פויגעל פליהט — האט דער יונגער וואלדען זיך א ווענד געטהאן צום אידען:

— הערט, מיסטער, וויפיעל ווילט איהר פאר דער שעהנער הויז מיט די פעטע ערדען און גרויסען וואלד, נאר ניט געטראכט קיין סך!

דער קלינגסטער פון די ברידער האט זיך דערשראקען. ער האט ניט געקענט פערשטעהן צי מאכט דער יונגערמאן פון איהם שפאס, צי עס איז איהם אזוי שטארק געפעלען, וואס ער איילט זיך אזוי.

— אויב איהר האט א טויזענדער, וועט עס זיין גוט — האט דער איד געזאגט און געקוקט אויף דעם יונגען וואלדען'ס פנים. און

אז ער האט בעמערקט ווי יענעמס פנים מאכט עפעס א בעוועגונג, האט ער זיך צוגעאיילט און ערנסט אבגעהאקט:

אויב איהר מיינט, אז מיט ווינציגער פון אכט הונדערטער קענט איהר דעם פלאץ אפקויפען, איז א רחמנות אויף אייער צייט.

נאר מען איז שוין דורכגעקומען.

און אז מען איז געפאהרען צוזאמען אין וואגען אויף דעם וועג צום שטאדט־שרייבער מאכען דעם קאנטראקט, האט זיך די אלטע פרוי וואלדען דערמאנט:

— אוי, די צימערען ניט אנגעקוקט. און ווער ווייסט צי איז דער ברונען נאהענט פון דער קיך.

דער אלטער וואלדען האט א שמייכעל געטהאן אין זיין גראהער באָרד אריין.

— א אידענע האט איהרס אין זינען. וואס זאגט איהר, רב איד — האט ער פון דער זייט שארף אנגעקוקט דעם אייגענטימער פון פארם — איז ביי אייך אין הויז פאראנען צימערען, און ווי ווייט איז דער ברונען פון דער קיכענטיר.

— מיר קענען זיך נאך אומקעהרען — האט דער קליגסטער פון די ברידער געזאגט מיט זיכערקייט — און איהר וועט אליין א קוק טהאן. איהר וועט דאך ניט גלויבען אז עס איז דא אין אונזער הויז צעהן צימערען מיט א בוידעם און מיט א קעהלער פון שטיינער געמאכט. און אז מען עפענט די טיר פון קיך און מען טהוט דריי שפאן איז שוין דא א ברונען אוןביים ברונען שטעהט אן אלטער בארען־בוים.

— ביי מיר האט א מענש א ווארט — האט דער אלטער וואלדען געזאגט גלייך אין דער לופט אריין.

און דער יונגער וואלדען איז געזעסען א פערטראכטער אין וואגען:

„— שטיינער וועט ער צונויפזאמלען פון די פעלדער און זיי אויסלייגען אין א הויכען טורעם און פון שפיץ פון טורעם וועט ער קוקען צו די שיפען מיט די ווייסע זעגלען אויף דעם ווייטען פאס פון ים—".

V

פון שטאָדט אין דאָרף אַריין

ווי אין אַ מעשה־ביכעל איז זיך געלאָפען דוד וואַלדענס לעבען פון זינט ער איז פון „פּאַבליק סקול" אַרויסגעקומען.

זיין פאָטער איז געווען אַן עהרליכער און מיטעלמעסיגער געשעפטסמאַן און אויך אַ פרומער איד — פרום איבער די כחות פון אַ אידען פון זיין שטאַנד. האָט ער געוואָלט מאַכען זיין זוהן פאַר אַזאַ מין געשעפטסמאַן אַט אַזוי ווי ער איז, און אויב זיין זוהנס גליק וועט שפּיעלען זאָל ער וואַקסען און גאָט וועט העלפען. די מוטער האָט אָבער שטילערהייד געטרוימט, אַז דער איינציגער זוהן זאָל אַרויסגעהן פון „פּאַבליק סקול" און אַריין ווייטער אין אַ העכערע שול און פון דאָרט זאָל ער געהן העכער אין אוניווערסיטעט און ענדיגען אויף עפּעס אַ פּראָפעסיאָן.

און נאָכדעם וועט מען דעם זוהן חתונה מאַכען.

דאָס איינגעל האָט קוים, קוים געענדיגט און דערלעבט דעם טאָג ווען ער איז אַרויס פון „פּאַבליק־סקול".

ער איז שוין דעמאָלט געווען פערצעהן יאָהר.

זיינע מוסקולען זיינען שוין געווען פערהאַרטעוועטע. ער האָט געהאַט אַ ליעבע צו קוקען אויף שווערע אַרבייט. געקענט אַמאָל אָפּשטעהן אַ גאַנצען טאָג און זיך איינקוקען, ווי אַ מענש האַקט מיט אַ פּיקע אָדער מיט אַ גראָבאייזען דעם שטיינערנעם אַספאַלט אין גאַס. עס איז ביי איהם געווען דאָס גרעסטע פערגעניגען צו שטעהן און זיך צוקוקען ווי מען בויט אַ נייע הויז.

און אין אַטלעטישע זאַכען איז ער געווען אַזוי פערטהאָן, אַז דער טאָג איז געווען קליין פאַר איהם. און ער האָט נאָך אין אָבענד פון זיך אַרונטערגענומען די געוויינליכע קליידער און שיך, זיך אָנגעטהאָן אין אַ וואָלענעם אַנצוג, פון איין שטיק, און מיט לייכטע גומענע שיך, און דעם גאַנצען אָבענד אַזוי אַ האַלב־נאַקעטער אַרומגעלאָפען איבער דער גאַס.

געלאָפען איז ער מיט אַ דערהויבענעם קאָפּ און מיט קליינע טריט.

איז ער שוין צו פערצעהן יאָהר געוועזען אַ שטאַרקער, אייזער־

נער אינגעל און האָט זיך פּלוצים אַריינגענומען אין קאָפּ אַריין אַז ער מוז אַוועק פון דערהיים.

עס האָט איהם געצויגען צו זעהן די ברעגען פון פּאַסיפיק.

קיין געלד האָט ער ניט געהאַט און האָט ניט געדאַרפט.

נאָר אין איין שעהנעם פאַרנאַכט, אַזוי אַז מען זאָל זיך ניט קענען יאָגען נאָך איהם, איז ער זיך אַרויסגעגאַנגען פון שטאָדט און אָנגעהויבען זיין „שפּאַציר" צו די ברעגען פון פּאַסיפיק.

ביי זיך האָט ער אָבגעמאַכט קיינמאָל ניט פאָהרען מיט פערד און וואָגען, ניט מיט קיין שיפען, און אויך ניט מיט דער באַהן. סיידען עס וועט זיך מאַכען אַ שעהנער פערד און ער וועט קענען זיך דורכפאָהרען אַביסעל רייטענדיג.

ער איז געגאַנגען איבער דעם גאַנצען לייענג פון לאַנד. זיך אָבגעשטעלט אומעדום, וואו עס איז נאָר געווען אַ שטוב און די שטוב האָט געהאַט אַ דאַך.

דאָ האָט ער געהאָלפען האַקען האָלץ און דערפאַר האָט מען איהם געגעבען אַ גוטען מאָהלצייט און געלעגער, און געלד אויך אין קעשענע אַריין.

און אין אַן אַנדער אָרט האָט ער צוגעכאַפּט דאָס האַרץ פון דער שעהנער טאָכטער אין שטוב, און עס מיט זיך געטראָגען אַזוי לאַנג, ביז ער האָט עס אין אַ וועיטען וואַלד אַוועקגעוואָרפען.

ער האָט זיך צוגעפּאַסט גיך און קלוג צו אַלערליי אַרבייטען.

איז ניט געשטאַנען אויף איין אָרט מעהר ווי צוויי, דריי טעג אין אַ דאָרף. און ניט מעהר ווי ניין, צעהן טעג אין אַ שטאָדט.

אין יעדען דאָרף און אין יעדער שטאָדט האָט ער זיך גערופען אַן אַנדער נאָמען. דאָ האָט ער געהייסען אייזיק און אין אַ צווייטען אָרט האָט ער געהייסען פיליפּ, ווייל עס האָט קיינעם ניט געהאַרט, ווי אַזוי ער הייסט, אַבי ער האָט אַ נאָמען.

און איינער אַליין איז ער געגאַנגען אויף די וועגען און דורך וועלדער און אויסגעטראַכט זיין נייעם נאָמען און עפּעס אַ נייע מעשה און געלאַכט צו זיך אַליין פון די מענשען, וועמען ער האָט ערשט געזעהען.

צום טייפעל!

געזעהן מענשען, געזעהן וועלדער, פעלדער און טייכען — אַלעמען! אָבער קיינער האָט איהם ניט געזעהען.

און אזוי ווי ער איז אוועקגעגאנגען פון זיין היים אין איין העמד און שיך, אזוי איז ער צוריקגעקומען אין פיער יאָהר אַרום אין איין העמד און שיך.

נאָר זיין אויסזעהען האָט זיך געאנדערשט. ער איז געוואָרען העבער. דער קאָליר פון זיינע האָר און פנים האָבען זיך געביטען און זיינע אויגען זיינען געוועזען ארומגערינגעלט, ווי מיט לייכטע שאָ־טענס פון עפּעס פערבאָרגענעס.

ער האָט קיינעם ניט געוואָלט דערצעהלען, וואו ער איז געוועזען און וואָס ער האָט געזעהען.

פון „ארבייט און מאַך דיין לעבען זיס" האָט ער ניט געוואָלט אפילו הערען.

און האָט ער א מאָל ארויסגעהאָלפען זיין פאָטער, נאָך א לאנגען און וויינענדיגען בעטען פון זיין מוטער, האָט דער פאָטער געדאנקט גאָט און אָנגעהויבען צו מיינען, אז ער ווערט שוין א מענש. אָבער דאָס איז ניט געוועזען אויף לאנג.

ווייל דער טאָג איז פאַר איהם און זיינע אייגענע באַדירפניש קורץ געוועזען.

אין דער פריה איז ער פאר'ן איבערבייסען ארויס געגאַנגען אין פארק און געמאַכט קערפערליכע איבונגען. זיך געהאנגען אויף זיי־נע הענט אין די גרויסע אייזערנע רינגען און זיך אזוי געוואָרפען אהין און אהער. אָדער געקראָכען אויף דעם הויכען אייזערנעם סלופּ און זיך צוריק ארונטערגעגליטשט מיט צונויפגעדרעהטע הענט און פיס. ארויפגעשפרונגען אויף דעם הילצערנעם פערדעל און זיך צוריק ארונטערגעוואָרפען מיט איין בעוועגונג פון זיין לינקען פוס.

נאָכדעם האָט ער אריינגעשטעקט א ברייטען איבערבייסען.

און נאָך איבערבייסען פערפאַלען געוואָרען אין די געדיכט פער־דרוקטע בלעטלאַך פון עפּעס א בוך.

די מוטער האָט געקענט ריידען און רייסען איהם ביי די לאצען פון זיין ראָק און ער האָט ניט געהערט, וואָס עס טהוט זיך אַרום איהם.

און לאנג האָבען מאַטע־מאַמע געשמועסט וועגען איהם און ניט געקענט קומען צו קיין ברעג.

דער פאָטער האָט שוין איינמאָל געוואָלט פּלוצים זיין זוהן א פְרעג טהאָן:

„מיין ליעבער הערר, אויף וועמען ווארטען „זיי?...“ נאָר די מוטער האָט געוויינט און געבעטען זיך, אז ער זאָל ניט איינרייסען מיט איהם. ער זאָל נאָך א מאָל ניט אוועקגעהן אין ערגעץ פון דער היים. און אויב ער וועט, חלילה, איצט אוועקגעהן, קען ער שוין דאָרט ערגעץ פערפאַלען ווערען.

און אַט דורך דעם, כאָטש טאטע־מאמע האָבען עס קיינמאָל ניט אויפגעבראכט אויף זייערע ליפען, איז אָבער דאַן שוין געקומען צו זיי דער געדאַנק זיך ארויסצוקלייבען פון שטאָדט אין דאָרף אריין.

VI

אַ טויטער פערד אין ברונען

און אזוי ווי די וואָלדענס האָבען אָפּגעלעבט עטליכע איינזאמע יאָהרען אין דער גרויסער טשאָדט און ניט געהאַט קיין אינטימע פריינד, פון דעסטוועגען איז זיי געווען שווער אויף זייערע הערצער אין דעם טאָג, ווען זיי האָבען די שטאָדט פערלאָזען.

דער אַלטער וואָלדען האָט געדאַוונט גאַנץ פריה, אין קלויז, מיט דעם ערשטען מנין.

און נאָך דעם דאַוונען האָט ער געוואָלט זיך פּלוצים אוועקשטעלען און אויסשרייען צו אַלע אידען: „זייט געזונד!“

אָבער ער האָט עס ניט געטהאָן, ווייל ערשטענס, זיינען אַלע אידען דעמאָלט אין קלויז געווען פרעמדע און האָבען זיך עפּעס זעהר געאיילט. און צווייטענס, איז דער אַלטער וואָלדען געווען א איד, וואָס האָט קיין מאָל ניט ליעב געהאַט יענעם צו בעלעסטיגען מיט זיינע אייגענע איבערלעבונגען.

און שווער איז איהם געווען און נאָך שווערער זיין ווייב.

ווען זי האָט פערלאָזען דאָס הויז, זיינען אויף דעם גאַניק און אויף די טרעפּ פאַר דעם הויז געשטאַנען ווייבער און זיך איינגעגעסען מיט זייערע אויגען אין איהר. און ניט ווארטענדיג ביז די פרוי וואָלדען וועט זיך אליין זעגענען, האָבען זיי, גאָט ווייסט פון וועמען זיי האָבען זיך דאָס דערוואוסט, איהר געוואונשען, אז זי זאָל פאָהרען געזונד און דאָרט אין פעלד און וואלד זיך אויפבויען א פרעהליכע, גוטע היים.

דוד האָט זיך אויך ניט געהאַט מיט וועמען צו שיידען, און נאָר דורך דעם פענסטער פון קאַר זיך געזעגנט מיט די הויכע טורעמס פון דער שטאָדט. און געפיהלט אומבעוואוסטעס פאַר דעם נייעם לעבען, וואָס איז ערגעץ געוועזען אין די פעלדער און וועלדער. און ער האָט געוואָלט, אַז עס זאָל די צייט אַריבערפליהען.

ער האָט זיך שוין געוואָלט זעהען אַלס אַ שקלאַף פון יענע ווייטע האָריזאָנטען, אָדער ער זאָל זיין זייער פּרינץ.

אַז די וואָלדענס זיינען אָנגעקומען אין פאַרם מיט זייער מעבעל, געפּעס און בעטגעוואַנט און אין איילעניש, ווי אַזוי עס איז, זייערע זאַכען אוועקגעשטעלט און די פרעמדע מענשען מיט די וועגענער אַרויסבעגלייט, און געבליבען אַלע דריי אין זייער נייער היים, און זיך ניט געוואוסט צו וואָס פריהער צו נעהמען, האָבען זיי, ווי פּלוצים אויפכאַפּענדיג זיך פון אַ שווערען שלאָף, אַלע אינאיינעם אַרויס־געזאָגט:

— מען וועט מאַכען פייער אין אויווען און אויפשטעלען טהעע.

דוד איז אַרויס און געפונען אין אַ קעמעריל אַן אַלטע פערזשאַ־ווערטע האַק און אָנגעשפּאָלטען עטליכע שייטלאַך האָלץ און זיי אַריינ־געבראַכט אין הויז אַריין.

זיין מוטער האָט דערוויייל דעם אויווען אויסגערייניגט און זיך געלערענט, ווי אַזוי מען בעדאַרף די טירלאַך אויפמאַכען און די רינג־לאַך פערריגלען, אַז דער אויווען זאָל גוט ברענען און ניט רויכערען.

נאָר איין זייטיג טירעל האָט זי ניט געוואוסט, צו מען דאַרף עס אויפמאַכען פאַר דעם אונטערצינדען, צו מען דאַרף עס ערשט אויפמאַכען נאָך דעם ווען דאָס האָלץ ברענט שוין גוט.

זי האָט זיך בעראַטהען מיט איהר זוהן און מען האָט בעשלאָסען, אַז מען זאָל דאָס דאָזיגע טירעלע לאָזען דערוויייל פערמאַכט.

דערוויייל האָט די מוטער אָנגעלעגט האָלץ אין אויווען, אונטער־געצונדען און זיך דערמאָהנט, אַז אויב מען וויל טרינקען טהעע, בע־דאַרף מען אַריינברענגען וואַסער פון ברונען.

דוד האָט געכאַפּט אַ גרויסען טאָפּ און איז אַרויס צו דעם ברונען.

ער לאָזט אַרונטער דעם עמער מיט דעם אָנגעבונדענעם שטריק, וועלכען ער האָט געפונען וואַלגערענדיג זיך ביים ברונען, און פיהלט, אַז דער עמער שלאָגט זיך אָן אין עפּעס אַ האַרטער זאַך.

ער קוקט אריין אין ברונען. דערשרעקט זיך.
לויפט אריין אין הויז אריין.

די מוטער בעגעגענט איהם מיט א פרייד, אז זי האט שוין גע־פונען דעם סוד, צו וואס דאס טירעלע, ביי דער זייט פון אויווען, איז געמאכט געווארען.

און אז זי טהוט א קוק אויף איהר זוהן, ווי ער איז אזוי בלאס, פרעגט זי איהם:

— דער שטריק האט זיך איבערגעריסען?

— ניין, ניט איבערגעריסען. טאטע, קום אהער. איך האב א סוד צו דערצעהלען.

דער פאטער איז צוגעקומען, זיינע הענד געריבען איינע אין דער אנדערער און מיט א שמייכעל געזאגט:

— וואס קען דא זיין א סוד. איך, די מאמע און דו אליין און ווייטער נאר גאט אין הימעל.

— דאס טאר אפילו די וואנט ניט הערען, — האט דוד געזאגט זעהר שטיל און ארונטערלאזענדיג זיינע אויגען צום דיל האט ער נאך שטילער ארויסגעמורמעלט:

— א פערד ליגט אין ברונען מיט די אונטערשטע פיס ארויף.

די מוטער האט א פאטש געטהאן מיט ביידע הענט, ארונטער־געריסען פון זיך דאס פארטוך און אנגעהויבען ארומצולויפען פון קיך אין אנדערען צימער, דורך דער אפענער טיר, און צוריק און מיט א הייזעריגען קוויטש אין איהר קולות געשריגען:

— צוריק אין שטאדט אריין, שוין צוריק!

עס איז געוועזען אפשר דאס ערשטע מאל אין דעם איינזאמען, רוהיגען לעבען פון מאן און ווייב, אז זי האט אזוי ווילד געשריען. און פאר וואס האבען דער פאטער און זוהן זיך צו דעם ניט איינגע־הערט?

נאר זי אליין האט זיך דערשראקען פאר דעם געוואלד, וואס זי האט אנגעמאכט, און איז אליין באלד אנטשוויגען געווארען, געבליבען שטעהן ביי א פענסטער און ארויסגעקוקט אין פעלד. פון ווייטען איז אויך, אין שאטען, געשטאנען א וואלד. זי האט געוואלט זיך אויסוויינען און ניט געקענט.

די מענער זיינען אין דרויסען ארויסגעגאנגען.

דער אלטער וואלדען האט געזאגט:

— פאַר וואָס האָט דער איד ניט געזאָגט, אַז ער האָט אויך אַ פערד אין ברונעם?

און צוקומענדיג צו דעם ברונעם, האָט דער פאָטער לאַנג אַרייַנגעקוקט אין ברונעם און אויפהויבענדיג זיין קאָפּ האָט דער פאָטער, מיט אַ לייכטען פּחד אין זיין קול, געזאָגט:

— הערסטו, דוד, איך האָב מורא, אַז דאָס פערד לעבט נאָך. מען דאַרף איהם ראַטעווען.

— גען, גען. זיינע טריט אַרום ברונעם זיינען שוין לאַנג פערשוואונדען, — האָט דוד געזאָגט מיט כּעס, — ווער ווייס וויפיעל טעג און יאָהרען ער ליגט שוין דאָרט.

— הכּלל, וואָס וועלען מיר טהאָן.

— אַרויסציהען, טאַטע.

— ניין, איך זאָג, אַז מען זאָל רופען מענשען און זיי דערציילען.

— מענשען! — האָט זיך דוד צופּלאַמט — רוף זיי צוזאַמען מיט זייערע ווייבער און קינדערלאַך און זאָלען זיי קוקען אין ברונען אריין און שפּייען.

— זאָל מען כאָטש זעהען אונזער שאַנד — האָט זיך דער פאָטער נעבעטען.

— פּאַפּאַ, מיר וועלען דאָס פערד אַליין אַרויסציהען פון ברונעם. וועסט זעהען, קיינער בעדאַרף ניט וויסען.

דוד האָט זיך דערמאָהנט, אַז אין וואַלד האָט ער געזעהען אַ ריטשקאַלע. האָט ער געכאַפּט דעם עמער, אָפּגעבונדען דעם שטריק און איז אַוועק און געבראַכט פון וואַלד אַן עמער וואַסער.

די מוטער איז שוין אַרומגעגאַנגען מיט אַ ווייסען טיכעל אַרומגעבונדען איהר קאָפּ, און מיט אַ פערשאָטענדיגען פּנים און זיפצענדיג געמאַכט פאַרטיג דריי גלעזער טהעע.

עס איז געווען פאַרמיטאָג און דער אַלטער איז שוין געווען אַן „אָפּגעדאַווענטער". האָט מען אויך עפּעס צוגעביסען צו דער טהעע.

נאָכדעם איז דוד אויפגעשטאַנען פון טיש, אויסגעקנאַקט זיינע הענט, ציהענדיג זיי אין דער הויך, און געזאָגט:

— פּאַפּאַ, גיב אהער עפּעס געלד. איך גען אין ווילעדזש קויפען אַ שטריק און אַנדערע זאַכען. איהר טהוט אין הויז, וואָס מען בעדאַרף. אָבער געדיינקט, מיר בלייבען דאָ!

— מיט גאָט'ס הילף! — האָט דער פאָטער דערלאַנגט זיין זוהן אַ פּאַפּירעל און געשמייכעלט.

דוד איז אַוועק פון הויז.

זיינען מאַן און ווייב געבליבען אויג אויף אויג. נאָך אַ לאַנגען שווייגען האָט די אַלטע געזאָגט:

— אברהם, איך האָב מורא, אַז עס איז אַ שלעכטער סמין, אַ טויטער פערד אין ברונען...

האָט זיך אברהם וואַלדען צולאַכט:

— עס איז גאָר נישטאָ קיין סמנים אויף דער וועלט. נאָר אויב דו ביסט אַ אידענע און גלויבסט יאָ אין סמנים, ווייסטו דאָך, אַז אַ צוואָק פון אַ טויטען פערד'ס קאָפּיטע איז זעהר גוט פאַר מזל. הייינט, אַז מיר האָבען אַ גאַנצען טויטען פערד...

נאָכדעם האָבען זיי שטילערהייד און פלייסיג גענומען טהאָן די ארבייט אין הויז.

אַלע מאָל זיך געקריעגט, ווייל ער האָט אַוועקגעשטעלט אַ ביינקעל אין יענעם ווינקעל. האָט זי געוואָלט, אַז דאָס ביינקעל זאָל שטעהן אין דעם ווינקעל.

און אַז דער אַלטער האָט געהאַט די געלעגענהייט ארויסצוגעהן אין דרויסען, איז ער צוגעגאַנגען צו דעם ברונען, זיך איינגעבויגען און אריינגעקוקט, זיך אַליין נים געוואָלט גלויבען זיינע אייגענע אויגען און שטילערהייד מיט זיך אַליין אָנגעהויבען צו פיהרען אַ מלחמה.

אויף זיין ווייב אַלע מאָל אָנגעשריגען, ווען זי האָט איהם דערמאָהנט אין טויטען פערד און אַליין געקלעהרט פון דעם, ווי אַזוי ער וועט קענען שטאַרבען, אָט דאָ אויף זיין אייגענער ערד.

מען וועט איהם אריינלעגען אין דער אייגענער ערד, וואו דער טויטער פערד וועט בעגראָבען ווערען.

VII

גאָלדענע בלעטער

עס איז געווען אַ מילד, ווארעמער טאָג, און די זויערקייט פון די פערוויאַנעטע בלעטער און די אָפּגעפאַלענע עפּעל, וועלכע דאָס פרעספעל האָט נעכטען ביינאַכט איינגעביסען און אַוועקגעוואָרפען ביי די

זייטען פון וועג; גאָט דאָס דאָזיגע זויערקייט האָט ווי פערוויעגט די לופט אין א זיסען דרעמעל.

האָט זיך דוד וואָלדען געכאַפּט, ווען ער איז געגאַנגען אהיים פון ווילעדזש, אז עס וואָלט אפשר געווען א פּלאַן, ווען ער וואַרפט אַוועק דעם שטריק אָט דאָ אין מיטען וועג און נעהט זיך אזוי אין גאַנצען אַוועק פון זיינע עלטערען מיט זייער נייער היים.

נאָר דאָס ליכטיגקייט פון די דורכזיכטיגע וועלדלאַך און די אָנ־געפּאַלענע בערג מיט רויטע און גאָלדענע בלעטער; דער אראָמאַט פון עפּעל קוואַס וואָס איז געשוואָומען אין דער לופט און דער איינאַיינ־ציגער וועג אויף וועלכען עס איז אזוי ווייך און גוט אַליין צו געהן, האָבען דוד'ן ארומגענומען הענד און פיס און ניט דערלאָזען, אז ער זאָל איבערלאָזען דעם טויטען פערד אויף טאַטע־מאַמע אַליין.

ער האָט זיך אויסגעקליבען, ביים זייט פון וועג, א וויכען, לאַנגען וויטש־אייזעל, איהם אָפּגעשניטען מיט זיין קעשענע־מעסעריל און איז אזוי ווייטער געגאַנגען אין דער מיט פון וועג און געפּאַטשט מיט דעם לאַנגען פּרוטקאַלע די אָנגעוואָרפענע בלעטער.

און ער האָט אין גערדאַנק געמאַכט פּלענער ווי אזוי דאָס טויטע פערד פון ברונען ארויסצוציהען און פערגיכערט זיינע טריט, כדי ער זאָל נאָך אהיים קומען אין צייט.

און דאָ אין דער לינקער זייט און דאָרט ווייטער אין דער רעכטער זייט פון וועג איז וואו ניט וואו ווייט און אַליין געשטאַנען א הויז ארומגערינגעלט מיט לאַנקעס. ביי דוד'ן אין די אויגען האָט עס אויסגעוויזען ווי אויסגעביסענע שטיקער פון די וועלדער.

דאָ און דאָרט, ביי א הויז, האָט דוד געשאָקעלט זיין קאָפּ צו איינעם און צו א צווייטען.

מען קוקט אויף איהם און מען פרעגט שטומערהייד:

— וואוהין געהט א בחור?

ענטפערט דער בחור שטומערהייד:

— וואוהין זאָל א בחור געהן?

יעדערער מהוט זיך זיין ארבייט, ביים הויז אָדער אין פעלד און דער בחור געהט ווייטער זיין וועג.

שטעלט זיך דוד אָפּ נעבען א פּלויט, ווישט זיין שטערען. לייגט יענער אַוועק זיין ארבייט און קומט צו נאָהענט צו דעם פּלויט.

— א שעהנער טאָג!

— זעהר א שעהנער!
— צו וואָס טויג איך אזא גראָבער שטריק?
— איך בעדאַרף.
— און אז איהר בעדאַרפט אזא שטריק וואָלט איך אייך געקענט אַנטלייהען מיינעם.
— ווער קען וויסען, צי ביי אייך איז פאַראַן אזא שטריק.
— א שאָד געלד. געלד איז אַן אָרימע זאַך, דאָ אין דאָרף.
— טאַקע א שאָד.
און אזוי רעדט מען זיך פונאנדער. און עס ווייזט זיך ארויס אַז יענער איז אויך א איד און אויך איינער ביי זיינע עלטערן. אוי, ווען זיינע עלטערען זיינען איצט דאָ אין דער היים, א שאָד. ווי וואָל־טען זיי זיך דערקוויקט מיט א נייעם מענשען.
זיי זיינען אין שטעדטעל אוועקגעפאָהרען. ער איז אַליין גע־בליבען. קאַרטאָפליעס גראָבט ער. שוין באַלד ווינטער. און אויב דער שנעע וועט צופאַלען איז — „גוד נייט"!
— און ווארום האָט דוד ניט געפרעגט ביי איהם פריהער, וואָלט ער דאָך ניט פערקראָכען אין דעם דאָזיגען אָרימען, ווילדען עק.
— פאַרוואָס האָט איהר ניט געפרעגט ביי אימיצען און אויך אַהערצו פערקראָכען?
— איך?!
דאָ צושמייכעלט ער זיך מיט צוויי קנויטשען ארום זיינע נאָז־לעכער:
— איך בין דאָך ניט פערקראָכען. איך בין נאָר א גאַסט ביי מיינע עלטערן.
— א גאַסט. און וואו וואוינט איהר אַלע מאָל?
— אין שטאָדט. איך האָב היינטיגען יאָהר גראַדואירט. בין איך אַביסעל ארויסגעקומען זיך אָנצונעמען מיט רוים און האָריזאָנטען.
דוד האָט א שמייכעל געטהאָן:
— איך בין געקומען אַהערצו ניט ארויסצונעמען די לופט פון די האָריזאָנטען, נאָר זיי מיט מיר אַליין אָנצופילען.
— איך בענעהם די פסיכאָלאָגיע דערפון. ביים וועג, וועל איך אייך האָבען די עהרע צו דערצעהלען, אז איך בין א געענדיגטער דאָק־טאָר פסיכאָלאָגיע.
— גראָבט איהר איצט קאַרטאָפליעס?

— דער וועג פון דער מאָדערנער פּסיכאָלאָגיע איז אַזוי קלאָהר, אַז גראָבען קאַרטאָפּליעס איז שוין אַביסעל צו שווער און פּערדונקעלט. איך שטעק אַריין דעם גאָפּעל אין דער ערד און טרעף מיט די צייהנער פון גאָפּעל פּונקט אין דער האַרץ פון די קאַרטאָפּליעס. עס פּערדריסט אַביסעל.

— נו, איך בעדאַרף געהן. — האָט דוד זיך אַ כאַפּ געטהאָן.

— וואָס איילט איהר זיך, יונגערמאַן. ביזטאָך אַן אַמעריקאַנער געבאָרענער, ניט ווי מיין פאָטער, וועלכער איז שטענדיג אין איילע־ניש, יאָגט פון זיך אַרוים די נשמה. איך בין אויך געבאָרען היע, און דאָ ווייס מען ניט פון אַזוינע זאַכען. איהר הערט, יונגערמאַן, אפשר ווייסט איהר אַ פּלאַן, אַז מען זאָל ניט בעדאַרפען גראָבען קאַרטאָפּ־ליעס פון דער ערד. צום טייפעל, די פּלייצעס ברעכען זיך ביי מיר אויף קליינע שטיקלאַך.

— מען לאָזט זיי פוילען אין דער ערד —

— דאָס איז ניט קיין שפּאַס — האָט דער יונגער דאָקטאָר נעזאָגט מיט אַזאַ אויסגעצויגענעם און בענומענעם טאָן, ווי ער וואָלט נעלייענט אַ לעקציע. — איך בין זיכער, אַז מען קען אויסטראַכטען אַן אַנדער וועג, אַז די קאַרטאָפּליעס זאָלען בייטען זייער פּסיכאָלאָגיע און אָנהויבען צו וואַקסען אויף בוימלעך.

דוד וואָלדען האָט זיך צולאַכט, ניט געקענט זיך צוריקהאַלטען פון געלעכטער און דער דאָקטאָר האָט זיך עפּעס דערפיהלט ווי אַ נאַקעטער.

— ווי אַזוי איז אייער נאָמען, איך בעט אייך — האָט דוד גע־פרעגט.

—מיך קענט איהר רופען איזידאָר — האָט דער דאָקטאָר זיך עלעגאַנט פערנויגט.

— און מיך רופט מען דוד — האָט זיך דוד וואָלדען אויך פּער־נויגט און איז אַוועק פון פּלויט, נאָכשרייענדיג אַזוי ווי ער וואָלט אוועקגעוואָרפען אַ שטיינדעל:

מיר וועלען זיך נאָך זעהן!

דוד איז נאָכדעם אַהיים געקומען, ווען די זון האָט אָנגעהויבען צו בעהאַלטען זיך הינטער די ווייטע בערג.

פון וועג האָט זיין היים אויסגעוויזען ווי איינגעטונקען אין פלאַמען.

ער איז אריין אין הויז, דעם שטריק אוועקגעוואָרפען אין אַ ווינקעל, האָט זיך געוואַשען זיינע הענט און זיך צוגעזעצט ביים טיש.

אין הויז איז שוין געוועזען דונקעל, האָט די מאַמע אָנגעצונדען דעם לאָמפּ.

נאָכדעם האָט מען געגעסען שטילערהייד.

דוד האָט זיך אַלע מאָל דערמאָנט אָן דעם דאָקטאָר מיט זיין פּסיכאָלאָגיע און געלאַכט אין זיך.

מען איז געווען זעהר בעדריקט. קאָן זיין אויך פון דעם נייעם לאָמפּען־ליכט, צו וואָס זייערע אויגען זיינען ניט געווען צוגעוואוינט.

דער פאָטער האָט טאַקע געזאָגט:

— פינסטערליך אין הויז.

— מיר וועלען באַלד דאָס פערד ארויסציהען פון ברונען, וועט שוין נאָכדעם זיין ליכטיג אין די אויגען.

די מוטער האָט אויף דעם לאָמפּ געקוקט.

— נאָך היינט ביינאַכט? — האָט דער פאָטער געפרעגט.

—מען קען ניט לאָזען אויף מאָרגען, פּאַפּאַ.

— ניין, מאָרגען איז אויך אַ טאָג — האָט די מוטער זיך גע־בייזערט — מאָרגען אין דער פריה וועט איהר אויפשטעהן מיט קלאָרע אויסגערוהטע אויגען. וועט אייך זיין גרינג צו טהאָן עפּעס.

מען איז גיך נאָך דעם עסען געגאַנגען שלאָפען.

דוד האָט פון זיין בעזונדערען צימערעל זיך אביסעל איינגע־הערט אין דעם שטילען געמורמעל פון זיינע עלטערען. און אַזוי ווי ער איז געווען זעהר מיעד האָט ער ניט געקענט באַפּען קיין איין וואָרט און איז הינטער די שטילע טענער פון זייער געמורמעל, שווער, ווי אין דער מיט פון אַ שווערען וועג, איינגעשלאָפען.

די עלטערען האָבען אַזוי לאַנג געשמועסט שטילערהייט, ביז דער פאָטער איז אויך איינגעשלאָפען.

די מוטער האָט עטליכע מאָל עפּעס געזאָגט צו איהר מאַן און אַז זי האָט ניט געהערט פון איהם קיין ענטפער, האָט זי זיך אויך אָנגעהויבען איבערצוגעבען דעם שלאָף.

אָבער דער שלאָף איז אוועק, און זי ניט מיטגענומען אין זיינע ווייטע ערטער. זי איז געבליבען מיט אָפענע אויגען.

שפּעטער האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אַז דער טויטער פערד שטעהט ביים פענסטער און לעקט מיט זיין צונג די שויבען.

זי האָט פערמאַכט איהרע אויגען.
און נאָך שפּעטער האָט זי געהערט ווי אימיצער האָט געפרעגט:
וואָס וויל דער טויטער פערד?

VIII

שולדיג זיינען מיר!

אויף מאָרגען איז דוד וואָלדען אויפגעשטאַנען און פלוצים דער־פיהלט אַז ער האָט זיין פלאַן קלאָהר און ליכטיג אין זיין קאָפּ.
ער איז אוועק אין וואלד, אויסגעהאַקט דריי לאַנגע, גלייכע בוימער און פון זיי די צווייגען אָרונטערגעריינינט און זיי אַהיים געבראַכט אויף זיינע פּלייצעס.
ער האָט די דריי סלופּעס צונויפגעבונדען מיט א שטריק ביי איין עק, אויך אָנגעבונדען ביי יענעם עק א רעדעלע. דורך דעם רעדעלע האָט ער דורכגעצילעוועט דעם שטריק.
די סלופּעס האָט ער אויפגעשטעלט אין דער הויף און צושפּרייט, מיט די דריי פערשפּיצטע עקען אריין געשטעקט אין דער ווייכער ערד אַרום דעם ברונען.
איין עק פון שטריק איז געהאַנגען איבער דעם מויל פון ברונען און דעם אַנדערן עק האָט דוד אויך דורכגעצילעוועט דורך אַן אַנדער רעדעל, וואָס איז געהאַנגען אויף דעם הויכען באַרען־בוים ניט ווייט פון ברונען.
נאָכדעם האָט דוד אָנגעטהאָן זיינע גומענע לאַנגע שטיוועל און איז אריינגעקראָכען אין ברונען.
די מוטער איז געשטאַנען און געציטערט פון פחד.
דער אַלטער וואָלדען האָט אָנגעהויבען הנאה צו האָבען פון זיין זוהן. דוד איז ביי איהם אין די אויגען געוואַקסען העכער און העכער, וואָס טיעפער ער איז געקראָכען אין ברונען.
דער שטריק האָט זיך א שאָקעל געטהאָן און די רעדלעך האָבען זיך גיך איבערגעדרעהט.
דוד איז אַרויסגעקומען פון ברונען, האָט אויסגעשפּיגען עטליכע מאָל, פערוויכערט זיין פּיפּ.

די מוטער האָט זיך ביי איהם געבעטען אַז ער זאָל אריינגעהן עפּעס עסען.

ער האָט גאָר ניט געענטפערט און אָנגעהויבען צו ארבייטען.

מען האָט אָנגעהויבען צו שלעפּען דעם שטריק. עס איז געגאַנגען פון אָנהויב גרינג.

דער אַלטער האָט אַ זיפץ געטהאָן און בעמערקט:

— דאָס אָרימע פערד איז טויט, וועגט עס אַ לויט...

נאָר דערנאָכדעם איז געוואָרען שווער צו שלעפּען דעם שטריק. עס האָט זיך פּלוצלונג דערהערט אַ קלונג פון וואסער וואָס גיסט זיך אויף אנדער וואסער.

דער אַלטער האָט געוואָלט זאָגען, אַז מען האָט בעדאַרפט רופען עמיצען אויף הילף, נאָר אַז ער האָט געזעהען ווי זיין זוהן טהוט אַלע מאָל אַ שפּרונג און כאַפּט זיך אָן ביים שטריק, העט אין דער הויך, שרייענדיג ווילד „האָפּ" און מיט זיין גאַנצער וואָג שלעפּט ער אַראָפּ דעם שטריק, האָט דער אַלטער זיך אויך איבערגעגעבען מיט זיינע גאַנצע כחות צו דער ארבייט און בעוועגליך געצויגען דעם שטריק.

די מוטער האָט אויך געוואָלט העלפען, אָבער דוד האָט אויף איהר אָנגעשריען:

— מאַמע, מען דאַרף ניט! ברייננג בעסער אָט יענעם ברעט און אַז מיר וועלען דאָס טויטע פערד ארויסציהען זאָלסטו די ברעט ארונטערלייגען איבער דעם מויל פון ברונען. האָב ניט קיין מורא, ווייל דער שטריק איז שטאַרק.

דאָס טויטע פערד האָט אָנגעהויבען ארויסצובעווייזען זיך פון ברונען. פריהער די פיס, און עטוואָס שפּעטער האָט זיך בעוויזען דאָס גאַנצע פערד מיט זיין קאָפּ פערבויגען אָן אַ זייט און צוגע־טוליעט צום האַלז. די לאַנגע האָר פון זיין האַלז זיינען געווען נאַסע און צונויפגעקלעפּטע. דאָס איינציגע אויג וואָס מען האָט געקענט זעהן איז געווען אָפען, גרויס און וואַסערדיג און גרוי.

עס האָט אָהן אויפהער געליאַפּעט דאָס וואסער פון פערד'ס מויל, נאַז און אויערען.

אַז די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף דעם טויטען פערד האָט זי זיך דערשראָקען און ארויסגעלאָזען די ברעט פון איהרע הענט. די ברעט האָט אַ פּאַטש געטהאָן אין דער ווייכער ערד אריין.

דוד האָט אַ געשריי געטהאָן, ווי אַ ווילדער:

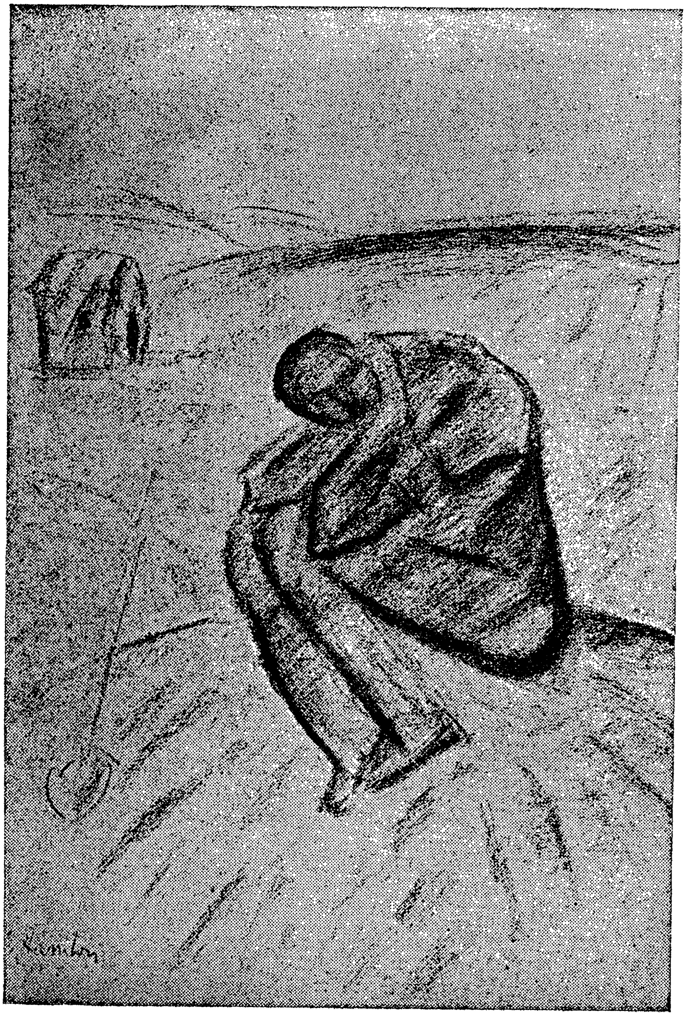

— לייג אונטער די ברעט, מאַמע.

די מוטער איז געקומען צו זיך, מיט איהר פּנים אויסגעדרעהט אין אַ זייט, האָט זי אַוועקגעלייגט די ברעט אויף דעם מויל פון ברונען און איז אַריין אין הויז, זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם נאָך ניט פערבעטען בעט און אָנגעהויבען שטיל און פרום צו וויינען.

די מענער האָבען בעטראַכט דאָס טויטע פערד.

דער פאָטער האָט געזאָגט:

— איצט, דוד, אַז מיר האָבען איהם שוין אַרויסגענאַרט פון ברונען, קום אַריין און רוה זיך אַביסעל אָפּ ביז די מאַמע וועט עפּעס אָפּקאָכען.

דוד האָט געשוויגען. ער האָט ניט געקענט עסען, ביז ער וועט דאָס פערד ניט ברייגגען צו זיין אייביגער רוה.

עס האָט איהם אָנגעכאַפּט אַ געפיהל פון צאָרען. עס האָט אָנגעהויבען צו זידען אין זיין האַרץ און ער האָט געוואָלט עמיצען בייסען מיט זיינע צייהן וועלכע האָבען זיך צונויפגעדריקט אין זיין מויל.

— איך וועל ניט געהן אין הויז אַריין — האָט ער געזאָגט מיט אַזאַ מין ווייכקייט, ווי מען רעדט צו אַ קינד ווען מען איז אין כעס גאָר אויף עמיצען אַנדערש, — געה אַליין אין הויז, איך בעט דיך. פריהער מוז איך דעם טויטען פערד אין דער ערד פערבעהאַלטען.

דער אַלטער האָט שוין געזעהען אַז ער וועט ניט געהן און אַוועק אין הויז אַריין, אַליין.

דוד האָט אָפּגעזוכט אַ רידעל און אַ גראַבאייזען און איז אַוועק צו דער נאָהענטסטער לאָנקע, וועלכע איז געווען פערשטעלט פון וועג מיט דער הויז, און האָט אָנגעהויבען צו גראָבען די גרוב.

ער האָט געגראָבען מיט כעס. פריהער מאַכענדיג לויז די ערד מיט דעם גראָב־אייזען און נאָכדעם אַרויסגעוואָרפען די געלבליכע ערד מיט דעם רידעל אויף איין זייט פון גרוב.

גראָבענדיג מיט דעם גראָב־אייזען, האָט ער איהם הויך פערוואָרפען איבער זיין קאָפּ און איהם נאָכדעם אַרונטערגעלאָזט צו דער ערד מיט איין גלייכער בעוועגונג, אַזוי אַז דער שפּיץ האָט זיך איינגעביסען אין דעם האַרטען קלעע. און ער האָט געפיהלט, אַז ער בייסט מיט זיינע צייהן די געבלאָכע ערד.

וואָס איז איהם געווען די שטומע ערד שולדיג?

שטומע ערד!

שולדיג זיינען מיר! ווייל מיר זיינען געמאכט פון א הויפען ערד.
מיר טרעטען מיט אונזערע פיס אויף דיר, ערד.
מיר ציהען אונזער ברויט פון דיר, ערד.
און מיעדע קעהרען מיר זיך צוריק צו דיר, ערד.
און מישען זיך אוים מיט דיר און בעצאהלען דיר דיינם: —
דעם הויפען ערד פון וואס מיר זיינען בעשאפען געווארען!
דוד וואלדען האט א טיעפען, לאנגען גרוב אויסגעגראבען.
עם איז שוין נאכט געווארען. ער איז נאך אלץ ניט אריין אין הויז עפעם אפעסען און האט זיך גענומען צו דער ארבייט.
דעם פערד ברייננען א גאנצען צום גרוב האט ער ניט געקענט:
דעם טויטען פערד איז אלץ איינם.
מיט א לאמטערען ביי דער זייט, האט וואלדען מיט א האק געהאקט גליעדער און שטיקער הארטע, בלאסע פלייש פון טויטען פערד און זיי אריינגעווארפען אין גרוב אריין.
צום לעצט האט ער אין זיין האנד געשלעפט דעם קאפ פון פערד, און אין דער אנדערער האט ער געטראגען דעם לאמטערן.
דעם קאפ אריינגעווארפען מיט כעס. דעם לאמטערן אוועק־געשטעלט ביי דער זייט פון גרוב.
האט זיך ארומגעקוקט. זיך אוועקגעזעצט אויף דעם בערגעל פרישע ערד.
עם איז געווארען א טיעפער אויסגעשטערנטער אבענד און עם האט זיך נאר געהערט א שטילער זום־זום אין דעם ווייטען, אפענעם האריזאנט.
ווי א טיעפע, גרויסע שיסעל איז זיך געשטאנען די גאנצע וועלט.
אויף דעם דנא פון שיסעל שטעהט א לאמטערן און שלאגט אפ א קליין ראזאווע ליכט. און א מענש זיצט מיט זיין קאפ אריינגענעמען צווישען זיינע קניה און מיט די הענט אריבערגעווארפען איבער זיין האלז.
פאר וואלדענס אויגען איז אויפגעשטאנען: ווען ער איז נאר וואס געבוירען געווארען, האט מען איהם אריינגעלעגט אין א גרויסע שיסעל וואסער און ער האט דערפיהלט דאס ערשטע מאל, אז ער איז אויף עפעס א נייער וועלט.
א לייכטער דראזש איז דורכגעגאנגען זיינע ביינער.
די טיר פון הויז האט זיך צופראלט און אין איינעם מיט דעם

ליכט פון הויז, וואָס איז געלאָפן איבער דער ערד, איז אויך אַ שטימע נאָכגעקומען:

— דוד, מאַך שוין דאָרטן אַ סוף. שוין אַזוי שפּעט.

וואָלדען האָט זיך אויפגעכאַפּט, פערשאָטן דעם גרוב. נאָכדעם זיך איינגעהערט אַביסל אין דעם שטילן זום־זום פון דער נאַכט.

אַ טראַכט געטהאָן:

— די ערד קריכט שוין און שטרעקט די אָרעמס נאָך דעם וואָס איהר קומט...

וואָלדען איז אַוועק אין הויז אריין שוין גאָר אַן אַנדערער.

IX

קינדער, זאָלען זיי זיך שפּיעלען!

די וואָלדענס האָבען זיך צו־ביסלאַך איינגעפונדעוועט.

דעם גאַנצען ווינטער האָט דוד פאַרדיענט מיט זיין האַק. גע־אַרבייט אין די גרויסע וועלדער, ביי דער זעג מיהל. ווילד הנאה גע־האַט פון זיין אַרבייט. און אויך די „גיינג" האָלצהעקער האָבען איהם ליעב געהאַט פאַר זיין שווייגען און פאַר דער גוטער און געוויכטיגער האַנד, וואָס דוד האָט געהאַט.

עס איז געוועזען אין דוד׳ס הענט עפּעס אַזוינס איינגעבוירענעם. ער האָט אויפגעהויבען די האַק איבער זיין קאָפּ מיט איין בעוועגונג, אָדער, ווי איינער פון דער „גיינג" האָט געזאָגט, גאָר אָהן אַ בעוועגונג. דאָס הייסט אַזוי: ער טהוט אין דער גיך און ניט בעמערקבאַר אַ הויב די האַק איבער זיין קאָפּ. ניט ווי אַנדערע, וועלכע האָבען פריהער אַ שפּיי געטהאָן אין דער האַנד אריין און נאָכדעם זיך אַ כאַפּ געטהאָן און אַ דרעה געטהאָן מיט׳ן קאָפּ און אויפגעהויבען די האַק.

זיין האַק האָט זיך אַלע מאָל אַריינגעביסען אין בוים אריין מיט דעם גאַנצען שטאָהלענעם שאַרף. און האָט ער געוואָרפען זיין אויג אויף איין אָרט, איז די האַק שוין אָהין באַלד געפלויגען און זיך ניט אָפּגענאַרט.

און אַז ער האָט דעם בוים אַרונטערגעהאַקט, איז דער סטאָמפּ געבליבען מיט אַ רונדען, גלאַטען פליאַם, אַזוי ווי מיט אַ הובעל אָפּ־געהובעלט.

און צו די אַלע אייגנשאַפטען האָט ער נאָך געהאַט אַזאַ גוטען אויג, אַז מיט איין בליק האָט דוד געקענט וויסען וואוהין דער בוים וועט מוזען פאַלען, אַז מען וועט איהם אונטערהאַקען.

און איין מאָל האָט ער גאָר געוויזען אַ קונץ און אומגעוואָרפען אַ גאַנצען ריידעל מיט בוימער דורך דעם, וואָס ער האָט איין בוים צו זיי אומגעוואָרפען.

עס איז געוועזען אין יענער צייט, ווען די זעג־מיהל האָט זיך אריינגעכאַפּט אין די ניי־ענגלענדער וועלדער און געשניטען פון די שעהנסטע בוימער און דעמבעס, ברייטער און שפּאָלען.

האָט דוד געלד פערדינט.

פון דעם און אויך פון דעם ביסעל, וואָס זיינע עלטערען האָבען מיט זיך געבראַכט פון שטאָדט, איז געווען גענוג אויף דעם אָרימען ביסען ברויט און דערצו האָט מען זיך איינגעקויפט אַלע מאָל עפּעס אַן אַנדער זאַך צום רעמענענט.

דאָס האָט מען געקויפט אַ קוה און שפּעטער האָט מען געקויפט אַ אַקער, און נאָך שפּעטער, אַז די שנעען זיינען אַרונטער פון די פעלדער, האָבען די וואַלדענס געקויפט אַ פערד.

אַלע אָבענד איז דוד אהיים געקומען פון די וויטע, וועלדער און מיט זיך געבראַכט דעם רעש פון יענע גרויסע קיילעכדיגע זעגען אין דער מיהל און דעם ריח פון זעגאַכץ אין זיינע קליידער. און ווי אַ מיעדער גרויסער ריעז, וואָס האָט זיך געשלאָגען מיט גראָבע און הויכע בוימער און האָט זיי אַלע בייגעקומען, האָט דוד געפּלאַפּעלט האַלב פערשלאָפען און האַלב שמייכלענדיג. אַלע אָבענד נייע זאַכען.

און אין פריה מאָרגען פלעגט ער אוועקגעהן אַ פרישער און אַ פרעהליכער, און, געהענדיג, דיינקען, פאַר וואָס זיינע עלטערען בלייבען איבער אין דער היים, פאַר וואָס זיינען אַלע מענשען ניט אייביג יונג, און פאַר וואָס זאָלען אַלע אין הויז ניט אויפשטעהן אין דער פריה און נעהמען זייערע העק איבער די אַקסלען און געהן אַזוי הויך אויפשטעלענדיג זייערע קעפּ און זיך וויעגען שטילערהייד צווישען בוימער און לאָנקעס און שפּרינגען איבער פּלויטען און ריטשקאַלעך און ניט וועלען קיינעם שטערען די מאָרגענדיגע רוה, געהן אַזוי שטיל און וויעגענדיג.

אַזוי איז זיך געלאָפען דער ערשטער ווינטער אין דאָרף ביי די וואַלדענס.

דוד איז געגאנגען אין די ווייטע, גרויסע וועלדער אלע אין דער פריה און אהיים געקומען אין אָבענד. פערגעסען אין טוידטען פערד און אלע מאָל זיך דערמאָהנט און געכאפּט א קוק אין דער ווייטקייט צו דעם פּאַס ים.

ער האָט גאָט געבעטען, אז קיין אנדערער זאָל אָט יענעם פּאס פון ים ניט באמערקען.

עס איז ביי איהם געוועזען, ווי דאָס מאטעריאל פאר א גרויסע, וואונדערשעהנע לעבענס ווערק, אויף וועלכען דאָס אויג, וואָס איז געבוירען געוואָרען צו זעהען, קוקט אלע מאָל פון ווייטען און צו ביסלעך. און עס זעהט היינט דאָס, וואָס ער האָט נעכטען ניט גע־זעהען.

אזוי האָט דוד געקוקט אויף דעם פּאַס ים אין דער ווייטקייט און עפּעס דערפון ביי זיך אלע מאָל בעהאלטען.

און א גאַנצע וואָך געארבייט אין די וועלדער. און דוד׳ס על־טערען האָבען זייערע טעג אלע מאָל מיט עפּעס אנדערש אויסגעפילט.

זיינען זיי ארויסגעגאנגען אויף א שפּאציר איבער די לאָנקעס. בעטראכט און אָפּגעמאכט, אז דאָ וועט מען פערזייען קאָרן און דאָר־טען וועט מען פערזעצען א גאָרטען. און מאַן און ווייב האָבען זיך געקריגט. זי האָט געזאָגט, אז א גאָרטען האָט זי ליעב נאָהענט פון הויז, וועט זי קענען אי קאָכען אָנבייסען און זיך אויך ארויסכאפּען עפּעס טהאָן ביים גאָרטען. ער האָט אָבער בעוויזען, אז דער גאָרטען בעדאַרף זיין ווייט פון הויז. און ער ווייסט וואָס ער רעדט. געהאל־טען פעלדער און פּאַסעסיעס.

אָבער זיי זיינען גאָר אוועקגעגאנגען אין זייער וועלדעל אריין און בעטראכט יעדען בוים. און עס האָט אמאָל געטראָפען, אז זיי האָבען געפונען אין וואַלד א ווילדען פּרוכט בוים. זי האָט תמיד גע־לייקענט, אז דאָס איז ניט קיין פּרוכט בוים, כאָטש דער אלטער וואַל־דען האָט עס דערוויזען מיט דעם, וואָס אויף די נאַקעטע צווייגען הייגנט נאָך א פערטריקענט עפּעלע און אויף דער ערד ארום דעם בוים וואַלגערען זיך נאָך א סך אזוינע פערטריקענטע עפּעלעך.

דאָס האָט זיי געבראכט פרייד אין הויז אריין. און אין אָבענד, אז זייער זוהן איז אהיים געקומען, האָט דער פאָטער תמיד אויסגע־כאפּט און פריהער דערצעהלט דוד׳ן פון דעם גליק, וואָס זיי האָבען אין דעם ווילדען וואַלד. „איין עפּעל בוים!...“

האָט שוין די מוטער ניט געקענט איינהאַלטען זיך און איז אריין אין די רייד און צוקלאַפּט די גאַנצע פרייד, ווי מען צוברעכט פּלוצים און ניט ווילענדיג א גלעזערנע זאַך. וואָס איז זיך דאָ צו פרעהען מיט אן עפּעל־בוים, אז ער וואַקסט אין וואַלד?

דוד האָט אויסגעהערט וואָס זיינע עלטערען האָבען געזאָגט, און זיך געשאָקעלט אויף דער וויעג־שטול, מיט זיין קאָפּ אריבערגעוואָרפען איבער דעם ווענטעל פון שטול און האָט געשמייכעלט אזוי ווי א פאָטער, ווען זיינע קינדערלאַך דערצעהלען פאַר איהם עפּעס זייערע א מעשה.

אזוי איז געגאַנגען די וואָך. נאָר אז דער שבת איז געקומען, האָט אָנגעהויבען צו ווערען ענג און אומעטיג.

דוד האָט ניט געאַרבייט שבת און זונטאג. אין די צוויי טעג האָט ער ניט געהאַט מיט וואָס אויסצופילען. געלעזען, געגעסען און געלשאָפען.

שבת האָט זיך דער אַלטער וואַלדען געשאָקעלט א גאַנצען טאָג איבער זיינע ספרים, און מיט זיינע געזאַנגען געפּרופט פערשרייען דעם אומעט.

די מוטער האָט געלעזען, אין א ווינקעל פון הויז ביי א פענסטער, דעם דייטש חומש און דעם קב הישר און אַלע מאָל זיך צוואוויינט אי־בער עפּעס א טרויעריגע מעשה אין יענע ספרים.

נאָר ענגער און אומעטיגער איז געוואָרען, ווען דער אַלטער וואַל־דען איז פּלוצים געבליבען זיצען, ווי א שטומער, ביי דעם אָפענעם ספר, און אריינגענומען זיין קאָפּ צווישען זיינע הענד, און אַלע מאָל ארויסגעלאָזען פון זיין מויל נאָענדע, ניט פארענדיגטע קלאַנגען, אזוי זיי געוואָרפען איבער דער גאַנצער הויז.

און די מוטער האָט אָנגעשריגען אויף איהם. וואָס וויל ער האָ־בען פון זייער לעבען? זאָל ער לערנען זיינע ספרים און וויינען פאַר זיך אליין. אָדער זאָל ער געהן אביסעל שפּאַצירען, זעהען א מענשען.

זיי זיינען נאָך צו קיינעם ניט געגאַנגען צו גאַסט.

נאָר אזוי ווי זיי זיינען געוועזען נייע מענשען און ניט לאַנג פון שטאָדט, און אזוי ווי דוד'ס נאָמען איז שוין געוועזען אין אַלע מיילער, אז ער איז א יונג, וואָס ווייסט, ווי אזוי צו האַלטען א האַק אין זיינע הענט, האָבען זיך איינמאָל אין א שבת נאָכמיטאָג צונויפ־

גענומען די שכנים מיט זייערע קינדער און געקומען מיט א וויזיט צו די וואַלדענס.

דוד איז דעמאָלט געלעגען אין זיין צימער אויף דעם בעט און גערוהט.

אז ער האָט דערהערט א רעש און א גערודער פון ביינקלאַך אין גרויסען עס־צימער, האָט ער זיך פון בעט אויפגעהויבען, אָנגעטהאָן זיין ווייסען ברייט־ברימיגען הוט און איז שטיל אריין אין הויז אריין, זיך מיט איטליכען געגריסט מיט זיין האנד; דערביי האָט ער איט־ליכען געשמאַק און שטארק א דריק געטהאָן די פינגער און זיך אוועק־געזעצט ביים טיש שטיל און שווייגענד.

צווישען די געסט איז אויך געוועזען מר. וויינבוים מיט זיין פרוי און זייער מיידעל אסתר.

אסתר האָט עפעס אזוי פיעל געפלאַפּלט. ניט געלאָזען קיינעם קיין וואָרט אויסריידען און דערביי האָט זי זיך געקייקעלט פון גע־לעכטער און אַלע מאָל, ווי אַנבאַלענדיג פון דער זייט, גאָר אונפּלוצים עפּעס א פרעג געטהאָן ביי דוד וואַלדען.

דוד האָט זיך ארויסגעדרעהט פון א גראַדען ענטפער א מאָל קלוג און אַן אנדער מאָל אויסגעלומפּערט און נאַריש.

אסתר איז געזעסען ביים טיש, ווי ביי איהר מאַמען אין דער היים. מיט ביידע הענט האָט זי זיך געשפּיעלט אויף דעם געפלאָכ־טענעם קאָלירטען טישטוך און אויף יעדען וואָרט, וואָס זי האָט ארויס־בעקומען פון דוד וואַלדען, האָט זי עפּעס אזוי גוט און אָהן אויפהער געלאכט, אז דער גאַנצער עולם האָט זיך מיט דעם אָנגעשטעקט און אויך מיטגעלאַכט.

און פון דעם אליין האָט זי זיך צוריק אָנגעשטעקט און וויי־טער געלאַכט. און זיך געדרעהט אויף דעם ביינקעל, אהין און אהער און מיטגעשלעפּט דאָס טישטוך. און געמוזט אלע מאָל זיך אויפהויבען און אריבערבויגען איבער דעם טיש דאָס טישטוך צו פערשפּרייטען.

און געוויזען דוד וואַלדען איהרע קורצינקע הענטלעך מיט איהר רונדען האלז.

דוד איז געזעסען ביים טיש און שווער געשוויגען קוקענדיג מיט זיינע אויגען ווי פאר זיך אליין.

די געסט זיינען אוועק אָנקוקען די צימערען. צופראַלט טירען. מען האָט בעטאַפּט אַלע ווענט און בעוואונדערט דאָס ריינקייט און

געריהמט די הענט, וואָס האָבען אזוי שעהן די ווענט באקלעפּט מיט אזוינע צוגעטראָפענע שפּאלירען.

נאָך דעם געטרינקען ארום טיש שבת'דיגע טהעע און געקוויקט זיך מיט דעם גרויסשטאָדטישען „איינגעמאכץ", וואָס די אלטע מרס. וואָלדען האָט דערלאנגט צום טיש.

דוד וואָלדען האָט זיך איינגעהערט צו דעם אלעמען און זיך שווער נעפיהלט פון דעם געלעכטער, וואָס אסתר האָט אלע מאָל פון איהר מויל, אזוי ווי פון א פייער ראקעט, ארויסגעשאָסען. און גע־שוויגען.

צו האָט ער ניט געלאָזען זיך ארייגציהען אין דעם קרייז פון דער דאָזיגער גאנצער מענשען פאמיליע. איינער צו דעם אנדערען גלייך. ווייסען איינע דעם אנדערען. דערצעהלען אזוינע זאכען, וואָס אלע ווייסען, שוין אפשר צום הונדערטען מאָל און האָבען אפשר גאָר קיין בעזונדערע מעלות און חסרנות און זיינען געוועזען פאר דוד'ס נייעם און פרעמדען אויג ווי א קנויל קליינע הילפלאָזע חיה'לאך, וועמען די מוטער האָט איבערגעלאָזען אין א גרוב אין טיעפען וואלד. זיי רייסען איינער דעם אנדערען און אָט בעלעקען זיי זיך און וועלען קיינמאָל איינם דאָס אנדערע ניט קענען אויפפרעסען.

צו האָט ער ניט געהאַט פון וואָס צו ריידען.

דאָס האָט קיינער ניט געקענט ווייסען.

און מען האָט אפילו ניט בעמערקט אזא זאך:

אלע געסט האָבען זיך געזעגענט און אלע צוזאמען ארויס פון הויז. די וואָלדענס האָבען ארויסבעלייט זייערע געסט ביז צו דעם וועג.

און אזוי זיינען זיי געגאַנגען אין דער מיטען און אלע געסט האָבען זיי ארומגערינגעלט און מען איז געוועזען פערטהאָן אין א גע־שפּרעך, ווי עס טרעפט אָפט, אין אזא געשפּרעך, וואָס הויבט זיך ערשט אָן וועבען צווישען מענשען ווען זיי בעדאַרפען זיך באלד צו־שיידען.

אסתר איז פערלאָפען פון אונטען און ארונטערגעכאפּט דוד'ס ווייכע הוט, זי אָנגעטהאָן אויף איהר קאָפּ און איז אוועקגעלאָפען מיט דעם וועג.

דוד איז איהר נאָכגעלאָפען. און ווי זי האָט נאָר דערפיהלט, אז דוד איז נאָהענט פון איהר האָט זי זיך א דרעה געטהאָן אן אויסגע־

בויגענע און מיטביידע הענטלעך אין דער לופטען, און איז אוועק געלאָפען א שטיק וועג אויף צוריק.

זי איז געשפּרונגען ביים זייט פון דעם וואלד, וואו עס איז גע־ וועזען אנגעוואָרפען שטיינער און אַלטע איבערגעפוילטע צווייגען, ניט פּערפעהלט איין שטיין, וואו זי זאָל זיך ניט ארויפשטעלען מיט איין פוס, זיך ארומקוקען און אויסבוייגענדיג זיך מיט איהרע צולאָז־ טע הענט, ארונטערשפּרינגען און אוועקלויפען ווייטער.

דוד איז געבליבען שטעהן אביסעל אין מיטען וועג און ניט גע־ וואוסט וואָס ער זאָל טהאָן.

נאָר אז זיינע עלטערען מיט די געסט ארום זיי, זיינען צוגע־ קומען נעהענטער צו איהם, און אז מען האָט אויף איהם א קוק גע־ טהאָן און דערזעהן זיינע צוואוואָרפענע האָר, וועלכע זיינען געלעגען אויף זיין שטערען ווי שטיקער שווארצע בלאָטע, האָט זיך מר. וויינ־ בוים אומגעדרעהט און געזאָגט:

— קינדער! זאָלען זיי זיך שפּיעלען!

דעמאָלט האָט זיך דוד געכאַפּט אז מען קוקט אויף איהם אפשר מיט טויזענד אויגען, ער האָט פערשאַרט זיינע צוואוואָרפענע האָר און איז אוועק אַניאָגען אסתר׳ן.

אסתר איז געשטאַנען אויף א גלאַטען און גרויסען שטיין, וואָס איז געלעגען ביים זייט פונ׳ם וועג. זי האָט זיך געשאָקעלט, ווי א דראָט־געהעריין, אלע מאָל פערוואָרפען מיט׳ן קאָפּ, אויסציהענדיג איהר קורצען האלז, און איז זיך פערגאַנגען אין א געלעכטער.

דוד איז צוגעלאָפען, זי אַנגעכאַפּט ביי איהרע הענט.

אסתר האָט ניט געקענט און אפשר ניט געוואָלט אויסמיידען אַ־ן איז אַרויפגעפאַלען אויף דוד׳ן.

נאָכדעם זיינען זיי שוין געגאַנגען מיט׳ן וועג, ענג געשלאָסען אסתר אין דוד׳ן און דוד אין אסתר׳ן.

דוד האָט זיך געבעטען ביי איהר, אז ער בעדאַרף באַלד צוריק אהיים געהן.

אסתר וויל אז ער זאָל אריינגעהן איצט צו זיי אין הויז אריין, אזוי וויל זי.

זאָל איהם ניט אַרען, וואָס ער טראָגט אַזוינע פּראָסטע קליי־ דער. זי ווייסט אז ער האָט וואָס אָנצוטהאָן, אָבער זי האָט ליעב די גראָבע, שטאַרקע שיך זיינע און דעם בלאָהען, קאַרטענעם אַנצוג מיט די מעשענע קנעפּ.

דוד׳ס האַנט האָט זיך דערווייל געוואָרעמט אונטער אסתר׳ס אָרעם און אסתר האָט געהאַלטן אין איהר האַנט די פינגער פון זיין צווייטער האַנט.

ביים טויער פון וויינבוים׳ס הויז האָבן זיך אַלע געזעגנט.

די וואַלדענס און די איבעריגע זיינען אוועק צוריק אַהיים. מען האָט זיך געוואונשען פון דאָס שעהנסטע וואָס עס איז נאָר פאַראַנען אויף דער וועלט און אַלע מיט אַמאָל געגעדט.

דוד האָט ארויסגענומען זיין האַנט פון אסתר׳ס אָרעם און גע־וואָלט אוועקגעהן אַהיים.

אסתר האָט איהם אָנגעכאַפּט מיט ביידע הענטלעך, ווי מיט זילבערנע צווייגעלאַך, און איהם ניט אָפּגעלאָזען.

האָט דוד געמוזט נאָכשרייען צו זיינע עלטערן, אז ער וועט שפּעטער אַהיימקומען און איז מיט ניט זיכערע און שטילע טריט פון זיינע גרויסע שטיוועל אריין דאָס ערשטע מאָל צו די וויינבוימס אין הויז.

אויפ׳ן וועג איז מרס. ראָזענבערג, די ערשטע שכנה, מיט די וואַלדענס געוואָרען זעהר רעדעוודיג, געוואָרען נאָהענט מיט זיי און געזאָגט, אז אזוי שנעל ווי זי קומט נאָר אַהיים, שיקט זי איהרע צוויי גרויסע מוידען אוועק צו די וויינבוימס, זאָלען זיך די קינדער אָפּלע־בען צווישען מענשען.

דוד׳ס מוטער האָט אָנגעקוקט די קליינטשיגע, גראָבעטשקע מרס. ראָזענבערג, מיט גרויסע, פערוואונדערטע אויגען און ניט פערשטאַנען צו וואָס זי דאַרף דאָס איהר דערצעהלען אז זי וועט שיקען איהרע מוידען צו די וויינבוימס.

דער אַלטער וואַלדען איז זיך געגאַנגען און אונטערגעברומט עפּעס אַ פרעהליך מאָטיוועלע און געקוקט אין אַלע עקען פון דעם בלאָסליבען הימעל, זיך געקוויקט מיט דעם לייכטען פרעסטעל וואָס האָט זיך ארונטערגעלייגט צו דער ערד, און פּלוצים אַ זאָג געטהאָן צו זיין פרוי:

— מיר זיינען, ווייזט אויס, נאָך גאָר גוטע נאַראָנים. לאָזען איבער אַ הויז מיט אַלעם אליין, אויף הפקר.

זיין פרוי האָט זיך אַ כאַפּ געטהאָן און ווי אָנגעהויבען צו געהן מיט שנעלע טריט.

מרס. ראָזענבערג האָט זיך אריינגעמישט, אַז דאָ מעג מען אי־בערלאָזען אַלעס און קיינער וועט עס ניט אוועקנעהמען, דערפאַר ווייל איטליכער האָט געגוג זיינע איינענע זאכען. און אויב איינער האָט זילבער און גאָלד און דער אנדערער האָט נאָר האַלץ און זאמד איז דאָס אַלץ איינס פון גאָט...

X

זי הייסט אויך אסתר

דער ווינטער איז אוועק און עס איז געקומען צולויפען דער קליי־נער, יונגער פריהלינג און האָט זיך בעזעצט אין די וועלדער פון טשיי־פעל הילל.

בייטאָג האָט ער געברענט די איבערגעטריקענטע, אַלטע, צונויפ־געפּלאָנטערטע צווייגען, און די וועלדער זיינען געוואָרען וואס אמאָל דורכזיכטיגער און דער שנעע וואָס איז געלעגען ערגעץ פערבעהאַל־טען, האָט זיך אין גאנצען צולאָזען און געשמאָלצען אין לאנגע, גע־דרעהטע ריטשקעלעך.

אין אבענד איז דער יונגער פריהלינג געזעסען אַ שטומער און זיך איינגעהערט ווי זיין פויגעל האָט געזונגען דאָס ליעדעל פון וויפּ־פּור־וויל — וויפּ־האָ־וויל...

און די ריטשקעלעך אין וואלד זיינען אנטלאָפען, זיך געגאָסען איינער אין אנדערען און זיך אָנגעכאַפּט אינאיינעם און געקראָכען איבער די שטיינערנע סקאלעס, בארג אראָפּ, אין טהאָל אריין, אין דעם לאנגען, ברייטען טהאָל, וואָס זיינע וואסערען בעגעגנען זיך מיט דעם ים.

דוד וואלדען האָט אויפגעהערט צו ארבייטען אין די ווייטע, פרעמדע וועלדער און זיך אַ נעהם געטהאָן צו זיין אייגענער ארבייט אין דער היים.

און דעם ערשטען טאָג האָט ער געהאַט אזא איבערלויף.

ער קומט ארוים פון הויז גאנץ פריה און דערזעהט, אַז פרעמדע קיה פּאַשען זיך אויף זיינע לאָנקעס. האָט ער זיי אָנגעהויבען צו טרייבען, ווילען זיי ניט געהן, גלייך ווי מען האָט זיי אין דער היים אָנגעזאָגט אַז זיי זאָלען זיך ניט לאָזען ארויסטרייבען.

האָט ער אַרויסגערופען זיינע עלטערן און אַלע צוזאַמען האָבען קוים, קוים די קיה פערטריבען אין וואַלד אריין.

פון וואַלד זיינען די קיה אוועק מיט אַ שמאָלען שטעגעלע. דוד האָט זעהר גוט געוואוסט פון וואַנען די קיה זיינען געקומען.

איז ער אַזוי נאָכגעלאָפען די פרעמדע קיה, ביז מען איז צוגעקומען צו אַ דראָטענעם פּלויט, וועלכען די קיה זיינען אריבערגעשפּרונגען איינע נאָך דער אַנדערער.

דוד איז צוגעקומען צום פּלויט און האָט זיך דערשראָקען.

ביי איינעם פון די סלופּקעלעך פון דראָטענעם פּלויט איז געשטאַנען אַ מיידעל מיט פערקאַשערטע אַרבעל און צולאָזענע לאַנגע האָר.

— זיי זאָלען נאָר אויס'פּגר'ן, שפּרינגען אַריבער דעם דראָטענעם פּלויט — האָט דאָס מיידעל געזאָגט און איז פערפלאָמט געוואָרען.

דוד איז נאָך ניט געקומען צו זיך פון דער איבערראַשונג און האָט זיך אַרומגעקוקט פון אַלע זייטען, ווי ער וואָלט זוכען נאָך אַ לעבעדיגען מענשען, אַז דאָס מיידעל האָט זיך צוגערוקט נאָהענט צו דעם פּלויט און האָט אַוועקגעלעגט איהרע נאַקעטע, רויטליכע הענט אויף דעם דראָט און שמייכלענדיג געזאָגט:

— איהר דערקענט מיך שוין ניט?

— ניין. מיר דאַכט, איך זעה אייך דאָס ערשטע מאָל.

— געדענקט איהר ניט, אַז איך מיט מיין שוועסטער זיינען געוועזען ביי די ווייגבוימס אין הויז, דעמאָלט ווען איהר זיינט געוועזען...

— וואָס זשע טהוט איהר דאָ?

— פון דער זייט פּלויט איז מיין טאַטענס פאַרם. איך האָב פערשטאַנען, אַז אונזערע קיה זיינען ביי אייך אין שאָדען, בין איך אַליין שוין געלאָפען זיי אָפּטרייבען. איהר האָט מיר איינגעשפּאָרט אַ שטיק וועג.

— אַזוי, קומט דאָך מיר אַ דאַנק. נאָר וואַרט בעסער אויף מאָרגען, וועט איהר מיר שוין אָפּצאָהלען אינאיינעם, ווייל אויב איך וועל אייערע קיה כאַפּען ביי מיר אויף דער לאָנקע נאָך אַמאָל, וועל איך זיי איינשפּאַרען אין שטאַהל און זיי געבען עסען...

— איהר וועט פערשפּאַרען מיינע קיה — האָט דאָס מיידעל זיך ניט געלאָזען איינריידען און אַרויסגעשטעקט איהר צינגעל צווי־

שען די קליינע ליפּעלעך. — וואָס בין איך שולדיג, אַז די קיה שפּרינ־ גען איבער דעם דראָטענעם פּלויט?

— בין איך שולדיג. אָבער זאָגט מיר ווי מען רופט אייך. לאָמיך כאָטש וויסען וועמעס קיה איך האָב געטריבען.

— איך הייס אויך אסתר, ווי וויינבוים׳ס מיידעל... — האָט דאָס מיידעל געזאָגט, שאָקלענדיג מיט איהר קאָפּ און גרויס מאַכענ־ דיג איהרע אויגען — און מיין פאָטער הייסט מר. ראָזענבערג.

— אסתר, נעהמט ארונטער אייערע הענט פון דעם דראָט, איהר וועט זיך נאָך צושטעכען די הענט — האָט דוד פּלוצים געזאָגט, האַלב אין ערנסט און האַלב אין שפּאָס.

— מיינע הענט האָבען ניט קיין מורא. איך בין דאָ אויפגע־ וואקסען אויף דעם שטעכיגען דראָט.

— וועט איהר נאָך לאָזען אייערע קיה געהן צו אונז אין שאָ־ דען?

— איך וועל זיי זאָגען אַז זיי זאָלען ניט געהן.

— טאָ געהט און זאָגט זיי.

— דאָ, פון דער זייט פּלויט, איז מיין טאַטענס פאַרם, און איך קען שטעהן אָט דאָ וויפיעל איך וויל.

— שטעהט.

— איך פרעג ביי אייך ניט.

— זיינט איהר, הייסט עס, געוועזען אין וויינבוים׳ס הויז מיט מיר צוזאמען.

— איך געדענק שוין ניט.

— מיט אייער קליינער שוועסטער זיינט איהר געוועזען, א שעהנערע פון אייך.

— איך פרעג ניט קיין מיינונג.

— אָבער איהר זיינט היינט עפּעס מעהר רעדעוודיג ווי דע־ מאָלט.

— אויב איך האָב דעמאָלט געשווינען האָב איך געוואוסט וואָס איך טהו.

— זיכער. איהר האָט זיך געשעהמט.

— איך שעהם זיך קיינמאָל ניט, סאַ ליגען! — איז שוין דאָס מיידעל געוואָרען אויפגעבראַכט און געקלאַפּט מיט א פויסט אין

דעם שטייף אַנגעצויגענעם דראָט פון פּלויט. דער דראָט האָט א ברום געטהאָן און די סלופּעקלעך האָבען א ציטער געטהאָן.

— דאָ אין וואַלד, זיינט איהר א שטאָלצע — האָט דוד שוין אַליין ניט געוואוסט וואָס צו זאָגען.

— יענע איז א שטאָלצע... איך בין א פּראָסטע, ווי מיין מאמע איז א פּראָסטע.

— ווער איז יענע, וואָס איז שטאָלץ?

— איהר ווייסט שוין. אויב ניט, וועט איהר שוין שפּעטער וויסען.

— אינטערעסאַ־אַ־נט.

— איך האָב אויף אייך רחמנות.

— כאַ־כאַ־כאַ!

— ניט איינעם האָט זי שוין אָפּגעדרעהט דעם קאָפּ.

— ווער איז זי?

— איהר ווייסט שוין. איך ווייס, אז איהר ווייסט שוין...

— איהר ווייסט אז איך ווייס, אז איהר ווייסט ניט, דאָס וואָס איך ווייס ניט.

— איך בין דעמאָלט געזעסען און געשוויגען. איך האָב מיין שוועסטערל אויסגעקניפּען שטיקער פּלייש אונטערן טיש צוקוקענדיג ווי אזוי זי האָט איבער אייך געשפּינען א געוועב.

— אייך פערדריסט, פאַר וואָס איהר קענט ניט שפּינען.

אין דער מיידעל'ס אויגען האָבען זיך אוועקגעשטעלט טרערען. זי איז געוואָרען בלאַס ווי שנעע.

— אז איך וועל וועלען, וועל איך אויך קענען שפּינען ווי א שפּין שפּינט איהר געוועב.

— פאַר וואָס ווילט איהר ניט?

— ניט מיט אייך.

— איידער איהר ווילט ניט שפּינען אייער געוועב מיט מיר, פערגעסט ניט, אז אייערע קיה זאָלען ניט קומען מעהר צו מיר אין גאַסט — האָט וואַלדען געזאָגט מיט א בייזליכען טאָן. ער האָט זיך אומגעדרעהט און איז אוועק צוריק אהיים מיט דעם שמאָלען שטע־געל פון וואַלד.

געהענדיג מיט דעם קרומען שטעגעלע האָט ער זיך איינגעקוקט אין די קליינע, נידריגע בוימעלעך פוןביידע זייטען און דערזעהן, אז זיי הויבען שוין אָן ארויסצולאָזען קנאָספּען און פון די קנאָספּען

קריכען פאמעלעך ארום גרינענקע שפיצעלעך פון וועלכע עס וועט וואַ־רען בלעטלאַך.

און אויף די גרויסע, הויכע בוימער איז נאָך גאָר ניט געוועזען קיין גרינע צייכענס פון אויפשטעהן.

א גרויסער בוים איילט זיך ניט. שטעהט דערווייל פערטראַכט און הערט זיך איין...

עס איז איהם פּלוצים קלאָהר געוואָרען, אז די ראָזענבערגס שי־קען, מיט א שלעכטען מיין, זייערע קיה צו איהם אויף די לאָנקעס, און עס מוז ערגעץ זיין א לאָך אין דעם דראָטענעם פּלויט, דורך וועל־כען די קיה ווערען רוהיג און אַהן צער דורכגעטריבען.

אהיימקומענדיג האָט ער אויסגערעדט זיינע עלטערען אז מען דאַרף ניט זיין אין כעס אויף א שכן. מאַלע וואָס עס קען טרעפען.

עס איז דאָך ניט מעהר ווי א קוה, האָט די בהמה דערשמעקט, אין פריהלינג, אז עס איז ערגעץ דאָ א גרין גרייזעלע, וועט זי נאָך דעם לויפען אויף מיילען ווייט, וועט זיך איינמיעדען און עס קען זיין ביז זי וועט קומען צו דעם גרינעם, נייעם גרייזעלע, וועט זי ערגעץ אין וועג פאַלען פון די פיס. דערפאַר איז דאָס א בהמה...

עס האָט דוד'ן גענומען א גאַנצען טאָג אָפצוריינינגען די לאָנקע, וועלכע ער האָט געוואָלט פּעראַקערען. נאָכדעם האָט ער אָנגעגרייט דעם אקער און אָנגעשאָטען דעם פערד א בעסערען מאָלצייט און מיט דעם גערעדט אזוי גוטמוטיג און קינדעריש:

— פעדי, מאָדען אאוים דעהען אטערען...

און דאָס פערד געגלעט איבער'ן האַלז און עס צערטליך געקלאַפּט מיט זיינע הענט איבער די קליפּעס אויף וואָס דאָס פערד האָט גע־ענטפערט, דרעהענדיג מיט זיין עק, א שמייסטהוענדיג דוד'ן אין פּנים אריין.

אויף מאָרגען.

די פרעמדע קיה זיינען ווייטער דאָ צוגאַסט.

דוד איז געוואָרען אַן אויפגעזאָטענער.

איז אריין אין הויז, איבערגערעדט מיט זיינע עלטערן, אָפּגע־מאַכט אז די פרעמדע קיה זאָל מען פערשפּאַרען, אז מען זאָל דעם דאָזיגען ראָזענבערג'ן אָפּשרעקען. איצט טהוען זיי ניט אזויפיעל שאָדען. אָבער אז מען וועט זיי איינגעוואָהנען, וועלען זיי קריכען שפּעטער אין דעם קאָרנפעלד אָדער אין גאָרטען.

זיינען די וואלדענס ארום און אנגעהויבען צו פערטרייבען די פרעמדע קיה צו זיך אין שטאל אריין. קען מען פערשפארען דעם ווינד?

מען איז זיך גוט אנגעלאפען ביז מען האט דריי דארע, ביינער־דיגע קיה אריינגעגנארט אין שטאל אריין. די איבריגע זיינען זיך צו־לאפען.

דוד האט נאכדעם, אן אויפגערעגטער, איינגעשפאנט זיין פערד אין דעם אקער, האט די לייצעם פערבונדען ביים עק און זיי אריבער־געווארפען ארום זיין האלז, אנגענומען מיט איין האנד דאס רעכטע הענטעל פון אקער און א געשריי געטהאן צום פערד, אז עס זאל געהן.

ארויפקומענדיג צו דער לאנקע האט דוד זיך נעפיהלט אביסעל נערוועז און האט עס ניט געוואלט ארויסווייזען צו זיינע עלטערען.

— דאס ערשטע מאל אין מיין לעבען אקער איך.

נאכדעם האט ער געבעטען טאטע־מאמע אז זיי זאלען זיך אוועק־שטעלען אין דער לייננ פון לאנקע, כדי ער זאל האבען צייכענס, נאך וועלכע ער זאל קענען מאכען א גלייכען שניט אין דער ערד.

דאס פערד איז ניט געוועזען צוגעוואהנט צו אזא ארבייט.

דוד האט שווער געארבייט. געהאלטען מיט איין האנד דעם אקער, מיט דער אנדערער האט ער געהיט די לייצעם, מיט די אויגען געציעלט, אז דעם פערד׳ס קאפ זאל זיין אין א גלייכער ליניע מיט זיין פאטער און מוטער.

ער איז בעגאסען געווארען מיט שוויים.

און די ערד האט זיך געקלעפט צו דעם אקערמעסער.

אבער זיין הארץ האט זיך גפרעהט, ווען ער איז צוגעקומען צום אנדערען עק פון לאנקע און געזעהן, אז ער האט אויפגעשניטען א גליי־כען פאס ערד.

טאטע־מאמע זיינען צוגעקומען. די מוטער האט פערלייגט איה־רע הענד אויף דער ברוסט. דער פאטער האט פערלייגט זיינע הענט אויף הינטען.

אלע דריי האבען לאנג געקוקט אויף דעם שווארצען, גלאנציגען פאס ערד און גאט געבענשט און זיך געפרעהט, און אין זייערע אוי־גען האט זיך געשפיעלט די זון.

„גאט האט געהאלפען אויפצוציהען אזא קינד ווי דוד״.

„גאָט האָט אַריינגעגעבען אַ גוטען געדאַנק צו קויפען איינגעלעגט ערד.“

דער אַלטער וואַלדען האָט זיך איינגעבויגען, אַ נעהם געטהאָן, ווי אַ שמעק טאַבאַק, מיט צוויי פינגער אַביסעל ערד, עס צוריען און געזאָגט:

— די ערד איז גוט פאַר קאָרען.

XI

ליעבע מאַמע, זיי ניט ברוגז.

אין אָבענד איז געקומען צולויפען אַ מיידעלע, זיך אוועקגעשטעלט ביי דער אָפענער טיר פון וואַלדען׳ס הויז און מיט פערוויינטע אויגען און אַ וויינענדיג קול געפרעגט:

— האָט איהר ניט געזעהן אונזערע קיה?

אברהם וואַלדען האָט זי ניט געקענט. האָט ער דאָס מיידעלע אויסגעפרעגט ווער זי איז און נאָכדעם געזאָגט:

— ביי אונז פאַראַן, מיידעלע. געה אַהיים און היים שיקען אַ גרעסערען פון דיר.

— ניין, גיט מיר אָפּ מיינע קיה — האָט זיך דאָס מיידעלע בעליידיגט.

— ווי אַזוי וועסטו זיי קענען נעהמען? האָסט דאָך ניט קיין קעשענעס.

— ניין, גיט מיר אָפּ מיינע קיה — האָט שוין דאָס מיידעלע אָנגעהויבען צו וויינען — גיט מיר אָפּ מיינע קיה.

פרוי וואַלדען איז אַרויסגעקומען און דאָס מיידעלע בערוהיגט, אַז זי וועט איהר אָפּגעבען די קיה. זי האָט דאָס מיידעלע אָנגענומען ביים הענטעל, אוועק מיט איהר אין שטאַל אַריין און אַרויס געלאָזט די פרעמדע קיה.

— אַנטלויף אַהיים, מיידעלע.

די דריי ביינערדיגע קיה האָבען זיך צוזאָגט מיט פעריסענע עקען און אַרונטערגעבויגענע קעפּ, אונטערשפּרינגענדיג אַלע מאָל און שטויסענדיג איינע די אַנדערע אין די פלאַנקען מיט די הערנער. דאָס מיי־

רעלע איז זיי נאָכגעלאָפען א ווײנענדיגע, און העט פון וועג האָט זיך נאָך געהערט איהר געוויין, ווי דער קלאַנג פון ווייטע גלאָקען.

דוד האָט אין שטאַל אריינגעבראַכט דאָס פערד און אז ער האָט דערזעהן, אז די פרעמדע קיה זיינען שוין נישטאָ איז ער אוועק אין הויז אן אויפגעבראַכטער.

— וואס איז דאָס פאר א פיהרונג? וואו זיינען די קיה?!

— א קינד איז געקומען און געוויינט, האָב איך זיי ארויסגע־לאָזט.

— און וואס וועט זיין אז מאָרגען, אָדער איבערמאָרגען וועלען קומען צוויי קינדער און וויינען?

— וועט די מאמע טאקע אוועקגעבען זיי די קיה — האָט די מו־טער ווי זיך געגרייצט.

— און איך האָב געמיינט, אז איך בעדארף אויך וויסען וואס עס טהוט זיך.

— משוגע'נער, די מאמע האָט ארויסגעלאָזט די קיה — האָט דער פאָטער געוואָלט בערוהיגען איהם.

— די מאמע? אזוי?!

מעהר האָט ער ניט גערעדט יענעם אבענד. אויף אלעם האָט ער געענטפערט מיט א שאָקעל מיט זיין קאָפּ. די מוטער האָט געזעהן אז ער איז אָנגעכמורעט און האָט געטראַכט, זאָל ער זיין וואס ער וויל זיך. זי האָט אויך עפּעס צו זאגען. א קינד וויינט, האָט דאָס קינד, א מאמע. בעדארף מען זיך דערבארעמען אויף דעם קינד.

דער פאָטער איז אָבער ארויסגעקראָכען, ווי מען זאָגט, פון זיינע נעגעל, און אליין ניט געוואוסט ווי אזוי אָנצוהויבען א געשפּרעך מיט זיין זוהן און דוד זאָל שוין אויך ווערען אריינגעצויגען און אָנהויבען צו רעדען.

וואָס מעהר ער האָט אָבער געפּרובט, אלץ שטארקער איז ביי דוד געוואָרען דאָס געפיהל פון זיין אליין, און ער איז אוועק אין זיין צימער פריהער ווי תמיד, זאָגענדיג אין דער אָפענער טיר:

— איך אַקער און איך וועל זייען, וויל איך עפּעס האָבען צו שניידען.

אין זיין צימער האָט זיך דוד באַלד אויסגעטהאָן, און אריינגע־לעגט אין בעט שלאָפען.

דאָס ווייבע בעטגעוואַנט האָט איהם אַריינגענומען אַזוי וואַרעם און ווייך.

ער האָט דערפיהלט אַ שווערע מיעדקייט אין אַלע זיינע ביינער. די פיס האָבען געברענט פון אַ גאַנצען טאָג אַרומגעהן נאָך דעם אַקער.

ווער עס אַקערט ווייסט אַליין ניט וויפיעל מיילען ער געהט אָפּ אין אַ טאָג.

דורך דעם שטיקעל אָפען פענסטער האָט אַ קיהל ווינטעל גע־בראַכט דעם ריח פון דער צוּאַקערטער ערד און דעם אַראָמאַט פון די נייע גראָזען אויף די לאָנקעס און דאָס ווייטע צושפּרייטע בענקעניש פון אַ פויגעל, וועלכער האָט געזונגען ערגעץ אין וואַלד זיין קליין ליעדעל: וויפּ־פּור־וויל, וויפּ־האָ־וויל.

דוד האָט ליעב געהאַט איינצושלאָפען מיט די טענער פון מוזיק און ער האָט איצט פון זיך אָוועקגעטריבען אַלע זיינע געדאַנקען, צו־נויפגעדריקט זיינע אויגען און ניט געוואָלט טראַכטען פון גאָר ניט.

ער האָט אָבער, ליגענדיג אַזוי אַ ווייַלע, זיך דערוואוסט, אַז ער שלאָפט ניט.

ליגען איז געוועזען אַזוי ווייך, ווי נאָר אַ מוטער קען דאָס בעט מאַכען ווייך פאַר איהר זוהן.

נו, ליגט ער זיך מיט צונויפגעדריקטע אויגען און טראַכט. די געדאַנקען זיינען ניט קיין גאַנצע, שפּרינגען, אָט זיינען זיי דאָ און אָט זיינען זיי שוין ווייט.

אַ מאַמע האָט ליעב איהר זוהן, זי מאַכט איהם דאָס בעט ווייך, אָבער פאַר וואָס איז זי היינט אַבענד געוועזען עפּעס גאָר אַן אַנדערע?

און אָט דערמאָנט ער זיך אָן דער מיידעל ביים דראָטענעם פּלויט דאָרט אין וואַלד. ראָזענבערג׳ס מיידעל, און די ראָזענבערגס שיקען זייערע קיה אַז זיי זאָלען איהם טהאָן שאָדען.

און דער פּראָפעסאָר פון פּסיכאָלאָגי גראָבט קאַרטאָפּלים און איהם האָט מען געדאַרפט פריהער אַ פרעג טהאָן אויב מען האָט גע־וואָלט קויפען ערד. אַזוי וויל ער. מען בעדאַרף צו איהם אַרונטער געהן. אַ מענש, אַן אינטערעסאַנטער עקזעמפּליאַר.

איצט, זאָל ער איהם זאָגען, דער פּסיכאָלאָג, פאַר וואָס מאַכט די מאַמע אַזוי ווייך דאָס בעט און איז פונדעסטוועגען אויף איהר זוהן עפּעס אָנגעטראָגען? עפּעס הויבט זיך אָן אין איהרע בעוועגונגען אַ

קידער־ווידער רעגונג קעגען איהר זוהן, און אזוי פלוצים איז דאס גע־שעהען.

און נאך אמאל ראזענבערג'ס מיידעל... האט זי רויטע הענט און גרויסע, ווי ביי א שמיעד. רייצט זיך מיט איהם אז זי הייסט אויך אסתר, ווי וויינבוים'ס מיידעל.

ניין, ליעבע מאמע, בעדארפסט ניט זיין אנגעטראגען אויף דער פרעהליכער און שפרינגענדיגער קליינער אסתר וויינבוים... זי האט מיין הוט דעמאלט אויף דעם וועג צוגענומען. דערווייל ניט מעהר. און דאס, האט זי מיר דעם הוט באלד צוריקגעגעבען...

ליעבע מוטער, זיי ניט ברוגז!

דוד האט נאך אלץ ניט געקענט איינשלאפען. געלעגען אין דעם וועיכען בעט א גלייכער און א רוהיגער און זיך איינגעהערט אין דעם פלאנטער פון זיינע געדאנקען.

און אין דער שפעטער, פער'חלום'טער נאכט האט זיך פון ער־גען וועיט געהערט דאס לויפען פון א באהן.

פון דעם וואלד האט דער פויגעל געזונגען וויפ־פור־וויל.

און ערגעץ נעבען א היים האט א הונד א הויכען, אפגעריסענעם ביל געטהאן.

און דער באהן איז אוועק — וועק־וועק אין דער גיך און דוד האט ניט געקענט שלאפען.

אזוי פיעל ארבייט ליעגט און ווארט אויף זיינע הענט.

אלע לאנקעס בעדארף מען איבעראקערען און איינע נאך דער אנדערער צו פערזייען מיט נייע גראזען.

די פלויטען זיינען שוין אלט.

און אויף דער הויז בעדארף מען אנטהאן א נייעם שינדלענעם דאך.

און דאס הויז אפפארבען מיט ווייסע פארב און די שטאל מיט רויטע.

און אנגרייטען א פולען קעלער מיט קארטאפליעס, עפעל און בוראקעס מיט מערען אויפ'ן ווינטער.

און אויב די קוה וועט האבען א קעלבעל, וועט מען עס אויסהאָ־דעווען און פעט מאכען. און עס וועט זיין איינגעזאלצענע פלייש אין הויז.

מיר וועלן, ליעבע מאמע, וואָהנען אין א ווייסער הויז, ווייל איך וועל די הויז אָפּפאַרבען מיט ווייסער פארב.

און דו, מאַך מיר אַלע אויפּדערנאַכט דאָס בעטווגעוואנד ווייך.

וועל איך אַקערען, זייען, שניידען און דרעשען, מעלקען די קוה און פון איהר רייניגען דאָס מיסט. און דאָס מיסט צושפּרייטען אויף די פעלדער, וועלען די פעלדער פעט ווערען און עס וועט אויף זיי וואקסען און איך וועל ווידער שניידען און די קוה וועט עסען געזונד־טערהייט און גיבען מילך מיט פּוטער. און די פערד וועלען עסען און ארבייטען און זיין געזונד. זייער מיסט וועל איך צוריק שפּרייטען אויף די פעלדער.

איך וועל האקען האָלץ און טראָגען וואסער פון ברונען. נאָר אז דו, ליעבע מאמע, וועסט אַלט ווערען, ווייל איך, זאָלסט זיצען אויף א וויעגשטול.

אָבער קיין שוועסטער האָבען מיר ניט.

ווי גוט וואָלט דיר געווען, מאמע, ווען דו האָסט אזא קליינע אסתר מיט א רונדען גלאַטען האלז.

ווי אזוי זשע וועסטו קענען זיצען אויף דעם וויעגשטול, ווען דו וועסט אַלט ווערען, און זיך וויעגען א גאנצען טאָג נעבען פענ־סטער, אין שיין פון דער זון?

ווער וועט קאָכען און באקען, און ווער וועט מאכען מיין נעלע־גער ווייך?

אז קיין שוועסטער האָבען מיר ניט!

איך וועל פרעגען די קליינע שפּרינגענדיגע אסתר, וועלכע האָט מיין הוט דעמאָלט פון מיין קאָפּ ארונטערגעכאַפּט, אויב זי וויל מיין שוועסטער זיין...

ניין, מאמע, זיי ניט ברוגז אויף דער קליינער אסתר מיט דעם קליינעם רונדען האלז...

XII

וויטער פון א מענשענס אויג

און אויף מאָרגען, איידער ער האָט זיך גענומען צו דעם אַקער, איז דוד פריהער ארונטערגעגאנגען זיך זעהען מיט ראָזענבערג'ן.

פון טויר האָט מען בעדאַרפט אַרונטערגעהן באַרג אַראָפּ צו ראָ־זענבערג׳ס הויז.

דוד האָט געטראַכט, אַז ער וואָלט ניט געבויט זיין היים, אַז מענ־שען זאָלען צו איהם בעדאַרפען קומען פון אַ באַרג אַרונטער.

דערווייל האָט ראָזענבערג׳ס הונד אָנגעהויבען צו בילען, לוי־פענדיג אַקעגען דוד׳ן און שפּרינגענדיג און וואַרפענדיג זיך איבער דער ברייט פון וועג.

דוד איז געגאַנגען, ווי תמיד, ווען אַ הונד איז אויף איהם אָנ־געפאַלען, אַ גלייכער ווי אַ דעמב און ניט אומגעקוקט זיך אין הונד׳ס אויגען אַריין.

אין די פענסטער פון הויז האָבען זיך בעוויזען פּנים׳ער.

די קליינע קינדערלעך האָבען זיך גוט איינגעקוקט אין דוד׳ן, פון וואָס עס איז איהם עפּעס געוואָרען ניט היימליך.

ראָזענבערג איז אַרויסגעקומען אין דרויסען, אָנגעשריען אויף דעם הונד און אויך זיך אַ נייג געטהאָן צו דוד וואָלדען, און איהם אַריינ־געבעטען אין הויז אַריין.

עס האָט אין דוד׳ס נאָז אַ זעץ געטהאָן פון דער הויז מיט עפּעס זויערעס.

די קורצינקע און גראָבעטשקע מרס. ראָזענבערג האָט דוד׳ן אַ כאַפּ געטהאָן אין מיטען שטוב ביים אַרבעל, אַ קוועטש געטהאָן מיט דער אַנדערער האַנד דוד׳ס מוסקול, און הייזעריג געזאָגט:

— אַ געזונד אין זיינעביינער, ער האָט מאַסקאַלעס!

דוד איז געבליבען שטעהן, ניט געוואוסט וואָס ער זאָל טהאָן, צי זאָל ער אַרויסלויפען פון דעם הויז, צי זאָל ער צוגעהן צום טיש און זיך אַוועקזעצען.

די צוויי דערוואַקסענע מיידלעך, וועלכע האָבען ביידע אויסגע־וויזען גלייך ווי איינע איז עלטער פון דער אַנדערער און די אַנדערע אין עלטער פון דער ערשטער, האָבען ביידע געכאַפּט אַ יעדערע אַ שטול און עס אַוועקגעשטעלט שווייגענדיג און גערויטעלט.

דוד האָט זיך צונעשפּאַרט אויף דער לאַנגער באַנק צווישען די קינדערלעך.

די קינדערלעך זיינען זיך צולאָפען פון באַנק.

— איך בין ניט געקומען זיצען — האָט דוד אַ צומישטער אַריינ־געוואָרפען.

— יונגערמאַן, עס איז אייער וועלט — האָט ראָזענבערג אויסגעצווינגען זיין אַזוי אויך לאַנגען האַלז נאָך לענגער און זיך אַ קראַץ געטהאַן אונטען אַן אויער — אָבער מען איז דאָך מענשען, האָט מען צייט. דער זומער הויבט זיך ערשט אָן און די אַרבייט וועט ניט אַנטלויפען.

— פון מיין מאַן אַנטלויפט קיינמאָל ניט די אַרבייט — מישט זיך אַריין די מרס. ראָזענבערג, צושפּרייטענדיג מיט ביידע הענט אין דער לופטען — ביי לייטען אַקערט מען שוין...

— יאַ, איך אַקער... איך וועל זייען... גאָט וועט געבען רעגען... עס וועט וואַקסען... וועלען קומען אייערע קיה און עס צוטרעטען... — האָט דוד וואָלדען עפּעס גערעדט אַזוי שווער, ווי ער וואָלט געוואָרפען שווערע שטיינער איבער אַ דאַך — טאַ, צו וואָס טויג מיר מיין אַקערען?...

— אַ געזונד אין דיר, מיין קינד — ענטפערט מרס. ראָזענבערג אין דער גיך, איילענדיג, ווי זי וואָלט פערכאַפּען און ניט לאָזען עמיצען אַנדערש ריידען און קאָליע מאַכען — וואָס הייסט אונזערע קיה וועלען צוטרעטען? מיר זיינען דאָך ניט די וויינבוימס, גאָט די נשמה שולדיג, און זייערע קיה שלאָפען און עסען ביי אונז אין גאַרטען און מיר האָבען מורא צו זאָגען אַ וואָרט, זיך מיט די וויינבוימס אַנצוהויבען...

— האָסט שוין אָנגעהויבען? — טהוט ראָזענבערג אַ קוק מיט קרומע אויגען אויף זיין ווייב.

— זאָלען מיינע קליינע קינדער אַזוי נאָך דערלעבען גליק, ווי וויינבוים'ס קיה פּאַסען אַ גאַנצען זומער די האָר פון מיין קאָפּ און איך רעד צו מיין מאַן און ער קוקט צום רויך פון קוימען.

— הכלל, אַ סוף — איז ראָזענבערג שוין געוואָרען אין כעס, — איהר וועט זיך, יונגערמאַן, איינהערען צו די ווייבער וואָס זיי דערצעהלען אייך, וועט פון אייך ווערען אַ בארג מיט זאַלץ. לאָמיך בעסער הערען וואָס איהר ווילט, אַז איך זאָל טהאָן פאַר אייך.

— איהר זאָלט טהאָן פאַר מיר? — האָט זיך דוד אויפגעהויבען פון באַנק און האָט אַנגערוקט זיין הוט טיעפער איבער די אויגען — איך וויל אַז איהר זאָלט עפּעס טהאָן פאַר אייערע קיה, אַז זיי זאָלען ניט געהן צו אונז אין שאָדען.

— איך קען דאָך זיי ניט צובונדען די פיס.

— טהומ וואס איהר ווילט.

— אפשר בעדארף מען מאכען א העכערען פלויט.

— מאכט.

— קען איך דען אליין מאכען א פלויט?

— וועל איך אייך העלפען.

— נו, גומ. געהען מיר ארוים אפילו מארגענדיגען טאג מאכען א גוטען פלויט. איך וויל זיך ניט פערקריגען מיט א שכן.

— זאל זיין אפילו מארגען.

— איצט וועלען מיר ריידען פון פרעהליכערע זאכען — האט זיך מרס. ראזענבערג פלוצים אריינגעמישט — ווי שמעקט אייך עפעס דאס לעבען דא אין דארף?

— שעהן! —

— די ווייבער, וואס האבען געוואהנט פאר אייך, האבען ניט גע־טויגט א קאץ א שוואנץ, איהר זאלט מיר מוחל זיין.

— זעהסט דאך ווי דו טויגסט — האט ראזענבערג אריינגעווארפען א וויץ.

— קינד, מיינס — רופט זיך אפ מרס. ראזענבערג מיט א גע־מאכטער מיטלייד, — זאג מיר, וואס האט איהר דארט געטהאן מיט דעם פערדעל וועלכעס איז נעבעך געלעגען ביי אייך אין ברונען?

דוד איז געבליבען שטעהן, אז ווען א גרוב עפענט זיך אונטער איהם וואלט ער גאט געבענשט און אריינגעשפרונגען.

ער האט געפיהלט ווי זיין פנים פלאמט ביי איהם און עס שפארט א היץ אין זיינע אויגען. ער האט געוואלט א געשריי טהאן, נאר דערמאנענדיג זיך אז ער איז אין א פרעמדער הויז האט ער מיט מא־טערניש געזאגט:

— א פערד איז קיינמאל ביי אונז אין ברונען ניט אריינגע־פאלען.

— אוי, מאמעלעך. עס מוז נעבעך ליגען שוין אויף דעם דנא פון ברונען — איז שוין מרס. ראזענבערג אריינגעפאלען אין א וויי־נענדיגען טאן — און איהר טרינקט דאס וואסער, איהר קענט זיך נאך פער׳סם׳ען און בעקומען די כאלערי, גאט זאל אויסהיטען.

— איהר וועט זיך איינהערען וואס ווייבער וועלען אייך דער־צעהלען — האט ראזענבערג געקלאפט דוד׳ן אין פלייצע — וועט פון אייך ווערען א בארג מיט זאלץ.

— אז איך האָב ניט געזעהען און ניט געהערט פון קיין פערד. קומט ארויף וועל איך אייך ווייזען אונזער ברונען — איז דוד שוין געוואָרען קיהלער און זיכערער.

— האַ, האָב איך אַ קאָפּ, דרעהט ער זיך ווי אַ מילעכבעל. עס ליגט טאַקע אַ פערדעל אין ברונען, ניט ביי אייך, נאָר ביי אַן אַנ־דערען — דרעהט זיך מרס. ראָזענבערג ארויס מיט אַ ביטערע שמייכעל — אַ קאָפּ ביי מיר, דרעהט ער זיך ווי אַ מילעכבעל.

דערווייל האָט זיך דערהערט אַ טופּען מיט פיס אין אַנדערען צימער.

דורך דער אָפענער טיר האָט מען דערזעהן וויביידע דערוואַק־סענע מיידעלעך זיינען שוין אריינגעפלאָכטען איינע אין דער אַנ־דערער׳ס האָר. אָט ליגען זיי ביידע אויף דעם בעט, אין די אָנגעוואָר־פענע בערג פון בעטגעוואַנטאון בריקען מיט די נראָבע, האַלב נאַקעטע פיס, און אָט קייקלען זיי זיך ביידע אַראָפּ אויף דעם דיל און הויבען זיך צוריק אויף און רייסען זיך די האָר ארויס. ביידע האָבען גע־קוויטשעט און אריבערגעשריען איינע די אַנדערע, זייערע פּנים׳ער זיינען געווען רויט און פערלאָפען מיט בלוט, ווי צו פּאַסעוועטע מיט בייטשען, און זייערע האָר האָבען זיך צושאָטען און ארומגעשפּרונגען איבער זייערע העלזער און פּלייצעס.

די קלענערע קינדערלעך זיינען זיך צונויפגעלאָפען אין אַ אַ ווינ־קעל און אָנגעהויבען צו בלעקענען ווי קליינע לעמעלעך.

ראָזענבערג איז געשטאַנען און געשאָקעלט מיט זיין קאָפּ אַראָפּ און ארויף.

מרס. ראָזענבערג האָט זיך געטהאָן אַ פּאַטש מיט די פויסטען אין קאָפּ אריין און איז אוועק גלאָפען, קייקלענדיג זיך ווי אַ באָל און אריינפליהענדיג צווישען איהרע צוויי מיידלעך.

זי האָט אָנגעהויבען צו ארבייטען מיט ביידע הענט, איינטהיי־לענדיג דאָ דער מיידעל און דאָרט דער צווייטער אַ פליק אין אויער און אַ קלאַפּ אין זייט אריין.

דוד׳ן האָט זיך פּלוצים אויסגעוויזען אז די צוויי מיידלעך האָ־בען זיך איצט געשלאָגען איבער איהם, און אזוי גיך ווי די מוטער וועט זיי צונעהמען און צוטרייבען, וועלען זיי צו לויפען און זיך אָנ־כאַפּען אין זיינע קליידער. האָט ער זיך דערשראָקען און זיך ארויס־

נעכאפט פון דעם דאָזיגען הויז, ארײַנשרײַענדיג פון דער אנדערער זײַט טיר צו ראָזענבערג:

— מאָרגען זעהען מיר זיך בײַם פלויט.

דערנאָכדעם האָט דוד געאַרקערט א גאַנצען טאָג.

זיך אַלע מאָל פאָרגעוואָרפען פאַר וואָס ער איז אזוי פערבעהאַלטען פון מענשען. און פאַר וואָס ער ווערט נאָך אָפט אין געזעלשאַפט רויט און פערשעהמט.

געוועזען אויף דער גרויסער וועלט און געזעהען אזוי פיעל מענשען.

און פערשעהמט זיך נאָך ווי א קינד.

ער האָט בײַ זיך אָפּגעמאַכט, אז ער וועט ערשט איצט אָנהויבען צו געהן צווישען מענשען און זײַן מיט זיי אַלע מאָל אָפּענהערציג.

ווײַל, מענשען ווײַסען סײַ ווי פון אַלעם. מען קען פון זײַערע אויגען גאָר ניט בעהאַלטען.

ער האָט איבערהויפּט עטליכע מאָל געוואָלט איבערלאָזען דאָס אַקערען און אוועק געהען צו די ראָזענבערגס אין הויז און זאָגען דער גראָבעטשקער, קליינטשיגער פרוי, אז איהר קאָפּ דרעהט זיך ניט ווי א מילעכעל, און אז עס איז טאַקע בײַ זיי אין ברונען געלעגען א פערד, און ער האָט איהם ארויסגעצויגען און דרײַ טעג נאָכדעם געשעפּט דאָס וואַסער פון ברונען און דעם ברונען גוט אויסגעוואַשען.

פערקעהרט, עס וועט בעסער זײַן, ווען זיי וועלען מײַנען אז זיי ווײַסען בײַ דיר פון אַלעמען און דאָך זײַן בלינד און ניט זעהן טיעפער פון דעם, וואָס מען קען מיט דעם מויל ארויסריידען און מיט דעם אויג פערכאַפּען.

ער האָט עס ניט געטהאָן איצט און עס געלאָזען פאַר א בעסערע געלעגענהייט.

XIII

דער ווינט צובלאָזט דאָס שטרוי

דוד וואָלדען האָט זיך ארײַנגעוואָרפען אין דעם ים פון זײַן אַרבײַט, וועלכע ער האָט אַליין אָנגעהויבען אויף זײַן נײַער היים, מיט זײַן לײַב און זעעלע.

צוגעטראַכט אַלע טאָג נייע זאַכען און זיי פערטראַכטערהייד און מיט אַן אייזערנעם קאַפּריז נאָכדעם איינגעפיהרט.

א מאָל האָט זיך איהם די נייע פערטראַכטע זאַך איינגעגעבען און עס איז אַרויסגעקומען שעהן און עס האָט האַרמאָנירט מיט דעם גאַנצען אויסגעשפּרייטען און פערטראַכטען בילד, וועלכעס האָט בעדאַרפט הייסען אַ רוהיגע היים און וואָס עס האָט זיך נאָך געוואַרעמט אין דוד'ס פאַנטאַזיע.

און אַ מאָל איז גאָר ניט אַרויסגעקומען. און ניט נאָר דאָס, נאָר עס האָט דאָס ניט איינגעגעבענע נאָך צופּלאָנטערט און צוברעקעלט, דאָס וואָס דוד האָט שוין ביז איצט אין זיך געפונען.

מיט זיין מוטער איז ער עפּעס דורך אַ קליינינקייט געוועזען ברוגז.

און אונטער דער דאָזיגער קליינינקייט איז געווען זעהר פיעל גרעסערע זאַכען, וועלכע האָבען געשפּרייט דעם אַבגרונד צווישען איהם און זיין מוטער.

אָבער דער ברוגז איז אַרויסגעקומען דורך אַזאַ קליינינקייט:

„די מוטער האָט געטראָגען אַביסעל שטרוי פון שטאַהל אין אַ ווינדיגען טאָג און דאָס שטרוי האָט זיך צובלאָזען און צושפּרייט איבער דעם גאַנצען לאַן אַרום הויז“.

נו, האָבען זיי ניט גערעדט צווישען זיך.

און אַז מען איז געזעסען ביים טיש און גערעדט וועגען עפּעס, האָט די מוטער אַריינגעוואָרפען אַ וואָרט אין דער דריטער פּערזאָן און דער זוהן האָט אויך אַזוי געענטפערט.

דער אַלטער וואָלדען האָט אַ מאָל געפּרובט אָוועקנעהמען זיין זוהן אין אַ זייט און מיט איהם שטילערהייד ריידען.

אָט אַזוי האָט ער איהם איין מאָל דערצעהלט, אַז די מוטער רייסט זיך צוריק אין שטאָדט אַריין און אַז זי האָט שוין דערשמעקט, אַז עס וועט זיך גוט ניט אויסלאָזען און חוץ דעם איז זי אַ מאַמע און זי וויל, אַז איהר זוהן זאָל דאָ, חלילה, ניט פאַרפאַלען ווערען אין די וועלדער.

דוד האָט דעמאָלט אויף זיין פאָטער זיך גוט אויסגעשריען. דוד איז שוין געווען מאַן אַליין צו בעשטעהן זיין אייגען שטעדטעל און אַז ער בעט קיינעם ניט צו וואַרפען שטיינער אויף זיין וועג, און אַז ער האַלט קיינעם ניט ביי די פּאָלעס.

ווער עס וויל קען אוועקגעהן.

אלע אין דער פריה, איידער די זון איז נאך אויפגעשטאנען, האט שוין דוד אנגעהויבען זיין טאג ארבייט.

און ערשט שפעט אין אבענד, ווען עס איז שוין געווארען בלאה און קיהל אין דרויסען, האט ער זיין ארבייט געענדיגט.

אבער ער האט אליין ניט בעמערקט, ווי די ארבייט האט זיך ביי איהם קיין מאל ניט געקענט ענדיגען פאר גוט און פול. עס איז ביי איהם אלע מאל פערבליבען פון היינט אויף מארגען עפעס ניט געענדיגטעס.

נאר איין זאך האט ער פערטראכט:

אז עס וועט קומען דער טאג, ווען אלע ארבייטען וועלען זיין געענדיגט, און דעמאלט וועלען קומען די טעג פון רוה... רוה...

האט ער אזוי פערטראכט און עמיצער האט געהערט און געלאכט.

די ערד איז געוועזען ארים. מען האט יאהר איין יאהר אויס פון דער ערד געצויגען און איהר גאר ניט צוריק געגעבען.

וואס זשע קען די ארימע ערד טהאן?

האט דוד ניט געקענט דאס ערשטע יאהר אומקעהרען דער ארי־מער ערד זיינער דאס, וואס אנדערע האבען ביי איהר אויסגעזויגען.

נאר זיין געשמאק און זיין מיה אין דער דאזיגער ערד ארייג־געלעגט.

און אז די קערענדלאך האבען אנגעהויבען צו שפראצען פון דער ערד ארויס, האט דוד זיך אוועקגעלעגט אויף דער ערד און זיך לאנג איינגעקוקט, ווי אזוי דאס גרינע שפיציקעל קריכט פון דער ערד ארויס. און מורא געהאט, אז דאס שפיציקעל איז ניט פון די קע־רענדלאך, וועלכע ער האט פארזייט.

האט ער אזוי לאנג געקוקט אויף די גרינע שפיציקלאך, ביז ער האט אליין מיט זיינע אויגען געזעהען, ווי עס פיקט זיך די ווייכע ערד און ווי עס שטופט זיך א קליין שמאהל בלעטעלע העכער און העכער.

אז וואויל איז דעם אויג, וואס קען דאס אליין זעהען.

די גאנצע ערד איז אזוי בעדעקט מיט גרינע, שמאלינקע און שפיציגע בלעטלאך.

מארגען איז שוין די גאנצע ערד פערצויגען, ווי מיט א גרינעם, דינעם און דורכזיכטיגען וואואל.

אין עטליכע טעג ארום קייקעלט זיך שוין א ווינטעל איבער גע־דיכטע שמאָלענקע און דונקעלגרינע בלעטעלאך. זיי לויפען, דאכט זיך, ערגעץ אוועק און קומען צוריק און דאָס ווינטעל טרייבט זיי צוריק אוועק.

עס געהען אוועק וואָכען. האָט שוין די ערד ניט מעהר אין איהרע אָדערען קיין זאַפט צו שפּייזען די פּלאַנצען.

זעהען די פּלאַנצען, אַז זיי וואַרטען שוין אומזיסט אזוי עטליכע טעג און קיינער דערמאָהנט זיך ניט אין זיי, אַז מען זאָל זייערע טרוי־קענע ליפּען בענעצען. דערשרעקען זיך די פּלאַנצען און לאָזען ארויס קנאָספּען פאַר דער צייט, קליינערהייד. און הויבען אָן צו מאַכען קערענדלאך. טהיילען זיך איין מיט דער אַנדערער כאָטש צו איין קערענדעל אויף א זאנג, כדי איטליכער זאָל כאָטש דערלעבען ביז מאָרגען און ברייגנען א קערענדעל אויף דער וועלט.

דוד זעהט דאָס און ווייסט ביי זיך, וואָס ער וועט טהאָן אויף איבער־א־יאָהר.

זיין מוטער בעדאַרף ניט מעהר. זי האַלט אין איין שיטען פעך אויף די וואונדען פון איהר מאַן:

— אַז איך האָב געזאָגט, אַז דאָרט וועט זיין גוט פאַר דעם גאָרטען. נעבען א הויז האָט ער געוואָלט, אַז עס זאָלען וואַקסען גערשטען...

דער מאַן וויל זי בערוהיגען און ווייס ניט מיט וואָס.

ווייל דער גאָרטען איז אויך ניט קיין געראָטענער. און די בול־בעס זיינען קליינציגע, און די רויטינקע, קליינע בוקעלעך קריכען שוין ארום אויף זייערע בלעטער און בויערען לעכעלאך אין זיי.

דער פאָטער פּרובט אָנצובאָטען זיינע הענט. ער וויל אויך עפּעס טהאָן, העלפען. אָבער דוד וויל ניט מען זאָל איהם העלפען. און חוץ דעם וויל ער אַז זיין פאָטער זאָל שוין רוהען. ער האָט שוין אין זיינע יאָהרען גענוג געטהאָן. איצט זאָל ער ארומגעהן און בעטראַכ־טען גאָט׳ס וועלט מיט א רוהיגען קאָפּ... שוין צייט!

און וואָס קען דאָ דעם מענשענס הענט העלפען?

די ערד איז שוין פון לאַנג אויסגעהונגערט און אין איהרע אָדע־רען איז אַלעס טרוקען, זויער און פערשטיינערט.

וועט קומען איבער א יאָהר, וועט מען וויסען וואָס צו טהאָן.

דערווייל איז געוועזען אין טשייפּעל היל א טרוקענער זומער.

שעהנע טעג, ווארימע טעג. אבער עס דערעסט אויך. און האט זיך אמאל דער הימעל פערוואלקענט, האט מען אין זיך געצויגען דאס פייכטקייט פון די ווייטע וואלקענס און זיך דערקוויקט.

קיין רעגען איז דאך ניט געגאנגען. נאר אין אבענד איז דורך דער נאכט און אין פריהמארגען האט א וויסע פארע גענעצט די ערד מיט די גראזען און בוימער און דערפון האט זיך געלעגט א זשאווער־קייט אויף בלעטלאך און אויף בלימעלאך. און אז די זון פלעגט אויפ־געהן, האט די פארע זיך צוריסען און אנטלאפען. און איבערלאזען נאך זיך אזא מין קלעפעררדיגע פייכטקייט, וואס איז אנגעקלעפט גע־ווארען אויף דיין לייב, אין דיינע פינגער.

דער גערשטען האט געברענט. קליין, נידריג און ווערט פאר־ברענט.

האט דוד געכאפט און איהם אפגעשניטען.

און אז מען שניידט גערשטען קען מען דאך ניט זיין אויף דעם לאן, וואו די בולבעס וואקסען. האט ער דעם גערשטען אפגעשניטען און איהם צונויפגעשארט אין קופקעלאך און איז אויף דעם דריטען טאג ארויס אנקוקען די בולבעס.

האט ער שוין דערזעהען, אז פון די בולבעס פלאנצען איז נאר געבליבען אפגעגריזשעטע שטעקעלעך.

און די רויטינקע, קליינע בוקעלאך זיינען שוין געלעגען מיט געשווארלענע בייכעלאך אויף דער ערד, איבערגעקעהרטע מיט די קליינ־ציגע פיסעלאך ארויף און גיך געשאקעלט מיט די פיסעלאך, ניט קע־נענדיג זיך צוריק איבערקעהרען אויף זיי.

די אפגעגריזשעטע שטעקעלאך פון די בולבע פלאנצען זיינען שוין שווארץ, ווי די ערד, אין וועלכער זיי שטעקען אזוי, ווי באלד אומצופאלען.

איז ער פון דארט אוועק צו זיין גארטען און דעם גארטען גע־פונען שוין פערוואקסען מיט ווילדע, הויכע גראזען.

דוד האט א משוגענער זיך א נעהם געטהאן צו זיין גארטען. געריסען די הויכע, ווילדע גראזען פון דער ערד און אויפגעדעקט פאר דער שיין פון דער זון די פערשמאכטע, קליינע מעהרען פלאנץ. און די ציבעלקעלאך זיינען שוין געוועזען בלייך פון די שאטענס, וואס די קראפעווע האט אויף זיי ארויפגעווארפען.

אזוי האט זיך דוד געפלאנטערט און האט זיך אליין געשטראפט

און געוואוסט, אז ער אליין איז שולדיג אין די אלע פלאָנטערס און דאָך ווייטער זיך געלאָזען וואָס מעהרער אריינדערעהען אין זיי.

עס איז פאר זיינע אויגען געשטאַנען עפּעס אומבעשטימטעס און ער האָט געוואוסט, אז ער קען עס מיט איין מאָך פון זיין האנד טהאָן א כאפּ פאר זיך אליין. אָבער ער האָט זיך נאָך געוואָלט גוט אָנ־רייצען. דערווייל האָט ער גערייניגט דעם גאָרטען פון די ווילדע גראָזען.

איז פּלוצים אָנגעקומען א גראָבע, קיילעכדיגע און גרויע שטיק כמארע און פארשטעלט דעם הימעל.

האָט זיך דוד דערמאָנט אין די קופּקעלעך אָפּגעשניטענעם גערשטען.

גיך אוועק, איינגעשפּאַנט פערד אין וואָגען און זיך בעגאָסען מיט שוויס איבערפיהרענדיג דעם גערשטען אין שטאָהל אריין.

אין דרויסען איז געוואָרען וואָס א מאָל מעהרער פינסטער.

עס האָט געהאַנגען א גרויסער דורכשלאַג איבער דער ערד, מיט גרויסע לעכעלאָך און באלד וועט זיך אָנהויבען צו גיסען דאָס וואסער פון דורכשלאַג.

עס האָט זיך דוד'ן אויסגעוויזען, אז עס איז דאָ אזוי פיעל גערש־טען. און פיהרענדיג אהיים אין שטאהל אריין, האָט ער געשטופּט זיין האנד צווישען די פייכטע שטרויעלעך און געטראַכט, אז ער קען נאָך אין שטאהל אָנהויבען צו ברענען.

זאָל עס פערפוילט ווערען, זאָל עס ברענען!

און דערנאָכדעם, אז דער גערשטען איז שוין געלעגען אין שטאהל אויף דעם בוידעם, האָט זיך דער הימעל אויסגעלייטערט און עס איז געוואָרען שעהן.

אזוי איז עס געגאַנגען דעם גאַנצען זומער, פּלאָנטער נאָך פּלאָנ־טער.

און דערצו האָט נאָך דוד געדאַרפט אלע מאָל טרייבען פון זיך דעם טאַטען, וואָס האָט זיך געריסען איהם צו העלפען.

פארשטענדליך אז דער פאָטער איז געוואָרען זעהר אָפּגעלאָזען עס איז זומער, דער טאָג איז א לאַנגער און ארום און ארום זיעדט מיט אקערען, זייען און שניידען.

און דער אלטער וואָלדען האָט גאָר ניט וואָס צו טהאָן.

קוקט שוין זיין ווייב אויף איהם, ווי אויף אן איבעריגען און זידעלט איהם, אז ער איז א ווארעם, וואס לאזט אויף זיך טרעטען.

איין מאל אין א רעגענדיגען טאג... — אז עס האט ניט גערעגענט האט ניט גערעגענט, נאר אז עס האט מיט אמאל א זעץ געטהאן א רעגען האט שוין דוד געמוזט זיצען אין הויז.

האט דער פאטער ארייגגערופען זיין ווייב און צו איהר אזוי געזאגט:

— איך וויל וויסען, וואס עס וועט זיין דער סוף? דו ווילסט דאך צוריק אין שטאדט אריין. איך אליין קען דא ניט בלייבען. ווע־לען מיר דוד'ן אוועקגעבען דאס לאנד און זאל ער זיך בויען זיין נעסט.

— איהם אוועקגעבען?!

— וועם דען?

— נו, און איך וואו בין?!

— וועסטאך זיין מיט מיר אין שטאדט.

— אזוי! ער האט אונז פערנארט און איצט וועט ער אונז אוועקטרייבען. ניט ביי מיין לעבען!

— וואס איז מיט דיר געווארען? — האט אברהם וואלדען זיך צושריגען.

— צו א פרעמדען יא, אבער ניט איהם!

— פערקויף עס איהם; דיין זוהן מעגסטאך פערקויפען.

— ניט מיר און ניט איהם. זאל ער זיך וויטער געהן איבער דער וועלט.

דוד איז געזעסען איבער זיין בוך. געהערט. געשוויגען.

ער האט דאך געוואוסט, אז היינט אבענד וועט איהם זיין מו־טער, סי ווי מאכען ווייך דאס בעטגעוואנט...

XIV

עס וועט זיין צום גוטען!

אין אבענד האט נאך אלץ געליאפעט דער רעגען. בליצען האב געשפאלטען הימעל און עהר און די דונערען האבען זיך געקייקעלט אויף דעם דאך און זיך אנגעשלאגען, ארונטערפאלענדיג אויף דער

ערד, אין די געגנטער, מיט אזא מין אומפּ־טאַראַבוים, אַז די שויבען זיינען שיער ניט אַרויסגעפאַלען.

די וואַלדענס זיינען אוועק שלאָפען פריהער ווי תמיד און אויף די בעטען האָבען טאַטע־מאַמע אָנגעהויבען אזא מין שמועס:

ע ר: איך וויים ניט וואָס עס וועט פון דיר זיין?

ז י: אַז דו ווייסט ניט, וויים איך אויך ניט.

ע ר: איך האָב אמאָל יאָ געוואוסט.

ז י: ווען דו ביזט געווען אַ יונגער מאַן.

ע ר: ביזטאָך אויך ניט אזא יונג מיידעלע.

ז י: און וואָס מיינסטו, אַז איך בין שוין עלטער, בעדאַרף איך שוין ניט לעבען.

ע ר: עס ווענט זיך, וואָס דו רופסט לעבען.

ז י: איך וויל נאָך אויך לעבען און מעהר גאָר ניט.

ע ר: ווער לאָזט דיך ניט.

ז י: אַז דיך אַרט ניט, צו מען לאָזט מיך, צו ניט.

ע ר: איך פערשטעה ניט וואָס דו רעדסט.

ז י: פון זינט איך האָב מיט דיר חתונה געהאַט, פערשטעהסטו מיך ניט.

ע ר: הע,הע, עס הויבט זיך שוין אָן.

ז י: דיין זוהן האָט אָנגעהויבען, ניט איך.

ע ר: רייד ניט מיט קיין סודות.

ז י:אַ סוד? וואָס איז, דו ווייסט ניט, אַז ראָזענבערג'ס קינדער קומען שוין באַצייטענס אהערצו פּאַסען. און דיין זוהן איז געוואָרען אַ גאַנצער גוטער ברודער מיט ראָזענבערג'ען. מען מאַכט שוין פּלויטען אין איינעם. און איך וויים נאָך פון עפּעס...

ע ר: און וואָס נאָך עפּעס ווייסטו?

ז י: וועסט איהם איבערלאָזען דאָס לאַנד, וועט דער זוהן חתונה האָבען מיט ראָזענבערג'ס מיידעל און צווישען ראָזענבערג'ס לאַנד און אונזער לאַנד וועט מען אויפּברעכען די פּלויטען און עס וועט ווערען איין גרויס שטיק לאַנד...

ע ר: וואָס אַ אידענע קען איינפאַלען!

ז י: איך וויים עס.

ע ר: ביזטאָך ברוגז מיט דיין זוהן.

זי: ווייל איך בין ברוגז מיט איהם, לעהן איך עס פון זיינע אויגען.

ער: איך האב געמיינט, אז דו האסט געהערט איהם ריידען פון שלאף וועגען די אלע זאכען...

זי: א מאמע קוקט אריין אין זוהנ׳ס אויגען, לעהנט זי.

ער: זיי ניט קיין מיידעלע. נו, און אויב ער וועט טאקע חתונה האבען מיט א אידישער טאכטער, פאר וואס זאלען מיר ניט זיין דא מיט איהם. דאס יונגע ווייבעל וועט מאכען אונזער הויז פרעהלאך. און מיט זייערע קליינע קינדערלאך וועלען מיר זיך שפיעלען.

זי: זאל ער חתונה האבען מיט א מיידעל פון ערגעץ ווייט און זיך געהן צו איהר טאטענ׳ס הויז אריין.

ער: האסטאך איהם פון קליינערהייד ליעב געהאט און איצט פלוצים ערשט פיינט בעקומען. ארבייטער ער ניט אזוי שווער ווי אן אקס און גיסט זיך אפ מיט שוויים.

זי: איך האב איהם פיינט, זינט איך האב פון זיינע אויגען געלעהנט. ער איז שוין גאר אן אנדערער. טראג איך א בינטעל שטרוי. א הוהן בעדארף אבסמאלען אויף שבת. קומט ער אן און צושרייט זיך: „איך וויל ניט, אז זאלסט אליין נעהמען שטרוי!“ וואס בין איך דא? א דיענסט. דאס איז נאך איצט, ווען ער איז נאך מיין קינד. אבער וואס וועט זיין, אז ער וועט זיך אריינברענגען זיין אייגען ווייבעל? איך וועל דארפען זיצען אויף דעם בוידעט אדער אין קעלער, אדער מען וועט מיך גאר אין גאנצען ארויסטרייבען אין וואלד אריין.

ער: ביי די אמעריקאנער האלט מען זעהר חשוב טאטע און מאמע און דיין זוהן איז דאך א גאנצער אמעריקאנער יאט.

זי: אז איך וויל ניט.

ער: האב איך דאך געזאגט: פערקויף דאס לאנד מיט דעם הויז און שטאהלען און מיר וועלען אוועק צוריק אין שטאדט אריין.

זי האסט דיך שוין פערבייינקט נאך דעם קלייזעל?

ער: איך?! דו ווילסטאך אין שטאדט אריין.

זי: איך וואלט געוואלט אין שטאדט אריין, אבער פערקויפען זאל זיין פערקויפט. זאל ראזענבערג קויפען אונזער לאנד און דע־מאלט וועט מיך ניט הארען. ניט אז מיין קינד זאל מיט זיין שוויים בעצאהלען פאר פעלדער און וועלדער און מיט זיינע הענט אקערען און

זייען און ראָזענבערגען וועט עס דערנאָכדעם אָנקומען אַ געבראָטענע טויב אין מויל אריין.

ע ר: וואָס זשע ווילסטו פון מיר?

ז י: איך וויל, אַז זאָלסט זיין אַ מאַן צו דיין ווייב.

ע ר: וואָס זאָל איך טהאָן פאַר מיין ווייב?

ז י: רייד מיט דיין זוהן און שלאָג עס איהם ארויס פון זיין קאָפּ.

ע ר: ווילסט, אַז איך זאָל צוגעהן צו דוד'ן און איהם אָנכאַפּען אָט אַזוי, מיר ניט דיר ניט, און איהם זאָגען אויף דעם בוידעם אַ יאַריד.

ז י: וואָס האָסטו מורא. דעמאָלט בין איך דאָך גערעכט, אַז דו ביזט ניט ווערט צו זיין אַ מאַן.

ע ר: אַן אומגליק אויף מיינע עלטערע יאָהרען, בעדאַרפט נויטיג.

ז י: אה, אה, ביז שוין געקומען צו מיינע רייד. איך האָב געזאָגט פון דער ערשטער מינוט, אַזוי ווי איך האָב נאָר דערהערט, אַז אַ טויטער פערד ליגט אין ברונען, אַז מיר בעדאַרפען אַנטלויפען צוריק אין טשאָרט.

ע ר: זאָל זיך דיר דאַכטען, אַז מיר זיינען שוין אַנטלאָפען.

זי צוּאַוויינט זיך שטילערהייד.

ע ר: אַלע מאָל קען איך מיט דיר ניט ריידען. ווייל אַלע מאָל לאָזט זיך ביי דיר אויס מיט אַ געוויין.

ז י (וויינענדיג): מיר חלומט זיך אַלע נאַכט עפּעס אַן אנדער שלעכטער חלום. איין נאַכט האָט זיך מיט גע'חלומט, אַז איך שטאַרב אין מיטען וואַלד און ליג אַזוי מיט אָפענע אויגען און די פויגעל פליהען איבער מיר. נידרען אַראָפּ און פּיקען מיט זייערע שנאָבלען פון מיר שטיקער פלייש. איך קען ניט שרייען און קען זיי ניט אוועקטרייבען... און אַן אנדער נאַכט האָט זיך מיר גע'חלומט, אַז מיינע קליידער האָבען זיך אויף מיר אָנגעצונדען און אין די פלאַמען איינגעהילט בין איך ארויסגעלאָפען פון הויז און אריינגעשפּרונגען אין ברונען. נאָך דעם האָט מען מיך ארויסגעצויגען און מיך בעגראָבען אויף דער לאָנקע, ניט ווייט פון דעם אָרט, וואו דער טויטער פערד ליגט בעגראָבען...

ע ר: עס וועט זיין צום גוטען... צום גוטען, שלאָף שוין, שלאָף.

XV

אוועקגעלעגט דעם שטיין

דער זומער איז אריבער. איין טאָג האָט זיך געפלאָכטען אין אנדערען און נאָכגעיאָגט עמיצען, וואָס איז אנטלאָפען. עס איז ניט געווען קיין צייט זיך ארומצוקוקען און א טראכט טהאָן אויף דעם וואָס עס איז נעכטען און עהערנעכטען געווען. אזוי איז דער מאָר־גענדיגער טאָג געוועזען ערגעץ ווייט אין גרויען נעבעל, און אזוי איז דער זומער אוועק.

דער אַלטער וואלדען האָט אָנגעהויבען צו טראכטען עפּעס אזוינס וואָס ער האָט מיט זיך אַליין ארומגעטראָגען און קיינעם אין הויז ניט געוואָלט דערפון דערצעהלען.

ער איז ארומגעגאנגען, טאָג איין טאָג אויס, און געקליבען אַן אָרט, וואו ער זאָל קענען בויען א קאמער, זעהר א פּראָסטען קאמער מיט פיער ווענט און א טיר און מיט פיער פענסטער.

אין דעם דאָזיגען קאמער זאָלען די אידען פון גאנץ טשייפּעל הילל קענען קומען גאָט בעטען.

עס איז אויף טשייפּעל הילל געוועזען א ספר תורה, וואָס איז געשטאנען אין א קאסטען אויף אַן אָרט, און דער איד פון יענעם אָרט האָט דאָס ספר תורה ניט אָפּגעהיט.

אין דעם אייגענעם הויז וואו דאָס ספר תורה איז געשטאנען און וואו מען האָט געדאווענט אַלע שבת, האָט יענעם אידענס ווייב גע־קאָכט אויף דעם אויווען און געבאַקען.

און יענעם אידענס הונד שלאָפט ביי נאכט אין דעם אייגע־נעם צימער.

יענעם אידענס בחור, עפּעס א געענדיגטער דאָקטאָר, זיצט תמיד אין דעם אייגענעם צימער אָהן א היטעל, און שפּיעלט זיך מיט דעם הונד...

מען איז צוגעשטאנען צו דעם אַלטען וואלדען, אז ער זאָל צו־נעהמען אין זיין הויז אריין דאָס ספר תורה און אַלע אידען פון טשיי־פּעל הילל זאָלען זיך צונויפקומען אין זיין הויז און דאָרט דאווענען אי שבת אי יום טוב.

ר' אברהם וואלדען האָט נאָך ניט געזאָגט די אידען צי ער וויל

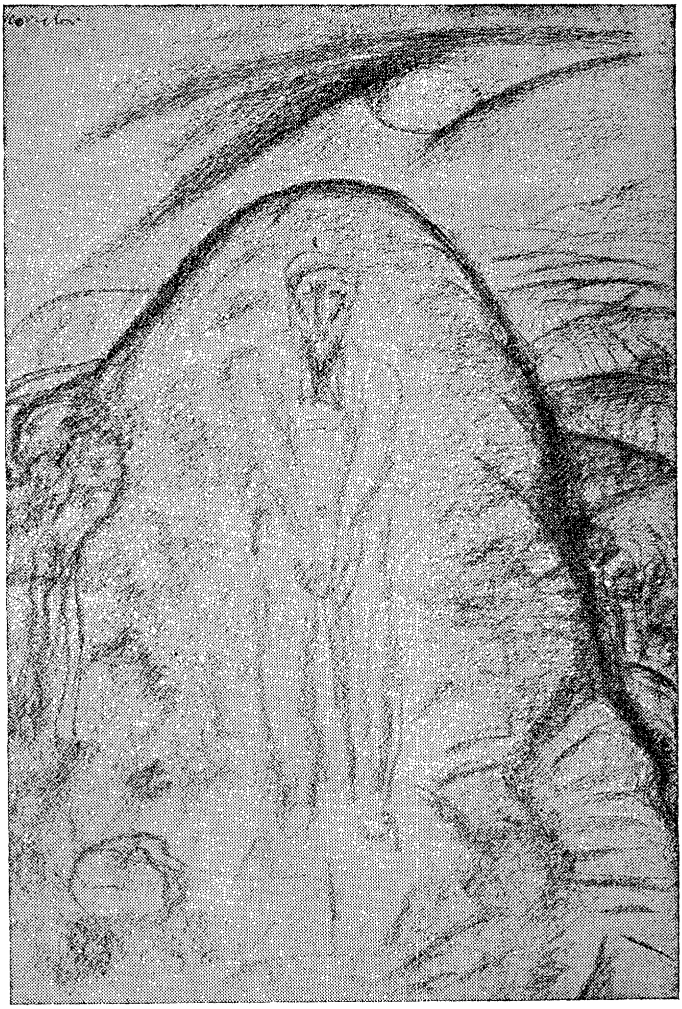

צי ער וויל ניט, איז שוין זיין זוהן ארויסגעשפרונגען און אנגעהויבען צו שרייען, אז ער וויל ניט.

ער וויל ניט מאכען פון זיין הויז און פון זיין היים א הייליג ארט.

דער פאטער האט זיך פערוואלקענט פון אנהויב, אויף זיין זוהן, און שפעטער האט ער שוין פערשטאנען אז ער איז גערעכט, אז א היים בעדארף זיין א היים.

נאר דערוויל איז ער ארומגעגאנגען און געזוכט אן ארט, וואו צו בויען א פראסטען קאכער.

אין וואלד ביי זיי איז געוועזען א הויכע סקאלע. ביי דעם פוס פון סקאלע א טיעפער טהאל.

די וואנט פון דער סקאלע האט געהייסען גאט'ס טרעפ. „אזוי האט מען דאס אמאל א נאמען געגעבען," — האט מר. וויינבוים, וואס האט אין טשייפעל הילל שוין געוואהנט אן ערך פון דרייסיג יאהר, איבערדערצעהלט.

עס זיינען געלעגען אנגעווארפען שטיין אויף שטיין פון דעם טהאל ביז דעם שפיץ פון דער סקאלע און מען האט געקענט דורך די דאזיגע שטיינער ארונטער געהען און ארויף געהען.

פאר וואס די אמאליגע מענשען האבען דאס א נאמען געגעבען גאטס טרעפ, ווייסט אפילו מר. וויינבוים אויך ניט.

אבער אז ער וועט דעם פראסטען קאמער אויפבויען אין טהאל און מען וועט דורך די שטיינער אראפ און צוריק ארויף געהען גאט בעטען אין דעם פראסטען, קליינעם קאמער, וועט עס טאקע הייסען, אז די דאזיגע סקאלע שטיינער זיינען גאט'ס טרעפ.

איז דער טהאל ביים פוס פון סקאלע געווען פערוואקסען גע־דיכט מיט גראבע און הויכע דעמבעס.

און דא און דארט איז זיך געלעגען א גרויסער עקיכדיגער, שווארצער שטיין. א מענש האט שטעהענדיג ביי איינעם פון די שטיינער אויסגעוויזען ווי א פליג אויף דער וואנד.

ר' אברהם וואלדען האט זיך געוואונדערט ווי אזוי די שטיינער האבען זיך ארונטערגעקייקעלט פון דער סקאלע און געקומען אהער. צי זיינען זיי געפאלען איבער די שפיצען פון די גראבע בוימער, צי האבען זיי זיך דורכגעשפארט צווישען די שטאמען פון די גראבע בוימער.

נו, האָט ער זיך געוואונדערט. אָבער אוועקצונעהמען אזוינע גרויסע שטיינער וועט מען ניט קענען און אויסהאקען די גראָבע בוי־מער, האָט מען ניט געטאָרט, ווייל טאָמער שפּאָרען זיי אונטער מיט זייערע שטאַמען און גראָבע קאָרעניעס די גאנצע סקאַלע?

האָט ער דערפאר ביי זיך אָפּגעמאַכט, אז די פּראָסטע קאמער וועט ער בויען אויף דעם שפּיץ פון סקאָלע.

און אוועקגעלייגט א שטיין אויף דעם אָרט פאר א סמין...

און אזוי איז ער שוין פון צייט צו צייט ארויסגעגאנגען אויף יענעם אָרט אין אן אָבענד און געדאוונט א מנחה און מעריב.

אויף דעם אנדערען טאָג, נאָכדעם ווי ער האָט זיך נעכטען אי־בערגערעדט מיט זיין ווייב, איז ער גאנץ פריה אויפגעשטאַנען און איז אוועק אויף יענעם אָרט א ניכטערער, אָהן א גלאָז טעה, און זיך אוועק־געזעצט אויף דעם שטיין, זיינע אויגען פערמאַכט און אָנגעהויבען צו בעטען:

... פאר וואָס האסטו מיך פערלאָזען אויף דער עלטער?
וואָלט ניט בעסער געווען, ווען איך וואַקס אויס אין א פויערס הויז
האָב חתונה מיט א פויערס א מיידעל,
מיר לעבען אזוי אויף אונזער ערד אָט א דאָ,
און מיר האָבען קינדער מיט פערהארטעוועטע הענט און פיס.
פיהרען זיי די אָקסען אין אָקער,
זייען, שניידען און דרעשען.
פאר וואָס בין איך איצט אזוי אָפּגעלאָזען און פערוואָלקענט.
איך וואָלט אליין נאָך געוואָלט קענען אַקערען און זייען,
אָנשאַרפען די האַק און האַלץ האַקען,
נעהמען די קאָסע און ארויסגעהען אין פעלד,
שניידען מיינע ברויטען און גראָזען.
וואָס וועל איך איצט טהאָן אין דער גרויסער שטאָדט,
אויב איך וועל נאָך מיין ווייב׳ס קאָפּ נאָכלויפען.
גיב איהר אזא גוטע מחשבה,
אז זי זאָל מיך ניט וועלען איבעררייידען.
קעהר מיך אום צו די יונגע יאהרען.
אָדער גיב מיר די קרעפטען פון אן אַלטען פויער.
לאָם איך נאָך קענען זיך בויגען איבער די בייטען פון מיין גאָרטען.

און ברייננ אריין פרייד אין מיין הויז אריין.
זאָל דאָרט קלינגען אין אבענד,
דאָס לאַכען פון קליינע קינדער פון מיין זוהן און שנור.
איך זאָל אהיים קומען גלייך, ווי מיין זוהן, פון פעלד,
און נאָך דעם עסען זיך אוועקלעגען אויף דעם דיל,
מיינע אייניקלעך זאָלען אויף מיר קריכען
און אויף מיינע פּלייצעס רייטען ווי אויף א פערד.
איצט בין איך א צובראָכענער טאָפּ
פול מיט דארע ביינער.
איך געה ארום איינגעבויגען ביז צו דער ערד,
און מיינע פים פּלאָנטערען זיך
און איך זעה שוין ניט אויף מיינע אויגען ווי אמאָל.
זאָל מיך מיין זוהן לאָזען טהאָן, דאָס וואָס ער טהוט.
איך האָב איהם קליינערהייד געלערנט צו טאָן דאָס וואָס איך האָב געטאָן.
איצט האָט ער שוין פערגעסען און באָדט זיך אין מיינע בלייכע בלוטען.
און איך האָב זיך ניט פאר ווער ווער, חוץ דיר, צו בעקלאָגען.
איך זיץ דאָ איצט אויף דעם שטיין,
וועלכען איך האָב אוועקגעלעגט פאר א סמין
אז דאָ וויל איך בויען א קאמער,
א פּראָסטען פון פיער ווענט מיט א טיר און מיט פיער פענסעטר.
בעט איך דיך, אז זאָלסט מיר העלפען.
אויב עס איז מיר נאָך בעשערט צו לעבען ניט לאַנג,
זאָל איך כאָטש דערלעבען אויפצובויען דעם דאָזיגען קאמער.
איך זאָל ניט שטארבען אין דער מיטען פון מיין ארבייט
און אנדערע וועלען קומען און פון דעם דאָזיגען קאמער
מאכען א שטאָל פאר זייערע פערד.
וועסטו הערען מיין געבעט?...

דער פּאַס פון ים. צווייטער טייל

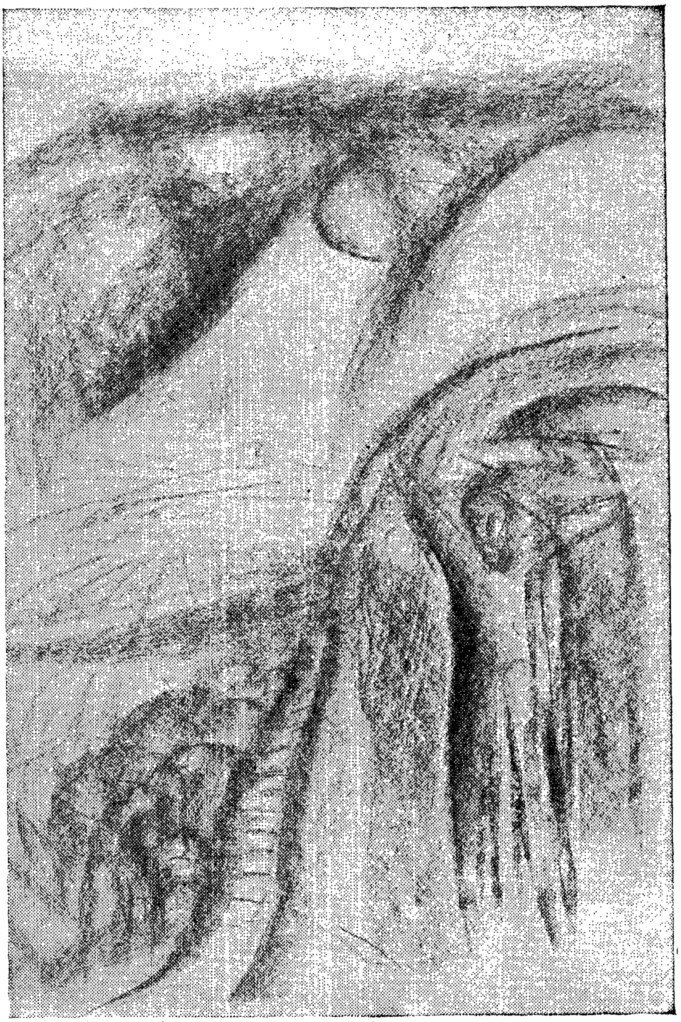

I

פ ע ר ד

עס איז געווען פאר ראש השנה. איינמאָל, ווען דוד איז אריין אין הויז, איז די מוטער פּלוצים ארויפגעפאלען אויף איהם און איהם אָנגעהויבען צו קושען און האָט זיך נאָכדעם צעוויינט, בעהאלטענדיג איהר קאָפּ אויף זיינע אקסלען.

דוד איז פערציטערט געוואָרען און האָט אויך געוואָלט בעהאלטען זיין פּנים, נור האָט זיך געשעהמט און איז אזוי געשטאנען איינגעהילט אין זיין מוטער'ס הענט און ניט געהאט קיין אָרט פאר זיינע פּים.

דערנאָכדעם איז מען נאָך ביים עסען געזעסען ארום טיש און געשמועסט אזוי ווארעם און רוהיג.

— זעה נור, דוד, ווי דו זעהסט אוים? — האָט זיך די מוטער פּלוצים א כאפּ געטהאָן.

— עס איז גאָרניט, מאמע, איך וועל זיך פעריכטען. עס געהט צו ווינטער צו.

ראש השנה און יום כפור האָט מען געדאווענט ביי מר. ראָגאָווין, וואו דאָס ספר תורה איז געשטאנען אין א קאסטען.

די גאַנצע טשייפּעל הילל'ער קהלה איז געווען אַ קליינע.

די טאַטעס און מאַמעס שוין אין די עלטערע יאָהרען. גרויע האָר מיט מאַגערע, צורונצעלטע און צוקרימטע פּנים'ער, מיעדע סאַרע אויגען און מיט אָנגעבלאָזענע, צובייזלטע הענט.

און עס האָט זיך געוואָרפען אין די אויגען, דאָס וואָס עס איז ניט געווען קיין יונגע מענער. דער האָט געהאַט נאָך גאָר קליינע קינדער און דער אַנדערער האָט געהאַט טעכטער און אַ דריטער האָט גאָר קיין קינדער ניט געהאַט.

נור צוויי יונגען זיינען געווען. איינער דער זוהן פון ראַגאָווין, וואָס ביי איהם אין הויז האָט מען טאַקע געדאַווענט, און דער צווייטער יונג איז געווען דוד וואַלדען.

און דערפאַר, אַז דוד איז ניט געקומען צום דאַווענען, וואָס עס האָט דעם אַלטען וואַלדען אפשר שוין ניט געהאַרט, — האָט עס אָבער ביי די אידען פון טשייפּעל הילל געמאַכט אַן איינדרוק, אַז ער האַלט זיך ערשטענס פאַר אַ קלוגען און וויל זיך ניט געהן מאַכען נאַרעש אין דער קיך דאָרט, וואו נאַראָנים האָבען אוועקגעשטעלט אַ ספר תורה. און צווייטענס האַלט ער זיך, אַט יענער דוד, פאַר אַ גאַנצען גרויסען מאַן, און וויל אַז אויב מען דאַרף, זאָל מען קומען צו איהם אין הויז אַריין מיט איהם ריידען. דאַווענען קאָן ער דאָך סיי ווי ניט.

דוד'ס עלטערען האָבען גאָר ניט געענטפערט, ווען מען האָט זיי געפרעגט פאַר וואָס זייער זוהן איז אויך ניט געקומען דאַווענען. עס האָט געהייסען, אַז זיי אַליין ווייסען אויך ניט פאַר וואָס.

דוד'ס מוטער האָט אָבער דערצעהלט אין דער היים, ווי אַזוי דעם אידענס זוהן, דער געענדיגטער דאָקטאָר, איז די גאַנצע צייט פון דאַווענען ראש השנה און יום כפור געזעסען אויף אַ ביינקעל, מיט אַ מחזור איןביידע הענט און ניט גערעדט מיט קיינעם קיין וואָרט און פרום אַריינגעקוקט אין מחזור. אַלע ווייבער האָבען געקוקט אויף און איהם געלויבט, אַז דאָס איז אַן איידעלע אידעשע נשמה, טאַקע אַ גרויסער מאַן, נור ווען עס קומט צו דעם טאָג ווען אַלע פּראָסטע אידען לייגען אוועק די האַק און דעם האַמער און קומען זיך צונויף אויף איין אָרט צו לויבען און בעטען גאָט, איז אַט דער גרויסער מאַן אויך דערמאַלט איינער פון די אַלע פּראָסטע אידען. אָבער ער זיצט עפּעס טאַקע ווי אַן איידעלע, ליכטיגע נשמה און האַלט אין

זיינע ווייסע, קליינע הענט דאָס מחזור און ווייסט ווי אזוי מען בע־דאַרף זיצען פאַר דעם גרויסען גאָט.

דוד האָט זיך איינגעהערט צו זיין מוטער'ס רייד און עס האָט איהם אָנגענומען צוויי געפיהלען. איינער האָט זיך מיט איהם, ווי פון תמיד־אָן, געקריגט פאַרוואָס איז ער אויך ניט אַט אזוי, ווי יענער יונגער דאָקטאָר פּסיכאָלאָגיע. פאַר וואָס איז ער אוועק פון דעם וועג, וואָס האָט איהם געקאָנט פיהרען אַהין און פאַרוואָס קעהרט ער זיך ניט צוריק אום, ווייל עס איז נאָך דאָ צייט צו יענעם וועג? דאָס אנדערע געפיהל איז זיך געלעגען אין א ווינקעל ביי איהם אינע־וועניג און אזוי שטיל געשמייכעלט, אז עס איז דוד'ן געוואָרען אזוי לייכט און פריי אויף זיין קאָפּ און הארצען.

דוד האָט אין די דריי הייליגע טעג גערוהט פון זיין ארבייט און געפיהלט אזא נאָגענדע בענקעניש נאָך עפּעס, אז עס האָט איהם וועה געטהאָן הענט און פיס.

ער איז ארומגעגאנגען איבער דעם הויז, ווי א שאָטען. אָב־גענומען די פּאָסט און דורכגעלעזען אלע בלעטער און צייטשריפטען פון ערשטען בלעטעל ביז דעם לעצטען. האָט זיך אזוי פיעל אָנגע־לעזען, אז ער איז געוואָרען פול און אָנגעפּאָמפּעט און שוין ניט גע־קאָנט טראַכטען וועגען זיך אליין און זיינע ווירדיגע פּלענער.

די טעג זיינען געווען ווייסע און ליכטיגע, און דוד'ן האָט זיך געדאַכט, אז ער פליהט ארום, ווי א פויגעל ארום די האָריזאָנטען און אַט וועט ער ארונטער ניעדערען און איינטונקען זיינע פיס אין דעם ווייטען פּאָס פון ים.

ער האָט זיינע פערד און קיה אויך ארויסגעלאָזען איבער די אָב־געשניטענע לאָנקעס, איז אריין אין שטאַל, בעטראַכט דאָס אָבגעשני־טענע היי און שטרוי און נאָכדעם צוריק ארויס אויף די צוגראָבענע לאָנקעס פון וואנען ער האָט שוין געהאָט ארויסגענומען אלעס וואס די ערד האָט פאַר איהם געקענט ארויס געבען, און דערזעהענדיג זיין אָרימקייט און קליינקייט אנטקעגען אַט די ווייסע און ליכטיגע האָ־ריזאָנטען.

ער האָט זיך אוועקגעלייגט אויף דער לאָנקע קעגען דער זון און זיך איינגעקוקט ווי אזוי דער פערד קנייפּט די ניעדעריגע גראָזען מיט זיינע צייהן און ווי אזוי די קוה זוכט נור אזוינע ערטער וואו עס איז דאָ העכערע גראָזען און פאַר וואס שטעקט זי ארויס איהר צונג

און פֿערנעהמט אַלע גרייזעלעך אין איין בינטעלע און נאָכדעם בייסט זי זיי אָב מיט איהרע צייהן. א פֿערד קאָן לעבען אויף די ניעדריג־סטע גראָזען און א קוה בעדאַרף שוין העכערע גראָזען — האָט דוד געטראַכט — ווייזט אויס אַז די קוה איז מעהר איידעלער אין איהר כאַראַקטער ווי דער פֿערד, מעהר ווייבליכער.

און אפשר דערפאַר האָט דוד ליעב דעם פֿערד בעסער פֿון דער קוה.

דוד האָט אַזוי פֿיינט די קוה, אַז ער טרינקט ניט די מילך פֿון איהר. ער האָט פֿיינט צו קוקען ווי אַזוי א מענש נעהמט און טרינקט אויס א גלאָז מילך. ער האָט פֿיינט דעם ריח פֿון מילך ווען מען קאָכט זי.

אָבער אַמאָל כאַפּט איהם אָן א רחמנות אויף זיין קוה, ווייל עס דאַכט זיך איהם אויס, אַז זי איז אַזוי אומבעהאָלפען ווי א קליין קינד. תמיד שטעהט זי און בעט זיך, אַז מען זאָל זי אריינענעהמען אין שטאַל אריין. פֿערקעהרט, דאָס פֿערד מוז ער אַלע מאָל, ווען ער לאָזט איהם ארויס איבער די לאָנקעס, געהען כאַפּען און אריינ־נעהמען אין שטאַל אריין.

זומער קאָן זיך דער פֿערד פֿערגינען און אַוועגלייגען און זיך קייקלען אויף זיין קריזש מיט די פֿיס ארויף און זיך וואַרפֿען אַהין און אַהער. און א קוה מוז תמיד ליעגען אויף א זייט, אָדער אויף דער רעכטער אדער אויף דער לינקער.

ווינטער שטעהט די קוה און ציטערט פֿון קעלט. עס איז איהר־נור וואַרעם ווען זי עסט. האָט זי אָבגעגעסען, שטעהט זי שוין ווי־דער און ציטערט פֿון קעלט, און דער פֿערד קאָן ארבייטען, און אַז מען ארבייט, פֿערשטענדליך, דערוואַרעמט מען זיך.

אין שטאַל איז דער פֿערד מעהר ריהרעוודיגער, און אַז עס מאַכט זיך אַמאָל מען דערשרעקט זיך, טהוט ער זיך א כאַפּ און באַלד האָט ער זיינע פֿאָדערשטע פֿיס אויף וועלכע ער שטעלט זיך אויף, און אַז מען שטעהט שוין אויף די פֿאָדערשטע פֿיס, — שטעהט מען שוין!...

די קוה אַז זי לייגט זיך אַוועק אין שטאַל איז דאָס ווי א שטיק ליים. אַז זי דערשרעקט זיך מוז זי פֿריהער אָנהויבען צו וויעגען מיט איהר קאָפּ אַהין און אַהער און נאָכדעם זיך אַוועקשטעלען אויף די צוויי פֿאָדערשטע קניהעס און שפּעטער הויבט זי זיך אויף פֿריהער

אויף די הינטערשטע פיס און אז זי שטעהט שוין אויף די הינטערשטע פיס דערמאָנט זי זיך אז זי שטעהט נאָך דערווייל אויף די פאָדערשטע קניהעס, הויבט זי ווייטער אָן צו שאָקלען מיט איהר קאָפּ אהין און אהער און שטעלט זיך קוים,קוים אויף מיט די פאָדערשטע פיס.

א קוה האָט א פערשטאָפּטען קאָפּ. נעהם און פיהר זי אוועק ביי נאכט פון דער היים און לאָז זי אָב העט ווייט אין א וואלד, וועט זי שוין מאָרגען ניט וויסען ווי אזוי צוריק צו געהן אהיים און וואו זי וועט דערזעהן א שטאָל וועט זי מיינען אז דאָס איהר איהר היים.

א פערד האָט ליכטיגע אויגען אין זיין קאָפּ. אז דו נעהמסט איהם אוועק פון זיין היים, קוקט ער מיט זיינע ליכטיגע אויגען אויףביידע זייטען פון וועג און מאכט זיך צייכענס. דאָ שטעהט אן אויס־געקרומטער אלטער בוים, און דאָרט לויפט א ריטשקעלע, און איי־בער דעם ריטשקעלע איז איבערגעוואָרפען א בריקעל, און ער צעהלט די הייזער אויף די זייטען פון וועג און געדענקט אז דאָס הויז איז רויט געפארבט, און אז יענע הויז איז געפארבט ווייס מיט גרויע קאַנטען. ער האָט נאָך אזא מין קלוגהייט אין זיינע פיס, אז זיי טרעטען אויס דעם וועג, וואס פיהרט צו זייער היים און וועלען שוין אין דער פינסטערער נאכט קענען פיהלען צי איז דאָס דער וועג אהיים צו גיין.

די קוה איז א קאלטער, שטומער מיטגליעד אין דער היימישער פאַמיליע. אמאָל קען זיך טרעפען, אז דו זיצט און די מעלקסט, וועט זי דיר טהאָן א דריגע מיט א פוס אין הארץ אריין, אדער עס וועט זיך טרעפען, אז דו וועסט איהר געבען עסען, וועט זי דיך נעהמען אויף דער האָצקע מיט איהרע הערנער, אָדער זי וועט דיר גאָר גע־בען א שטאָך מיט איין האָרען אין דער זייט אריין, אָדער איהר קאָן זיך גאָר פערגלוסטען און זי וועט דיר גאָר ניט וועלען געבען די מילך און פערבעהאלטען די מילך פאר זיך אליין. זי קען...

א פערד איז א שפּרינגענדיג קינד און א גוטער פריינד פון דער היים. ער וועט לויפען אין פייער און אין וואסער, אויב עס וועט זיך טרעפען אן אונגליק מיט דיר. קענסט צו איהם אריינקומען אין מי־טען דער נאכט וועט ער גיך זיך אויפהייבען פון זיין בעט און דיר קוקען אין דיינע אויגען און שמעקען צי עס איז עפּעס ניט גוטעס מיט דיר, וועט דיך אהיים ברייננגען א לעבעדיגען אָדער א טויטען אין דיין הויז אריין, וועט האָרעווען מיט דיר איינאיינגעם און וועט דיר העלפען

שלעפּען דעם יאָך פון דעם לעבען, אָדער ער וועט דיך אַמאָל פיהרען צו דעם אָרט, וואו דו וועסט געפינען דיין גליק.

און דערפאר האָט דוד שוין פון לאנג פערטראַכט, אז ער וועט האָבען אין זיין שטאל נאָר איין קוה אָבער פערד האָט ער געוואָלט האָבען א סך.

און די איינע קוה האָט ער אויך צוליעב זיין פאָטער און מוטע געקויפט. פערד וועלען ביי איהם זיין א סך, ווייל ער האָט זיי ליעב.

און דאָס ערשטע פערד האָט ער געקויפט אַ זי, און האָט איהר א נאָמען געגעבען עדנא.

עדנא טראָגט שוין א לאָשעקעל אין איהר בויך. זי שטעהט שוין אזוי קענגען דער זון אויף דער לאָנקע א פערטראַכטע. איהרע האָר גלאַנצען, ווי דונקעל רויטער, ווייכער סאַמעט און איהרע אויגען ווייסלען זיינען קלאָהר ווי שנעע, און דאָס בלאָהע אויג ארום די שוואַרצאפּלען איז בלאָהער פון די הימלען צווישען נאכט און מאָרגען.

עדנא איז שעהן, ווען זי פערטראַכט זיך. זי ווערט יונגער פון טאָג צו טאָג. זי מוז טראַכטען פון איהר קינד, צי עס וועט זיין א „מיידעל" צי א „בחור", און צי עס וועט, גאָט זאָל אויסהיטען, האָבען אזוינע לאַנגע אויערען ווי אן עזעלע, און צו עס וועט האָבען א פינטעלע צווישען די אויגען אויף דעם שטערען, וואס עס וועט בעווייזען אז עס איז א קלוגער פערדעלע, און צי עס וועט האָבען א קליינעם קאָפּ, אָט אזוינס ווי זי אליין, די מאַמע, האָט. און אפשר טראַכט עדנא גאָר פון דעם טאָג ווען זי וועט „געהן צו קינד" און עס דאַכט זיך איהר אויס, אז זי וועט שטאַרבען פון די געבורט וועהען.

דוד בעמערקט אמאָל ווען ער געהט אריין אין שטאל צו עדנא'ן, אז זי קוקט מיט איין אויג אויף איהרע פלאַנקען, ווי זי וואָלט זיך בעטען ביי איהם, אז ער זאָל איהר ניט געבען קיין שטויס מיט דעם שטאָהל-גאָפּעל דאָרט וואו איהר קינד ליעגט אין בויך.

דוד רעדט אָפט צו זיין עדנא'ן אזוי:

איצט, עדנא, געהט צו ווינטער, און אזוי ווי דו ביזט אין א „שווערען" צושטאַנד, וועסטו שטעהן אין שטאל און עסען און טרינקען, ניט טהאָן קיין שווערע ארבייטען. וועט זיין שעהן אין דרויסען וועל איך דיך ארויסלאָזען אויף דער פרישער לופט, אין זון-שיין, און אויב עס וועט זיין שנעען און רעגענס, וועסטו שטעהן אין שטאל איינגעדעקט מיט א ווארעמען צודעק. וועט זיין שעהן אין דרויסען

און עס וועט אָבער זיין אַ סך פערפרוירענע אייז אונטער די פיס, וועסטו ניט ארויסגעהן כדי דו זאָלסט ניט פּאַלען אויף דעם אייז און גאָט בעהיט אָבוואַרפען דיין קינד.

און ווען ער זעהט אמאָל ווי די קוה שטעהט און לעקט עדנא'ן מיט איהר צונג, לויפט דוד אַרוים און צוטרייבט זיי, ווייל ער האָט מורא אז די קוה מיט איהר פערשטאָפּטען קאָפּ קען זיך נאָך פערגלוסטען און טהאָן עדנא'ן אַ שטויס מיט אַ האָרען אין עדנא'ס פלאַנק און דעמאָלט — גוד נייט!...

II

אַ מאַמע

דוד'ס מוטער איז געוועזען קעגען דעם, אַז מען זאָל רופען אַ פערד מיט אַ נאָמען, און אַזוי ווי דוד האָט זי ניט געפאָלגט און זיין פערד גערופען „עדנא“, האָט זי ניט געקענט פערליידען. פונדעסט־וועגען האָט זי עס ניט ארויסגעזאָגט אָפען, אפילו ניט צו דעם פאָטער.

דערנאָכדעם האָט זי אָנגעהויבען צו האָבען רחמנות אויף דער שקאַפּע, ווען זי איז געוואָר געוואָרען, אַז די שקאַפּע טראָגט.

זי האָט זיך געשראָקען פאַר יענעם טאָג, ווען די שקאַפּע וועט געהן צו קינד, ווייל זי האָט קיין מאָל אין איהר לעבען ניט געזעהען קיין פערד אין איהר הויזגעזינד. און האָט גאָר געהאַט אַ פאָרשטעלונג, אַז פערד האָבען ניט קיין מאַמעס.

חוץ דעם האָט זי געמיינט, אַז ווייל אַ פערד האָט לייכטע ביי־נערדיגע פיס, דערפאַר, איז אויב עס טהוט איהם עפּעס וועה, וועט ער זיך אויפהויבען און טהאָן אַ בריקע מיט די פיס און אנטלויפען...

נאָ ווי קען אַזאַ באַשעפעניש זיין אַ מאַמע?

דערפאַר האָט זי שוין ליעב געהאַט די קוה זייערע, וועלכע איז געוועזען אַ גראָע, מיט רויטע קלייענדיגע פאַרב באַשפּרינקעלט און אָהן הערנער. זי האָט די קוה ניט גערופען מיט קיין שום נעמען. נאָר צו איהר גערעדט אידיש, און אַז זי האָט די קוה בעדאַרפט רופען, האָט זי די קוה גערופען: „קום, בהמה מיינע“.

זי האָט מיט דער קוה געלעבט זעהר גוט. איהר אום ווינטער

געטראָגען וואַרימע וואַסער צום טרינקען. האָט פאַר איהר געקאָכט אַ קאַשע פון קלייען מיט קוקורוזע מעהל און עס איבערגעמישט מיט געשניטענע שטרוי.

און אַז דוד'ס מאַמע האָט געקאָכט אַ באָרשטש, האָט שוין די קוה געהאַט אַ גוטען מאָהלצייט פון די איבערגעבליעבענע בוראַקעס. די מאַמע האָט די בוראַקעס צושניטען אויף קליינטשינקע שטיקלאַך און זיי איבערגעשאָטען מיט קלייען און געבראַכט דער קוה.

האָט די מאַמע אָפּגעוואָרפען פון דער זויער מילך קעז און אַרויס־געטראָגען די סירוואָטקע נאָך אַ וואַרימע און די קוה האָט עס געזופט. האָט די מאַמע דערביי געטראַכט: נעבאָך, בהמה מיינע, טרינקט סירוואָטקע און איך טרינק טהעע.

און אַ גאַנצען זומער האָט די מאַמע געריסען ביים וועג די ווילדע גראָזען און זיי געטראָגען פאַר איהר בהמה. דאָס פערד פלעגט עס זעהען און קוקען מיט אַזוי פיעל קנאה פאַר וואָס מען גיט איהם אויך ניט אביסעל גראָזען. אָבער די מאַמע האָט צו דעם פערד פון וויטען גערעדט, אַז ווען ער איז ניט קיין פערד, וואָלט ער דאָך געוועזען אַ בהמה און געגעבען מילך, וואָלט זי איהם אויך געגעבען גראָזען.

כאָטש די מאַמע איז געוועזען ניט אַלע מאָל זעהר נאָהענט מיט אַ קוה, ווייל זי האָט קיין קוה אין זייער הויז געזינד קיינמאָל ניט אָנגעזעהן, פונדעסטוועגען האָט זי כאָטש אַלע מאָל געטרונקען מילך און געוואוסט, אַז מילך קומט פון אַ קוה.

אליין איז די מאַמע געווען אַ פרוי אַן ערך עטליכע און פופציג יאָהר. זי האָט מיט ר' אברהם וואָלדען חתונה געהאַט זעהר יונג, נאָר ניט געהאַט קיין קינדער ביז עט אויף דער עלטער פון עטליכע און דרייסיג יאָהר איז ביי זיי געבוירען געוואָרען אַ זוהן. ווען דער זוהן איז אַלט געוואָרען 5 יאָהר זיינען זיי אָנגעקומען קיין אַמעריקאַ. באַלד האָט דער זוהן אָנגעהויבען רעדען די אַמעריקאַנישע שפּראַך, וועלכע האָט זיך אוועקגעשטעלט אַזוי ווי אַ וואַנד צווישען זיי און זייער זוהן. ווייל דאָס איז שוין געווען ביי איהר די לעצטע פרעמדע שפּראַך, וועלכע זי האָט שוין ניט געוואָלט זיך אויסלערנען... איצט קען ער שוין, דער זוהן, ריידען אביסעל אידיש, אָבער זיינע שטיק, וואָס ער האָט דאָ ערגעץ אויפגעכאַפּט, קען זי ניט פאַרטראָגען. רופט אַ פערד מיט אַ נאָמען פון אַ מענשען. און אַז דאָס נעהמט זיך קעמען און בערשטען זיין פערד, געהט איהם אַוועק דער טאָג. עסען עסט

ער אליין ווי א פערד; ווינטער האקט ער האלץ אין די וועלדער, אדער אפשר איז ער ערגעץ א גזלן אין די וועלדער. ווער קען איהם וויסען?

אזוי טראכט די מאמע וועגען איהר זוהן דוד.

איבערלאזען איהם אליין אט דא, האט זי מורא, אז עס וועט איהר פארפאלען ווערען דער איין־און־איינציגער זוהן. ווידער זיין מיט איהם אט דא, קען זי ניט איבערמאכען זיינע וועגען, ווייל דער אלטער איז א שוואכער, האט מורא פאר דעם בחור. זי זאגט איהם, אברהם, האב ניט מורא. שריי אן אויף איהם, וויז אז דו ביסט א טאטע. און ער האט מורא. טאמער וועט זיין זוהן נעהמען די האק צו איהם. אז דאס קען א טויטען פערד צוהאקען און איהם שטיקערווייז בע־גראבען. אז דאס האט א גבורה פון א פערד און א הארץ פון א וואלד גזלן...

נאר וואס קען א מאמע טהאן?

זי קען זיך אנברוגז'ן אויף איהר זוהן און זיין אין דער הייסער מינוט אזוי שטארק ביי זיך, אז זי וואלט קענען טהאן ווער ווייסט וואס.

געהט איהר אבער באלד איבער דער כעס, און ווען זי פארבעט איהם דאס בעטגעוואנט, קען זי שוין מעהר ניט זיך איינהאלטען. זי צוואויינט זיך און איז איהר זוהן מוחל.

וויל ער שוין אבער ניט ריידען מיט איהר.

טראכט זיך די מאמע: מיין קינד, איך בין דיין מאמע, קענסטו טהאן מיט מיר וואס דו ווילסט. אבער ווארט, וועסט ווערען א טא־טע, וועסטו שוין וויסען, וואס עס הייסט א מאמע צו איהר קינד.

אזוי טרייסט זיך די מאמע און ווארט און שווייגט ביז עס געהט אוועק א לאנגע צייט.

זי דערלאנגט דעם זוהן עסען, מאכט זיין בעט ווייך, פארמערע־זשעט איהם די זאקען, און איינמאל בעטראכט זי זיך, אז זי איז פארט א מאמע און ער איז דאס קינד, האט זי דאך מעהר שכל פון איהר קינד און פאלט ארויף אויף איהר קינד און הויבט איהם אן צו האלזען און בעט זיך מיט איהם איבער.

געהט אבער אוועק א טאג אדער צוויי, פארגעסט די מאמע שוין ווייטער וואס עס איז געוועזען ביז איצט, און דורך עפעס א קלייניג־קייט צושרייט זי זיך אויף איהר זוהן און דער זוהן איז דאך ניט

מעהר ווי אַ קינד, ווערט ער אַן אָנגעבלאָזענער און וויל ווייטער מיט איהר ניט ריידען.

און די לעצטע קריעג איז אַרויסגעקומען פון דעם, וואָס דוד האָט אָנגעהויבען מיטצונעהמען ראָזענבערגען אין די וועלדער, וואו ער האָט געהאַקט בוימער פאַר דער זעג־מיהל.

ראָזענבערג איז געקומען צוגעהן און זיך אויסדערצעהלט אָפען פאַר דוד וואָלדען, אַז עס איז איהם שלעכט, אַז זיין ווייב איז אַ שלעכטע און דערצו האָט ער שלעכטע קינדער און זעהר אַ שלעכטען פערד: מען קען מיט זיין פערד ניט טהאָן גאָרניט. נאָר דערלאַנג איהם עסען און לאָז איהם שטעהן אין שטאַהל...

דוד איז זעהר גערירט געוואָרען, און נאָך דעם אויף ראָזענבערג׳ן אַ גוט וואָרט געזאָגט פאַר דעם באַלעבאָס פון דער זעג־מיהל און יענער האָט געהייסען, אַז ראָזענבערג זאָל קומען מיט זיין האַק צו דער אַרבייט.

עס איז דערנאָכדעם אוועק אַזוי: אָדער ראָזענבערג איז געקומען אין וואָלדענס וואַלד אַריין גאַנץ פריה און געהוקעט און געפייפט, אַז דוד זאָל אַרויסגעהן. אָדער, אויב ניט, איז שוין דוד אַרויס אין זיין וואַלד און אַז ער האָט ראָזענבערגען אויף דעם געוויסען אָרט ניט געפונען, האָט דוד אָנגעהויבען צו הוקען און צו פייפען, אַז ראָזענבערג זאָל אונטערקומען.

ראָזענבערג האָט דערצעהלט דוד׳ן, אַז ער וויל היינטיגען ווינטער ניט פאָהרען אין דער גרויסער שטאָדט. כאָטש ער פערדיענט דאָרטען זעהר פיעל געלד, אָבער ער וויל ניט.

עס איז איהם שוין נמאס געוואָרען די שטאָדט און ער קען שוין דאָרטען ניט אָנקוקען די מענשען, און אויב עס איז יאָ דאָ אַזאַ זאַך ווי אַ זעג־מיהל, און אויב דוד וויל איהם ווייזען ווי מען האַקט אַרונטער בוימער, וויל ער בעסער פערדיענען דאָס אָרימע שטיקעל ברויט נאָהענט פון זיין ווייב און קינדער.

דאָ קען איהם איטליכער און ער האָט ביי איטליכען אַ נאָמען. ער איז טאַקע אַן אָרימאַן, אָבער ער צאָהלט זיין טאַקסע אַזוי ווי דער רייכער און אַז ער געהט פערביי אַ מענשען, זאָגט ער יענעם גוט מאָרגען, ווייסט שוין יענער ווער עס האָט גוט מאָרגען געזאָגט און ענטפערט גוט יאָהר.

דוד האָט ראָזענבערג׳ן געבראַכט אין די וועלדער, וואו די זעג־

מיהל איז געשטאַנען, האָט איהם איבערגעגעבען אין די הענט פון דעם באַלעבאַס, און דערנאָכדעם האָט איהם דער באַלעבאַס צוריק איבערגעגעבען אין די הענט פון דוד וואַלדען, אַז זיי זאָלען ביידע האַ־קען אינאיינעם, דאָס הייסט אַז ראָזענבערג זאָל העלפען דוד'ן.

האָט דוד אָראָבגעלאָזען אַ בוים און ראָזענבערג האָט דעם בוים בעדאַרפט באַרייניגען פון די צווייגען און דערנאָכדעם האָבען ביידע, אי דוד אי ראָזענבערג מיט אַ גרויסער זעג צושניטען דעם גראָבען דאַמב אין קורצע קלעצער.

אַזוי האָבען זיי געאַרבייט אַ פּאָר וואָכען.

ביז עס איז ראָזענבערג'ען נמאס געוואָרען.

זיי זיינען פאַר דער קורצער צייט געוואָרען זעהר נאָהענט. ראָ־זענבערג האָט דוד'ן אַלע זאַכען שוין אויסדערצעהלט, זאַכען וועלכע ער האָט געוואוסט, און וועלכע ער האָט נאָר געהערט, און וועלכע ער האָט אַליין אויסגעטראַכט.

ראָזענבערג האָט געזעהן, אַז דוד הערט אויס זיינע זאַכען און שווייגט.

האָט עס איהם פאַרדראָסען.

איינמאָל רופט ער זיך אָפּ:

— דוד, פאַר וואָס שווייגט איהר? איך דערצעהל אייך אַלע זאַכען וועגען מיר, מיין ווייב און קינדער און דער גאַנצער וועלט און איהר שווייגט.

— וואָס דען האָט איהר געוואָלט?

— פאַר וואָס דערצעהלט איהר ניט עפּעס וועגען אייך אַליין.

— וועגען מיר אַליין? — האָט דוד געשמייכעלט. — נעהמט אייערע זאַכען, וואָס איהר האָט שוין דערצעהלט וועגען אייך און אי־בערדערצעהלט זיי מיר נאָך אַ מאָל, וועט עס זיין דאָס, וואָס איך וויים פון מיר אַליין.

— הער?!

איז ראָזענבערג געוואָרען אָפּעררדיג.

— אַזאַ מעשה פון דער געשיכטע?!

און ראָזענבערג האָט שוין פון דער מינוט אָן אָנגעהויבען צו געפינען אַזוינע קליינינקע חסרונות אין דוד'ס האַקען.

דאָס ערשטע האָט ער דערזעהן אַ שטשערב אין שאַרף פון דוד'ס האַק. דוד האָט זיך אויסגעלאַכט:

— מאָרגען וועט די האַק שוין צוריק זיין שאַרף.

נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבן איבערצודרעהען דאָס דריידעל:

— ווי וואָלט געווען, אז איך זאָל די בוימער ארונטערלאָזען און איהר זאָלט זיי אָפּרייניגען פון די צווייגען.

דוד האָט א טראַכט געטהאָן און געזאָגט:

— זאָל אייך דער טייפעל צוכאַפּען אין א פינסטערער נאַכט. איהר ווילט אראָפּלאָזען בוימער, וועל איך רייניגען די צווייגען. מיך הארט ניט, אויב איהר וועט עמיצען ברייגגען אהער, אז ער זאָל ריי־ניגען די צווייגען. וועל איך זיצען און קוקען און נעהמען געלד דער־פאַר. פארטשטאַנען?

ראָזענבערג איז געוועזען א לאַנגער און א מאָגערער, און אז ער האָט בעדאַרפט ארונטערלאָזען א בוים, האָט ער זיך אויסגעבויגען ווי א האַלבע רייף און מיט זיין האַק עפּעס אזוי טעמפּ געקלאַפּט אין דעם בוים אריין, אז די האַק איז אַלע מאָל צוריק אָפּגעשפּרונגען און זיך אוועקגעגליטשט און אריינגעפלויגען אין דער ווייכער ערד.

ראָזענבערג האָט געביסען זיינע ליפּען און אז ער האָט שוין גע־מאַכט עטליכע קאַרבען אין דעם בוים, האָט ער זיך ערשט ארומגע־קוקט, אז ער האָט די קאַרבען געמאַכט אין א פאַלשער זייט, אז דער בוים קען נאָך פאַלען איבער זיין רוקען און מיטען האַקען.

דעמאָלט, אז ראָזענבערג האָט זיך אויפגעהויבען און אויסגע־גלייכט זיין פּלייצע און א קוק געטהאָן צו דוד'ן, האָט ער דערביי גע־האַט עפּעס אזא שמייכעלע און געקוקט גלייך מיט זיינע קליינע אוי־געלאַך אין דוד'ס אויגען. דוד האָט ניט געקאָנט אויסהאַלטען און זיך צולאַכט.

— הע?!

איז ראָזענבערג געוואָרען נאָך מעהר אָפּערדיגער.

— איהר לאַכט פון מיר?!

III

קריכענדיגע פלאַנצען

ראָזענבערג האָט מעהר ניט געוואָלט ארבייטען מיט זיין שכן דוד וואָלדען.

ער איז אוועק צו דעם באַלעבאָס [illegible] זיך געקלאָגט אַז דער יונג וואָלדען מאַכט זיך איבער איהם לוסטיג און אַז ער אַליין מוז אַרבייטען שווער און וואָלדען זיצט זיך אַ גאַנצען טאָג אויף אַ קלאָץ און רויכערט. איז אויב ער, דער באַלעבאָס, וויל צאָהלען געלד אומזיסט אַרט איהם ניט. אָבער ער וויל ניט אַרבייטען אינאיינעם מיט וואָלדענען.

דער באַלעבאָס האָט ניט געהאַט קיין צייט איהם אינגאַנצען אויס־צוהערען, האָט ער געהייסען זיין געהילף, וואָס האָט געריטען אויף אַ פערד, אַז ער זאָל זעהן וואָס מען קען טהאָן פאַר דעם אידען מיט די מאָדנע, נייע זאַכען.

דעם אַנדערען טאָג האָט שוין ראָזענבערג געהאַקט צווישען יונגען, פּרעמדע, הויכע מיט קליינע, גרויע אויגעלעך און מיט פלאַקסיגע לאַנגע צופּלאָנטערטע האָאר. צווישען די יונגען איז אויך געוועזען זשאַק דער פּאָלאַק, ראָזענבערג׳ס שכן. ער האָט מיט זיינע חברים זיך שטיל איבערגעשמועסט, און די יונגען האָבען בעטראַכט ראָזענבערגען און זיך שטיל איבערגעשמייכעלט.

ראָזענבערג האָט זיך דערפיהלט אונהיימליך, האָט מורא געהאַט אויפצוהויבען זיינע אויגען, זיך געכאַפּט העלפען איטליכען יונג, דאָ האָט ער געהויבען די קלעצער און דאָרט אונטערגעשפּאַרט בוימער מיט זיין ברוסט.

די יונגען האָבען אַלץ זיך איבערגעקוקט און געשמייכעלט.

איינער האָט גענומען ראָזענבערג׳ס האַק און בעטראַכט.

— דו ביזט אַ איד?

— וואָס איז דען? — האָט ראָזענבערג זיך ווי דערשראָקען.

— אָט, אַזוי, מיר ווילען וויסען וואָס דו ביסט, — האָט דער יונג איהם צוריקגעגעבען די האַק און געוואונקען צו זיינע קאָלעגען.

— ניין, ער מוז זיין אַ פראַנצויז, — האָט איינער איהם אַריינ־געשפּיגען.

— אויב שוין אַזוי, קינדערלעך, האָב איך מורא אַז ער איז אַן איטאַליענער...

— ניין, — האָט דער ערשטער זיך געהאַלטען אין דאָס זייניגע— ער איז אַ איד.

— יאָ, וואָס דען בין איך — האָט ראָזענבערג אַזוי ווי זיך גע־

בעטען ביי עמיצען מען זאָל איהם שוין וואָס ניכער קוילענען — אויב ניט קיין איד?

עס איז ראָזענבערגען גאָר קיין מאָל ניט איינגעפאַלען צו לייקע־נען אַז ער איז אַ איד, נאָר עס האָט איהם דאָס ערשטע מאָל געטראָפען אַז מען זאָל איהם אַזוי צושפּאַרען צו אַ וואַנד און איהם שטעכען מיט אַזוינע שפּיציגע, קליינע, גרויע אויגעלאַך.

ראָזענבערג האָט דערפיהלט אַז מען מאַכט זיך איבער איהם לוס־טיג און עס האָט איהם וועה געטהאָן. ער האָט אָבער געוואוסט אַז מען טאָר דאָס ניט ארויסווייזען, ווייל דעמאָלט וועט זיך אָנהויבען אַ לאַנגע מעשה מיט שטעכווערטלאַך. און מען וועט איהם נאָך אפשר אַ צונאָמען געבען.

פאַר דעם צונאָמען „לאַנגער גאָרגעל", וואָס חברה אין „שאָפּ" האָבען איהם אַמאָל גערופען איז ער אַוועק פון שטאָדט. און אויב מען וועט איהם דאָ אויך אַזאַ צונאָמען געבען, וואוהין וועט ער דאַ־מאָלס זיך קענען קעהרען און ווענדען.

דערפאַר, האָט עס איהם טאַקע וועה געטהאָן און ער האָט עס אין זיך פאַרבעהאַלטען, געשוויגען און זיך געכאַפּט צו אַלערליי אַר־בייטען, געוויזען אַז ער איז פלייסיג און איבערגעטריבען זיין פלייסיג־קייט.

די דאָזיגע חברה מיט די שפּיציגע אויגעלאַך איז בעשטאַנען פון אַ „גענג" פון זעקס יונגען. זייער ארבייט איז געוועזען: ארונ־טערצולאָזען גאָר די גראָבע בוימער וועלכע מען האָט מיט דער האַק אַליין ניט געקענט איבערקעהרען. פלעגען זיי ארבייטען זאַלבעצווייט מיט דער זעג.

דער וואַלד איז געוועזען אַן אַלטער און אַ פערלאָזענער. צווישען די גראָבע בוימער איז געוועזן אָנגעוואָרפען צווייגען און איבערגע־פוילטע בוימעלאַך.

און אין די איבערגעקעהרטע בוימעלאַך און אָנגעוואָרפענע צוויי־גען האָבען זיך געפלאָנטערט לאַנגע, ווילדע און פערדרעהטע טרויבענ־קוסטען, און לאַנגע, שטעכיגע און גיפטיגע פלאַנצען, וועלכע זיינען געוועזען הארט ווי דינער, שטעכיגער דראָט.

די ווילדע טרויבען קוסטען און די שטעכיגע, גיפטיגע בראַיער פלאַנצען זיינען אַזוי ווי צוויי קינדער פון איין מאַמען.. זיי קענען

ביידע וואקסען און קריכען אויף טוייזענדער מיילען, ווארפען זיך אי־בער טייכען, בערג און מהאַלען.

זיי קריכען תמיד אינאיינעם, איינגעפלאָכטען איינע אין די אנ־דערע. די ווילדע טרויבען האָבען אין זיך דעם כח און די שטאַרקייט פון אויסגעטריקענטע האָלץ און די שטעכיגע גיפטיגע בראַיער־פּלאַנץ האָט אין זיך אַזעלכע קליינצינקע האָר מיט וועלכע זי קען זיך ארומ־כאַפּען ארום אַ שטיין, בוים און ערד. קריכען זיי דערפאר ביידע צוזאַמען.

די שטעכיגע פּלאַנץ איז ארומגעוויקעלט ארום דעם טרייבענ־קוסט. און אַז מען קריכט אַזוי און מען בעגעגענט אַ בוים אין מיט וועג, איז דאָס ערשטע כאַפּט זיך אָן אין בוים דער שטעכיגער קוסט. שטעכט אריין זיינע האָר אין בוים אריין, און הויבט זיך אָן צו בע־זעצען אויף דעם בוים. דער טרויבענקוסט איז דאָך אָנגעבונדען אָן זיין חבר, הויבט ער אויך אָן צו קריכען וואָס העכער אויף דעם בוים ארויף.

קריכט מען אַזוי און מען קריכט ביז מען קומט צו דעם שפּיץ בוים.

בייטאָג האָבען זיי זונענשיין און אין אבענד טרינקען זיי טוי.

זיי צוואוואַקסען זיך און נעהמען ארום אַלע צווייגען פון דעם בוים, צושפּרייטען זיך אין דער ברייט און דער הויך פון בוים.

דער שטעכיגער, גיפטיגער פּלאַנץ ציהט פון די אָדערען פון בוים זיינע זאַפטען און דער טרויבענקונסט טרינקט זיי און ווערט גרעבער און לענגער.

אַט אַזוי פערפּלאָנטערען זיי זיך און לעבען אַ גוטען טאָג ביז עס קומט די האַק און מאַכט אַן עק צו זייערע יאָהרען.

ראָזענבערג האָט זיך אוועקגעלאָזען און אָנגעהויבען אַ ביטערען און משוגענעם קאַמפף מיט די דאָזיגע קריכענדיגע קינדער פון דעם ווילדען וואַלד.

ראָזענבערג האָט מיט זיינע הוילע הענט געריסען די פערפּלאָנ־טערטע, ווילדע קוסטען און זיך צושטאָכען ביז בלוט. און די יונגען האָבען פון איהם געלאַכט.

צווישען די יונגען איז אויך געווען ראָזענבערג׳ס נאָהענטער שכן פון איבער דעם וועג, דער יונגער פּאָלאַק זשאַק, וואָס מען האָט אויף איהם דערצעהלט אַז ער האָט זיין טאַטען דער׳הרג׳עט און איהם ערגעץ

בעגראָבען אין אַ וואַלד און נאָכדעם נעלעבט מיט זיין מוטער ווי מאַן און ווייב. און זי איז איהם נמאס געוואָרען, האָט ער זי פערטריבען ערגעץ אין אַ ווייטער שטאָדט און וואוינט איצט איינער אַליין אין דעם הויז ניט ווייט פון ראָזענבערגען.

דער האָזיגער פּאָלאַק איז אַלע מאָל צוגעגאַנגען צו ראָזענבערג׳ן, מיט איהם גערעדט אין אַ קרומען אידיש און דערביי אויסגעזוננגען און נאָכגעקרימט די אידישע ווערטער.

ער האָט ראָזענבערגן געלערנט ווי אַזוי מען בעדאַרף זיך ניט אָנשטרענגען, נאָר מיט קאָפּ, פריהער געוואָהר ווערען פון וואַנען עס הויבט זיך אָן ציהען דער טרויבענקוסט און דאָרט מיט דער האַק איהם אונטערהאַקען און נאָכדעם איהם אַ נעהם טהאָן אָט אַזוי און שלעפּען אַזוי לאַנג ביז מען שלעפּט איהם אַראָפּ פון פון אַלע צווייגען אויף דער ערד.

ראָזענבערג׳ן האָט עס געקריינקט וואָס דער פּאָלאַק רעדט אידיש אַזוי ווי ער וואָלט איהם אַליין נאָכגעקרימט, אָבער ער האָט געשוויגען און זיך אַליין געביסען זיין אייגענעם צונג. אייניגע מאָל איז ער געווען אַזוי פערביטערט און נערוועז אַז ער האָט פערשאָלטען דעם טאָג וואָס ער איז געבאָרען געוואָרען אַזאַ שוואַכער. זיינע הויבע אין דאַרע ביינער האָבען זיך געבראָכען און געבויגען.

די יונגען זיינען שוין געשטאַנען אין אַ רעדעל און געדרעהט סיגאַרעטען און געוויכערט און עפּעס הויך און גראָב געלאַכט צושיטענ־ דיג זייער געלעכטער איבער דעם וואַלד, ווי מען שיט אוים גרויסע שווערע נים אין אַ ליידיגער קופּערנער שיסעל.

דערווייל האָט זיך ראָזענבערג אַזוי פערפּלאָנטערט אין די קוסטען און ארומגעבונדען זיינע הענט און פיס אַז ער האָט שוין ניט געקענט אַרויס.

ער האָט זיך דערמאָנט אַז ער האָט אַ מעסערעל אין זיין קעשענע. מיט דעם מעסערעל האָט ער איבערגעשניטען אַלע קוסטען און אַז ער איז אַרויס האָבען די יונגען מיט די פלאַקסענע לאַנגע האָר און גרויע קליינע אויגעלאַך זיך געשושקעט און געשטיקט זיך מיט אַ קוויטשידיגען געלעכטער.

דער בוים, וועלכען די „גענג“ האָט געדאַרפט אַרונטערלאָזען, איז געווען אַ הויכער און אַ גראָבער. זיין שטאַם אַ גלייכער נאָר די צווייגען האָבען זיך הויך צולאָזען, ווי אַרום אַ פּאַראַסאָל שטעקען,

גראָבע צווייגען וועלכע מען האָט בעדאַרפט פריהער אָרויפקריכען און אָפּהאַקען איידער מען לאָזט אַרונטער דעם בוים, כדי דער דעמב זאָל זיך קענען גוט אַוועקלייגען.

ראָזענבערג האָט זעהר געוואָלט אַרויפקריכען און די צווייגען אַרונטערהאַקען. און אַז די יונגען האָבען פערוואָרפען דעם שטריק איבער אַ צווייג פון בוים איז ראָזענבערג אונטערגעשפרונגען און האָט זיך געפרייט ווי אַ קינד ווען מען זעצט איהם אַרויף אויף אַ פערד. מען האָט איהם אַרומגעבונדען מיט דעם שטריק אַרום דער ברוסט און אונטער די אָרעמס, זיך איהם געהייסען אָנצונעהמען מיט ביידע הענט אָן שטריק און מען האָט איהם אַרויפגעצויגען ביז צו דעם צווייג אין דער הויך.

ראָזענבערגען האָט שוין אָנגעהויבען באַנג צו טהאָן אויף דער גאַנצער מעשה, אָבער ער האָט זיך געשעמט צו בעטען ביי דער „גענג“ אַז מען זאָל איהם צוריק אַרונטערלאָזען. ער האָט זיך געדרעהט אויף דעם שטריק אַרום און אַרום און עס האָט איהם אָנגעהויבען צו שווינדלען אין די אויגען, און עס האָט זיין ברוסט צוגעדריקט.

נאָר אַז ער האָט דערזעהען אַז מען האָט איהם אַרויף געצויגען אַזוי נאָהענט נעבען דעם צווייג, איז ער אביסעל געקומען צו זיך. אָט באַלד און ער וועט זיצען רייטענדיג אויף דעם צווייג און זיך קע־נען מיט איין האַנד אָנהאַלטען אויף אַן אַנדער צווייג. און חוץ דעם האָט ער זיך דערפיהלט ווי אויף אַן אַנדער וועלט — צווייגען און צווייגעלעך.

נאָר פּלוצלונג האָבען די יונגען אויפגעהערט צו ציהען דעם שטריק. ראָזענבערג קוקט אַרונטער און זעהט ווי זיי האָבען דעם שטריק צו־געבונדען אַרום דעם בוים.

די יונגען זיינען זיך באַלד פונאַנדערגעגאַנגען און זיך אַרומגעע־שטעלט אין אַ רעדעל און אָנגעהויבען צו שרייען צו ראָזענבערגען אַז דער בוים פאַלט.

ראָזענבערג האָט זיך פון אָנהויב דערשראָקען און זיך גענומען וואַרפען מיט זיינע פיס און אָפּלאָזען זיינע הענט.

דער שטריק האָט איהם אָנגעהויבען צונויפציהען זיין ברוסט און שניידען אונטער זיינע אָרעמס.

ער האָט זיך גענומען וואַרפען און געוואָלט אָנכאַפּען מיט זיינע

הענט דעם צווייג איבער זיין קאָפּ, זיינע ציינער הענט געוועזען קורץ און ער האָט ניט געקענט דערלאַנגען דעם צווייג.

ער האָט געוואוסט אַז דער בוים וועט ניט פאַלען, ווייל מען האָט איהם נאָך ניט אונטערגעהאַקט. איז ער אַזוי געהאַנגען אַ ווײַלע און געשוויגען. געטראַכט אַז די יונגען וועלען זעהן אַז ער שווייגט וועלען זיי זעהן אַז זיי האָבען צו טהאָן מיט אַ יונג וואָס האָט ניט מורא און עס וועט זיי דערעסען.

ער וואַרט און וואַרט און זיין ברוסט ווערט איבערגעשניטען פון דעם פערצויגענעם שטריק, און אַז ער קוקט אַרונטער בעמערקט ער ווי איינער פון די יונגען נעהמט זיך שוין אונטערהאַקען דעם בוים.

הויבט ראָזענבערג אָן צו שרייען צו די יונגען אַז מען זאָל איהם אַראָפּלאָזען. גענוג שוין פאַר זיי צו מאַכען שפּאַס.

און זיי שטעהען און שיטען דאָס געלעכטער ווי מען וואָלט שיטען שווערע נים אין אַ קופּערנע שיסעל.

און די האַק בייסט שוין פון דעם בוים שטיקער האָלץ און צושיסט זיי אין אַלע זייטען. און עס צוטראָגט זיך דאָס ווידערקול ערגעץ ווייט אין וואַלד אַריין און ווי עמיצער וואָלט דאָרט ווייט אין וואַלד ענטפערען דעם טיעפען קלאַנג פון דער האַק.

עס איז פאַר ראָזענבערגען געוועזען צוויי וועגען: אָדער איבערצו־שניידען דעם שטריק מיט זיין קעשענע מעסעריל און אַרונטערפאַלען און זיך אפשר צוברעכען רוק און לענד, אָדער אָנהויבען צו שרייען אַז מען זאָל זיך צונויפלויפען פון אַלע עקען פון וואַלד.

נו, האָט ראָזענבערג טאַקע אָנגעהויבען צו שרייען.

מען איז זיך אָנגעלאָפען און מען האָט איהם אַרונטערגעלאָזען. ראָזענבערג האָט געכאַפּט זיין האַק און אוועק אַהיים אַ בלייכער, און ווי אַ משוגענער.

IV

צוריק אין שטאָדט

אַז ראָזענבערג איז אַהיים געקומען אין מיטען טאָג אַזאַ בלייכער, האָט זיין ווייב איהם ניט געפרעגט גאָר ניט, פערקעהרט זי האָט גאָר גערעדט צו איהם פון גאָר אַנדערע און זייטיגע זאַכען, פון וועלכע

זי וואָלט איהר מאַן אַן אַנדערש מאָל גאָר ניט דערצעהלט, זיך געמאַכט מוטה און געזעהן אַז מען זאָל לאַכען און ראָזענבערג זאָל אויך ווערען דערפון אָנגעשטעקט.

ראָזענבערג האָט געטריבען פון זיך דעם הונד, בריקענדיג איהם מיט זיין שטיוועל. דעם אַנדערן האַלב פון טאָג געשלאָפען אין בעט אַן אָנגעטהאָנענער.

צו אַבענד צו איז ער אויפגעשטאַנען, פערדרויכערט זיין פייפ און איז ארויס אין שטאַהל, געוועזען זעהר שטרענג מיט זיינע בהמות און מיט דעם שלעכטען פערד זיינעם זיך אָפּגערעכענט.

דער פערד האָט איהם ניט געוואָלט אריינלאָזען צו זיך אין שטאַהל אריין און אַלץ געוואָרפען מיט די הינטערשטע פיס. האָט ראָזענבערג גענומען דעם שטאַהל גאָפּעל און איהם צובראָכען איבער די דאַרע ביינער פון זיין נאַראָווּיסטען פערד.

און דער פערד האָט זיך אוועקגעשטעלט איבער דער ברייט פון זיין קעמערעל און ראָזענבערגען ניט געוואָלט צולאָזען.

ראָזענבערג האָט איהם ניט געגעבען קיין עסען. סיי ווי איז דאָ ווינציג היי און שטרוי, און אוועקגעבען דאָס לעצטע אַן אומזיסטיגען פרעסער, און נאָך דערצו אַזאַ שלעכטען פערד, האָט ער ניט געוואָלט. ער האָט איהם פריהער מיט עטליכע מינוט געוואָלט געבען עסען און גאָר קיין שלעכטס ניט געמיינט. אָבער אַז דאָס פערד איז שוין אַזוי שלעכט אַז עס וויל איהם גאָר ניט צולאָזען צו זיך.

אַקערען וויל ער זיך ניט אויסלערנען. קריכט אין מיטען דערינגען ארויס פון דער ליניע. הויבסט אָן שרייען צו איהם, קעהרט ער זיך אום און הויבט אָן צוריק צו געהן און שפּאַנט ארויס מיט זיינע פיס פון די קייטען און קריכט ארויף אויף דעם שפּיץ פון אַקער און צובלוטיגט זיך די פיס, און דרעהט זיך אויס מיט זיין קאָפּ צו דיר.

און פאָהרסטו מיט איהם אין שטעדטעל אריין, איז דעם ליידיגען וואָגען איהם שווער צו שלעפּען. אַמאָל שפּאַרט זיך איין אין מיטען פון אַ גאַס, בלייבט שטעהן און וויל ניט געהן ווייטער. מען שטעלט זיך ארום פון אַלע זייטען און מען קוקט אויף דעם בייז וואונדער, און דיר רינט דאָס בלוט פון די אויגען. גנעה פאָהר מיט אַזאַ פערד אין שטעדטיל אריין.

לייגט מען ארויף אַ צוויי־דריי זעקלעך מיט קאַרטאָפליעס און מען פאָהרט ארויס מיט איהם אין שטעדטעל אריין די קאַרטאָפליעס

צו פערקויפען, נארט ער דיך ארוים פון דער היים, און אז עס קומט אין מיטען וועג לייגט ער זיך פלוצים אוועק אין די שאפטען, ברעכט זיי איין און דערנאכדעם מוזטו שטעהן אזוי איבער איהם און פון איהם שניידען שטיקער מיט דער בייטש, און ער וועט זיך ניט אויפהויבען סיידען מענשען הויבען איהם ניט אויף.

ראזענבערג בעט ניט איינמאל דעם טויט, אדער אויף זיין שלעכ־טען פערד אדער אויף זיך אליין.

ווייל עס איז שוין אזוי ווייט דערגאנגען דאס דער פערד וויל עפעס אזוינס, וואס ראזענבערג קען איהם ניט געבען.

ראזענבערג קען ניט אפלאזען דאס פערד א פרייען, ווייל ווינטער איז נישטא וואס צו עסען אויף די פעלדער, און זומער קען ער איהם ניט אפלאזען א פרייען ווייל ער וועט אויפעסען און צוטרעטען דעם גארטען און די ברויטען און גראזען.

די אייגענע פעלדער זיינען קליין פאר א פערד, וועט ער נאך געהן אין פרעמדען שאדען.

ווידער דאס פערד צו האלטען אין שטאהל און איהם לאזען שוין אזוי אפרוהען זיינע יאהרען? איז ערשטענס פאר וואס פאר א גוטע זאכען קומט דאס איהם? ער איז דא ניט אויסגעוואקסען ביי ראזענבערגען, האט גאר ווינציג געארבייט, ווייל ראזענבערג האט איהם ערשט מיט א יאהר צוריק געקויפט; און צווייטענס איז ראזענבערג א איד אן ארעמאן, האט קינדערלאך און איז אליין אזוי אויסגעהארע־וועט, און מען שניידט זיך די פינגער ביים אפשניידען א שטיקעל ברויט פאר דעם אייגענעם קינד, ווער זשע קען אויספיהרען אוועק־שטעלען א פערד אין שטאהל און איהם אומזיסט געבען עסען?...

דאס אלעס האט ראזענבערג געטראכט א גאנצע נאכט און ער האט ניט געקענט איינשלאפען און געהערט דאס קלאפען פון זיין פערד אין די ברעטער פון שטאהל.

עטליכע מאל האט ער געוואלט ארונטערגעהן אין מיטען נאכט און געבען דעם שלעכטען פערד זיינעם עפעס עסען, אבער דאס גע־פיהל אז דאס וועט דעם דאזיגען פערד זיין צו־גוטען, ער וועט זיך אויסלערנען צו זיין א בעסערר פערד ווען ער וועט זעהן אז מען גיט איהם ניט קיין עסען, און אויך זיין אייגענער בעליידיגטער נעמיט פון דעם וואס עס מיט איהם היינט געטראפען אין וואלד הייגנגענדיג

אויף דעם שטריק, די אַלע זאַכען האָבען איהם אַלע מאָל אריינגע־וואָרפען אין אַ לייכטען ציטערענדען דראָזש און ער האָט זיך געמאַכט האַרץ און ווייטער געלעגען אין זיין בעט, ניט קענענדיג איינשלאָפען.

אין הויז זיינען שוין אַלע געשלאָפען.

עס איז געווען אַ שטילער אָווענד אין הויז. דאָס ווייב זיינס האָט זיך געהיט און עפּעס מאָדנע זיך אָפּגעטהאָן די הויז ארבייט, און די קינדערלאַך האָבען זיך געריסען אין בעט אריין, זיינען איינ־געשלאָפען זיצענדיג ארום טיש.

די „צוויי מוידען“, אַזוי ווי די מוטער האָט זיי גערופען, האָבען געכאַפּט די הויז ארבייט איינס פון דער אַנדערער און זיך צולאָזען די האָר זייערע און אַוועק שלאָפען, קוקענדיג אויף זייער פאָטער פון דער זייט און מורא געהאַט זיך צו בעגעגנען מיט זייער פאָטערס בליק.

ראָזענבערג האָט עס ערשט איצט, ליגענדיג אויף זיין בעט, גוט איבערגעטראַכט און עס האָט זיך איהם געוואָלט אויפשטעהן אין מיטען נאַכט, זיך אָנטהאָן און אַוועק ערגעץ און מעהר ניט צוריק קומען, און ניט לאָזען וויסען וואוהין זיין געביין איז אהינגעקומען.

ער האָט אָבער ניט געהאַט דאָס האַרץ איבערצולאָזען זיין ווייב מיט די קליינע קינדערלאַך, זיי זיינען דאָך ניט שולדיג גאָר ניט.

ער האָט אָבער ביי זיך אָפּגעמאַכט אז ער פאָהרט אין דער גרוי־סער שטאָדט אריין שוין דאָס לעצטע מאָל, וועט זעהן צו מאַכען געלד און נאַכדעם אהיים קומען און אָנהויבען פיהרען זאַכען פון דאָס ניי.

די צוויי מוידען בעדאַרף מען אוועקטרייבען פון דעם הויז.

עס וועט פון זיי שוין דאָ ניט זיין קיין לייט.

וויל ער זיי מיטנעהמען אין דער גרויסער שטאָדט לאָזט די מאַמע ניט מיטנעהמען, האָט מורא אז עס זאָל פון זייערע הענטלעך, גאָט בעהיט, קיין פינגער ניט ארויסאַפּלען.

נו אז די מאַמע לאָזט זיי ניט אַוועק און האַלט זיי אונטער איהר פאַרטוך, וועט שוין פון זיי ווערען אַ לייט.

ראָזענבערג האָט דאָס אַלעם כמעט גערעדט צו זיך אַליין ליגענדיג אויף זיין בעט און ניט קענענדיג איינשלאָפען, און אַלע מאָל איז איהם ארויפגעקומען אויפ׳ן געדאַנק ווי אַזוי ער איז געהאַנגען אויף דעם שטריק און ער האָט אוועקגעכאַפּט זיינע געדאַנקען פון זיך אַליין און זיך געגעווט צו טראַכטען פון עפּעס אַנדערע זאַכען.

אַזוי האָט ער אָנגעהויבען צו טראַכטען פון דוד וואַלדען.

איצט איז דוד וואַלדען ווייט פון איהם ווי דער הימעל איז ווייט פון דער ערד.

אָבער עס קען דאָך זיין אז ער וועט אוועקפאָהרען אין שטאָדט, זיך אָפּזאמען איבער דעם ווינטער און נאָכדעם קומען צוריק און ווייטער ווערען מיט איהם נאָהענט.

זעהר אַ שווערער בחור צו ווערען מיט איהם נאָהענט.

ער האָט איהם שוין געהאַט פערכאַפּט, דעם דאָזיגען פּיש, אָבער ער האָט זיך געטהאָן אַ וואָרף און זיך צוריק אַרויסגעגליטשט פון זיינע הענט.

נו, זאָל שוין זיין אזוי. ער פאָהרט אין שטאָדט אריין. עס איז איהם שווער זיך אומצוקעהרען צו דעם שאָפּ.

עס הויבט זיך אָן מיט זיי אַ וואָרפען אויגען, פרעגען זיי זייערע נאַרישע פראַגען.

דער גרויסער שאָפּ מיט די גרויסע פענסטער, פון וואַנען מען פערגעסט זיך אַלע מאָל אַפּילו אַרויסצוקוקען אויף דרויסען. דאָס זיצען אַ גאַנצען טאָג אויף איין אָרט, און דאָס יאָגען מיט די הענט, און דאָס בויגען פון קאָפּ טאָ אהין, טאָ אהער. און נאָכדעם הויבט מען זיך אויף אין אָבענד, זיינען די פיס ווי צוויי קלעצער און מען קען מיט זיי ניט ריהרען.

דאָס איז אַלץ זאכען, וואָס ראָזענבערג ווייס שוין זעהר גוט, און ער טהוט אַ ציטער פון אַ קעלט, וואָס לויפט דערפון איבער אין זיינע ביינער.

אָבער וואָס קען ער טהאָן?

אין וואלד אריין קען ער מעהר ניט געהן.

עס מוז דאָך זיין אין ראָזענבערגען עפּעס, וואָס וואו ער קומט דערשמעקט מען עס באַלד און מען הויבט זיך אָן מיט איהם.

וואָס, ווייסט ער אליין ניט!

אָבער וואו ער קומט און וואו ער באַגעגענט זיך נאָר מיט נייע מענשען אָדער אין אַ גאַנצען קרייז פון נייע מענשען, איז ער תמיד דער ערשטער צו וועמען מען קלייפּט זיך אָן.

איהם מאַכט מען פאַר דעם נאַר.

אויב איינער וויל וויזען, אז ער האָט עפּעס אַ קונציגען שטיקעל אָפּצוטהאָן, פּרובט ער עס אויף איהם.

און אנדערער טראכט אויף איהם אויס אזוינע זאכען, וואס ער האט זיי קיינמאל ניט געטהאן.

און אויב איינער וויל זיך שארפען דאס צינגעל מיט שטעך ווערטלאך פאלט עס אויס צו ראזענבערג'ס קאפ.

וואס וויל מען פון זיין ארעמען פארדרעהטען קאפ?

האבען זיי גרינגערע, לויטערע קעפ, בעדארפען זיי דאך קענען לייכט זעהען, אז זיי שטופען צו צו דער וואנד א מענשען, וואס איז שוין פון לאנג אן צועשטויסען און צוגעקלאפט צו דער וואנד?

און אויב זיי איז דער קאפ אזוי פערדרעהט ווי ביי איהם, ווייסט ער ניט און ער קען ניט פארשטעהן, ווי זיי קענען עס אין זינען האבען נאך יענעם צו פארדרעהען א קאפ?...

V

גאט זאל העלפען!

אויף מארגען איז מען אין ראזענבערג'ס הויז אויפגעשטאנען אויף אזא שטייגער:

מר. ראזענבערג איז ארונטער פון בעט, זיך אנגעטהאן און ארויס אין דרויסען, אריינגעבראכט א הויפען אנגעהאקטע האלץ, זיי א ווארף געטהאן נעבען אויווען. די מיסעס ראזענבערג איז ארויסגעקומען פון שלאף צימער מיט קליינע פערקלעפטע אויגעלעך, אנגעטהאן אין א צוקנייטשטען, גראבען קליידעל און האט געריבען איין האנד אין דער צווייטער, בלאזענדיג אויף זיי פון מויל ארויס א ווארימען אטעם.

— קאלט, אברהם משה!

— וועק אויף די מוידען, — האט אברהם משה, וואס האט זיך געפארעט ביים אויווען, א דרעה געטהאן צו איהר זיין ארפגעלאזטען קאפ, זיך בייזערענדיג, — וואס איז דאס פאר א שלאפען אזוי שפעט. זיי וועלען פעט ווערען ווי חזרים, דיינע מוידען.

מרס. ראזענבערג האט געעפענט די טירלאך, וואס האבען געפיהרט צום דאך־שטוב און האט א געשריי געטהאן:

— חאשקע, חאשקעלע!

— איך קום, מאמע, איך קום!

— וועק דאַרטען אסתר׳ן, זאָל זי אויך אויפשטעהן!

מרס. ראָזענבערג האָט די טיר געלאָזען אָפען און איז געבליבען שטעהן אין מיטען שטוב און זיך גענומען רייבען די אויגען:

— די ממזרים מיך ניט געלאָזען שלאָפען... איך וואָלט געוועזען אוועקגעגעבען יענעם דיין גאַנצען פּארם, ווען מען לאָזט מיך כאָטש אַ שלאָף טהאָן אַט אַזוי געשמאַק, האַ־האַ־האַ־האַח! — האָט זי אויסגעטשרעקט איהרע הענט צום באַלקען, און אַ לאַנגען צוצויגענעם געּנעץ, און נאָכדעם זיך אַ טרייסעל געטהאָן.

זי האָט עפּעס געוואָלט זאָגען, עפּעס אַזוינס, וואָס זאָל הייסען: אַט אַזוי, אברהם משה, האָסטו איינגעאָרדענט די נעסט פאַר דער מוּטער, וואָס וואַרעמט דיר אויס קינדערלאַך. נאָר עס האָט זיך דערהערט פון דאַך־טשוב אַ קריעגעריי צווישען חאַשקען מיט דער גרויסער מויד, אסתר:

— ווען איך בין געוועזען אין דיינע יאָהרען, האָב איך אליין געטהאָן אַלעס און קיינעם ניט געוועקט פון שלאָף.

— איך וועק דיך, דו גרויסער סלופּ? די מאַמע האָט מיר געהייסען, וועק איך דיך. פון מיינט וועגען מעגסטו שלאָפען ביז מאָרגען.

— רופסט מיך שוין צו־נעמען, איך געה אַרונטער, רייס איך ביי דיר דיינע פלעכטלאַך אַרויס פון קאָפּ!

מרס. ראָזענבערג איז צוגעלאָפען צום אָפענעם טיר און אָנגעשריגען:

— שוין, שוין! אַט געה איך אַרויף, מאַך איך פון אייך ביידען אַ בארג מיט אש!

עס איז שטיל געוואָרען. עס האָבען זיך באַלד דערהערט שווערע טריט איבער׳ן באַלקען. מר. ראָזענבערג האָט שוין געהאַט אונטערגעצונדען די האָלץ אין אויווען און ער האָט זיך אויפגעהויבען, זיך אויסגעגלייכט און אַ ברום געטהאָן:

— עס געהט, ווי נאָר די הויז איינצוואַרפען.

נאָכדעם האָט ער פערויכערט זיין „פייפ״, אָנגעטהאָן זיין קורצען פוטער׳ל און איז אוועק אין שטאַהל, זאָגענדיג שטילערהייד ביי דער אָפענער דרויסען־טיר:

— שיק זיי אַרויס, דיינע מוידען, אַ העלף טהאָן.

ראָזענבערג איז אַריין אין שטאַהל. עס האָט איהם אַ זעץ געטהאָן אין נאָז אַ זויערער געשטאַנק פון שטאַהל. ער האָט אָפּגע־

אַטעמט שווער און איז אַרויף מיט'ן לייטער אויפ'ן בוידעם און אַרונ־טערגעוואָרפען פון אַלע דריי מינים, וועלכע ער האָט זעהר ווינציג גע־האַט אויפ'ן ווינטער: היי, קוקורוזע און קאָרענשטרוי.

אַ קוק טהוענדיג צו דעם גרויסען בוידעם, וועלכער איז אין דער פאָרם פון אַ פיערעקעדיגען קאַסטען, און צו די דריי קליינע קופּקעס היי, שטרוי און קוקורוז, האָט זיך ביי איהם אָפּגעריסען אַ זיפץ פון האַרצען און ער האָט אַ טראַכט געטהאָן: נאָך אַזאַ גרויסער ווינטער געהט ערשט און אַזוי ווינציג עסען פאַר די בהמות.

און ווען ער איז אַרונטער פון בוידעם און גענומען איינטהיילען: דער קוה וואָס מעלקט זיך אַ בינטעל היי, און דער קוה וואָס דאַרף זיך ערשט קעלבען אַ בינטעל קוקורוז. און ווען ער האָט געטראָגען די בינטלאַך האָבען די בהמות געשטרעקט זייערע קעפּ פון זייערע לאַנ־גע העלזער, איז איהם פלוצים פאָרגעקומען דער שאַפּ אין ניו יאָרק, ווי די אַרבייטער שטרעקען זייערע קעפּ, ווען מען טראָגט דאָס בינטעל אַרבייט. יעדער וויל עס בעקומען, האָט ער געטראַכט. — „דער מענש איז ניט גרעסער פון דער בהמה“ — און האָט עפּעס אַזוי פיעל רחמנות געקראָגען אויף דער גאַנצער וועלט, אויף די בהמות און אויף די מענ־שען, וואָס אַרבייטען דאָרטען אין שטאָדט אין „שאַפּ“, און אויף זיך אַליין האָט ער אויך בעקומען רחמנות. און אַז ער האָט אַלע בהמות איינגעטהיילט זייערע בינטלאַך, האָט ער זיך אוועקגעשטעלט קעגען זיי און בעטראַכט ווי זיי עסען פון זייערע בינטלאַך מיט אַזאַ מין אַפּעטיט און מיט אויסגעשטרעקטע אויגען, און מיט זייערע לאַנגע פערדרעהטע הערנער שלאָגען זיך אָפּ איינע די אַנדערע, אויב אַ שכנה בהמה וויל כאַפּען אַ ביס פון אַן אַנדערערס בינטעל. און ער האָט גערויכערט זיין „פייפ“ און געטראַכט, אַז גאָט זאָל איהם העלפען ער זאָל איצט פאָהרען קיין ניו יאָרק דעם לעצטען מאָל. און אַז גאָט זאָל איהם העלפען, ער זאָל אָנהויבען צו לעבען אַ נייעם לעבען, אָבער ניט אין שטאָדט, נאָר טאַקע אויף זיין ערד! גאָט זאָל העלפען!

VI

די פּרינצעסין

אסתר איז אַרונטער פון בעט באַלד נאָך דער קלענערער שוועס־טער חאַשקע. די לעצטע האָט גענומען דעם ווייסען עמער, וואָס איז

געהאנגען ביים אויוועז אויף דער וואנד, זיך איינגעהילט אין א שאל און איז ארויס אין שטאהל. אסתר האט ניט געקענט אויפהויבען איהרע אויגען, זי האט אבער געפיהלט ווי איהר מוטער לעכערט זי דורך מיט איהרע אויגען. דערפאר האט זי אויף גיך אפגעזוכט עפעס א טראנטע, זיך אנגעהילט און אויך ארויס אין שטאהל. דארטען איז זי געשטאנען א ווייכע און ניט געוואוסט וואס צו טהאן, ביז מר. ראזענבערג האט זיך אויף איהר א בייזער געטהאן:

— קלאץ, נעהם דעם פערד און פיהר איהם ארויס צום ברונעם און גיב איהם א טרונק!

די קליינע חאשקע איז שוין געזעסען אויף א קליינעם ביינקעלע הינטער דער קוה, וועלכע האט זיך געמאלקען, מיט דעם ווייסען, בלעכענעם עמער צווישען איהרע פיס אריינגעדריקט און איינגעצעגדיג איהרע הענט מיט דער צונג האט זי א נעהם געטהאן דער קוה׳ס אייטער און אנגעהויבען צו ציהען.

עס האט גענומען שפריצען צוויי דינינקע, ווי ווייסע פעדעמלאך, שטראמען מילך און עס האט אפגעקלונגען אין דנא פון עמער, ווי מען וואלט מיט דינינקע שטעקעלאך דארטען געקלאפט איינס נאך אן אנדער. פון אנפאנג איז עס צוגעגאנגען זעהר פאמעלינקע, נאר עס האט זיך באלד פארגיכערט.

חאשקע איז געזעסען און געטראכט, פונקט ווי זי וואלט איצט א זאק פון א קנויל מיט וואהל אויסגעשטריקט, אזוי איז זי געזעסען הינטער דער קוה, גערדעהט מיט די פינגערלאך און געטראכט:

„אז דער טאטע זאל מיטנעהמען די גרויסע מויד אין שטאדט אריין און אז ער וועט א היים קומען, וועט ער זי שוין ניט מיטברייגגען. וועט מען דעם טאטען פרעגען וואו איז אסתר, וועט דער טאטע שמייכלען און א מאך טהאן מיטביידע הענט איבער׳ן קאפ: אסתר איז שוין א כלה געווארען און דער חתן לאזט זי ניט אפ פון זיך...“

דערווייל האט די גרויסע מויד דיק׳ן אריינגעבראכט אין שטאהל אריין. דיק האט געבויגען זיין קאפ צוריק צום אפענעם טיר און מיט זיין בלאס ראזעווען צונג געלעקט זיינע ליפען. ראזענבערג איז צוגעלאפען, א כאפ געכאפט דעם פערד׳ס „האלטער“ פון אסתר׳ס הענט און זיך צובייזערט:

— אנגעטרונקען דעם פערד?!

— טאטע, אַנגעטרונקען. צוויי עמער מיט וואסער איהם גע־געבען...

— דו זאָלסט אזוי לעבען! — האָט ראָזענבערג אַ שפּיי געטהאָן און געקוקט אסתר'ן גלייך אין די אויגען אריין. יענע האָט ניט גע־קענט אויסהאַלטען איהר טאַטענ'ס שאַרפען קוק און איז ווי בעגאָסען געוואָרען איבער איהר גאַנצען פּנים און אויערען מיט אַ רויטליכער־פארב און האָט אַרונטער געלאָזען איהרע אויגען:

— איך זאָל אזוי לעבען, ווי דיק האָט געטרונקען; איך זאָל אזוי לעבען...

— שווייג, אַ ניט נעהם איך אַ גאָפּעל און שטעך דיר דיינע אויגען אויס!

חאַשקע האָט געשאָלטען איהר שוועסטער אין דער שטיל. זי האָט ניט געקענט פארשטעהן, ווי אַ מויד קען דאָס זיין אזא שלעכטע שטיק פלייש. ארויספיהרען אַ בהמה, זיך זאמען אביסעלע, אז דו זאָלסט מיינען זיגיט איהם דאָרט טרינקען, און די שטומע בהמה צו־ריק אין שטאַהל אריינבריינגען ניט געטרונקענערהייט, — און וועט מען שוין אזא שטיק פלייש מיטנעהמען אין שטאָדט אריין?

ראָזענבערג איז ארויס פון שטאַהל מיט'ן פערד, צוגעגאַנגען צום ברונען, אַ נעהם געטהאָן דעם עמער, איהם בעטראַכט. דער עמער איז געוועזען טרוקען. האָט ער מיט איהם אַ וואָרף געטהאָן צו דער ערד. ער איז געוואָרען אָן אָנגעצונדענער, געוואָרפען דעם האַלטער פון זיין האַנד און האָט זיך געלאָזען אין שטאַהל אריין, נאָר באַלד האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און צוריק געקעהרט צום ברונעם. דיק איז געשטאַ־נען ביים ברונעם און אויסגעשטעלט אַ פּאָאַר אויגען צו ראָזענבערגען און געהאַלטען אין איין לעקען מיט דער צונג זיינע ליפּען. ער האָט דאָך ניט געטרונקען אַ גאַנצע נאַכט האָט עס איהם זעהר געדורשט. ראָזענבערג האָט אויפגעהויבען דעם עמער, איהם ארונטערגעלאָזען אין ברונעם, געטראַכט: אז עס וואָלט אזא גרויסער בחור געוועזען, וואָלט מען געקענט נעהמען אַ בייטש און איהם ארויסטרייבען פון דאַנען, אָבער מיט אַ מויד וואָס קענסטו מאַכען?

דיק האָט זיך צוגעכאַפּט צום קאַלטען וואסער און געשלונגען מיט זיין גרויסען מויל און עס האָט זיך די וואסער געקייקעלט, ווי קיי־לעכדיגע רינגען דורך זיין האַלז.

אריינגעקומען אין שטאַהל מיט'ן פערד איז ראָזענבערג געוועזען

אַן אַנגעבלאָזענער. חאַשקע האָט שוין געהאַט אויסגעמאָלקען די קוה און האָט מורא געהאַט טאָמער נעהמט טאַקע דער טאַטע דעם הײ־גאָפּעל און שטעכט דער גרויסער מויד די אויגען אויס. איז זי פּער־לאָפּען און געגעבען אסתר'ן דעם עמער מיט מילך און הויך, אַזוי אַז אַלע זאָלען הערען, ווי זי ראַטעוועט איהר, געזאָגט:

— נעהם, אסתר, טראָג אַריין די מילך אין הויז, — איך וועל שוין דאָ טהאָן דאָס איבעריגע.

אסתר, וועלכע איז געווען די גאַנצע צייט אין אַ פּערלעגענהייט און איז געשטאַנען מיט אַ שטרוי אין מויל און ניט געוואוסט, וואָס זי זאָל טאָן, צו געהן אין הויז, צו נעהען עפּעס אַנדערש טהאָן אבי ניט אַנצוטרעפען זיך מיט'ן טאַטען נאָך אַמאָל, — האָט איצט אָפּ־געאָטעמט, אַ כאַפּ געטהאָן די מילך און איז אַוועק אין הויז.

געהענדיג מיט דער שטעזקעלע פון שטאַהל אין הויז אַריין, האָט איהר אפילו באַנג געטהאָן, וואָס עס האָט זיך אַזוי אויסגעלאָזען. וואָרום ווען דער פאָטער נעהמט צו איהר טאַקע דעם גאָפּעל און וויל איהר אויף אַן אמת'ען אויסשטעכען די אויגען, וואָלט זי דאָך נאָך געקענט אַרויסלויפען פון שטאַהל מיט אַ געוואַלד און אַנטלויפען ערגעץ צו אַ שכן און דאָרטען אַריין מיט אַ געוויין אין דעם פרעמדען הויז. וועט מען זי פרעגען:

— וואָס איז געשעהן?!

— מיין טאַטע וויל מיר מיינע אויגען אויסשטעכען!

— וועה און ווינד, וועה און ווינד! וואָס איז דאָס פאַר אַ טאַטע — האָט געטראַכט אסתר ווי אַזוי די פרוי פון יענעם הויז וואָלט פערברעכען איהרע הענט.

און עס הויבט איהר אָן פערהדריסען, ווייל זי דערמאָהנט זיך, אַז זי האָט נעקענט אַנטלויפען צו די וויינבוים'ס אין הויז אַריין, וועמען איהרע עלטערען האָבען פיינט. דאָרטען, הא, דאָרטען וואָלט שוין די מרס. וויינבוים איהר גוט אויסבעהאַלטען. און נאָכדעם וואָלט אַ היים געקומען זייער מיידעל די „בוך־קיפּערקע". און מען דערצעהלט איהר, אַז אסתר איז אַנטלאָפען פון דער היים, ווייל דער פאָטער האָט איהר מיט אַ הײ־„פאָרק" געוואָלט אויסשטעכען די אויגען. וואָלט יענע ווערען מיט איהר אַ פריינדין, זיי געהען שלאָפען אין איין בעט און וואָלטען זיך דערצעהלען פון אַלעם וואָס זיי ווייסען, איינע צו דער אַנדערער.

פאר וואס אבער וויינבוים׳ס טאכטער איז אזוי ביז איצט ניט געווארען קיין פריינדין און ווארט נאר ביז עס זאל קומען א צייט, ווען דער פאטער וועט איהר די אויגען וועלען אויסשטעכען? פער־דריסט איהר נאך מעהר. זאל זי די פרינצעסין כאטש איינמאל נעה־מען און ארונטערקומען צו זיי אין הויז אריין. אדער כאטש שיקען א מעסעדזש, אז זי בעט איהר צו קומען. ניין, עס קומט צו פאהרען א היים און פערברענגט א גאנצען טאג ביים טאטען אין פאלאץ און בעדארף ניט קיינע פריינדינעס, און פאהרט זיך אוועק ברייטלאך, גלייך ווי עס איז קיינער מעהר נישטא אויף דער וועלט, נאר זי אליין, איהר טאטע און מאמע און זייער פאלאץ. עס פערדריסט. אבער נאך מעהרער פערדריסט איהר, פאר וואס זי האט אנגעווארען אזא געלעגענהייט צו די וויינבוים׳ס אין הויז אריין.

אסתר איז אריין אין הויז, אוועקגעשטעלט די עמער מילך אויפ׳ן דיל. די גאנצע הויז געזינד איז שוין געווען אויף די פיס. און באלד האבען זיך די קליינווארג ארומגעשטעלט ארום דעם עמער מיט די מילך און ווער עס האט א פינגער אין דעם אויבערשטען ווייס געל־בליכען שוים פון דער פרישער מילך אריינגעשטעקט און אין מיילכעל דעם פינגער אפגעלעקט.

מרס. ראזענבערג איז א פערשוויצטע און מיט א רויטען פנים צוגעלאפען, יעדען קינד איינגעטהיילט, וועמען א קניפ און וועלכען א בוכץ און א שמיץ. די קינדערלאך זיינען זיך ווי צושראקענע פויגעלאך צולאפען אין בעזונדערע ווינקעלאך; איינס האט זיך גאר ארויפגעקליבען אויפ׳ן טיש, זיך געזעצט אין מיט טיש און עס האט זיך אנגעהויבען א כאהר פון וויינען און איינס האט געוואלט איבער־שרייען דעם צווייטען, ביז זיי האבען אויפגעוועקט דאס קליינע קינד, וועלכעס איז געשלאפען אין גרויסען בעט אין שלאפצימער.

די מוטער האט איבערגעלאזען דע סאוויווען מיט׳ן גרויסען טאפ מיט זודינע וואסער און איז אוועק אין שלאפצימער, וואו דאס קינד איז געלעגען א צודעקטע און געבריקעט מיט די נאקעטע פיסלאך.

— הא, הא, בייבי! — האט די מוטער אנגעהויבען צו ריידען צערטליך און איז באלד איבערגעגאנגען פון צערטליכקייט צו כעס און אנגעהויבען צו שילטען, אזוי אז עס האט געקענט הייסען, אז זי שילט דאס קינד, אדער זי שילט גלאט אין דער וועלט אריין איבער ווילדע וועלדער זאל עס פאלען. דאס קינד האט אויפגעהערט צו וויי־

נען, צועפענט זיינע פערטרעהרטע אויגלאך, אנגעקוקט די מאמען, וועלכע האט צו איהם ווייטער גערעדט צערטליך, און אין א ווײלע ארום זיך ווייטער צו־וויינט.

— שא־שא־שא! — האט זיך די מוטער ארייגעלעגט אין בעט ביידער זייט פון קינד. דאס קינד איז אנטשוויגען געווארען און אנגעהויבען צו דרעהען מיט זיין קעפעלע און צועפענט זיין מיילכעל און מיט זיין צינגעלע האט עס געקנאקט אין זיינע נאקעטע, רויע יאסלעלאך און זיך גערוקט וואס נעהנטער צו דער מוטער'ס קערפער. די מוטער איז געלעגען בעוועגלאז, ווי זי וואלט געשלאפען און זיך נים געריהרט פון ארט. דא סקינד האט זיך נאך אמאל צוואוויינט, קייבענדיג.

— איך ניט א נאר — האט די מוטער גענומען און איהם ארייגגעשטופט אין מוילכעל א ברוסט און דערביי האט זי געמוזט אונטערלייגען איהר האנד אונטער דעם קינד'ס קעפעל, אז עס זאל איהם זיין גרינגער צו לינען — מיך נים א נאר! איך'ל דיר געבען, אזא מאמע!

דאס קינד האט א ציה געטהאן און אפגעלאזען די ברוסטען, ווי זיך דערשראקען פאר דער מוטער'ס פלאפעריי און ווייטער אנגעהויבען צו קייבען. אויף זיינע בעקעלאך האבען זיך געקייקעלט גראבע טראפענס טרעהרען און פון דעם צועפענטען מוילכעל האט גערונען די נים ארונטערגעשלונגענע מאמע'ס מילך.

— ממזר, וועסט פרעסען, צו נים? — האט זיך די מוטער אויף איהם צובייזערט און זיין קעפעלע אונטערגערוקט נעהנטער צו די בריסטען, און צוגעדריקט צו זיך.

חאשקע איז אריין אין הויז, האט פון זיך ארונטערגענומען די ווארעמע קליידער, און איילענדיג ווי זי וואלט די ארבייט געיאגט, איבערגעזויגען די מילך אין צוויי כלים. איינע האט זי אוועקגעשטעלט אין קאמער אויף דער פאליצע און די צווייטע אויפ'ן אויווען צום קאכען, נאכדעם האט זי אפגעזויגען די בולבעס און דאס הייסע וואַסער אין וועלכען די בולבעס האבען זיך געקאכט האט חאשקע בענוצט אויף אויסצוואוואשען די מילך עמער. פארטיג געווארען מיט דעם, האט חאשקע אוועקגעשטעלט די בולבעס אויפ'ן טיש. די קינדערלעך האבען אויפגעהערט צו וויינען, זיך אוועקגעזעצט אויף דער

לאנגער באַנק ביים טיש און זיך געשטופּט איינער מיט דעם צווייטען.

חאַשקע האָט זיך אַנגעבייזערט אויף זיי און איעדען געגעבען אַ גרויסע בולבע אין האַנד אריין. די קינדערלעך האָבען געהאַלטען די הייסע בולבעס און זיי געוואָרפען פון האַנד צו האַנד פאַר הייסקייט און אונטערגעוויעגט זייערע קערפּערלעך און זיך אַנגעהויבען צו פרעהען.

— קינדער, אוואו איז אסתר? — האָט חאַשקע געפרעגט ביי די קינדערלעך, וועלכע האָבען נאָך אַלץ געוויעגט מיט זייערע האַלב נאַקעטע קערפּערלעך און געוועזען פערטהאַן אין די בולבעס און גאָר ניט געענטפערט.

— אסתר, אסתר! — האָט חאַשקע גענומען רופען. — די פּאַטייטאָס זיינען שוין פאַרטיג!

אסתר איז געוועזען אויבען אין דאַך שטוב. זי האָט געהערט ווי די קלענער שוועסטער רופט איהר. עס האָט זיך איהר פּלוצים געוואָלט ארונטערגעהן און אַ כאַפּ טהאָן חאַשקען ביי די האָר און זי גוט אויסוואַלגערען אויף דעם דיל.

— אַ גאַנצע מאַמע געוואָרען, די קליינע חאַשקע! — האָט אסתר געטראַכט.

אסתר האָט ניט געקענט פערגעסען דעם היינטיגען מאָרגען ווי זי האָט אויסגעזעהען ווען זי האָט צוגעטראַגען דעם עמער מיט דער מילך אין שטאַל.

און גלאַט אַזוי קומט איהר אויסצורייסען די האָר פון קאָפּ, דערפאַר וואָס די מאַמע האָט זי מעהר ליעב פון אַלע קינדער.

נאָר איצט איז ניט געוועזען די צייט.

זי האָט אַ ציטער געטהאָן און מורא געהאַט צו טראַכטען פון דעם וואָס עס איז איהר ארויפגעקומען אויף דער מחשבה.

VII

ער וועט קייען די ערד

אז מען האָט איבערגעביסען האָט זיך ראָזענבערג אויפגע הויבען און אָנגעהויבען אָנצופּילען זיין פּייפּ מיט טעטין און געזאָגט:

— ווייסט, מיין ווייב, איך פֿאָהר אין שטאָדט צו דער ארבייט.

— וואָס איז שוין עפּעס נייעס?

— ווייסט גאָר ניט, גאָר ניט?

— פֿון וואנען זאָל איך וויסען? איך זעה דו קומסט אהיים אין מיטען טאָג, טראכט איך אז די זעג מיהל האָט זיך אָפּגעשטעלט. עס טרעפט עפּעס צוברעכט זיך.

— ניט די זעג מיהל, נאָר מיך האָט מען אָפּגעשטעלט — האָט ראָזענבערג געוואָלט מאכען א וויץ.

— עס האָט זיך מיר שוין אזוי געדאכט, זעהענדיג נעכטען דיין שווארצען פּנים.

— ווייסטו שוין, הייסט עס, יאָ. טו פאר וואס פרעגסטו?

— איך בין דאָך דיין ווייב, מעג איך פרעגען.

— פרעג, פרעג — איז ראָזענבערג ארויס פון הויז און פער־קלאפּט מיט דער טיר. ער האָט גענומען מיט זיך צוויי העק און אוועק אין זיין וואלד.

א גאנצען טאָג געהאקט בוימער און געפּרובט אַלערליי סטילען. ער איז געוועזען מיט זיך אַליין אין א דונקעלען, געדיכטען אָרט פון זיין וואלד, וואו עס האָבען געוואקסען ווייסע, געפלעקטע בירקען.

בירקען האָט ער אויסגעהאקט, ווייל ערשטענס ברענגען זיי גוט, לאָזען זיך גרינג אָפּהאקען און דאָרטען וואו זיי וואקסען אין וואלד זיינען זיי א שאָדענווינקעל.

ער האָט אויך אויסגעהאקט עטליכע דעמבעס, ווייל ער האָט פאַ־מעלעך אויסגעפּרובט די סטילען פון אָפּהאקען א בוים.

איין בוים האָט ער אָפּגעהאקט, איבערלאָזענדיג א גלייכען סטאָמפּ און ביי א צווייטען האָט ער איבערגעלאָזט א סקאָסנעם סטאָמפּ און נאָך אנדערע סטילען, צווישען זיי איינער אז דער סטאָמפּ בלייבט איבער ווי א גאַבעלדאָך.

זיך געמיהט וואס נידריגער צו דער ערד אָפּהאקען דעם בוים. אזוי האָט ער געארבייט א גאנצען טאָג.

צונויפגעלעגט קופּקעס אויף עטליכע ערטער, ער האָט שוין גע־וואָלט איבערקומען די ארבייט, אנגרייטען האָלץ אויף דעם גאנצען ווינטער און אוועק אין שטאָדט.

און דערפאר האָט אונטער זיינע הענט געברענט די ארבייט. עס איז געוועזען ווי ער וואָלט זיך אנגענומען מיט טויזענדער ווילדע

כוחות, און זיין האק האָט זיך אריינגעביסען אין די קלעצער און בוימער זעהר טיעף.

געהאקט דעם גאנצען טאָג. נאָכדעם אז ער איז אהיים געקומען האָט ער פערביסען און פרעמד דעם גאנצען אבענד געשוויגען.

זיין ווייב האָט איהם אויסגעמידען, ניט נאָך איהר געוואָהנהייט.

זי האָט מיט איהם ניט געוואָלט ריידען ווייל זי האָט געוואוסט און מורא געהאט אז זי קען איהם נאָך ברייגען אין כעס און ער זאָל עפּעס שלעכטעס און שווערעס אָפּטהאָן, אזוינס וואָס מען וועט שוין ניט קענען קיינמאָל צוריקכאַפּען. האָט זי איהם געלאָזען לויפען.

עס זיינען געלאָפען שעהנע טעג. פון ערגעץ זיך פערשפּעטיגט און געקומען זיך געזעגענען מיט די וועלדער און בערג, וועלכע זיינען שוין געשטאַנען נאַקעטע, ברוין, געלע, און געווארט אויף דעם ווינטער.

ביי דער נאכט איז געוועזען פראָסטיג און קאַלט און א גאנצען טאָג שעהן און ווארעם.

און ווייט ערגעץ ביים האָריזאָנט האָט א מענש ערד געאַקערט. עס האָט פון ווייטען אויסגעוויזען א קליין קעסטעלע מיט ערד אריינגעשטעלט צווישען וועלדער און א קינד שפּיעלט זיך מיט פערדלעך און מיט א קליינעם אַקער אויף דעם קעסטעלע מיט ערד.

ראָזענבערג האָט דאָס דאָזיגע קינד מקנא געוועזען. ווען ער האָט פערד אַקערט ער איצט, ווייל די זון שיינט...

עס איז דאָך עפּעס דאָ אין דעם. מען אַקערט אַזוי און עס בלייבט נאָך א שטיקעל ערד צו פערענדיגען. מען לאָזט איבער דעם אַקער אין דער ערד שטעקען און מאָרגען וועט מען עס ענדיגען. קומט מאָרגען, מען שטעהט אויף, מען רייבט זיך אויס די אויגען, האָ, האָ, עס געהט א שנעע! דעקט צו די פעראַקערטע ערד, וויקעלט איין דעם אַקער אין ווייסען, דעקט איהם אויך צו און דער אַקער שלאָפט זיך אזוי דעם גאנצען ווינטער מיט זיין מעסער אין דער ווארעמער ערד אריינגעשטעקט.

וואו זשע נעהמט מען פערד?

ראָזענבערג׳ס גאַל האָט שיער ניט געפּלאַצט, און ער האָט זיך אַלע טאָג אריינגעכאַפּט אין זיין וואלד און געהאקט בוימער און זיי צוהאקט אין קורצע קלעצער און זיך געוואָלט פערגעסען אין דעם וואָס עס טהוט זיך אַרום און אַרום.

עס האָט אַמאָל ארויסגעשוואומען פאר זיינע אויגען זיין שכן דוד, און ער האָט אויסגעשפּיגען און ווייטער געארבייט.

אז איהם האָט זיך אויסגעדאַכט אז דוד וואָלט'ען האָט אָנגערייצט די „גיינג" אז זיי זאָלען איהם אויפהייגען אויף א בוים, איז ראָזענ־בערג'ס פּנים דעמאָלט געווארען פערגאָסען מיט בלוט און באַלד צוריק בלייך געווארען און גרויסע טראָפּענס שוויס האָבען ארויסגע־זעצט אויף זיין שטערען.

„ער קען דאָך איהם מיט זיין האָק אונטערהאַקען די פּיס זיינע."

„אָדער אונטערלויפען פון הינטען און אויף איהם פערוואַרפען א שטריק. א קונץ איז אז ווען יענער ווייסט ניט פון גאָר ניט אויף יענעם אָנצופאַלען."

אזוי האָט ראָזענבערג אַלע מאָל ארויפגעבראַכט דאָס בילד פון דעם ווי ער האָט געהאנגען אויף דעם שטריק און זיך אליין געפּרע־סען און געביסען. זיין פּנים איז געוואָרען אויסגעמאָגערט, שווארץ, אין די צוויי דריי טעג, און די נאָז לענגער און ארום זיינע אויגען האָט זיין זאָרג קליינינקע רייפען ארויפגעשלאָגען.

ווייטער האָט ער א מאָל צוריקגעדרעהט אַלעס, אז אפשר קען זיין אז ער איז א גרויסער נאַר.

ער האָט שלעכט אָנגעהויבען. האָט ער געוואָלט אז דוד וואָלדען זאָל חתונה האָבען מיט איינער פון זיינע מיידלעך, האָט ער בע־דארפט אפשר צוגעהן צו יענעם אָרט מיט אַן אנדער וועג.

עס קען דאָך זיין אז דער דאָזיגער דוד איז א שטילער, עהרלי־כער בחור.

מענשען האָבען פאר איהם אָפּשיי. מען הערט זיך צו צו דעם וואָס ער זאָגט שוין אַמאָל ארויס.

ער קען אויך אַרבייטען.

טהוט ניט אַזעלכע זאַכען וואָס ער ווייסט ניט ווי אזוי צו טהאָן.

פאר וואָס האָט ער איבערגעבראַכען מיט דוד'ן דעם צווייג פון גוטבערודערשאַפט?

אויב איינע פון זיינע מיידלעך וועט נאָר קענען, בעדאַרף זי אליין זעהען געווינען חן אין די אויגען פון דוד'ן, און אויב זי וועט ניט קענען געפינען קיין חן אין זיינע אויגען, פאַרוואָס זאָל איהר פאָטער זיי אויף מעסערשטעך מיט איהם?

ער האָט ווייטער זיך דערמאָנט אז ער האָט אַן אויסוועג: נעה־

מען זיינע מיידלעך און אין א שעהנעם טאג זיי אוועקפיהרען אין דער גרויסער שטאדט און זיי לאזען אויף גאט'ס בעראטה. דארטען וועלען זיי שוין געפינען זייערע אייגענע וועגען.

זיין ווייב וויל ניט. זי זאגט, זי איז זייער מאמע און זי וועט אליין טהאן מיט זיי וואס זי ווייסט שוין ווי אזוי צו טהאן.

און זיין ווייב ווארפט איהם אויף אז ער איז אזא נאר וואס ווייסט אפילו ניט ווי צו קויפען א פערד, נעהמט ער זיך אונטער צו מישען זיך אין אזוינע זאכען, ווי פערזארגען זיינע ערוואקסענע מיידלאך...

אפשר איז זי גערעכט.

ער קען ניט קויפען קיין פערד! דאכט זיך אזא קליינע זאך. ער האט שוין געקויפט א סך פערד. תמיד ווען ער געהט קויפען א נייעם פערד, ווייסט ער גוט־וואהל, אז א פערד האט אמאל פערבארגענע קריינק אדער ווילדע משוגעת'ן, פונדעסטוועגען האט ער נאך איין לייטישען פערד ניט געקויפט.

דא האט ער געקויפט א פערד, וועלכער האט ליעב געהאט זיך אוועקצוקולעגען אין שטאל און שוין ניט געקענט אויפשטעהן. אן אנדערען האט ער געקויפט פון וועלכען עס האט גערונען מאטעריע און אייטער פון דער נאז. נאך איינעם האט ער געקויפט, וועלכער האט געהאט א טבע אז זיינע פיס האבען זיך אנגעבלאזען אז עס איז נאר קאלט געווארען און עס האט גערעגנט, אנגעבלאזען ווי גראבע דעמבענע קלעצער. ווען עס איז שעהן און ווארעם געוועזען, זיינען זיינע פיס געוועזען ווי די פיס פון א פערד בעדארפען זיין. און כאטש ער האט שוין געוואוסט פון די אלע זאכען, האט מען איהם פונדעסטוועגען ארייננגעשטופט א פערד, וועלכער האט געהינקט אויף ביידע הינטערשטע פיס.

נו, געה זיי א קלוגער, אז א פערד קען הינקען אויף ביידע הינטערשטע פיס און מען זאל ניט זעהן אז ער איז א קרומער, ווייל א קרומען אויף ביידע פיס איז שווער צו דערקענען.

און דערפאר זיינען ראזענבערג'ס פעלדער א פולער בית הקברות פון טוידטע פערד.

און אין דיק'ן האט ראזענבערג בעקומען דעם „אמת'ן פערד", וואס וויל זיין עסען אומזיסט. ווילסט איהם געבען עסען, קומט איהם דעמאלט אן א משוגעת און דיק לאזט דיך ניט אריין צו זיך אין

שטאל אריין, לעגט זיך אוועק אין דער מיט וועג אין שפאן און וויל זיך ניט אויפהויבען. בייסט, בריקעט מיט די הינטערשטע פיס און צוברעכט אלע מאל די ווענטלעך פון זיין שטאל. און אז מען שפאנט איהם איין אין וואגען געהט ער אויף צוריקוועגס.

און כאטש ראזענבערג האט גוט געוואוסט ווי שלעכט עס וועט זיין, אז ער וועט איבערלאזען א גאנץ הויז געזינד אויף אזא שלעכטען פערד, אוועקפאהרענדיג אליין אין דער גרויסער שטאדט, פונדעסטוועגען האט ער ניט אויפגעהערט צו האקען בוימער אין וואלד.

פון די צווייגען האט ער אנגעהאקט קליינע, קורצינקע שפענדעלעך און זיי אהיים געבראכט אלע אבענד אין א זאק און זיי אויסגעלעגט אין דער קאמער ביי דער וואנד, אז זיין ווייב זאל האבען שפיינדלעך אויף א גאנצען ווינטער.

און אז ער איז פארטיג געווארען מיט די קלעצער אין וואלד האט ער איינמאל אין א פריהמארגען איינגעשפאנט פערד אין וואגען צו פאהרען אין וואלד אריין און צונויפנעהמען די קלעצער אהיים.

דער מאגערער, הויכער און לאנגביינערדיגער דיק מיט זיין שארפער איינגעפאלענער פלייצע פון וועלכער עס האבען געהאנגען זיינע ריפענביינער און ארומגערינגעלט זיין ליידיגען, פלאטשיגען בויך, ווי מיט אייזערנע רייפען, — האט זיך געלאזען איינשפאנען און געדרעהט זיין הויכען משונה'דיגען קאפ צום וואגען ארונטער, אוועקגעלעגט זיינע אויערען און זיי צוריק אויפגעהויבען.

ראזענבערג האט איהם אנגענומען ביים צוים נאהענט פון זיינע ליפען, עפעס א ברום געטהאן, ווי ער וואלט זיך שעלטען און אנגעהויבען צו שלעפען דיק'ען בארג ארונטער אין וואלד אריין.

דיק האט א טראכט געטהאן, ער זאל זיך אוועקשטעלען, אט דא ביים הויז, איינגראבען זיינע פאדערשטע פיס אין דער ווייכער ערד און ניט געהן.

אבער ער האט זיך איבערגערעכענט אז דאס וועט ער קענען טהאן אין וואלד, דערווייל ווייסט ער נאך אליין ניט צו וואס זיין באלעבאס נעהמט איהם אין וואלד אריין.

און דערפאר האט דיק אנגעבויגען זיין הויכען קאפ, ארויסגעשטעלט זיין בלאס ראזעווען לאנגען צונג אין א זייט פון צווישען זיינע גרויסע ליפען, און נאכגעגאנגען דעם באלעבאס.

א אסיען פליעג האט זיך אוועקגעשטעלט ביי דיק'ן אויפ'ן קריזש

און אָנגעהויבען צו בויערען א לעבעל אין זיין דאַרער פעל. האָט דיק מיט זיין קורצען, צופלאָנטערטען עק, וואָס האָט אויסגעזעהען ווי אַן אויסגעדריענטער בעזעם, געוואָלט אראפטרייבען די פליעג. האָט ער אָבער מיט זיין עק ניט געקענט דערלאַנגען יענעם אָרט וואו די פליעג איז געשטאַנען. האָט דיק געוואָלט א שפרונג טהאָן מיט זיינע אונ־טערשטע פיס, נאָר זיין באַלעבאָס האָט איהם איבערגעשלאָגען מיט א געשריי: „האָ, דיק!“

דערווייל איז מען צוגעקומען צו א קופּקע מיט קלעצער אין וואַלד. ראָזענבערג האָט געמאַכט מיט דיק'ען א קרייז און איהם גענומען שטופּען אויף צוריק. דיק האָט קוים געפלאָנטערט מיט זיינע לאַנגע, דאַרע פיס. עטליכע מאָל זיך אַליין אָנגעטראָטען מיט איין פוס אויף דעם אַנדערען, ביז עס האָט איהם אין האַרץ פערקלעמט.

ראָזענבערג האָט א געשריי געטהאָן: „האָ, דיק!“ אָפּגעלאָזען דאָס צוימעל און אוועק צו דער קופּקע קלעצער.

דיק האָט אָנגעהויבען צו פערשטעהען, אז דאָ האָט מען עס איהם אריינגענאַרט אין די שאַפטען. ער האָט באַלד דערהערט א שטאַרקען קלאַפּ פון א קלאָץ אין דעם דנאָ פון וואָגען, פון וואָס ער האָט זיך דערשראָקען, אָבער באַלד זיך בערוהיגט און אָנגעהויבען צו מאַכען זיינע פּלענער ווי אזוי פּטור צו ווערען פון דעם וואָגען.

עס האָט ניט גענומען לאַנג און ראָזענבערג איז צוגעקומען, דיק'ען א גלעט געטהאָן אויף זיין האַלז.

— גלעט מיך, גלעט מיך — טראַכט זיך דיק און לעגט זיינע אויערען אוועק און הויבט זיי צוריק אויף.

דער באַלעבאָס נעהמט אַן דיק'ען ביים צוים נאָהענט פון זיינע ליפּען, טהוט איהם א שלעפּ און א הויכען ברום: „קום, דיק!“ האָט דיק באַלד איינגעגראָבען זיינע פאָדערשטע פיס אין דער ווייכער ערד און זיך ניט געוואָלט ריהרען פון אָרט. ראָזענבערג גיט נאָך א העכערען ברום און א קלאַפּ מיט זיין פּרייער האַנד אין דיק'ס ליפּען אריין. דאָס פערד האָט א טרייסעל געטהאָן מיט זיין קאָפּ, איבערגע־דרעהט עטליכע מאָל מיט זיינע אויגען און אויסגעשטרעקט זיינע פיס ווי צוויי לאַנגע קלעצער, — עס געהט ניט פּעטער!

ווערט דער באַלעבאָס פול מיט כעס און לאָזט אָפּ דיק'ס צוים, לויפט אוועק און זוכט אויף א לאַנגען, גראָבען צווייג, קומט צוריק גיך און הויבט אָן צו „שניידען“ דיק'ן איבער זיין רוקען און איבער זיין האַלז און אין די פיס און איבער די דאַרע ביינער פון דיק'ס בויך.

דאָס פערד האָט פערקלעמט זיינע ציין, געטהאָן אַ שפּרונג אונטער מיט זיינע אונטערשטע פיס, אָנגעקלאַפּט אין וואָגען, געמאַכט אַ לאָך אין דעם ווענטעל וואָס פון פאָרענט, איבערגעבראָכען אַ שעפּט און זיך אַוועקגעלעגט אויף דער ערד אין זיין געשפּאַן, בריקענדיג מיט זיינע פיס אין דער לופטען.

ראָזענבערג האָט זיך דערשראַקען און איז געשטאַנען פון ווייטען ווי אַן אויסגעבויגענער דעמב און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן.

טאַקע, וואָס האָט ער געקענט טהאָן? ער האָט אָנגעגרייט קלעצער אין אַ סך ערטער אין וואַלד. איצט בעדאַרף מען זיי צונויפבריינגען אַהיים. וויל דיק ניט. ער בריקעט זיך נאָך און איז נאָך אין כעס.

ראָזענבערג האָט געטהאָן אַ קלאַפּ מיט איין האַנד אין דער אַנדערער, אַוועקגעוואָרפען אַלעס און איז אַהיים געלאָפען, ברעכענדיג מיט זיינע שטיוועל די קליינע, פערטריקענטע בוימלעך און אָפּשטויסענדיג קליינע שטיינדלעך מיט די שפּיצען פון זיינע גרויסע שיך.

ער איז אַריין אין הויז, זיך אַוועקגעוואָרפען שווער ווי אַ שטיין אויף דעם עק פון דער לאַנגער באַנק ביים טיש, אונטערגעשפּאַרט זיין מאָגער, בלייך פּנים מיט זיינע דאַרע, לאַנגע הענט, און וואָס האָט ער ניט געטראַכט? די געדאַנקען זיינען געלאָפען ווי שטיקער כמאַרע געטריבען פון אַ שטאַרקען ווינד.

מרס. ראָזענבערג האָט איהם מורא געהאַט צו פרעגען, וואָס עס האָט געטראָפען. זי האָט אָבער פערשטאַנען, אַז עפּעס ניט גוטעס האָט פּאַסירט. זי האָט געזאָגט:

— ראָזענבערג, ראָזענבערג.

אַזוי ווייך איז איהר שטימע געוועזען, אַזוי ווי קאַלטע וואַסער פון אַ קוואַל אין אַ הייסען זומער טאָג.

ראָזענבערג האָט זיך צוגעהערט, ניט געקוקט צו איהר ווייל ער האָט זיך פערשעהמט.

— פאַל ביי זיך ניט אַראָפּ — האָט זי ווייטער געזאָגט, און איהרע אויגען האָבען אָנגעהויבען צו גלאַנצען מיט אַ פייכטען אָפּשיין — דאַנקען גאָט מיר זיינען אַלע געזונד. זיצען מיר אונטער אַ דאַך. הע, זאָרג ניט, ראָזענבערג!

זי האָט איהם צוגעטראָגען אַ הייס גלאָז טהע. ער האָט זיך גוט אָנגעטרונקען, אָנגעפּילט זיין פייפ מיט טיטין און אָנגעצונדען. אַרויס־

געלאָזן אַ גרויסן זייל מיט רויך און איז ארויס פון הויז. עס האָט ניט געדויערט לאַנג און ראָזענבערג איז געקומען פון וואַלד מיט עט־ליכע קלעצער אויף זיינע פּלייצעס.

ער האָט די קלעצער שווער אַ וואַרף געטהאָן צו דער ערד. זיין ווייב האָט ארויסגעקוקט דורך אַ פענסטער און זיך פערבעהאַלטען ער זאָל זי ניט בעמערקען.

זי האָט זיך גוט אויסגעוויינט, זיצענדיג אין גרויסן אָפּגע־זונדערטען צימער אויף דער וויעגשטול.

דערנאָך, אַז ראָזענבערג איז ווייטער אוועק אין וואַלד אריין, האָט זי געכאַפּט אויף זיך אַ שאַל און האָט געוואָלט אריבערלויפען צו די וואַלדענס, דאַרטען אריין מיט אַ געוואַלד:

— לאָזט ניט פאַלען קיין מענשען!

זי האָט אָבער פּלוצים מורא געקראגען פאַר איהר מאַן. האָט אויפגעזוכטביידע מיידלעך און זיי אוועקגעשיקט אין וואַלד אריין העלפען דעם טאַטען.

די מיידלעך האָבען שפּעטער געבראַכט צושלעפּען דעם לעדי־גען וואָגען מיט פערפלאָמטע באַקען און צוואָווארפענע האָר זייער זיי אריין אין הויז, דער מוטער געוויזען ווי דיק ליגט און בריקעט.

די מוטער האָט געזאָגט:

— ער וועט שוין איצט קייען די ערד!

VIII

פּאַריז גרין...

פריה האָט מען זיך געלעגט שלאָפען ביי די ראָזענבערג׳ס.

ראָזענבערג אליין האָט אָבער ניט געקענט איינשלאָפען, ווייל ער האָט געוואוסט אַז אין דרויסען טריפט אַ קאַלטער, דריבנער רעגענדיל.

איהם האָט זיך געדאַכט אַז איצטער זיינען אַלע לעבעדיגע בע שעפּענישען ערגעץ הינטער אַ דאַך. נאָר איין דיק ליגט דאָרט אויף דער ערד אין וואַלד, און דער רעגענדעל קריכט אין זיינע אַלטע ביינער.

ער איז באַלד אויפגעשטאַנען, זיך אָנגעטהאָן, גיך אָנגעצונדען דעם לאָמטערן און איז אוועק אין וואַלד אריין.

אין דרויסען איז געווען נאַס און פינסטער, ווי אין אַ גרוב אונטער דער ערד. זיין לאַמטערן האָט געוואָרפען אַ שמאָלען און לאַנגען פּאַס ליכט. ערגעץ פון ווייט האָט זיך געהערט דאָס בילען פון אַ טרויעריגען, בייזען הונד.

אַז ראָזענבערג איז צוגעקומען נעהענטער צו דיק'ן, האָט ער מיט אַ ריינעם הארץ געבעטען גאָט אַז ער זאָל בעווייזען אַ נס און אַראָפּ־שיקען אַ גוטע מחשבה צו דער דאָזיגער שטומער בעשעפעניש וואָס הייסט דיק. זאָל זיך דער פערד אויפהויבען אויף זיינע פיס און ער וועט איהם אריינפיהרען אין שטאַהל אריין און איהם געבען עסען און איהם איינדעקען מיט ווארעמע טרוקענע שמאַטעס.

דיק, אַז ער האָט דערשפּירט אַז עמיצער געהט, האָט ער אויפ־געהויבען זיין קאָפּ און אַ קוק געטהאָן צו דעם ליכט פון לאַמטערן.

איין זייט פון דיק'ס פּנים איז געווען אויסגעשמירט מיט בלאָ־טע און אין זיינעביידע אויגען איז געווען אַ בייזער בליק. ער האָט צוריק אַוועקגעוואָרפען זיין קאָפּ צו דער נאַסער ערד, בעלעקט מיט זיין צונג זיינע ליפּען און געגראָבען מיט זיינע פאָדערשטע פיס אין דער ערד ארום זיך.

ראָזענבערג האָט זיך איינגעבויגען איבער דעם פערד, איהם גע־גלעט איבער זיין האַלז און אין זיין שטערען, איהם אָנגענומען ביים בינטעל האָר וואָס צווישען די אויערען און איהם געשלעפּט אין דער הויך, בעטענדיג זיך: — „קום דיק, זיי שוין ניט קיין עקשן, הויב זיך אויף, קוק ווי דו פערגעצסט דיינע האָר“.

דיק האָט געפּרובט זיך אונטערגעבען, האָט אָנגעשטעלט איין פוס, אָבער האָט ניט געקענט ריהרען מיט זיין גאַנצען קערפּער. די גאַנצע הויט האָט אויף איהם געציטערט.

איז ראָזענבערג אוועק אין שטאַהל אריין און ארויסגעבראַכט אַ בינטעל היי און אַ סך שמאַטעס טרוקענע, איינגעדעקט דיק'ן פון קאָפּ ביז די פיס און איהם דערלאַנגט צו ביסלעך היי וועלכעס דיק האָט געכאַפּט פון זיין האַנד, געקייעט און געקייעט און עס צוריק ארויסגע־שפּיגען.

דאָס אויסשפּייען פון די צוקייטע גראָזען איז ראָזענבערגען ניט שטאַרק געפעלען געוואָרען. עס הייסט אַז ער קען שוין ניט עסען אויך. ווער ווייסט פון ווען אָן דיק קען שוין ניט עסען. עס קען זיין אַז דאָס האָט דיק'ן געמאַכט אַזוי דאַר און משוגע...

ראָזענבערג איז אוועק אַהיים. געהענדיג אַזוי אין דער פינסטע־רער קאַלטער נאַכט איז איהם איינגעפאַלען אַ געדאַנק... אין הויז האָט ער געמאַכט פייער אין אויווען, צוגעטשעלט אַ טאָפּ וואַסער. אין אַ קאַמער האָט ער אויפגעזוכט אַ שקאַרמיצעל מיט „פּאַריז גרין“, אַריינגעשאָטען דאָס פּוידער אין וואַסער. אַז עס האָט זיך די וואַסער גוט אָנגעוואַרעמט האָט ער עס אוועקגעטראָגען אין וואַלד אַריין.

דיק איז שוין געלעגען אָפּגעדעקט. פון זיין וואַרפען זיך האָבען זיך די שמאַטעס אַראָפּגערוקט פון איהם. און אַז ער האָט דערשמעקט וואַסער, האָט ער אויפגעהויבען זיין קאָפּ און געטהאָן אַ שטילען ברום.

ראָזענבערג האָט זיך דערשראָקען... זיינע הענד האָבען אָנגעהויבען צו ציטערען. אָבער ער האָט גרויס רחמנות בעקומען איוף דער שטומער בהמה. וואָס וועט זיין אַז ער וועט זיך אַזוי מאַטערען אַ גאַנצע נאַכט און דער קאַלטער, דינער רעגען וועט איהם קריכען אין זיינע ביינער. ער וועט אַזוי פּאַמעליכען אויסגעהן פון שוואַכקייט און וועה־טאָג.

„פּאַריז גרין!“...

ראָזענבערג איז צוגעגאַנגען נעהענטער, געהאָלפען דיק'ן אויפ־הויבען זיין קאָפּ, איהם אונטערגערוקט דעם טאָפּ מיט וואַרימער גיפ־טיגער וואַסער. דיק האָט געשלונגען און זיך שיער ניט דערוואָרגען. דיק האָט דערפיהלט דאָס וואַרעמקייט אין אַלע זיינע ביינער און איז אין כעס געוואָרען און געוואָלט בייסען דעם טאָפּ, ער האָט געוואָלט נאָך וואַסער, אָבער עס איז שוין ניט געווען מעהר, האָט ער זיך אויסגעצויגען איוף דער נאַסער ערד, בעלעקט מיט זיין צונג זיינע נאַסע ליפּען.

ראָזענבערג'ן האָט זיך אויסגעוויזען אַז דיק'ס אויגען זיינען שוין פּערגלעזערט געוואָרען. און נאָך אַ מינוט וועט ער שוין ניט ליידען, עס וועט איהם שוין ניט אַרען וואָס דער רעגען רינט זיך אַזוי שטיל אין זיינע ביינער אַריין. ער וועט שוין זיין ערגעץ וויט פון יענער זייט וועלט...

האָט ער טאַקע ניט געוואָלט שטעהן און קוקען ווי אַזוי דיק הויכט אויס זיין לעצטען אָטעם, און איז זיך אוועקגעגאַנגען אַהיים.

ער האָט זיך איוף גיך אויסגעטהאָן און אַריין אין בעט. ניט געקענט איינשלאָפען, געוואַרפען נאָכאַנאַנד און זיינע געדאַנקען האָ־בען זיך געוועבט.

איין זאך האט ער זיכער געוואוסט, אז קיין פערד וועט ער שוין ניט קויפען אזוי גיך, זיינע קינדער וועלען ווערען בעסער און ער וועט צוזאמען מיט זיי אויך אנהויבען פון דאס ניי.

IX

די קליינע קינדער פון וואלד

דעם אנדערען טאג איז געווען שעהן און ווארים, און די אמעריקאנער האבען געהאט זייער אלטען יום טוב, מיט דעם נאמען „טהיינקס גיווינג״. די ערשטע אמעריקאנער, די אור־אור־עלטערען פון די דאזיגע בעוואהנער פון ניו־ענגלאנד, בשעת זיי האבען אפגעארבייט דעם ערשטען זומער און אפגעשניטען זייערע ברויטען פון די פעלדער און אויסגעגראבען די קארטאפעל פון דער ערד און אויפגעבויט שטאהלען פאר זייערע בהמות, איז פלוצים אויסגעפאלען א שנעע און עס איז געווארען ווינטער. זיינען זיך די שכנים דאמאלט צונויפגעקומען אין איין ארט, און געלויבט און געדאנקט גאט, פאר וואס ער האט אפגעווארט מיט דעם שנעע, ביז זיי האבען אלע זייערע ברויטען אריינגענומען אין די שייערס. און פון דעמאלט אן איז יענער טאג געבליבען אלס אזא יום טוב.

ווי שוין געזאגט איז גראד געווען א שעהנער, ווארעמער טאג.

די קליינע קינדער פון וואלד: בעז, לאילאק און וויטשהייזעל, האבען געמיינט אז עס איז שוין דער אנהויב פון פריהלינג. אפילו דער אלטער נאר, דער עפעל־בוים, האט אויך פערגעסען אויף וואס פאר א וועלט ער איז, און האט ארויסגעלאזען פון די ווינטער קנאספען קליינע שפיציגע, גרינע נאדלען.

דורך די וועגען האבען זיך געטראגען אבגעוואשענע פאעטאנדלעך מיט אויסגעפוצטע פערדלאך, און אין די פאעטאנדלעך: מאן און ווייב און קינדער.

מען איז געפאהרען צו גאסט איינער צו דעם אנדערען.

ראזענבערג׳ס קינדער זיינען ניט געגאנגען אין שוהל.

פיליפ, דאס עלטערע אינגעל, האט צונויפגענומען זיינע ברידערלעך און שוועסטערלעך און איז מיט זיי אוועק אין וואלד אריין.

ער איז געגאנגען אויף פריהער, און מיט א לאנגע פּרוטקעלע גע־שמיסען די נאקעטע בוימער.

די קינדערלעך זיינען אלע געוועזען מיט בארפעסע פיסלאך. פי־ליפּ אויך א בארפעסער, א קליינער און א דארער; זיינע שארפע פיסלאך האבען זיך געשאקעלט אין די ברייטע, אויסגעריבענע הויזען, זיין הי־טעל האט ער פעררוקט מיט דעם דאשיק אויף הינטען, און ווי ער האט געזעהען א פויגעלע אויף א בוים, האט ער גיך א פּאטש געטהאן מיט דעם פּרוטקעלע איבער דעם בוים און דאס פויגעלע איבערגעשראקען.

דאס קלענסטע שוועסטערעל האט געהייסען ראשעל, און איז אלט געווען א פינף יאהר. זי האט זעהר ליעב געהאט איהר ברודערל פי־ליפּ פאר זיין בראווקייט און האט איהם מקנא געוועזען, וואס ער איז העכער פון איהר מיט א שפאן, און דאס וואס א פויגעלע האט מורא פאר איהם זיצענדיג אזוי הויך אויף א בוים, האט זי נאך מעהר מורא געהאט פאר פיליפּ׳ן, אז ער זאל איהר נישט טהאן א שניט מיט דעם לאנגען רוט איבער דעם נאקעטען קעפּעל.

פיליפּ האט געפיהרט די קינדער טיעף אין וואלד אריין.

דארט אויף א גרויסען, קיילעכדיגען און ליידיגען ארט ביים קוואל, איז געשטאנען א בוים מיט ווינטער בארען.

פיליפּ מיט זיין קאמאנדע האבען שוין לאנג אבגעטרייסעלט און אויפגעגעסען אלע ווינטער בארען. אבער פיליפּ האט געוואוסט, אז אויף א בארען בוים טאר מען זיך ניט פערלאזען. דאכט זיך דיר אוים, שוין! נישטא שוין מעהר קיין בארען. מען קומט אבער ארוים מארגען, מען קוקט זיך איין גוט, און מען געפינט נאך א באר ערגעץ צווישען די בלעטער.

און איצט אז דער בוים האט שוין פערלוירען אלע זיינע בלעטער בעדארף מען א קוק טהאן צי זיינען געבליעבען ווינטער בארען.

פיליפּ איז געגאנגען, געקלאפּט מיט זיין פּרוטע און געהוקעט, דריידלענדיג אוים זיין קול אין זיגזאגען: „הו־הא, הא־הו, הוי־הו“. דער נאקעטער און בארפיסער וואלד האט דאס ארויסגעכאפּט פון פיליפּ׳ס מויל, זיך נאכגעקרימט! פון בוים צו בוים איז דאס קול געשוואומען און ערגעץ ביי יענער זייט ברעג האט שוין, אזוי ווי א הירש וואלט אנטלאפען, אימיצער גיך־גיך געמרוקעט.

פיליפּ מיט זיין קאמאנדע זיינען צוגעקומען צו דעם ווילדען בוים, וואס איז געשטאנען ביים קוואל. דער קוואל האט איצט אוים־

געוויזען ווי ער האָט נאָר וואָס אויסגעוואַשען זיינע שטיינדליך און האָט זיך גענומען פּליסען פון אונטער דעם קליינעם בערגעלע און פון אונטער א גראָבען וואָרצעל פון באַרען בוים, מיט א דינעם שמייכ־לענדיגען פּלאָס.

דער ערשטער האָט פּיליפּ זיך אויסגעשטרעקט אויף דער ערד און זיין מויל אריינגעשטעקט אין קוואַל. זיין קאָמאַנדע האָט עס נאָך געטהאָן.

מען האָט זיך גוט אָנגעטרונקען, ליגענדיג אין א שורה איינס נע־בען דעם אנדערען, ווי א שורה מיט גענז, און אלע מאָל האָבען זיי אויפגעהויבען זייערע קעפּעלעך און עפּעס אויסגעשריען פרעהליכעס און ווייטער זיך איינגעבויגען און זייערע ליפּען אריינגעטונקען אין לויפענדען קוואַל.

נאָכדעם האָט מען זיך אויפגעהויבען.

פּיליפּ האָט אויפגעהויבען זיין קאָפּ און דערזעהן אז עס זיינען נאָך דאָ עטליכע קליינע באַרעלעך אויף דעם בוים.

דאָס קלענערע שוועסטערעל האָט זיך אוועקגעשטעלט ווייט פון בוים און ארונטערגעלייגט איהרע הענטלעך אויף ביידע זייטען און אָנגעהויבען צו זינגען דאָס ליעדעל וואָס זי האָט זיך נישט לאַנג אויס־געלערענט אין שוהל.

„עפּעל, עפּעל, קום אַרונטער צו מיר", ווי דער עפּעל הייגגט זיך אויף דעם בוים און וויל נישט ארונטערקומען. האָט דאָס מיידעל גע־ווענדעט צו דער זון, אז זי זאָל איבערברענען דאָס צווייגעלע און דער עפּעל זאָל אַרונטערפאַלען. איז די זון אזוי ווייט און הויך אז זי קען נישט הערען וואָס דאָס מיידעל וויל. ווענדעט זיך דאָס מיידעל צו דעם פויגעל, אז ער זאָל אָפּבייסען דעם רויטינקען עפּעל. האָט זיך דער פויגעל דערשראָקען פאַר דאָס מיידעלע, א מאַך געטהאָן מיט זיינע פליגעלאַך. טרוף־טרוף און אוועקגעפלויגען, און געשיקט דעם ווינט. בעט דאָס מיידעלע דעם ווינט אז ער זאָל אַרונטערבלאָזען דעם בליי־כען עפּעל מיט דעם רויטינקען פּנים. גיט זיך דער ווינט א דרעה און א שפּרונג און בלאָזט אַריין שטויב אין דער מיידעלע'ס אויגען. צו־וויינט זיך דאָס מיידעלע און עס קומט אָן פּיליפּ און נעהמט א לאַנגען צווייג און טהוט מיט איהם א פּאַטש אין בוים און עס פאַלט אַראָב דאָס עפּעלע..."

פּיליפּ האָט אַרונטערגעקלאַפּט אַלע באַרלעך נישט פּערטיילט זיין

קליינער שוועסטעריל. מען האָט די באַרלעך אויפגעגעסן. די צייהן זיינען געוואָרען אייליג, האָט מען זיך וויטער אוועקגעלייגט אויף דער ערד ביי דעם ברעג פון קוואַל און געטרונקען דאָס קלאָהרע וואסער, אַלע מאָל אויפהויבענדיג די קעפּלאַך און אויסשטרעקענדיג זייערע העלזער, אַזוי ווי גענז.

מיט אמאָל טהוט פיליפּ אַ געשריי:

— קינדער, אַ בער ליגט אָן דאָרט!

צי האָט ער געוואוסט וואָס דאָרט איז געלעגען, צי ניין, ער איז אָבער אויפגעשפּרונגען און אָנגעהויבען צו לויפען אהיים. זיין קאָמאַנ־דע האָט זיך צושפּרייט און אויך געלאָפען אין דער ברייט פון וואַלד, צווישען די בוימער און נידעריגע בוימלאַך, און געשריען: „מאַמע!“ ביז מען איז אהיים געקומען.

די מוטער איז זיי אַנטקעגען געלאָפען מיט אַ גוואַלד.

ראָזענבערג האָט געלאָזען שטעקען די זעג אין דעם קלאָץ און איז ארויס זעהן וואָס עס האָט געטראָפען.

פיליפּ האָט זיך אוועקגעשטעלט אויף איין פוס און מיט דעם אַנדערען באַרפעסען פוס געקראַצט די אָפּגעריסענע הויזען, און אויפ־הויבענדיג זיין רעכטע אויסגעשמירטע הענטעל האָט ער אָנגעוויזען אויף דעם וואַלד.

— עס מוז זיין דיקעלע — האָט זיך די מוטער צולאַכט — די־קעלע האָט זיך שוין דאָרטען אַוועקגעלייגט. געה, ראָזענבערג, טהו אַ קוק צי ער האָט שוין פערמאַכט מיט איין אויגעל...

זי האָט נישט בעמערקט ווי ראָזענבערג איז געוואָרען בלאַס...

און נאָכדעם ווי ער איז געקומען צו זיך האָט ער געזאָגט שוין רוהיג:

— דאַנקען גאָט וואָס ער האָט צוגענומען ביי אונז אַזאַ נבלה.

— גאָט וועט זיך אויך פערשמירען זיינע הענט צונעהמענדיג אַזאַ נבלה — האָט מרס. ראָזענבערג זיך געוויצעלט און געשמייכעלט — ער האָט דאָך נישט קיין בעסערע זאַכען.

— דענקסט אַז איך בין מעהר ווערטה פון דער דאָזיגער נבלה, וועט ער מיך אויך באַלד צונעהמען, עס פעהלט שוין ניט קיין סך, — האָט ראָזענבערג געענטפערט זיין ווייב מיט אַ שטאָך־וואָרט.

די קינדערלאַך האָבען נאָר דערהערט אַז דיק איז שוין טויט, זיינען זיי אַלע אַוועק צו דעם קוואַל און זיך אַרומגעשטעלט אַרום דעם טויטען קערפּער פון דיק'ן.

דיק איז געלעגן מיט אן אויסגעצויגענעם האלז, זיין קאפ פאר־וואָרפֿען אן א זייט, אויף א קופע ווייכע ערד, וועלכע ער האט אליין קענטיג אויסגעגראבען מיט זיינע צייהן. ארום דעם קאפ איז די ערד געווען צוגראבען אין א האלבען קרייז. זיינע פיס האבען גע־שטארצט אין דער לופטען ווי אנגעבלאזענע קישקעס, און זיין בויך האט אויסגעוויזען ווי א קליין בערגעלע.

דיק'ס אויג איז געוועזען אריבערגעצויגען מיט א ווייסען הייטעל, און זיינע האר זיינען געווען צושויבערט און זיינען געשטאנען ווי די האר פון א חזיר.

פיליפ האט געטריבען זיינע ברידערלעך און דאס קליינע שוועס־טעריל.

— געהט אוועק פון דיק'ן, ער וועט אייך נאך א בריקע טהאן אין די בייכלאך.

אליין איז ער ארומגעגאנגען דאס טויטע פערד און בעטראכט פון אלע זייטען, נאכדעם צוגעגאנגען צו דעם עק און א שלעפ געטהאן איינע פון די האר.

דערזעהן, אז דיק לאזט זיך, האט ער אנגעהויבען צו שלעפען צו עטליכע מיט אמאל, און געזאגט, איבערגעבענדיג די אנגעפליקטע האר צו איינעם פון זיינע ברידערלאך:

— ווען דיק האט געלעבט האב איך זיינע האר נישט געשלעפט. ער האט מיר צוגעזאגט, אז נאכדעם ווי ער וועט שטארבען וועט ער מיר לאזען א מתנה דעם גאנצען עק, איצט פליק איך זיינע האר, עס וועט זיין א גוטער און שווערער באל פון די דאזיגע האר.

— הע, ווען דיק האט געלעבט האסטו מורא געהאט פאר איהם — האט דאס קליינע שוועסטעריל פערדראסען פאר וואס פיליפ גיט איהר נישט צוהאלטען די אויסגעפליקטע האר.

פיליפ האט זיך בייז אומגעקוקט און דערוויל נים בעמערקט אז זיין פאטער ראזענבערג איז אונטערגעקומען און איהם אנגעכאפט ביי ביידע אויערען, זיי גוט אנגעדרעהט און אויף איהם אנגעשריען אז ער זאל אויף דער גיך געהן און ברייננען א רידעל מיט א שטריק.

עס איז שוין געווען פארנאכט.

שאטענס האבען זיך גערוקט פון וואלד ארויס.

פיליפ מיט זיין קאמאנדא האבען אנגעבראכען ווימש־הייזעל

פּרוטקעלאַך און זיי אַרומגעשטעקט אין די ווייכע צוגראַבענע ערד, אַרום דיק׳ס קבר.

פּיליפּ האָט גוט געדענקט די זייט וואו דיק׳ס קאָפּ איז געלעגען פּערשאַטען, האָט ער אין יענער זייט אַריין געשטעקט הויכע פּרוט־קעלאַך כדי מען זאָל וויסען אַז דאָרט ליגט דער קאָפּ פון זייער פּערד.

נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבען אַרומצוגעהן אַרום דעם קבר און האָט געזונגען מיט אַ הויכער, ניט פאַר זיינע אינגעלשע כחות, באַסאַ־ווער שטימע טרויעריג און האַרציג אויסציהענדיג די ווערטער:

— דיק איז געווען אַ גוטער פּערד, אַ גוטער!

דאָס קליינע שוועסטעריל האָט דאָס ניט געקענט פערליידען, איהר האָט זיך געוואָלט צואווינען און זי האָט נישט געקענט, האָט זי געזאָגט צו פּיליפּ׳ן:

— דיק האָט צובראָכען פּאַפּאַ׳ס וואָגען, אַ שלעכטער איז ער גע־ווען. די מאַמע איז מיט איהם געפאָהרען אין ווילעדזש האָט ער זיך אוועקגעלייגט אין מיטען גאַס און פערשעהמט די מאַמע פאַר איטליכענס אויגען. אַ שלעכטער איז ער געווען.

פּיליפּ האָט נישט געהערט און איז זיך געגאַנגען אַרום דעם פרי־שען קבר און געזונגען:

— דיק איז געווען אַ קלוגער פּערד, אַ קלוגער!

די אַנדערע צוויי ברידערלעך האָבען נאָכגעפאָלגט פּיליפּ׳ן און אונ־טערגעזונגען וואָרט ביי וואָרט.

דאָס קליינע שוועסטעריל האָט אָנגעהויבען צו וויינען:

— דיק האָט איבערגעלאָזט די מאַמע אין וואלד ווען זי האָט גע־האט דאָס צווילינג און איז אַהיים געקומען מיט אַ צובראָכענעם וואָ־גען. אַ נארישער פּערד. איך האָב איהם פיינד!

זי האָט די אַלע ווערטער קוים שאַרף אַרויסגערעדט און זיי צו־צווינגען און געכליפּעט, גלייך ווי מען וואָלט זי אימעצער גוט אָנגעשלאָ־גען.

פּיליפּ איז געבליבען שטעהן נעבען איהר און געזאָגט:

דיק ליעגט מיט זיין קאָפּ דאָרט וואו די הויכע פּרוטקעלאַך שטע־קען אין דער ערד. מען טאָר ניט זאָגען ביי זיין קבר אַז ער איז גע־ווען אַ שלעכטער, ער קען נאָך דערפאַר ווערען אַרויסגעשפּיגען פון דער ערד און מען וועט איהם אַריינוואַרפען אין אַ הונד אַריין. וועט דער הונד דיך בייסען. און אַז דער הונד וועט דיך בייסען, וועט

דיק אנטלויפען פון דעם בויך פון דעם הונד און אריין אין א קאץ. ווערט דיך די קאץ צודראפען... צו וואס טויג דיר, דו זאלסט זיך אנהויבען מיט דיק'ן, אמעהר לאז איהם ליגען אין דער ערד, וואס איז געווען איז געוועזען, אבער איך האב איהם ליעב געהאט, ער איז געווען א קלוגער פערד...

— ניין איך האב איהם פיינד! — איז דאס קליינע שוועסטעריל אוועק פון דיק'ס קבר זיך רייבענדיג מיטביידע הענט איהרע אויגען און שאקלענדיג איהר קעפעל.

X

גוטע שכנים

נאכדעם ווי ראזענבערג האט בעגראבען זיין פערד דיק האט ער שוין דערפיהלט, אז ער איז אין דער היים אן איבעריגער און א פרעמדער.

דערצו האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז מען קוקט איהם נאך און אימיצער אדער אלע ארום ווייסען, אז ער האט פאר'סם'ט זיין פערד.

א גאנצען טאג האט ער געטראגען די קלעצער פון וואלד. זיי פאוואליע צוזויגען אין קליינע קלעצלאך און זיי נאכדעם צושפאלטען אין שייטלאך האלץ און זיך אזוי פארגעסען אין דעם פאר'סם'טען פערד.

נאר אז ער האט זיך בייננאכט געלייגט שלאפען, האט ער נישט געקענט איינשלאפען. פאר זיינע אויגען איז אלע מאל אויפגעשטאנען דאס בילד, ווי אזוי זיין פערד דיק האט געטרונקען דאס ווארימע וואסער מיט'ן גרינעם סם...

אט אזוי איז ער ווינציג געשלאפען און זיך געגרייט צו פאהרען אין דער גרויסער שטאדט, זיך געהיט פאר מענשען און אויסגעמיטען זיין אייגענע ווייב.

אמאל איז ער געשטאנען און געהאקט האלץ, אז מר. וויינבוים איז ארויפגעקומען פון וועג.

ראזענבערג האט זיך גענומען פלייסיג צו דער ארבייט, גלייך ווי ער וואלט נאר נישט בעמערקט, אז אימיצער קומט אן פון וועג.

— גוטען אָבענד אייך — האָט מר. ווייגבוים פרעהלאך אויסגע־שריגען.

ראָזענבערג האָט זיך געטהאָן א וואָרף און אויפגעהויבען זיינע אויגען. זיין פּנים איז געוואָרען בלאַס און ער האָט געענטפערט:

— גוט יאָהר, א גאַסט מר. ווייגבוים. — האָט אָוועקגעוואָרפען די האַק און זיך געלאָזט געהן אין הויז אריין מיטרופענדיג דעם גאַסט אין הויז אריין.

ווייגבוים האָט געזאָגט:

— איך בין נישט געקומען טרייבען וויזיטען. עס איז נישטאָ קיין צייט, איך בעדאַרף נאָך זעהן די איבעריגע שכנים.

— וואָס־זשע האָט איהר גוטעס צו דערצעהלען? — האָט ראָ־זענבערג זיך געטהאָן א קראַץ אין קאָפּ בעגלייט מיט א טיעפען זיפץ.

— ביי מיר הערט זיך זעהר נישט קיין גוטעס.

— חלילה א קינד ביי אייך נישט געזונד? — האָט מר. וויינ־בוים זיך דערשראָקען.

— נאָך ערגער ווי א קינד.

— איז אייער ווייב קראַנק צו בעט, גאָט בעהיט?

— ניין, מיין ווייב איז געזונד, נאָר ביי אונז איז דאָס פערדעל אוועק פון דער וועלט — האָט ראָזענבערג געזאָגט מיט אן אראָפּגע־לאָזטען קאָפּ.

— וואָס איז איהם געווען?

— געוועזן איז איהם גאָרנישט, עס האָט איהם געפעהלט א חאָ־לעריע אין זיינע ביינער ביי מיר. האָט ער זיך איינגעשפּאַרט און זיך אוועק געלייגט אין וואַלד און שוין מעהר נישט געוואָלט זיך אויפ־הויבען.

— פאַר וואָס האָט איהר נישט גערופען די שכנים, וואָלט מען אייך געהאָלפען אויפהויבען דאָס פערד.

— וואָס פאַר א שכנים האָב איך דאָ?

— איך בין שוין אן אלטער, אָבער א שכן בין איך. איך וואָלט געהאָלפען, ווען איהר רופט מיך. און פאַר וואָס האָט איהר נישט גע־רופען דוד וואַלדען?

— איך האָב זיך שוין מיט דעם וואַלדענען געגוג אָפּגעבריהט.

— ברוגז?

— ער איז צו קלוג פאַר מיר.

— איהר האָט אַ טעות, מר. ראָזענבערג. דוד וואַלדען איז אַ וואוילער בחור.
— ווי ביי וועמען.
— וואָס האָט ער אייך שלעכטס געטהאָן?
— ער אליין האָט מיר קיין בייז נישט געטהאָן.
— טאָ וואָס־זשע ווילט איהר?
— איך וויל גאָר נישט, מר. וויינבוים.
— אָבער ברוגז זיין איז דאָך נישט שעהן; עס איז נאַריש!
ראָזענבערג האָט מעהר נישט געענטפערט, אָבער ער האָט געפיהלט, אַז ער איז דער גערעכטער, און וואָס מעהר ער וועט שווייגען וועט זיין בעסער פאַר איהם.
— נאָ! איך בין דאָך געקומען עפּעס אויפצוטהאָן, — האָט זיך מר. וויינבוים אַ כאַפּ געטהאָן. — איך וויל אייך בעטען, אַז איהר זאָלט קומען צו מיר דעם שבת נאַכט.
— וואָס איז עפּעס נייעס? תנאים?
— ניין, גאָר אַן אַנדער זאַך.
— איך ווייס, אַ איד האָט אַ מיידעל, בעדאַרף ער מאַכען תנאים. נאָר אַז ניט איצט, וועט עס זיין אין אַן אַנדער טאָג. אָבער וואָס עפּעס איז פאַר אַ שמחה?
— איך וויל קיינעם ניט דערצעהלען וואָס און ווען. איך פּערבעט די שכנים צו מיר אין הויז אריין. דער אַלטער וויינבוים בעט בעדאַרף מען קומען. און די וואָס וועלען קומען וועלען שוין וויסען וואָס און וואָס. איך קען אייך נאָר זאָגען, אַז איך האָב אייך אַלעמען צו דערצעהלען אַ שעהנע זאַך.
— אפשר קענט איהר עס מיר שוין דערצעהלען. קומט אריין צו מיר אין הויז אביסעל, ווייל ביז שבת נאַכט ווער ווייסט וואו איך וועל נאָך זיין.
— ראָזענבערג, וואָס רעדט איהר נאַרישקייטען? אַ מענש בעדאַרף קענען אריבערטראָגען אַלעס, וואָס עס מאַכט זיך. נו, איז אַ פערד געפאַלען. מען איז דאָך ביי גאָט אין די הענט. אָבער זיך נעמען צום הארצען טאָר מען ניישט.
— איך וויל זיך קיין מעשה נישט אָנטהאָן. אָבער איך פאָהר דאָך אַוועק אין שטאָדט צו דער ארבייט, קען זיין, אַז שבת נאַכט וועל איך שוין שווימען מיט דער שיף.

— איהר פאָהרט שוין ווייטער אין שטאָדט?

— וואָס דען זאָל איך טהאָן?

— ווען איהר פרעגט ביי מיר, הייס איך אייך ניט פאָהרען.

— וואָס דען זאָל איך טהאָן?

— ווען איהר פרעגט ביי מיך, הייס איך אייך בלייבען דאָ.

— וואָס וועל איך דאָ טהאָן?

— ווען איהר פרעגט ביי מיר, זאָג איך, אז א מענש בעדאַרף זיך קלעפּען צו איין אָרט, אַזוי ווי א שטיין קלעפּט זיך צו דער ערד. מיט דער צייט הויבט דער שטיין אָן צו ווערען בעוואקסען מיט גראָז.

— וואָס זאָל איך טהאָן?

פון דעם טהאָל, וואו ראָזענבערג׳ס הויז איז געשטאַנען, האָבען זיך געזעהן אַרום און אַרום בערג און וועלדער, פון ווייטען אויף א בארג האָט אימיצער געאַקערט, און אין דעם שטאָלענעם מעסער פון אַקער האָט זיך די זון אָפּגעשפּיעגעלט. עס איז פון דאָרטען געלאָפען אַן אָפּשיין און אַרום געשפּרונגען איבער די שפּיצען פון די בוימער.

ראָזענבערג האָט בעהאַלטען זיינע אויגען פון אָבשיין און אויך פון וויינבוים׳ס אויגען, בעהאַלטען זיין אונרוהיג שפּרינגענדיג גע־מיטה, און אויף אַלץ געענטפערט קורץ און נישט בעשטימט. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער קען אַלעס פאַר וויינבוים׳ען ניט דער־צעהלען, סיידען ער זאָל זיך פאַר איהם גוט אויסוויינען, נאָך דעם וועלען זיך עפענען פרייע טויערען און ער וועט קענען דערצעהלען, ווי אַזוי ער איז פון זיין פריהער קינדהייט אָן געפּלאָגט און פערוואַגעלט געוואָרען.

מר. וויינבוים האָט, ווייזט אויס, ניט געזעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי ראָזענבערג׳ען אויף דעם דנאָ פון האַרץ. ער האָט נאָר געזעהן, אַז ראָזענבערג׳ס פּנים איז בלייך און פאַרזאָרגט, האָט ער געזאָגט:

— זאָרגען זאָלט איהר זיך נישט, ראָזענבערג. איך ראַטה אייך צו בלייבען דאָ. איהר וועט שוין ווי אַלע לעבעדיגע מענשען עפּעס געפינען וועגען ווי אַזוי זיך אַרויסצודרעהען.

— וואָס טויג דאָס ריידען, — איז שוין ראָזענבערג אַביסעל אַרויס פון געדולד. — איך מוז פאָהרען אין שטאָדט. ווער קען ווי־סען וועמען דער שוך קוועטשט? איך ווייס אַז איך מוז פאָהרען אין שטאָדט אַרבייטען.

— און ווי אַזוי וועט איהר לאָזען אייער ווייב און קינדער?

— אויף די גוטע שכנים...

וויינבוים האָט פערשטאַנען דעם לינקען וואונק פון ראָזענבערג'ס ווערטער און געזאָגט:

— איצט האָבען מיר גוטע שכנים. איך בין שוין דאָ אריבער 30 יאָהר. איך וויים, אַז מיר האָבען גוטע שכנים. און איך זאָג אייך בלייבט דאָ, איך וועל אייך העלפען, ווי ווייט איך וועל קענען, ביז איהר וועט זיך אריבערשטופען דעם ווינטער.

— איך דאַנק אייך פאר אייער מיה אָנצופילען אַ צולעכערטען זאַק.

— איך זעה דאָך, אַז איהר רייסט זיך אין שטאָדט אריין, — אין פּלוצים מר. וויינבוים אריינגעפאַלען ראָזענבערג'ן אין די רייד, — פאָרט־זשע אין שטאָדט געזונטער הייד און מאַכט געלד, אָבער פאָלגט מיך און ברייגנט דאָס געלד אהיים. זומער לעב וועט קומען, וועל איך אייך העלפען מיט מיינע אָקסען. איהר בעדאַרפט נישט קיין פערד דערוויל. ביז איהר וועט נישט האָבען גענוג היי פאר דעם פערד.

— איהר ווילט איך זאָל פריהער אריינקלאַפּען דעם צוואָק און נאָכדעם קויפען דעם הייגגלייכטער, מר. וויינבוים. אָט האָב איך שוין נישט מיט וואָס צו ברייגגען ברויט און הערינג פון ווילעדזש פאר מיינע קינדער.

— איך וועל מיטנעהמען, איך געה מאָרגען אין שטעדטעל. איך וועל פאר אייך ברייננען ברויט מיט הערינג. אָבער קומט צו אונז שבת נאָכט. עס איז אַזוי גוט פון אייער טובה וועגען, ווי פון מיינ'ס וועגען. אפשר וועט זיין פאר אייך ארבייט אויף דעם גאַנצען ווינטער, אָט דאָ.

XI

ווייסער שנעע

דער ערשטער שנעע האָט זיך פארשפּעטיגט, אָבער זיך אָנגעהויבען צו שיטען ווי דורך אַ גרויסער זיפּ און פארדעקט אַלע וועגען און אַזוי ווי מיט דעם פּולווער פון ווייסען מעהל פערשטויבט די בוימער און די וועלדער.

וויים בעדעקט און פארטשויבט דעם דאך פון הויז, די קארניזען ארום די פענסטער, די שטאכעטעס פון גאניק און די שפיציגע שטיי־נער פון דעם פלויט.

האט מר. וויינבוים זיינע אקסען ארויסגעפיהרט צו דעם וואסער, האבען זיי געשפרונגען מיט פארריסענע עקען און זיך געשפיעלט מיט די שטיקלאך שנעע. און זייערע ברייט ביינינע קריזשעס זיי־נען פערשטויבט געווארען מיט א דינעם הויך פון שנעע.

ראזענבערג'ס שווארצער הונט איז ארום געגאנגען א פרייער ארום דער הויז און פון זיך אלע מאל אפגעטרייסעלט דעם שנעע, און באלד וויטער געווארען וויים און געגענעצט מיט זיין לאנגען מויל.

דער הונד האט א קוק געטהאן, אז פון דער הורבע מיט דעם אנגעהאקטען האלץ ווערט א ווייסער בארג, האט ער אנגעהויבען צו בייזערען זיך און זיך געווארפען אויף דעם ווייסען בארג מיט א בילעריי.

ראזענבערג'ס קינדערלאך האבען זיך אלע ווילע ארויסגעכאפט און צוריק אריין אין הויז מיט פארשנעעטע היטלאך און מיט קנוילען שנעע אין די הענט און די קנוילען געפרובט קייקלען אויף דעם הייסען אויוועו.

דורך א פענסטער האט מען גאר נישט געזעהן.

איז מען ארוים און געקוקט אין דרויסען, האט מען וויטער פון דער נאז גאר נישט געקענט זעהן.

עס איז געוועזען שטיל און מען האט געהערט די שטילע טריט פון דעם שנעע אויף דעם ערד.

דער וואלד העקער האט זיין האק אונטער דעם ראק פארבא־האלטען.

אין די וויטע וועלדער איז די זעג־מיהל געבליבען שטעהן און נישט געקענט שניידען די קלעצער.

זיינען די העקער אהיים געגאנגען מיט פערזילבערטע וואנצען און ברעמען און מיט וויסע פערשנעעטע הילטען.

איינער פון די העקער איז געוועזן דער פאלאק זשאק, וועלכער האט געוואהנט מיט ראזענבערג'ן אין שכנות איבער'ן וועג.

ער האט געוואלט אויף צוריק־וועגס פון דער זעג־מיהל אריינ־געהן צו ראזענבערג'ן, גלאט אזוי אריין געהן. סיי ווי שנעעט, וועט מען זיצען און שמועסען.

האָט ער זיך אָבער דערמאָהנט, אַז ראָזענבערג דאַרף זיין ברוגז אויף איהם, פאַר וואָס ער האָט צוגעלאָזען, אַז מען זאָל איהם אויפ־ציהען מיט דעם שטריק און לאָזען הייגגען.

ער האָט זיך צולאַכט, איז אהיים געקומען אין זיין הויז אריין, וואָס איז בעשטאַנען פון איין גרויסען צימער, מיט אָפּגעריסענע ווענט און אָהן אַ סטעל, די שינדלאַך פון דאַך און די קראַקוועס אויף זיינען געוועזען אָבגעווייסט מיט קאַלך, שנעע׳לאַך האָבען זיך דורכגעשטופּט און אריינגעפלויגען אין צימער ווי ווייסע קליינע פליגעלאַך.

דער פאַלאַק האָט אונטערגעהייצט דעם אויוועז, זיך אָבגעטרי־קענט זיינע קליידער און אויסגעטהאָן זיינע שטיוועל.

אַ באָרפוסער איז ער ארומגעגאַנגען איבער דעם פארשטויבטען הילצערנעם דיל און זיך געקיהלט זיינע צוואַווארימטע, רויטע פיס.

דער אויוועז האָט זיך צוברענט און דעם פאַלאַק׳ס פּנים איז גע־וואָרען רויט און אויסגעברייטערט. ער האָט זיך אומגעדרעהט אַ באָרפוסער און האָט אויסגעוויזען ווי אַ וואַלד חיה, וואָס שפּאַנט ארום אויף די הינטערשטע פיס.

ער האָט אָפּגעגעסען זיין מאָהלצייט, געטרונקען אַ סך קאַלטע וואַסער, געקוקט דורך דעם קליינעם פענסטער, געשאָלטען דעם שנעע.

געדרעהט מיט זיינע הענט, ווי מיט גראָבע שטריק אין דער לופ־טען, זיך געצויגען אויף דעם בעטעל, וואָס איז געוועזען צונויפגע־קלאַפּט פון פראָסטע ברעטער און מיט שטרוי אָנגעבעט.

און געמוזט אָנקומען צו זיין ארבייט, וואָס ער טהוט אַלע אויף דער נאַכט אהיים קומענדיג פון וואַלד.

ער האָט אָנגעהויבען צו זינגען די איינציגע תפילות, וואָס זיין מוטער האָט איהם אויסגעלערנט אויף אויסווייניג.

זיי געזונגען אַ גאַנצען טאָג, טאָ ליגענדיג אין בעט, טאָ שטע־הענדיג ביים פענסטער, מיט זיין שטערן איינגעקוועטשט אין קאַלטען גלאָז.

געוואָרפען שייטען האָלץ אין אויוועז און אַז דער שנעע איז נאָך אַלץ געגאַנגען, האָט ער ווייטער געזונגען, אַלע מאָל איבערבייטענדיג די קאָלירען פון דער שטימע און אויסציהענדיג די ווערטער, ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אַז זיי זאָלען זיך נישט אויסלאָזען.

אין אָבענד האָט ער ניט אָנגעצונדען קיין ליכט. דער שנעע האָט אריינגעווייסט דורך די פענסטער און עס האָט אויסגעוויזען אַזוי,

ווי א ווייסע פרוי שטעהט ביים פענסטער און ווארפט מיט איהרע צולאָזענע לאַנגע, ווייסע האָר, בויגענדיג איהר קאָפּ טאָ אהין, טאָ אהער.

דער פּאַלאַק האָט נישט געוואָלט אָנצינדען קיין ליכט אין הויז, ווייל ער איז געוועזען בייז אויף דעם שנעע, אויף זיין מוטער, וואָס האָט איהם איבערגעלאָזען און אוועק אויפצוזוכען דעם טאַטען ערגעץ אין דער ווייטער וועלט.

„פאַרוואָס האָט ער אַנגעטריבען דעם טאַטען זיינעם?"

ווייל ער איז געוועזען א פוילער. די מאַמע זיינע האָט געהאַלטען אין איין קלאָגען זיך פאַר זשאַק'ען, אז ער זאָל זעהען עפּעס טהאָן, כדי דער טאַטע זאָל אַנטלויפען פון דער היים.

האָט זשאַק איהם געטהאָן געבראָטענע לייד און איהם פאַרטריבען פון דער היים.

די מאַמע האָט אויפגעלעבט, געוואָרען צוריק יונג, געזונד.

ווערט איהר דאָ אומעטיג.

זי קען נישט זיין גאַנצע טעג אַליין אין שטוב. זי קען נישט רוהען און שלאָפען. עס דאַכט זיך איהר נור, אז דער טאַטע ליגט שוין ערגעץ און פוילט אין דער ערד.

נו, ווייל זי פאָהרען אין דער וועלט און זעהען צי זי קען איהם נאָך געפינען. און אויב זי וועט איהם נאָך געפינען, וועט זי וויסען, אז ער פוילט שוין ערגעץ אין דער ערד. וועט זי נאָכדעם אהיים קומען און אָנצינדען א לעמפּעל נאָך זיין נשמה אונטער דאָס הייליגע בילד.

זאָמט זי זיך, פאַרגעסען צו קומען צוריק.

הייסט עס זשאַק'ען פאַרנאַרט איבערגעלאָזען און אַליין לעבט מען ערגעץ אויף דער וועלט א גוטען טאָג.

זשאַק וועט וואַרטען א ווינטער און א זומער, און אז די מאַמע וועט נישט קומען, וועט ער שוין וויסען וואָס צו טהאָן.

דערווייל זינגט ער די לידער, וואָס די מאַמע האָט איהם אויסגעלערנט.

ליגט זשאַק אין קאַלטען הויז איינגעדעקט מיט זיינע גראָבע קאָלדרעס און איז ברוגז אויף דעם שנעע.

און ער זינגט ווייטער זיינע לידלאַך.

בייטאָג האָט דער שנעע אויפגעהערט צו געהן.

דער הימעל איז געוואָרען לויטער בלוי, און די זון האָט אָנגע־הויבען צו וואַרימען דעם שנעע. פון די דעכער און פענסטער קאַר־ניזען האָט גערונען דער צולאָזענער שנעע און דער גאַנצער ברעג פון דאַך איז געוואָרען ארום געהאנגען מיט קליינע אייז־ליכטלאַך.

זשאַק איז אַרונטערגעשפּרונגען פון זיין שטרויענעם בעט, זיך אָנגעטהאָן, אריינגעבראַכט פרישע וואַסער און זיך גוט אויסגעוואַשען דעם קאָפּ און דאָס פּנים.

נאָכדעם נעקעמט זיינע רויטליכע האָר פון זיין קאָפּ און פּנים (זיין פּנים האָט ער שוין לאַנג נישט געגאָלט און די האָר פון זיין קליין, געדיכט בערדעל זיינען געוועזען ווייך און געקרייזעלט).

דעם אויוועז האָט ער נישט אונטערגעצונדען, געגעסען ברויט מיט קאַלטען, פאַרפרוינעם וואורשט און פאַרטרונקען מיט קאַלטע וואַסער.

ער איז אַרויס אין דרויסען, דאָס ווייסקייט האָט פאַרמאַכט זייַ־נע אויגען און ער האָט נישט געקענט קוקען אויף דעם שנעע, וועלכער האָט אָפּגעשפּיגעלט אַ געלבליכען אָפּשיין פון דער זון.

זשאַק איז געקראָכען אין דעם טיעפען שנעע און געהאַט הנאה פון זיך און עס איז איהם געוועזען ווארים זיין גאַנצער לייב.

באַטש אין דרויסען איז אויך געוועזען ווארים, און דער קיידי־דיד פויגעל האָט נאָך ערגעץ געזונגען, פון דעסטוועגען האָט זיך געפיהלט, אַז איבער דעם ווייכען דעק פון שנעע ציהט זיך איבער אַ דינע, פראָס־טיגע הויט, וועלכע ברעכט זיך, ווי אַן אויסגעטריקענטע פּאַפּיר, הינ־טער די פיס.

שווארצע קראָהען זיינען געפלויגען אהין און אהער, און איבער דעם וועג און שנעע איז געוועזען אויסגעשפּרייט אַ גלייכע שורה פון קליינע, טיעפע טריט פון אַ לויפענדען פוקס.

זשאַק איז נאָכגעגאַנגען נאָך דעם סליאַד פון די טריט און גע־זעהן, אַז זיי ציהען זיך ערגעץ ווייט אַוועק. האָט ער זיך אויסגע־דרעהט און אריבערגעשפּרונגען דעם שטיינערנעם פּלויט פון זיין שכן ראָזענבערג.

זשאַק האָט ניט פערגונען דאָס ווייסקייט פון דעם שנעע אויף ראָזענבערג׳ס לאָנקע און ער איז מיט זיינע גרויסע פיס געקראָכען און צושאַרט דעם שנעע און געמאַכט אַ קרומען שטעג איבער דער גאַנצער לענג פון דער לאָנקע.

זשאק האָט זיך ווי אריינגע׳גנב׳עט צו די ראָזענבערג׳ס אין הויז אריין.

די קליינוואַרג האָט איהם ארומגערינגעלט און איהם אָנגעהויבען צו שלעפּען ביים ראָק און פּיליפּ האָט דעם גאַנצען פינגער פון זיין רעכטער האַנד אריינגעטשעקט אין זיין אויערל און מיט די איבריגע פינגער געשאָקעלט, ווי אַ שוויין שאָקעלט מיט זיינע אויערען.

זשאק האָט זיך געדרעהט אין דער מיט שטוב און מיט זיינע גרויסע הענט, ווי מיט הילצערנע לאָפּעטעס, אַלע מאָל אוועקגעשאַרט די קליינע קינדערלאך פון זיך און זיי זיינען צוריק אויף איהם אָנגעפאַלען.

טריקס, דער הונד, אויף וועמען די שוואַרצע, לאַנגע האָר זיינען געוועזען נאַס און ווי אויסגעקעמט מיט אַ קאַם, איז געשטאַנען הינטער׳ן גרויסען טיש און געשטופּט זיין צונג פון לאַנגען שפּיציגען מויל ארויס און געקוקט אויף דעם, וואָס די קינדערלאך טהוען מיט זשאַק׳ן און עס האָט אויסגעוויזען, אַז דער הונד לאַכט.

ראָזענבערג האָט פריהער ווילד הנאה געהאַט, וואָס זיינע קינדער טהוען מיט זשאַקען. אָבער באַלד האָט ער אָנגעשריגען אויף די קינדערלאך, ווען ער האָט איבערגעטראַכט, אַז ווי באַלד אַ מענש קומט צו איהם אין הויז אריין איז דאָך איהם גוט קאַלומיטנע אויף זיין האַרצען און ער איז שוין געגוג אָפּגעקומען מיט דעם אליין, וואָס ער מוז עפענען די טיר פון דעם מענשענ׳ס הויז, וועמען ער האָט פיינט.

געהייסען זשאַקען זיצען און אליין האָט ער זיך ענטשולדיגט, אַז ער מוז געהן אין וואַלד אריין.

זשאַק האָט געטראַכט, אַז מען וויל איהם דאָ עפּעס פאַרנאַרען. ער איז געקומען צו ראָזענבערגען, איהם געטראָפען אין דער היים. פאַר וואָס זשע געהט ער אוועק אין וואַלד אריין? וואָס איז יעצט דאָ צו טהאָן אין וואַלד.

און דערפאַר האָט ער געפרעגט ראָזענבערג׳ן:

— וואָס, געהסט ארויס מיט אַ בעזעם אָפּצוקעהרען דעם שנעע פון די בוימער?

— יעס סיר! — האָט ראָזענבערג אַ געשריי געטהאָן און פאַרמאַכט די טיר מיט אזא קלאַפּ, אַזש די פענסטער פון הויז האָבען אַ דרינזשע געטהאָן.

זשאַק האָט געפיהלט, אַז ער איז געבליבען איינער אליין אין

דער גרויסער קיך. כאַטש ביידע מוידען, אסתר און חאשקע, זיינען געשטאַנען אין א ווינקעל פון קיך איבער א גרויסער הילצערנער קייכלינען וואש־טאָפּ און געריבען דאָס גרייט אויף גערינצעלטע וואשאייזענס. די מרס. ראָזענבערג האָט זיך געלאָזט הערען עפּעס מיט אַ ברוגז׳דיגען פון מאָל צו מאָל אויסגעשריי, פון אַן אנדער צימער, און אַז זי איז שטיל געוואָרען, האָט זיך געהערט ווי דאָס קליינע קינדעלע איהרע „ציהט דעם מאַרך פון איהרע ביינער".

זשאק האָט זיך צוגעשפּארט אויף אַ ווינקעל פון הילצערנעם, לאַנגען טיש, געהאַלטען זיין הוט אין זיינע הענט, געצעהלט די צומישטע ווינטער־פלינען, די קינדערלאַך און ניט געוואוסט וואָס ער זאָל טהאָן.

אסתר ראָזענבערג האָט געהאַט מיטלייד מיט זשאק׳ען. זי האָט געכאַפּט א קוק צו זיין פּנים, און אזוי ווי א דערוואַקסענע פרוי דורכגעדרינגען זשאק׳ען.

זי האָט איהם געפרעגט:

— זשאַק, ווילסט אפשר העלפען וואשען?

— איך בין פויל צו וואשען מיין אייגען גרייט... — האָט זשאַק געשמייכעלט און האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין אָרט, צוגעגאַנגען צו דעם ווינקעל, וואו די צוויי שוועסטער האָבען געוואשען דאָס גרייט. ער האָט אליין געפיהלט אזוי ווי ער וואָלט געגאַנגען צו זיין אייגענעם קבר. שווער און אונבעהאָלפען איז ער געגאַנגען, שאַרענדיג מיט זיינע ברייטע, לאַנגע פיס און מיט ביידע הענט האָט ער געדרעהט זיין הוט.

זשאק האָט זיך אַנגעשפּאַרט אין וואַנד.

אסתר און חאשקע האָבען צו איהם געקוקט, אַלע מאָל אַן אַנדערע, אויסדרעהענדיג זייערע קעפּ און ניט אויפגעהערט זיך צו שאָקלען איבער דעם וואשטאָפּ און מיט זייערע האַלב־נאַקעטע הענד אַלע מאָל איינגעטונקען א שטיקעל גרייט אין דעם גרויען קאַלעמוטנעם וואסער מיט דער וויים־גרויער פּינע.

אסתר האָט זשאקען א שפּריץ געטהאָן מיט וואסער אין פּנים אריין. און עס געמאַכט אזוי, אַז מען האָט ניט געקענט וויסען ווער עס האָט א שפּריץ געטהאָן. זשאק האָט זיך א וואָרף געטהאָן, אָפּגעווישט דאָס פּנים מיט זיין היטעל און ניט געוואוסט, וועלכע פון די צוויי שוועסטער האָט עס איהם אָפּגעשפּריצט. ער איז געוואָרען אויפגערייצט און האָט זיך דערוויייל איינגעצוימט מיט דעם, וואָס ער

האָט מיט זיין היטעל א קלאַפּ געטהאָן איבער די פּלייצעס אי אסתר'ן אין האַשקען.

— פאַר וואָס קומט עס מיר? — האָט האַשקע זיך געבייזערט.

— זי האָט עס געטהאָן.

— פאַר וואָס קומט עס מיר? — האָט אסתר זיך אויך געבייזערט. — זי האָט עס אליין געטהאָן און זאָגט אויף מיר.

ביידע שוועסטער זיינען אנטשוויגען געוואָרען, ווי זיי וואָלטען עפּעס אָנגעהויבען צו פערטראַכטען.

דערווייל האָבען זיך די גערינצעלטע בלעכען איינע אין די אַנדערע זיך אָנגעקלאַפּט. ביידע מיידלעך זיינען מיט דעם קאַלעמוטנעם וואַסער פערשפריצט געוואָרען.

— דו לאַנגער קלאָץ! — האָט האַשקע זיך אויסגעריבען איהרע גרויסע אויגען און זיי ניט געקענט עפענען.

— און אז דו ביזט א גראָבער קלאָץ! — האָט אסתר גוט אוועקגעשטעלט איהר גערינצעלטען בלעך אין דעם וואַש־טאָב און ווייטער געוואַשען, ניט אָפּווישענדיג איהר נאַס פּנים.

מרס. ראָזענבערג איז אריין מיט נאָך ניט קיין צוגעקנעפּעלטען בוזעם און מיט א פערפלאָמט פּנים.

— וואָס איז שוין ווייטער?

— מאַמע, זי לאָזט מיך ניט וואַשען! — האָט האַשקע די ערשטע זיך פערקלאָגט, און נאָך אַלץ געריבען מיט די בלאַס־ראָזעווע פינגער איהרע אויגען.

— איך לאָז זי ניט וואַשען. זאָל זאָגען זשאַק צו איך טהו איהר עפּעס שלעכטס, — האָט אסתר ניט אויפגעהערט זיך צו שאָקלען גיך, גיך איבער דעם וואַש־טאָפּ, וועלכער איז געשטאַנען אויף צוויי ביינקלאָך.

— נאָר א שאַנד פאַר א מענשען — האָט מרס. ראָזענבערג זיך צולאָזען מיט א וויינענדיגע שטימע און אויפגעהויבען איהרע קורצע האַנד און מיט צושפּרייטע פינגער אָפּגעלאָזט א פּליאַסק אסתר'ן איבער'ן קאָפּ און האַשקען ווידער אַן אַנדער פּליאַסק איבער איהר פּנים.

זשאַק האָט געשמייכעלט. מורא געהאַט טאָמער כאַפּט ער אויך א פּליאַס פון מרס. ראָזענבערג, האָט דערפאַר געהיט מרס. ראָזענבערג'ס בעוועגונגען און געשמייכעלט, דרעהענדיג מיט זיין היטעל,

ווי א שטוב הונד דרעהט מיט זיין עק, ווען די באַלעבאָסטע שלאָגט די קינדער.

— נאָר א שאַנד פאַר א פרעמדען מענשען, — האָט זיך מרס. ראָזענבערג נאָך אַלץ געשפּאַרט אויף דאָס איהריגעס. — געהט מיך בּיידע אין... איך וועל זאָגען ראָזענבערג'ן, אז ער זאָל אייך מיט־נעהמען מיט זיך אין שטאָדט אריין און זאָל אייך דאָרטען ערגעץ איבערלאָזען אין מיטען גאס און אנטלויפען פון אייך...

XII

אַ ביין פון אַ מענשען

שבת צו־נאַכט.

אַלע פענסטער פון דער פיערעקעכיגער גרויסער הויז, אין וועל־כער די וויינבוים'ס האָבען געוואָהנט, זיינען ליכטיג. און ווייט אי־בער די פערשנעעטע וועגען האָט דאָס הויז געלויכטען, ווי א גרויסער לאַמטערן.

אַלע ווייַלע איז אַן אַנדער גאַסט אָנגעקומען אין דעם קליינעם הויף, ביים הויז.

מר. וויינבוים איז אַלע מאָל ארויס פון הויז, א געשריי געטהאָן פרעהלאך „א גוטע וואָך", ניט ווייסענדיג דורך דער פינסטערקייט פון דעם מיטמאָנאַטיגען אָבענד, וועמען ער בעגריסט.

נאָר אַז דער גאַסט האָט געענטפערט, האָט שוין מר. וויינבוים געוואוסט ווער עס איז געקומען נאָך דעם קלאַנג פון יענעמס קול, האָט ער זיך ניט געפּוילט און נאָך אמאָל א געשריי געטהאָן: „א גוטע וואָך, ראָזענבערג", אָדער „א גוטע וואָך, וואָלדען".

אין הויז איז געווען ווארעם. מען האָט זיך ארומגעזעצט ארום דעם לאַנגען, שווערען טיש.

צווישען די געסט זיינען געוועזען ראָזענבערג מיט זיין פרוי, דער אַלטער וואָלדען, דוד וואָלדען און זיין מוטער.

דוד וואָלדען האָט זיך ניט געזעצט ביים טיש, נאָר אין א ווינ־קעל פון דעם גרויסען צימער אויף דער וויעגשטול.

ער האָט בעטראַכט דאָס מעבעל און די ווענט. די פענסטער פון

הויז זיינען איהם נאָך אַ מאָל ניט געפעלען, ווייל זיי זיינען געווען פון דעם פוריטאַנישען סטיל מיט קליינטשיגע שייבעלאַך.

דערפאַר איז איהם דאָס מאָל שטאַרק געפעלען דער גרויסער, שווערער טיש מיט די צוויי לאַנגע ביינק פון ביידע זייטען. די ביינק און דער טיש זיינען געווען געמאַכט פון האַרטען האָלץ, מיט זייער נאַטירליכען קאָליר, שווער און ברייטלאָך זיינען זיי געשטאַנען און דוד'ן אריינגעבראַכט אין אַ רוהיגער שטימונג: גאַסטפריינדליכקייט!

מר. וויינבוים איז געזעסען אויבען־אָן און מיט אַ שיינענדען פּנים געפיהרט אַ געשפּרעך מיט די געסט. דוד האָט ניט געהערט וואָס זיי ריידען. איהם האָט אָבער געצויגען דער פרעהליכער אָפענער פּנים פון מר. וויינבוים און זיין ברוינער האַלז, וואָס האָט זיך אַזוי רוהיג און שעהן געדרעהט אין דעם צוקנעפּעלטען ווייסען העמד.

חוץ דעם הייגנעגנדען לאָמפּ, וואָס האָט זעהר שעהן באַלויכטען דאָס גרויסע צימער, האָבען צוויי ליכט געברענט אין גלייזערנע, הויכע לייכטער.

דוד האָט געהאַט אַ שוואַכקייט צו ברענענדע ליכט. ער האָט זיך דערפיהלט היימיש און אַזוי ווי אויף אַ שמחה.

אסתר וויינבוים האָט געכאַפּט דוד'ס הוט. איהם אָנגערוקט איבער איהר קאָפּ. איהר ברוינער פּנים האָט געפלאַמט און די שוואַרצע האָר זיינען געווען צוואָרפען און אַראָפּגעהאַנגען איבער איהר פּנים און געקראָכען אין איהרע גרויסע אויגען.

זי איז אַרומגעלאָפען איבער דער שטוב און געבראַכט צום טיש, וואָס זי האָט נאָר געקענט געפונען גוטעס.

די מוטער האָט זי אַלע מאָל אָוועקגערופען אין קיך אריין און באַלד איז אסתר צוריק געקומען מיט פולע הענט.

מר. וויינבוים האָט זיך געבעטען ביי זיינע געסט, אַז זיי זאָלען עסען אָט די אַלע זיסע זאַכען, וואָס זיין ווייב רבקה האָט געשטעלט צום טיש. „דאַנקען גאָט, זי באַקט אַלע וואָך גוטע זאַכען. קומען מענשען, זאָלען זיי עסען געזונטערהייד!

וויינבוים'ס פרוי האָט אריינגעבראַכט אַ גרויסע טאַץ אָנגעשטעלט מיט גרויסע און קליינע גלעזער. אסתר איז אונטערגעלאָפען אין קיך אריין און געבראַכט אַ קריוג מיט עפּעל־קוואַס, אָנגעגאָסען פולע גלעזער און זיי צושטעלט צו איטליכען גאַסט אַ גלאָז. אַליין האָט זי זיך אָנגעגאָסען אַ קליין גלעזעל קוואַס, אויסגעטרונקען, זיך אַזוי ווי

אין עפּעס דערמאָהנט און זיך צולאַכט. באַלד אָנגעגאָסן נאָך א גלעזעל, געזאָגט:

— אז די געסט ווילן ניט טרינקען!" — און צוגעטראָגן דוד'ן דאָס גלעזעל מיט דעם קריסטאַל ווייסן עפּעל קוואַס.

דוד האָט געזאָגט, אז ער וועט טרינקען מיט איהר צוזאמען. געזאָגט האָט ער דאָס זעהר שטיל. אסתר'ן איז דאָס שטילע ריידען שטארק געפעלען. זי האָט דוד'ן צוגעבראַכט א גרויסע גלאָז, אָנגעקלאַפּט איהר גלעזעל אין דוד'ס גלאָז,ביידע ליקווויטען האָבען זיך אָנגעריהרט, און דערנאָכדעם האָבען זיי ביידע אויסגעטרונקען.

רבקה וויינבוים האָט זיך אוועקגעזעצט ביים טיש. געפרעגט ביי דער מרס. ראָזענבערג, וואָס איהרע קינדערלאך טהוען.

— איך דאנק פאר נאָכפרעגען — ענטפערט מרס. ראָזענבערג און כאַפּט א קוק אין דער זייט צו דוד'ן מיט אסתר'ן — איך האָב היינט געהאט א דערשרעקעניש. מיינער פאָהרט דאך אין ניו יאָרק אוועק. שיק איך מיין אינגעל, דאָס עלטערע, אז ער זאָל ארויפגעהן אויף דעם בוידעם און ארונטערברענגען דאָס רענצעל. קומט ער ארונטער צולויפען מיט א געוואַלד: מאַמע, עס ברענט! צוערשט ווער איך פאר שרעק אזוי ווי א שטיין, דערנאָך קום איך צו זיך און לויף ארויף מיט מיין אינגעל אויף דעם בוידעם. איהר זאָלט מיר געזונד זיין, טאקע א פייער. א רויטער שטיק פייער אין דאך. מאך איך שוין א געוואַלד. קומט ארויף צולויפען מיין ראָזענבערג. שריי איך: א פייער! פרעגט ער: וואו? ווייז איך איהם. לויפט ער און ברענגט צוויי עמער מיט וואסער. איך כאַפּ איין עמער וואסער און באַטץ אין דאך אריין. דער רויטער פלעק שטעהט זיך אויף זיין אָרט. מיין ראָזענבערג טהוט א שפּיי און הויבט אויף זיינע הענט: וואו איז דער רויך, אז עס איז א פייער? איך קוק זיך ארום. געדעכט, עס איז נישטאָ קיין רויך. איך לויף שוין צו און טאַפּ אָן דעם שינדעל, וועלכער איז געוועזען רויט. קאַלט ווי ביי א טויטען דער קאָפּ.

— עס האָט געמוזט זיין פון דער זון. א דינער שינדעל, זעהט זיך די זון דורך איהם דורך — בערוהיגט זי רבקה.

— וואָס דען איז דאָס געוועזען? זיכער, דער שינדעל א דינער און די זון האָט דורכגעשיינט. אָבער אן איבערשרעקעניש, אז איך זאָג אייך נאָר צום בעשרייבען.

וועגן מרס. ראָזענבערג האָט דאָס אַלעס דערציילט, האָט זי ניט אָפּגענומען איהרע אויגען פון אסתר'ן מיט דוד'ן.

אסתר האָט געוויזען דוד'ן בילדער. אַלע מאָל איז זי אריין אין קליי־נעם צימער דורך דער אָפענער טיר, וועלכער איז געווען מיט פאָהר־האנגען פערצויגען, געבראַכט בילדער, זיך אָנגעבויגען איבער דוד'ס אַקסעל, אָנגעריהרט מיט איהרע האָר זיין פּנים.

עס האָט זיך געעפענט די דרויסענדיגע טיר און אין הויז איז אריינגעקומען אַ הויכער, פעסטער איד מיט אַ קליין ארומגעשוירענעם בערדעל.

— גוטען אָבענד, ראַגאָווין, וואָס עפּעס אזוי שפּעט? זיצט.

דער איד האָט זיך פריהער ארומגעקוקט אין אַלע זייטען, ווי ער וואָלט איבערגעצעהלט וויפיעל מענשען עס זיינען דאָ אין הויז, זיך אַוועקגעזעצט און געזאָגט:

— שווער זיך ארויסצורייסען פון הויז. די ארבייטסט פון זון אויפגאַנג ביז שפּעט אין דער נאַכט. מען קען ניט ארויסגעהן צווי־שען מענשען.

— איצט איז דאָך שוין ווינטער — האָט רבקה וויינבוים זיך אריינגעמישט — די ארבייט אין פעלד איז געענדיגט. בעדאַרפט איהר האָבען מעהר צייט. און פאַר וואָס האָט איהר ניט מיטגענומען אייער פרוי. זי איז מיר שולדיג צוויי וויזיטען.

ראַגאָווין האָט אראָבגענומען זיין הוט. זיין קאָפּ איז געגאַנגען אויף האַלב וועג אין פליך אריין. די איבערגעבליבענע האָר האָבען שוין אָנגעהויבען צו ווערען גרוי. זיין פּנים איז געווען אַ פאַרמע־טענער, אָהן בלוט. זיין שאַרפע נאָז, זיינע איינגעבויגענע שפּיציגע ברעמען, זיין פערשפּיצט בערדעל האָבען דערצעהלט, אז דער דאָזיגער מענש ארבייט און מיהט זיך ביז זיין לעצטען טראָפּען בלוט און דער־נאָכדעם הויבט ער ווייטער אָן פון דאָס נייע ארבייטען.

— שוין די גאַנצע ארבייט געענדיגט, איז ריכטיג! — האָט ראַגאָווין געשמייכעלט. — ערשט צונויפגעבראַכט אַ צעהן קארד האָלץ אין הויף אריין. נאָכדעם נעהם איך בויען אַ „באַרען" און דערנאָכדעם וועל איך ווייטער בויען אַ הויז פאַר היהנער.

— איך האָב ליעב אַ מענשען וואָס בויעט און בויעט, — האָט מר. וויינבוים געזאָגט, — דערווייל באַנעצט די ליפּען מיט אַ ביסעל קוואַס...

— וואָס האָט דאָס צו טהאָן מיט אייער פרוי, זי איז מיר שולדיג צוויי וויזיטען — האָט פרוי וויינבוים זיך גע'עקשנט, — איך וועל עס ניט פארשווייגען!

— מירביידע קענען ניט אוועק געהן פון הויז — האָט זיך ראַגאָווין פארענטפערט. — און גערעכט איז מיינע. אָט קלאַפען די פערד אין שטאהל, מוז מען ארויסגעהן א קוק טהאָן. אָדער צושרייען זיך די געגז...

— און וואו איז אייער זוהן, איזידאָר?

— מיין זוהן? איך האָב איהם גערופען. אָבער ער זאָגט, אַז ער איז ניט געקומען צו מיר הוליען. ער וויל זיך גוט אויסרוהען.

— א שאָד וואָס ער איז ניט געקומען. פאָרט א געבילדעטער מענש, — האָט מר. וויינבוים באדויערט. — ער וואָלט אונז ארויס־געפיהרט אויף א וועג...

ראָזענבערג האָט א מאַך געטהאָן „בא", ארויסגענומען זיין פּיפּ־קע, זי אָנגעפילט מיט טוטין און פאררויכערט, און געשוויגען. עס האָט אויסגעוויזען אַזוי ווי ער לאָזט אין געזעלשאַפט זיין פרוי ריי־דען און אליין שווייגט ער.

וואָס האָט ער געקאָנט טהאָן, זאָל עס אויסזעהען ווי עס וויל זיך. ער האָט זיך גוט אָנגעטרונקען מיט קוואַס, געטראַכט, ווי ער וועט זיך וויגען אויף דער שיף, וואָס וועט איהם ברייגגען קיין ניו יאָרק, און געלאָזען שלאַנגען רויך אין דער לופטען פון זיין איבערגעברענטער פּיפּקע.

מיין זוהן פאָהרט דאָך אוועק אין שטאָדט, מר. וויינבוים, — האָט ראַגאָווין זיך ווי דערמאָהנט, — טאָ וואָס קען ער אונז העלפען.

— אָך, גאָט מיין גאָט, — האָט מרס. ראָזענבערג א פּליעסק געטהאָן מיט איהרע הענט און פארמאַכט די אויגען. — ווען מיינע קינדערלאַך זאָלען טהאָן א וואַקס אוים מיט אמאָל, זאָג איך דעמאָלט צו מיינעם: ראָזענבערג, אין שטאָדט אריין!

— לייט האָפען, אַז זייערע קינדער וועלען אויסוואַקסען, וועלען זיי אנטלויפען אין שטאָדט. איך ווייס ניט ווי עס אָנצורופען, — האָט ראַגאָווין גערעדט און מיט איין האַנד האָט ער גערעהט דאָס ליידיגע גלאָז אויף דעם טיש. — איך ווייס נאָר, אַז מיר האָבען קוים דער־לעבט אונזער זוהן, איין־און־איינציגער, זאָל אויסוואַקסען, זיינען מיר אוועק פון שטאָדט.

ראַגאָווינ׳ס ברעמען האָבען זיך מעהר אויסגעשפּיצט און ער האָט ווייטער גערעדט:

— מיין זוהן געהט זיך זיין וועג. געענדיגט „קאָלאָמביע", איצט וועט ער חתונה האָבען. נאָ, זאָלען מיר בלייבען אליין איינס אויף איינס אין שטאָדט ערגעץ אין א טענעמענט?... דאָ אויף דער פאַרם זיינען מיר, ניט צו פערזינדיגען, שוין ניט אליין. עס איז דאָ ארבייט פון מיינטוועגען און ארבייט פון איהר׳ט וועגען. פערד, קיה, היהנער, גענז, עס איז פרעהלאָך, די צייט לויפט ווי מיט א באַהן...

מר. וויינבוים האָט זיך אויפגעהויבען און אויסגעשטרעקט זיין רעכטע האַנד צו זיין גאַסט ראַגאָווין:

— שלום עליכם! אָט אזוי האָב איך ליעב, אז א מענש רעדט... וויינבוימ׳ס אויגען זיינען געוואָרען שאַרף און גלאַנציג און דאָס וואָס ער האָט גערעדט איז געוועזען אזוי ווי א מעשה, וואָס איינער האָט אָנגעהויבען שוין לאַנג, לאַנג צו דערצעהלען:

— אז איך האָב דעם ערשטען מראָט געטהאָן צווישען די דאָזיגע וועלדער, האָב איך באַלד פאַרגעסען אין דער שטאָדט. זיינע די קינדערלאַך געוועזען קליין, זיינען זיי נאָכדעם אויפגעוואַקסען. איין זוהן איז פון מיר אוועק און איז ערגעץ פערפאַלען געוואָרען אין דער גרויסער וועלט. איז מיר געבליבען דאָס דאָזיגע מיידעל. שוין אזוי ווי איהר זעהט א גרויסע מויד, א שעהנע מויד. איך וויל זי חתונה מאַכען און אויב דער מאַן, וואָס זי וועט נעהמען, וועט בלייבען שטעהן אָט דאָ, זאָל גאָט זיין געבענשט, און מיין גאַנצע ארבייט, וואָס איך האָב ביז אהער דאָ אין מיין ערד אריינגעלעגט, מיין הויז, מיין וויין אין קעלער איז זיינס. אויב אָבער זי וועט נעהמען א מאַן און איהר מאַן וועט זי פון מיין הויז אוועקנעהמען און מיר וועלען בלייבען אליין, זאָג איך אייך, אויב גאָט האָט אזוי געוואָלט, איז דאָ מיין היים געוועזען און דאָ וועל איך אויך שטאַרבען און אויף מיין ערד זאָלען מיך אין מיין קבר אריינלעגען...

— שאַ! — האָט זיך רבקה וויינבוים ווי אן אונטערגעשאָסענע אויפגעכאַפּט — רעד ניט אזוי! לאָמיר בעסער ריידען פון פרע־ליכערע זאכען.

מר. וויינבוים האָט זיך ניט איינגעהערט צו זיין ווייב און ווייטער גערעדט מיט אויגען פערלאָפענע און מיט א פּנים א פערפלאָמ־טען:

— איך געדענק אַ מאָל בין איך געגאַנגען אין ניו יאָרק. איך בין דעמאָלט געווען נאָך אַ יונגערמאַן. זעה איך מענשען שטעהען אין אַ ריידעל. געה איך צו אַ קוק טהאָן. מען האָט דאָרט געגראָבען אַ טיעפען גראָבען פאַר אַ פונדאַמענט. אַן ארבייטער האָט גע־הויבען זיין פיקע אין דער הויך און זי אַראָבגעלאָזען אויף דער ערד מיט אַזאַ כעס. טראַכט איך: נאַרישער מענש וואָס ביסטו אין כעס. ס׳מוז זיין אַ שטיין אין גאָט׳ס ערד. אַזוי ווי איך טראַכט אַזוי, האָט זיך דער ארבייטער באַרעכענט, אַז מען בעדאַרף ניט זיין ברוגז. האָט ער מיט זיין פיקע פאַוואָליע אָנגעהויבען צו גראָבען און אַרויס־געהויבען פון דער ערד אַרויס אַ גרויסען ביין. מען שטעהט אין אַ ריידעל, מען קוקט. איטליכער זאָגט אַן אַנדער וויץ. מען לאַכט איינעם פאַלט איין צו זאָגען, אַז דאָס איז דער ביין פון אַ מענשען׳ס קאָפּ... אַלע כאַפּען זיך, אַז עס איז טאַקע אַ שאַרבען פון אַ מענשען... איהר פאַרשטעהט, איז דער מענש טויט, זאָל ער כאָטש האָבען זיין רוהע. ניין, גראָבט מען אַ פונדאַמענט פאַר אַ הויז... איך געדענק עס נאָך איצט און איך זאָג מיר אַלע מאָל, ווען איך דערמאָהן זיך אין יענעם שאַרבען, איך וויל ניט, אַז אויף מיין קבר זאָל אַן אַנדערער מענש שטעלען דעם פונדאַמענט פון זיין הויז!

— וואָס איז דיר עפּעס היינט איינגעפאַלען צו רעדען פון אַזעל־כע זאַכען — האָט זיין ווייב זיך געבעטען און געקוקט צו די אַנ־ווערזענדע מיט צושראָקענע בליקען.

ר׳ אברהם וואָלדען, וועלכער איז דעם גאַנצען אָבענד געזעסען אַ שטומער און אויף זיין פּנים דעם פּראָוואָקסענעם האָט אַזוי ווי גע־רוהט אַ וואָלקען, איז איצט ווי אָנגעריהרט געוואָרען פון וויינבוים׳ס לעצטע ווערטער און ער האָט פריהער זיך געטהאָן אַ וויעג אויף זיין זיץ אַהין און אַהער און געזאָגט אַזוי, אַז עס האָט געהייסען האַלב ערנסט און האַלב וויץ:

— מר. וויינבוים, איך וועל, הייסט עס, ליגען אין שכנות מיט אַ טויטען פערד... אַזוי הייסט עס...

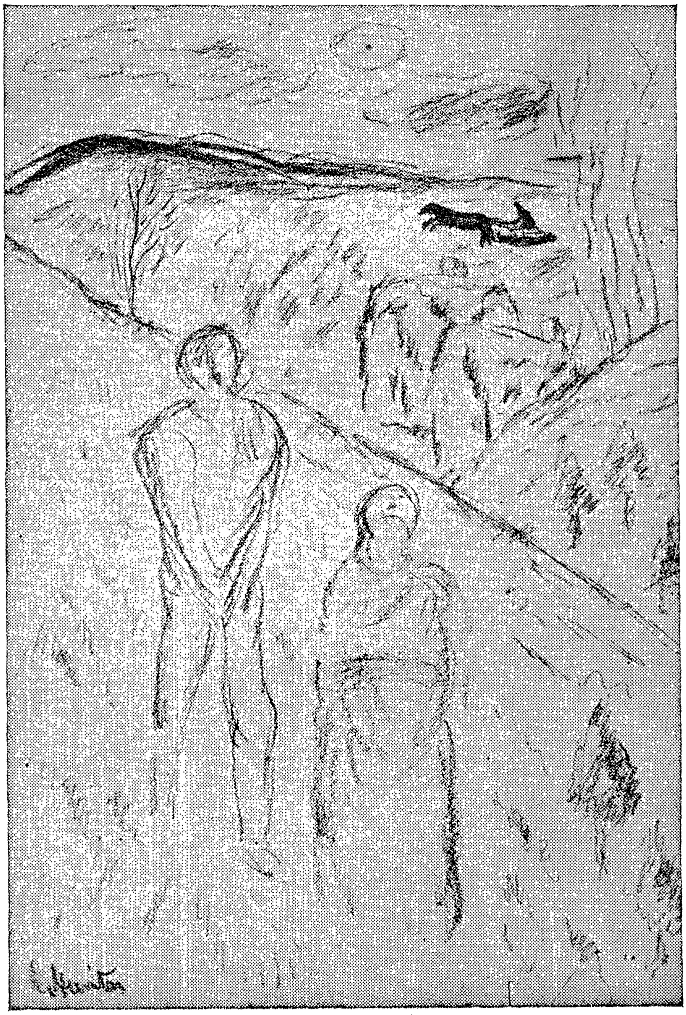

XIII

ווילסט זיין מיין שוועסטער

אסתר האָט זיך ארויסגערעדט, אז זי וואָלט וועלען זיין איצט אין דרויסען. זאָלען זיך די עלטערען שמועסען און פארברייננגען. אין הויז איז אָנגערויכערט און ווארעם. וויל זי געהן אין דרויסען. און זי האָט אזוי ליעב דעם שנעע און אז זי האָט א קליינעם שליטען. און ביי זיי איז דאָ א גרויסער בארג אראָפּ. וויל ער, דוד, ניט ארויס־געהען?

— וואָס זשע שווייגט איהר? — האָט זיך דוד אויפגעהויבען פון זיין וויעגשטול און ארויפגעשארט זיינע צואוואָרפענע האָר — קומט.

זיי זיינען ארויס אין דרויסען.

עס איז געווען א שעהנע נאכט. די לבנה האָט שוין זיך אויפ־געהויבען פון האָריזאָנט און געמאכט ווייס די גאנצע וועלט. ווייס דער שנעע, ווייס דער הימעל און ווייסע וועלדער זיינען צואוואָרפען דאָ און דאָרט פון איין האָריזאָנט צום צווייטען.

אסתר האָט זיך איינגעוויקעלט אין איהר ברייטען איינפּאַכען מאנטעל. זי האָט זיך דערפיהלט אזוי ווי זי וואָלט אויסגעוואַקסען העכער. די קאַלטע, שארפע און שטילע לופט פון דער ווייסער נאכט, האָט שטילערהייד געשטראָמט אין איהר האַרץ אריין. דוד האָט זי ארומגענומען מיט איין האנד, ווי מיט א גארטעל, און זיי זיינען ביי־דע צוזאמען ארונטערגעשפּרונגען פון פּיאַזשע אין שנעע אריין און אויך געלאָפען איבער דעם הויף, דעם טיעפען שנעע, ביז צום טויער, וואָס האָט געפיהרט צו די לאָנקעס.

ביים טויער האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט. דוד האָט דעם טויער געעפענט מיט שווערקייט, ווייל ער איז געווען פערשאָטען מיט שנעע און איינגעפרוירען.

— וואָס וועלען מיר טהאָן? — האָט אסתר געפרעגט.

— קומט, וועלען מיר געהן ביידע צוזאמען, איך מיט אייך. איך וועל שווייגען און איהר וועט שווייגען. הא, וואס פאר א ווייסע וועלט!

— הע, אזוי געהן וויל איך ניט.

— וועל איך אייך טראָגען אויף מיינע פּלייצעס.

— איהר וועט ניט קענען. דער שנעע איז אזוי טיעף. איך בין א שווערע, וועסט ניט קענען.

— איך וועל יאָ קענען.

— געהט עס!

דוד נעהמט אסתר'ן אָן ביי איהרע הענט, בויגט איין זיין פּליי־צע, אסתר היינגט זיך אָן אויף איהם. ער וויל זיך אויסגלייכען און קען ניט.

— אז דו מאַכסט זיך שווער, וועל איך דיך ניט קאָנען טראָ־גען, אסתר.

— איך בין שווער ווי בליי, איך האָב דאָך דיר געזאָגט אז דו וועסט מיך ניט קאָנען טראָגען. איך קען מעלקען קיה, איך קען אַקערען מיט מיין פּאַ'ס אָקסען, וויל ער מיך טראָגען אויף זיינע פּלייצעס.

דוד איז געבליבען שטעהן א פערלוירענער. דאָס וואס אסתר האָט איהם אָנגעהויבען צו זאגען „דו", און דאָס וואָס ער האָט זי ניט געקענט טראָגען אויף זיינע פּלייצעס, האָט אין איהם דאָס מענליכע צוטומעלט.

ער איז פערלאָפען פון אונטען, אסתר'ן געטהאָן א כאַפּ און זי אויפגעהויבען.

— הע, אזוי וויל איך ניט — האָט אסתר זיך געוואָרפען און געקלאפּט מיט איהרע שיך אין דוד'ס קניעס.

דוד האָט זי אָפּגעלאָזען און געזאָגט:

— מיר וועלען אזוי געהן איבער די לאַנקעס און שווייגען.

— און נאָכדעם וועלען מיר פערגעהן ערגעץ אין וואלד אריין — האָט אסתר ווי פער'חלומ'ט געצויגען, — וועט פּלוצים אָנקו־מען א בער, וועלען מיר ארויפקריכען אויף אַ הויכען בוים.

— עס איז שוין דאָ נישטאָ קיין בערען, אסתר. זיי זיינען אנט־לאָפען פאר די מענשען.

— וועלען מיר געהען אין יענע וועלדער וואו עס איז נאָך דאָ בערען.

— אָה, זיי זיינען ווייט פון דאַנען.

— וועלען מיר געהען אוועק ווייט פון דאַנען.

— אַזוי ווילסטו אַוועקגעהן פון דאַנען, אסתר?

— אויב עס וועט קומען דער מאַן וועמען איך וועל ליעב האָ־בען בעסער ווי מיין טאַטען און מיין מאַמען, וועל איך מיט איהם אוועקגעהן פון דאַנען.

— און אויב ער וועט ניט וועלען?

— וועל איך איהם ניט ליעב האָבען.

— מיר האָבען אָפּגעמאכט, אז מיר זאָלען געהן איבער די לאַנ־קעס און שווייגען.

— אז דו מעגסט רעדען, וויל איך אויך ריידען.

— לאָמיר שווייגען.

זיי זיינען געגאנגען אין טיעפען ווייסען שנעע. דוד האָט ארומ־גענומען אסתר'ן מיט איין האנד ווי מיט א גארטעל.

פלוצים טהוט ער זי א פרעג:

— אסתר, ווילסט ווערען מיין שוועסטער?

— האָסט גאָר ניט קיין שוועסטערל?

— איך בין איינער ביי מיין טאַטע מאַמע.

— אזוי? איך וועל ווערען דיין שוועסטער — האָט זי גע־זאָגט נאָך אביסעל איבערלעגונג — זאָג מיר נאָר, ווי אזוי קען איך ווערען דיין שוועסטער?

— מיר וועלען וואַרטען ביז דער שנעע וועט צולאָזען ווערען. עס וועט זיין א שעהנער, וואַרימער טאָג, וועל איך קומען און זיך אוועקשטעלען ביי א פענסטער פון אייער הויז. איך וועל טהאָן א פייף, וועסטו אַרויסקומען. דעמאָלט וועל איך דיך טהאָן א כאַפּ און מיט דיר אנטלויפען צו אונז אין הויז אריין, מיין מאַמע וועט דיך ליעב האָבען און איך וועל דיך ליעב האָבען אזוי ווי א שוועסטער.

— און דיין טאַטע?

— מיין טאַטע? ער וועט איבער דיר ציטערען אזוי ווי מען היט אָפּ אן איין־און־איינציג מיידעלע. ער שטעהט אויף ווען עס איז נאָך פינסטער אין דרויסען, וועט ער אלע אין דער פריה, ווען ער שטעהט אויף, צוגעהן צו דיין בעט מיט שטילע טריט און זעהן, אז ווינטער זאָלסטו זיין צוגעדעקט, און אויב עס וועט זיין זומער, וועט ער שטילערהייד עפענען דאָס פענסטער אקעגען דיין בעט, אז דאָס קיהלע ווינטעל זאָל בלאָזען צווישען דיינע שעהנע, צוזאַמ־פּענע האָר.

— צו וואס טויג דיר א שוועסטער?

— צוליעב מיין מאמען וויל איך דיך פאר א שוועסטער. זי וועט ווערען אלט, וועט זי מיך ניט קומען רופען פון די פעלדער אהיים; זי וועט ווערען אלט, וועט זי ניט האבען וועמען צו דערצעהלען איהרע מעשות.

— וואס־זשע וועט מיין מאמע טהאן, ווען זי וועט ווערען אלט?

— עס איז דאך ניט וויט פון אונזער הויז צו אייער הויז, וועט זי קענען קומען אלע מאל א קוק טהאן אויף דיר.

— זאג מיר נאר, דוד — האט זיך פלוצים אסתר א כאפ גע־טהאן, ווי איינער פון א לייכטען שלאף — וועסט טאקע דא אפלע־בען דיין גאנצע וועלט?

— וואס דען מיינסטו?! — איז דוד אזוי ווי ברוגז געווארען

— איך בין דא געקומען אויף אייביג!... איך וועל פון דאנען שוין ניט אוועקגעהן. נאר מיר פעהלט א שוועסטער, הערסט, מיין טאטע־מאמע וועלען אפשר אוועק פון מיר, אבער איך בלייב דא. איך וועל דיך אריינגעהמען אין מיין הויז אריין. מיר וועלען זיך לעבען אט אזוי: איך וועל אקערען, זעען און שניידען און דרעשען, און דו וועסט מיך רופען מיט דיינע געזאנגען פון פעלד אהיים. מיר ווע־לען האבען פערד, וואלד און ברויט. פון אלע פרוכטען וועלען מיר איינמארינירען אויף דעם ווינטער. מיר וועלען מאכען וויינען אלער־ליי...

— מיין טאטע האט זיך איינגעליעבט אין זיינע אקסען. איך אבער האב ליעב א פערד, א פערד — האט זיך אסתר ווי געקרימט צום וויינען.

— ניט איין פערד, מיין ליעב, קליין שוועסטערל, — האט דוד געדריקט צו זיך אסתר'ן — פון מיין איין פערד וואס איך האב אצינדערט וועט ווערען צוויי. זי, מיין פערד, טראגט אין איהר בויך א לאשעקעל, און פון דעם לאשעקעל וועט ארויסוואקסען א גרויסער פערד.

— וועסט מיר שיינקען דאס לאשעקעל, דוד?

— עס איז שוין דיינס! און אז עס וועט אויסוואקסען, וועס־טו פאהרען רייטענדיג אויף דיין פערד.

— און אויב איך וועל ניט וועלען זיין דיין שוועסטער, וועסטו אפנעהמען דאס פערד צוריק?

— דאס פערד איז שוין דיינס אויף אייביג — האט דוד אויפ־

געהויבען זיין לינקע האנד און מיט איהר געטהאָן א וואָרף אין דער לופט, ווי מען ווארפט מיט א שווערען האמער — און דו וועסט קיינמאָהל ניט וועלען אויפהערען צו זיין מיין שוועסטער, וועסטו?

— מיר האָבען אָפּגעמאכט, אז מיר זאָלען שווייגען.

— וואו איז דיין שליטעל, אסתר? וועלען מיר אוועק צו דיין בארג. דו וועסט זיצען אין שליטען און איך וועל דיך שלעפּען בארג ארויף...

— געהט עס!

אסתר מיט דוד'ן זיינען אוועק צו יענעם בארג. א ברייטע לאַנ־קע האָט זיך צושפּרייט בארג אראָב אין א טהאָל אריין. אין טהאָל איז געוועזען א וואלד, ווי א קיילעכדיגער ריהם ארום דער לאַנקע.

אז מען איז געשטאנען אויף דעם בארג האָט מען געקענט ארי־בערקוקען איבער דעם וואלד וואס אין טהאָל, העט ווייט ביז צום האָריזאָנט.

אסתר האָט זיך אוועקגעזעצט אין שליטען. עס איז געוועזען א לייכט, קליין שליטעלע, געמאכט פאר איין פערד מיט צוויי שאָפּ־טען און מיט אייזערנע גליטשערס, אזוי דין אויסגעקלאפּט ווי צוויי מעסערס.

דוד האָט אָנגענומען ביידע שאָפּטען און האָט גערירט פון אָרט. בארג אראָב איז ער געלאָפען, ווייל דאָס שליטעלע האָט איהר געשטופּט. אסתר האָט זיך אזוי געפרעהט און געקלאפּט מיט ביידע פּיס אין דנאָ פון שליטעל און געשריען הויך און מונטער אזוי ווי א מחנה גענז, ווען זיי הויבען זיך אויף פון דער ערד און הייבען אָן צו פליהען.

דוד איז אראפּ אין טהאָל און געפּיהלט ווי די ערד מיט דעם ווייכען שנעע זיינען שוין ווי פערשווינדען פון אונטער זיינע פּיס. ער איז געפלויגען ווי אויף פליגלען און האָט אויך עפּעס מאָדנע גע־שריגען.

עס האָט זייער פרייד אָפּגעקלונגען אין דעם איינגעדרעמעלטען וואלד, ארומגעשפּרונגען פון איין בוים צום אַנדערען. עס האָבען די שטומע ביימער אויך אָנגעהויבען צו לאַכען מיט אזוי פיעל פרייד, און אלע מאָהל איז פון איין אנדער בוים א קויל מיט שנעע אראָפּ־געפאלען און צושאָטען געווארען.

ווער האָט זיך געווארפען מיט שנעע באָלס?

אסתר האָט אָנגענומען א פולע האנד מיט שנעע, גיך עס צו־נויפגעדריקט אין א קויל און א ווארף געטהאָן אויף דוד'ן.

ווער ווארפט מיט שנעע באַלם?

דוד האָט זיך גיך איינגעבויגען און אָנגענומען צוויי פולע הענט מיט שנעע, עס גוט צונויפגעקייקעלט און א ווארף געטהאָן אסתר'ן אין פּנים אריין.

ווער ווארפט מיט שנעע באלם?

אסתר האָט זיך אריבערגעבויגען פון שליטעל און אָנגענומען א פולע האנד און ניט געמאכט קיין קויל, נאָר אזוי מיט לויזען שנעע בעשאָטען דוד'ן.

האָט דוד געכאפּט א פולע האנד מיט שנעע און איז צוגעלאָפען, ארומגענומען אסתר'ן און מיט דעם שנעע אָנגעריבען איהרע באַקען.

— האָסט געזאָגט אז דו וועסט מיך ארויפשלעפּען דעם בארג — האָט אסתר זיך געריסען פון דוד'ס הענט.

— געהט עס!

דוד האָט אָנגענומעןביידע שאָפּטען פון שליטעל און זיך איינ־געבויגען און אָנגעהויבען צו שלעפען בארג ארויף. אסתר איז ארויס־געשפּרונגען פון שליטעל און איז מיט אן איינגעהאלטענעם אָטעם געבליבען אין טהאָל. און ווען דוד איז שוין געוועזען אויף דעם שפּיץ פון בארג האָט אסתר אויסגעשאָסען מיט א געלעכטער.

דוד האָט זיך ארומגעקוקט און דערזעהן אז אסתר איז נישטאָ אין שליטען. אין זיך האָט ער דערפיהלט ווי ער האָט זיך פער־שעהמט און דאָס בלוט איז איהם געקומען אין פּנים אריין. ער האָט אוועקגעלעגט די שאָפּטען און ארונטערגעלאָפען צו אסתר'ן אין טהאָל אריין. ער האָט זי געיאָגט פון איין בוים צו דעם אנדערען ביז ער האָט זי געכאפּט. ער האָט זי ארומגענומען פעסט מיט ביידע אָרעמס. זי האָט זיך ניט געוועהרט, נאָר ווי א שולדיג קינד זיך אי־בערגעגעבען אין זיינע הענט.

דוד האָט אַליין ניט געוואוסט ווי אזוי עס איז געקומען. ער האָט אסת'ן געטהאָן א קוש אויפ'ן נאקעטען האַלז וואס האָט ארוים־געשטעקט פון דעם צוקנעפּעלטען ראָק.

אסתר האָט זיך אויסגעריסען, פערהילט זיך אין איהר ראָק, און אָנגעהויבען צו אנטלויפען בארג ארויף. דוד נאָך איהר. די ווייסע לבנה נאָך זיי.

אסתר איז אריבער דעם שטיינערנעם פּלויט. פון איין לאַנקע צו דער אַנדערער איז זי געלאָפן ווי אַ יונגער הירש און דוד איז איהר נאָכגעלאָפן און זיך געבעטען ביי איהר: — שוועסטער מיינע, לויף ניט אזוי!

אסתר איז צוגעלאָפען צום הויז, געטהאָן אַ פּראַל אויף די טיר און אריין אין הויז. דוד איז נאָך, אויך אַ פּראַל געטהאָן מיט דער טיר.

אין הויז זיינען נאָך אַלע געזעסען ארום דעם גרויסען טיש.

אַלע האָבען זיך אויפגעהויבען פון זייערע ערטער. מען האָט זיך דערשראקען.

אסתר איז אוועק אין איהר צימער. די מאמע איז איהר נאָכ־געלאָפען.

דוד האָט פון זיך אראָפּגעווארפען זיין פּעלצעל און דעם הוט און זיך אוועקגעזעצט אויף דעם וויעג שטוהל. אַלע האָבען אויף איהם געקוקט, מען האָט אָבער ביי איהם גאָר ניט געפרעגט.

ער איז געזעסען אַ שטומער און זיך, צום ערשטען מאָל אין זיין לעבען, דערפיהלט אַזוי קליין. און אַלעס וואס עס איז געווען ביז איצט און דאָס וואס עס וועט נאָך קומען איז גאָרניט, און ער איז־אין גאַנצען אַן איבריגער דאָ אין הויז. צו וואס איז ער נאָך איצט אריינגעקומען אין דעם דאָזיגען הויז?

— עט, עס איז גאָר ניט — האָט מר. וויינבוים זיך געבעטען ביי זיינע געסט — לאָמיר זיך צוריק אומקעהרען צו אונזער שמועס.

XIV

מעהליגע בולבעס

— נו, איך בין דעם גאנצען אויפדערנאכט געזעסען און גע־שוויגען, איהר האָט גערעדט אַלץ ווי אַזוי צו מאַכען אונזער וועג בע־סער, אָבער פריהער וואָלט איך געוואָלט דערלעבען אז מיר זאָלען אויפבויען אונזער שוהל — האָט זיך ר׳ אברהם וואלדען אריינגע־וואָרפען עפּעס אַזוי אונערווארטעט אין שמועס אריין — מיר האָבען דאָך ניט קיין אָרט וואו מיר זאָלען גאָט בעטען און זאָגען אַ הייליג וואָרט...

— איז דאָך טאַקע, ווי איך האָב געזאָגט — האָט מר. וויינבוים זיך געהיצט — אז מיר וועלען האָבען א גוטען, שעהנעם וועג, וועט מען שוין וועלען געהן אין שוהל אריין. איז דעמאָלט וועלען מיר זעהען, אויב מען וועט בעדאַרפען א שוהל, וועט מען בויען.

— ביי מיר אין הויז איז אייך שלעכט צו דאַווענען? — האָט ראַגאָווין זיך געווענדעט צום אַלטען וואַלדען גלייך אין פּנים אריין, — דאָס איז אייך איינס. איצט וועט איהר מיך אויך בעדאַרפען פרעגען צי איך וועל דערלאָזען אז מען זאָל בויען א שוהל.

— איהר בעדאַרפט עס אפשר נים? וואס איז, איהר זייט ניט חלילה קיין איד? — ברוגז'ט זיך דער אַלטער וואַלדען.

— ניט דאָס, ר' וואַלדען, ניט דאָס — האָט זיך ראַגאָווין אויפגעשטעלט און אַפּיר געגאַנגען פון אונטערן טיש און זיך אוועקגעשטעלט אין מיט שטוב און גערעדט, צוקלאַפּענדיג מיט ביידע הענט. — איך האָב מיין פאַרם געקויפט מיט די „הייליגקייטען" אַלס אַן אימפּרואוומענט... איצט וועט עס הייסען אַז איהר ווילט ביי מיר צונעהמען די „אימפּרואוומענט" און מיר לאָזען דעם פאַרם... עס איז אויך פערשריבען שוואַרץ אויף ווייס אין די ביכער פון שטאָדט, אַז איך טאָר ניט פערקויפען מיין פאַרם צו א אידען אָהן דער דאָזיגער אימפּרואוומענט... דאָס הייסט, אז וויפיעל יאָהרען די פאַרם וועט שטעהן אין אידישע הענט בעדאַרפען אידען פון אַרום און אַרום קומען אַהערצו דאַווענען...

— דאָס מיינט, אַז וויבאַלד מיר וועלען אויפבויען א שוהל און וועלען צונעהמען די ספר תורה'ס, וועלען מיר מוזען, להבדל ביי אייך אָבקויפען דעם פאַרם מיט אַלע בהמות אויך — האָט דער אַלטער וואַלדען טרויעריג ווי צו זיך אין דער באָרד אריין געזאָגט.

— הע, עס האַלט נאָך ניט דערביי — מישט זיך אריין מר. וויינבוים, — דערווייל בעדאַרפען מיר אַלע א גוטען און גלייכען וועג. ניט אמת?

און כדי אָנצוהאַלטען די שטימונג האָט מר. וויינבוים גערופען זיין רבקה'ן, כמעט זיך ווי צובייזערט אויף איהר, פאַר וואס זי דערלאַנגט ניט די קאַרטאָפּעל.

רבקה איז אָנגעלאָפען פון אסתר'ס צימער, א צוטראָגענע, מיט צושויבערטע האָר און פלאַמענדע באַקען. ווי א שולדיגע אוועק אין קיך און געבראַכט צום טיש א גרויסען פאַלימעסיק מיט בולבעס אין

דער שאָלעכטס. פון די קאַרטאָפעל האָט געזעצט אַ ווייס־גרויע פּאַ־רע און זייער ריח פון ערד און קראַכמאַל האָט זיך אריינגעצויגען אין דער נאָז און צוגאַנגען אין מויל.

די ראָזענבערגס האָבען זיך פלוצים אויפגעהויבען פון טיש, אָנ־געטהאָן די מאַנטלען, זיך גוט איינגעוויקעלט און ביידע צוזאַמען אויסגעשריגען „אַ גוטע נאַכט״, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס מען האָט זיי געבעטען אז זיי זאָלען בלייבען און וואָס מר. וויינבוים האָט זיי פערשטעלט דעם וועג צו דער טיר, זיינען זיי אוועקגעגאַנ־גען. אז זייערע טריט האָבען זיך שוין ניט געהערט האָט רבקה וויינ־בוים געזאָגט צו איהר מאַן:

— פאַר וואָס זיינען זיי אוועקגעגאַנגען? נאָר דו בעליידיגסט מענשען, טרייבסט אימליכען פון הויז...

— איך האָב זיי בעליידיגט? זייט איהר אלע, ליעבע געסט, מיינע עדות, האָב איך זיי מיט עפּעס בעליידיגט? נאַרישע פרוי, מיינע, איך האָב אזוי פיעל תענוג ווען עס שטעהט אויף מיין טיש אַ שיסעל מיט קאַרטאָפליעס, און מענשען עסען און האָבען הנאה. עס איז דאָך מ י י ן ארבייט, איך האָב דאָך זיי געגראָבען פון דער ערד ארויס...

— הכלל, גענוג! אוועקגעגאַנגען איז אוועקגעגאַנגען — האָט רבקה איבערגעשלאָגען מר. וויינבוים'ס מאָנאָלאָג, — רוקט אייך צו נעהנטער, איהר אויך דוד, איך בעט אייך, עסט און פערטרינקט מיט קוואַס און זאָל אייך וואויל בעקומען.

דוד וואַלדען האָט זיך צוגערוקט צום טיש, אָנגענאָסען אַ גלאָז עפּעל קוואַס און אויפגעגעסען אַ קאַרטאָפעל.

— וואונדערבארע קאַרטאָפעל! — האָט ער געזאָגט.

— די יענקים פון ארום און ארום קומען צו אונז קויפען אויף זריעה. אונזערע בולבעס האָבען אַ שם... — האָט זיך מרס. וויינ־בוים בעריהמט.

ראגאווין האָט אָפּגעשיילט אַ קאַרטאָפעל, זי גוט בעטראַכט און איינגעביסען, נאָך אַמאָל זי בעטראַכט און געזאָגט:

— אייער קאַרטאָפעל איז זעהר אַ גוטע, אַ מעהליגע, זי צושיט זיך אין מויל.

— דאָס איז שוין ניט מיין ארבייט — האָט מר. וויינבוים זיך צושמייכעלט — אונזער ערד איז זעהר גוט פאַר בולבעס. און דאָס

ניט אַלע מיינע לאַנקעס האָבען די דאָזיגע מעלה. עס האָט מיר גע־נומען יאהרען און יאהרען ביז איך האָב אויפגעזוכט דאָס שטיק ערד, פאַר בולבעס. אז איך בין צוריק מיט יאָהרען געקומען אהער פון שטאָדט, האָב איך געמיינט אז איך בין אַ קלוגער. ביי מיר איז געוועזען ערד, וואָס הייסט ערד? ערד דאַרף מען צואַקערען און בעמיסטיגען און פערזעען, וועט וואַקסען. זאָגט גאָט: איך האָב אייך מענשען טאַקע געגעבען די ערד אין אייערע הענד אריין, אָבער איך האָב אייך געגעבען דעם מח צו פערשטעהען, און די הענט צו אַרבייטען און די ערד איז פול מיט אזוי פיעל סודות. שטעהט זיך דער מענש מיט זיינע הענט פערלעגט און טראַכט און טראַכט און אז ער קוקט זיך אַרום האָט ער ערשט ניט געוואוסט וואס ער האָט גע־טהאָן...

ראַגאַווין האָט איבערגעשלאָגען מר. וויינבוים'ען:

— ענטשולדיגט, איצט ווייסט איהר שוין, הייסט עס, יאָ אייערע ערדען. איז דאָך עמיצער געוועזען פאַר אייך וואס האָט אויך גע־וואוסט, פאַר וואס זשע האָט איהר ניט געפרעגט ביי אייערע שכנים?

— אָט, אָט, דאָס איז דאָך מיינע רייד — צוהיצט זיך מר. וויינבוים, און הויבט שוין אָן אויסצושרייען העכער זיינע ווערטער, — אַ איד ווי איך, אָדער איין אַנדערער, קומט פון שטאָדט. וואָס בין איך געוועזען אין שטאָדט? ניט וויכטיג צו וויסען. איך קום אַרויס אהערצו און בין אַ קלוגער. שכנים זאָגען מיר: טו אזוי. איך טהו פונקט קאַפויר. איך האָב קיינעם ניט געגלויבט. די גרוי־סע שטאָדט האָט מיך פערפערעמדט און בייז געמאַכט. נעהמט, צום ביישפיעל, אונזער שכן ראָזענבערג'ן. זיינע ערדען גרענעצען זיך מיט מיינע און איך קען זיי אזוי גוט ווי מיינע אייגענע. איך ווייס אַלע זיינע בוימער און זיין וואַלד. ער אליין פאָהרט זיך אוועק אַלע יאָהר אין ניו יאָרק, אַרבייט שווער און שפּאָרט געלד, פאַר דעם געלד קויפט ער אַ פערדעל אין ניו יאָרק, אַ פערדעל נעבאך וואס האָט שוין ניט קיין פיס קיין גאַנצע, אָדער עס האָט ניט קיין ציין צום קייען. קומט נאָכדעם אהיים און שפּאַנט דאָס דאָזיגע פערדעל אין אַקער און שרייט זיך אַרום זיין גאָל, זיינע קולות געהען ביז אין הימעל. קוים, קוים וואס ער „צוקראַצט" די ערד פון אויבענאויף, בלייבט אָהן כחות, וואַרפט שוין אין איילעניש אריין אין דער ערד זיינע זריעות און זאָל גאָט אָפּהיטען. איהר ווייסט דאָך, וואָס פאַר אַ

ברויטען ער שניידט פון זיינע פעלדער. זיין ערד איז שוין פול מיט קברים פון די אלע פערדלעך וואס ער בעגראבט. געה איך ניט איינמאל אריין צו איהם אין הויז און זעץ זיך מיט איהם אוועק: הער אויס, ראזענבערג, איך בין עלטער פון דיר, פאלג מיך און לייג אוועק דיינע גענגלאך. ווילסט פאהרען אין שטאדט אריין, פאהר. נאר ברייגג דיין אפגעשפארט געלד מיט זיך. איך וועל שוין צו־אקערען דיינע פעלדער און דיר העלפען פארזעען און פארדעקען. דו זעה בעסער, אז דיין שטאל זאל זיין א גאנצער אויף דעם ווינטער, כדי דיינע בהמות זאלען ניט פערפרוירען ווערען. דיינע בהמות זא־לען געבען מילך, קעז און פוטער, און דיינע הינער זאלען לעגען אייער, און זעץ אויף דיינע קוואקעס און פון די קליינטשעקע היהנדעלעך וועט אויסוואקסען גרויסע. רעד איך אזוי צו איהם און ער ווערט אן אנגעצונדענער: איהר זייט דאך אן עהרליכער איד, ווי מעג מען זיך אריינרייסען אין יענעמס וועגען...

— גערעכט! — כאפט אונטער רבקה — ווער בעט דיך צו זיין אזוי גוט? יענע זיינען אונז שונאים. שיקען זייערע דארע בהמות אין אונזער גארטען. בערעדען אונזער אסתר'ל, דעמאלט ווען זיי־ערע מיידלעך יאגען זיך ארום מיט וואלד־העקער — —

מר. וויינבוים האט זיך אויפגעהויבען פון זיין זיץ און אנגע־שריען אויף רבקה'ן:

— דאס איז שוין גענוג! גענוג!

עס איז געווארען שטיל אין הויז.

וויינבוים האט זיך אוועקגעזעצט און געזאגט:

— הייסט עס, אז מיר וועלען זיך א נעהם טהאן צו דער אר־בייט? וואס זאגט איהר, דוד וואלדען? עס וועט זיין א שעהנער וועג ווי דא אויפ'ן טיש...

XV

קיידי־דיד!

די ראזענבערג'ס זיינען געגאנגען א היים, דאס איצטיגע מאל, ניט מיט דעם וואלד שטעגעל דורך וועלכען עס איז געווארען נאהענטער צו זייער הויז, נאר אזוי ווי עמיצען אויף צו להכעיס האבען זיי אויס־געקליבען דעם אלגעמיינעם דארפישען וועג.

אלע מאָל האָט מרס. ראָזענבערג זיך אומגעקוקט ארומטאַך צו ווייגבוים'ס גרויסע הויז מיט די ליכטיגע פענסטער און אוועקגעכאַפּט איהרע אויגען.

— וואָס קוקסטו זיך אַזוי ארום? — איז ראָזענבערג געוואָרען ברוגז.

— קוק, ווי ליכטיג ווייגבוים'ס הויז איז. דיך הארט עס ניט?

— האָט מרס. ראָזענבערג זיך געריייצט מיט איהר מאַן — מיך פאַר־דריסט ניט, וואָס זייער הויז איז אַזוי ליכטיג און וואָס זי שטעהט נאָ־הענט פון וועג, נאָר מיך הארט אָבער, וואָס אונזער הויז איז אַזוי בע־גראָבען אין א טהאָל.

— דערפאַר האָבען מיר א קוואָל ביים הויז — האָט ראָזענבערג געטרייסט זיין ווייב. — מיר האָבען וואסער א גאַנץ יאָהר.

— וואסער קען מען ברייגגען אין הויז אריין וואו די הויז וועט שטעהען, אָבער אַז מען איז בעגראָבען אין א טאָהל זעהט מען דיך טאַקע ניט ארויס.

— ביזט א קינד, — זאָגט ראָזענבערג ווייך און שטיל. — וואָס ווייטער מען איז פון דעם וועג איז אַלץ בעסער. איך האָב עס זעהר ליעב צו וואָהנען אין א הויז, וואָס שטעהט ביים וועג... דאָס איז ניט קיין היים, נאָר אַזוי ווי א קרעטשמע...

— איך וויים ניט. איך בין זיי מקנא. אָט וועט מען מאַכען א נייעם וועג מיט בוימער פון ביידע זייטען וועג און אַז אונזער הויז זאָל שטעהן נעבען וועג וואָלט איך זי אויסגעפּוצט, ווי א בלומען־שטוב אין א גרויסען גאָרטען.

— א ניט מאַכט מען שוין א נייעם וועג, — האָט ראָזענבערג געזאָגט. — רעדען איז זעהר גרינג.

— מען וועט מאַכען. דער אַלטער ווייגבוים איז אַן עקשן און האָט איצט אריינגעכאַפּט צו זיך אין די הענט אריין דעם טאָמעוואַטע בחור, דעם דוד'ן. געזונד איז עס ווי א דאָמב. וועט מען טאַקע מאַ־כען א נייעם וועג. און דערנאָכדעם וועט ווייגבוים איהם אוועקגעבען זיין „מויד" פאַר א ווייב, — נאָר זי וועט איהם ניט נעהמען! וועסט זעהען, וועסטו זאָגען, אַז איך האָב דיר אַזוי געזאָגט. זי וועט דוד'ן ניט נעהמען.

— מי שוד וואָרי!

פון ביידע זייטען וועג זיינען געשטאַנען די וועלדלאַך איינגעטונ־

גען אין ווייסען זילבער פון שנעע און לבנה ליכט. עס איז געוועזען שטיל און די טריט פון די ראָזענבערג'ס האָבען אָבגעקלונגען אין דער ווייט, און דער קלאַנג האָט זיך געהערט צווישען די ביימער, פון די נאַקעטע, דורכזיכטיגע וועלדלאַך.

אויף דער רעכטער זייט אין דער טיעפקייט פון וועלדעל האָט זיך ארויסגעזעהן א הויכער, ווייסער בירקען בוים מיט א ברייטער קרוין פון צווייגען.

— פאַר יענעם ווייסען בוים האָב איך אַלע מאָל אין א פינסטער־רער נאַכט מורא, — האָט מרס. ראָזענבערג אָנגעוויזען מיט דער האַנד.
— ער ווייזט מיר אוים ווי א לאַנגער, ווייסער מענשעל מיט א בינט שטרוי אויף זיין קאָפּ...

ראָזענבערג האָט א לאַך געטהאָן, געהאַלטען זיין פייפ אין מויל און ארויסגעלאָזען א זייל רויך. אָבער ער האָט ניט געקוקט צו יענעם בוים. ער האָט אויסגעוויזען ערגעץ אין זיך א פערטיעפטער.

עס האָט זיך דערהערט א פליה פון א פויגעל. ביים זייט פון וועג, ערגעץ נאָהענט, אָבער אַזוי פערבעהאַלמען, האָט זיך דערהערט א געזאַנג פון א פויגעל:

— קיידי דיד! קיידי דיד!

מרס. ראָזענבערג האָט א שפּרונג געטהאָן און זיך נאָכגעקרומט דעם פויגעל: קיידידאַדעל, קיידידאַדעל!

— זעה נאָר, ראָזענבערג, דער קיידידאַדעל איז נאָך דאָ, עס וועט נאָך אפּנים זיין ווארים. אבי איך האָב געמיינט, אַז עס איז שוין ווינ־טער — האָט זיך מרס. ראָזענבערג געפרייט.

ניט ווייט פון זשאַק'ס הויז האָט עפּעס א שפּרונג געטהאָן איבער דעם שטיינערנעם פּלויט, געקרייצט דעם וועג און זיך אריבערגעוואָר־פען איבער ראָזענבערג'ס פּלויט און פערשווינדען אין וואַלד אריין.

ביי מרס. ראָזענבערג האָט א זעץ געטהאָן דאָס האַרץ. זי האָט געוואוסט, ווער עס האָט דאָרט געשפּרונגען. זי האָט נאָר מורא גע־האַט, אַז איהר מאַן זאָל זיך ניט דערוויסען און עס קען איהם איינ־פאַלען נאָך צו לויפען, דעמאָלט איז אָך און וועה צו איהר וועלט!

דערפאַר האָט זי געזאָגט הויך און פרעהלאַך:

— זעהסט, ראָזענבערג, א הירש איז דורכגעפלויגען ווי א פייל אויסען בויגען, א הירש... און שוין נישטאָ איהם!

אַז זיי זיינען צוגעקומען צו זייער הויז, וועלכע איז געשטאַנען א

פינסטערע, פארדעקט אין דעם אייגענעם גרויסען שאָטען, וואָס זי האָט פון זיך געוואָרפען אויף דער ערד, האָט זייער הונד אַ שפּרונג געטהאָן מיט זיינע פאָדערשטע פיס אויף ראָזענבערגען און אָנגעהויבען צו לעקען מיט זיין צונג ראָזענבערג׳ס הענט. ראָזענבערג האָט אַ גלעט געטהאָן זיין הונד איבער׳ן קאָפּ און איהם אראָפּגעשטופּט פון זיך.

זיי זיינען אריין אין הויז. מרס. ראָזענבערג האָט אָנגעצונדען דעם לאָמפּ. זי האָט זיך אביסעל ארומגעדרעהט איבער דעם הויז אָנגעטאָן אין איהר מאַנטעל, האָט אריינגעצויגען דעם ווארימען ריח פון הויז. און ווען איהר מאַן איז אוועק אין שלאָף צימער, האָט זי שטיל אראָפּגענומען פון זיך דעם מאַנטעל, אראָפּגעצויגען איהרע שווערע שיך און ארויפגעלאָפען מיט די טרעפּ, דורך דער אָפענער טהיר, לינקס, צו די אויבערשטע צימערען, וואו די קינדער זיינען געשלאָפען.

זי איז צוגעגאַנגען אויף די שפּיץ פינגער צום בעט וואו די „גרויסע מויד" איז געלעגען, האָט זיך אריבערגעבויגען צו איהר און אַ שמעק געטהאָן.

אסתר ראָזענבערג איז געלעגען מיט איהר פּנים ארויף, איהרע קליינע, רונדע ברוסט האָט זיך געהויבען ארויף און אראָב; עס האָט אויסגעוויזען, אז זי שלאָפט געשמאַק. די לבנה האָט אריינגעקוקט דורך דאָס דאַך פענסטער אַ קאַלטע און אַ בייזע.

מרס. ראָזענבערג האָט אַ נעהם געטהאָן דאָס מיידעל ביי איהרע צוואָרפענע האָר און זיי אַ שלעפּ געטהאָן. אסתר האָט אַ ציטער געטהאָן, געעפענט איהרע אויגען, וועלכע זיינען איצט געוועזען גרין פון דעם לבנה שיין, וואָס האָט אריינגעקוקט דורך דעם דאַך פענסטער. עס האָט איהר זעהר וועה געטהאָן וואָס די מאַמע האָט געריסען איהרע האָר און זי האָט זיך זעהר געשראָקען, טאָמער שלאָגט די מאַמע.

— האָסט גאָר ניט געהערט ווען איך בין אריינגעקומען ?

— איך בין געשלאָפען.

— וואו ביזטו געוועזען ?

— איך בין געשלאָפען, מאַמע.

— זאָלסט מיר זאָגען, ווער עס האָט געשפּרונגען איבער די פּלויטען ?

— איך ווייס ניט, איך בין געשלאָפען.

די מאַמע האָט אַ שטאַרקען שלעפּ געטהאָן אסתר׳ן ביי איהרע

האָר, זי אַראָפּגעשלעפּט פון בעט און זי צוריק מיט א שטוים אין פּליי־צע אוועקגעוואָרפן אין בעט אריין.

נאָכדעם איז מרס. ראָזענבערג אַרונטער צוריק אין שטוב אריין, אַרויסגענומען אַ ברויט פון שראַנק, אויפגעזוכט קנאָבעל און זיך אָנ־גענאָסען א גלאָז מילך, געשניטען גרויסע פּאַיידעס ברויט, אָנגעריבען מיט קנאָבעל און געגעסען מיט אַפּעטיט און אַלע מאָל פערטרונקען מיט א ביסעל מילך.

זי האָט פון צייט צו צייט א זיפץ געטהאָן. געטראַכט, אַז איצט וועט זי איהרע מוידען נעהמען אין די הענט אריין.

זיך גוט אָנגעגעסען, מיטביידע הענט אָנגעריהרט איהרע ברוס־טען: „עס וועט זיין מילך פאַר דעם קליינעם קינד אויף א גאַנצע נאַכט“. איז אריין אין שלאָף צימער.

אויף איהר בעט איז שוין דאָס קינד געלעגען און געשנאָרכעט אין אַ טיעפען שלאָף און איבער דער ברייט פון בעט איז חאשעלע גע־לעגען צושטרעקט, אָן אָנגעטהאָנענע און איהרע פיס זיינען געהאַנגען אויף דעם דיל.

די מאַמע האָט זיך אַריבערגעבויגען און געוועקט חאשעלען, דאָס אינגערע מיידעל, מיט א געבעט און צערטליכקייט: חאשע, חאשקע, האָשקעלע שטעה אויף, קינד, און געה לעג זיך אין דיין בעט.

דאָס מיידעל האָט א שפּרונג געטהאָן, ווילד זיך אַרומגעקוקט, איה־רע גראָבע באַקען האָבען געפלאַמט, זי האָט זיך אויסגעריבען מיט ביי־דע הענט איהרע אויגען, זיך וויַיטער אַרומגעקוקט און אַרויסגעגאַנגען.

— דאָס קינד געוויינט? — האָט איהר די מוטער נאָכגעשריען?

— ניין, מאַמע, אַזוי ווי דו האָסט עס אַוועקגעלעגט, אַזוי שלאָפט עס דעם גאַנצען אָבענד. אסתר איז אַרויס און מיך איבערגעלאָזען אליין, איך וואַרט און זי קומט ניט, כאַפּט מיך אָן א שלאָף, האָב איך זיך אוועקגעלעגט...

— שאַ, רייד ניט אַזוי פיעל, חאַשעלע, געה לעג זיך אין דיין בעט — האָט מרס. ראָזענבערג אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד צום מיידעל און אַז זי האָט זיך געוואָלט אליין אַריינלייגען אין איהר בעט האָט זי דערזעהען, אַז איהר מאַן רויכערט זיין „פּייפּ“ אין בעט. האָט זי אָנגעמאַכט א געוואַלד:

— ראָזענבערג, ווילסט נאָך מאַכען אַ פייער, נאָך דאָס פעהלט מיר˙

ראָזענבערג האָט אוועקגעלעגט די פייפ אויף דעם טישעל, וואָס איז געשטאַנען צווישען די בעטען, זיך גוט אויסגעצויגען אויף זיין בעט און געזאָגט:

— וואָס הערט זיך, האָסט שוין איינגעפּאַקט מיינע זאַכען. מאָר־גען אָבענד פאָהר איך מיט דער שיף אין שטאָדט. ער איז געבליבען אַ ווײַלע שטיל און נאָכדעם שטילערהייד ווייטער געזאָגט: און וואָס וועט זיין מיט די קינדער?

— נעם זיי מיט אין שטאָדט אריין.

— גרינג צו זאָגען, נעהם זיי מיט.

— זיי זיינען שוין ניט קיין זויג קינדערלאָך. אין שטאָדט וועט פון זיי ווערען אַ לייט. נאָר זעה, אז זיי זאָלען שטעהן אין איין צימער ביי אונזערע בעקאַנטע.

— און דערנאָכדעם וועסטו מיר פאַרוויינען מיינע טעג און יאָה־רען.

— ראָזענבערג, עס איז פאַרפאַלען, דו וועסט נעהמען די קינדער אין שטאָדט.

— איך וועל זיי נעהמען — האָט ראָזענבערג זיך געבעטען ביי זיין פרוי, — נאָר איצט לאָז מיך שלאָפען.

עס איז געוואָרען שטיל אין הויז. דורך דעם פענסטער האָט זיך אָנגעזעהען די זילבערנע, ווייסע נאַכט. ראָזענבערג האָט ניט געקענט איינשלאָפען, כאָטש איהם האָט זיך אזוי געוואָלט ערגעץ פאַרפאַלען ווערען אין אַ טיפען שלאָף. פאַר זיינע פערמאַכטע אָבער וואַכע אויגען האָט זיך געטראָגען אַ קנויל, אַ פערוויקעלטער פון זיין פערגאַנגענהייט:

— געוועזען אַ געזונטער, הויכער בחור און געאַרבייט אין „שאָפּ“, פערדיענט און געשפּאָרט. און ערגעץ אויף אַ באָל זיך פערליעבט אין אַ מיידעל. זיי האָבען ביידע געאַרבייט און געשפּאָרט. חתונה גע־האַט און ווייטער ביידע געאַרבייט און געשפּאָרט. עס איז געקומען אַ קינד, האָט זי אויפגעהערט צו אַרבייטען. באַלד איז געקומען נאָך אַ קינד. עס האָט אָנגעהויבען צו ווערען שווער. ער איז געוואָרען שוואַך און זיין גאַנצער וועזען האָט אויסגעוויזען ווי אַ זאַק מיט ביינער. זי איז אויך געוואָרען שוואַך. עס איז נאָך געוועזען אַ פּאָאָר הונדערטער אין באַנק. האָבען זיי אין די אָבענדען געשמועסט. האָט זי געזאָגט: וועה, ווי דו זעהסט שלעכט אויס! האָט ער געענטפערט: דו זעהסט ניט אויס בעסער פון מיר. וואָס וועט זיין דערסוף? צוזאַמען האָט

מען געזוכט וועגן וואו אַרום עס זאָל קומען עפּעס בעסערס. מען האָט באַטראַכט צו מאַכען אַ געשעפט. פלעגט ער טענה'ען, אַז צו מאַכען אַ געשעפט טויג ער ניט. אַזוי גוט ווידער ווי דער מאַן בעדאַרף טויגען, אַזוי נאָך בעסער בעדאַרף אַ קראָם האָבען די פרוי. הייסט עס שוין, אַז מאַן און ווייב בעדאַרפען זיין פערקויפט און די גאַנצע היים און די קינדער וועלען ווערען הפקר. ווי וואָלט געוועזען, אַז זיי זאָלען אַרויס אין אַ דאָרף קויפען לאַנד און עסען ברויט רוהיג און שטיל. זיין ווייב האָט געהאַט אין איהר בלוט מעהר דאָרף ווי שטאָדט. ער אַליין האָט ניט געוואוסט, וואָס אַ דאָרף איז, אָבער פונדעסטוועגען האָבען זיי אָנגעהויבען צו ריידען געשמאַק. עס וועט זיין, אַ שטוב אַן אייגענע אויף. אַ קוה וועט געבען מילך, פּוטער און קעז און די היהנער וועלען לייגען אייער און די דאָזיגע היהן וועלכע וועט ניט לעגען קיין אייער וועט מען פיהרען צום שוחט און עס וועט זיין פליישׁ. די ערד וועט גיבען ווייצענמייל, קאָרען מייל, פון אַן עפּעל ביז אַ ציבעלע. דאָס ווייב זיינס האָט זיך אָנגעכאַפּט אין דעם פּלאַן מיט הענד און פיס און ער אַליין האָט זיך זעהר פיעל בעטראַכט און עס איז אויסגעקומען, אַז ווי באַלד ער וועט האָבען זיין אייגענע ערד, וועט ער ניט בעדאַרפען געהן מיט קיין אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ. ער וועט טהאָן דאָס, וואָס ער וועט וועלען. און וואָס גאָט וועט גיבען וועט זיין גוט. וועט געהן אַ רעגען, וועט זיין גוט, פון רעגען וואַקסען די ברויטען. וועט געהן אַ שנעע, וועט ווערען די וועלט ווייס און עס וועט ליכטיג ווערען אין די אויגען. ווינטער איז אין דרויסען קאַלט, וועט אָבער זיין וואַרעם אין הויז און עס וועט זיין צייט צו זיין פויל און צו זיצען אויף דעם וויעגשטול און רויכערען. זומער וועט שיינען די זון און מען וועט אַרבייטען, ווייל די זון וועט שיינען...

XVI

דער פאָטער ווייסט ניט...

נאָכדעם ווי אַלע געסט זיינען שבת צו נאַכט אוועק פון וויינ־בוים'ס הויז איז מר. וויינבוים אַרויסגעגאַנגען אין שטאַל זעהן וואָס זיינע בהמות טהוען. עפענדיג די טיר פון שטאַל האָט איהם פון דאָרט אינעווענינ געטהאָן אַ בעגעגען אַ וואַרימער ריח. ער האָט זיך

שטאַרק דערפרעהט וואָס זיינע בהמות שלאָפען אין אַזאַ וואַרימקייט. עס איז איהם אַזוי גוט און וואַרעם געוואָרען אין אַלע זיינע גליע־דער. ער האָט אויפגעהאַנגען דעם לאַמטערען אויף אַ צוואַק, אָנ־געוואָרפען צו בינטלעך היי איטליכער בהמה אויף ביינאַכט, איבער־געדעקט דעם „בן יחיד", אַזוי ווי ער פלעג איהם אַליין רופען, דעם פערד זיינעם, מיט אַ וואַרימער דעק און איהם אויך ניט פערטהיילט מיט היי, געגלעט איהם איבער זיין האַלז און צו איהם געזאָגט: „מאָר־גען וועלען מירביידע אָוועקפיהרען אסתר'ען אין שטעדטעל אַריין."

געהענדיג פון שטאַל אין הויז האָט ער זיך גוט אַרומגעקוקט אין אַלע פיער עקען פון דער וועלט. עס איז געוועזען אַ שעהנע ווייסע וועלט פון דער ערד ביז צום הימעל. דאָס ביינאַכטיגע ליכט פון גאָט האָט אַזוי געשניטען אין די אויגען מיט זיין ווייסקייט. ער־גער איז ער אַליין, דער בעשעפער פון דער וועלט, אין הימעל געזע־סען און געטראַכט שטילערהייד, ווי אַזוי מאָרגען אין דער פריה אָנצו־הויבען דעם טאָג אַרבייט... דערווייל איז שטיל אויף דער גאַנצער ערד. וואַלד און שנעע, באַרג און טהאָל, טייך און ים, זיינען איצט אין אַ טיעפען דרימעל, און אויב ערגעץ אין אַ הויז וויינט אַ קינד, וועט שוין די מאַמע באַלד זיך אויפכאַפּען און איהם אָנזייגען. אויב ערגעץ אין אַ שטאַל איז דאָ אַ בהמה, וועט שוין דער באַלעבאָס אַרומ־געהן צו איהר און איהר געבען אַ בינטעל היי, זאָלען זיי ניט מיינען אַז דער בעשעפער פון דער וועלט האָט אין זיי פערגעסען. ווייל ער ווייסט אַז ער האָט זיך אויף וועמען צו פערלאָזען...

מר. וויינבוים איז אַריינגעגאַנגען אין הויז אַריין, פערלאָשען דעם לאָמפּ אין שטוב און איז אַוועק אין זיין צימער. ער האָט זיך געלעגט אין בעט און איינגעשלאָפען, כאָטש איהם האָט זיך נאָך גע־וואָלט ליגען און טראַכטען פון דעם ווי אַזוי זיי וועלען דעם נייעם וועג מאַכען און פערגלייכען. מענשען וועלען פאָהרען און זאָגען, אַז עס איז דער וועג פון טשייפּעל היל, געבענשט זאָלען זיין די מענ־שען וואָס וואָהנען דאָ...

רבקה איז געזעסען אָן אָנגעטהאָנענע, נעבען דעם בעט פון איהר מיידעל, צוגעהאַלטען מיט איהר האַנד אסתר'ס קאָפּ.

— אסתר'ל, וואָס איז דיר?

— גאָר ניט, מאַמע.

— וואָס־זשע וויינסטו?

— ווער וויינט?

— איך ניט. דו וויינסט, אסתר.

— וואָס האָסטו זיך אָנגעבונדען אָן מיר? נאַ, זעה מיינע אויגען, זיי זיינען טרוקען.

— האָסט היץ אין קאָפּ.

— לאָז מיך אָנטאַפּען דיין קאָפּ, וועל איך דיר אויך זאָגען אז דו האָסט היץ.

— פאר וואָס־זשע שלאָפסטו ניט?

— איך קען ניט שלאָפען, מאמע, אז דו זיצסט נעבען מיר.

— ניין, וועסט מיר ניט איינריידען, אסתר, איך וועל ניט אוועקגעהן פון דיין בעט ביז דו וועסט ניט איינשלאָפען.

— הע, האָסט מורא איך זאָל ניט אַנטלויפען? טאַ זיץ נעבען מיר און היט מיך.

— איך וויל נאָר וויסען, וואס דו ביסט אזוי אריין אין הויז מיט אזא געלויף. א מאמע בעדארף וויסען.

— איך האָב זיך פאר עפּעס דערשראָקען, איך האָב עס שוין דיר פריהער געזאָגט. דו גלויבסט מיר אָבער ניט. איך האָב זיך פאר עפּעס דערשראָקען...

— ווען די מאמע וואלט צו דיר געזאָגט, אסתר, געה ניט ארויס ביי נאכט שפּאַצירען, פאָלגסט דען וואס דיין מאמע זאָגט דיר?

— איך בין ניט געגאַנגען אליין, מאמע, און חוץ דעם בין איך ניט קיין וויעג קינד.

— דערצעהל זשע מיר וואָס דו האָסט אזוינס דערזעהן ער־גען אין וואלד, פאר וואָס דו האָסט זיך דערשראָקען.

— איך האָב זיך פאר גאָר ניט דערשראָקען.

— אז איך זאָג האָסט היץ. ערשט פריהער האָסטו מיר גע־זאָגט אז דו האָסט זיך דערשראָקען פאר עפּעס אין דרויסען ביזטו אַנטלאָפען אהיים. איצט זאָגסטו אז דו האָסט זיך ניט דערשראָקען.

— איך ווייס אליין ניט וואָס צו זאָגען. לאָז מיך איצט אָפּ. איך וועל דיר אָן אַנדערש מאָל אליין דערצעהלען. איצט לאָז מיך אָפּ, איך וויל שלאָפען.

— איך וועל רופען דעם טאטען, עפּעס איז מיט דיר ניט גוטעס געשעהען.

— דער פּאַ וועט דיך אוועקטרייבען פון מיר.

— שווייג־זשע. איך לעג זיך מיט דיר אין בעט. איך וועל שוין איינע אליין ניט קענען שלאָפן היינטיגע נאכט.

— געהט עס, מאמע.

די מוטער מורמעלט עפּעס שטילערהייד, בעווענט זיך אזוי שטיל אויסטהוענדיג די קליידער און שיך, לעגט זיך אין בעט.

אסתר דערנעהנטערט זיך צו איהר. קינד און מוטער נעהמען זיך ארום. עס איז שטיל. ערגעץ הערט זיך, ווי עס געהט עמיצער ארום אין דער נאכט מיט לאנגע פוס, שפּאנט פון איין בארג צו דעם אנדערען, שפּאנט אריבער טהאָלען און וועלדער און ריהרט קוים אָן די פערשנעעטע ערד מיט זיינע פיס.

— מאמע, האָסטו זיך אמאָל איינגעליעבט, ווען דו ביזט געוועזען א מיידעל.

— וואָס איז דיר פּלוצים איינגעפאלען צו פרעגען?

— איך וויל וויסען צי יאָ.

— יאָ.

— ווי אזוי?

— ווי אזוי ווייס איך אליין ניט. אפשר שוין פערגעסען, נאָר ניין, אסתר, איך האָב פּלוצים אזוי פון זיך אנגעהויבען ליעב צו האָ־בען.

— וועמען?

— וועמען ווייס איך אליין ניט. נו, זאָל זיין דיין טאטען. איך האָב איהם געזעהן איינמאָל און זיך פערשעהמט פאר איהם. בין איך אנטלאָפען אין אן אנדער צימער. איך האָב זיך דורך דער וואנד איינגעהערט, ווי אזוי ער האָט דעמאָלט גערעדט. האָב איך אנגעהויבען צו בענקען נאָך איהם.

— דאָס אלעס?

— וואָס דען האָסטו געוואָלט?

— איך האָב געמיינט, אז דו ביזט אריין און ארויפגעפאלען אויף איהם, שעהם זיך ניט, עס איז מיין טאטע.

— וואָס רעדסטו נארישקייטען? אז נאָכדעם ווי מיר האָבען חתונה געהאט האָב איך זיך געשעהמט איהם צו קוקען אין די אויגען אריין.

— אָבער ער האָט דיך אמאָל א קוש געטהאָן?

— איך געדיינק ניט. ניין, מיר דאכט, אז ווען איך בין גע־

ווען א כלה און געקומען צו מיין חתן צו גאסט, האט ער מיר געטהאן דעמאלט א פאלשען קוש.

— וואס הייסט א פאלשער קוש?

— איך ווייס אליין ניט וואס עס איז דער אמת'ער קוש און וואס עס איז א פאלשער קוש. נור אז איך האב דערנאכדעם אין א וואך ארום, ווען איך בין אהיים געקומען, דערצעהלט מיין פריינדינע, האט זי געזאגט אז דאס רופט זיך א פאלשער קוש.

— וואו האט ער דיך געקושט? — האט אסתר געפרעגט נאך דעם, ווי זי איז אביסעל שטיל געלעגען און געטראכט.

— איך האב זיך פערקעמט ביים שפיגעל מיינע האר, לאנגע האר האב איך דעמאלט געהאט, קומט ער אריין און איך דערזעה איהם. ווער איך א בלאסע און וויל שוין אנטלויפען. זאגט ער צו מיר: „ווארט, אנטלויף ניט, איך האב דיר א סוד צו דערצעהלען". זאג איך: „א סוד? עס איז דאך קיינער נישטא פאר וועמען זיך צו היטען." ער האט זיך ארומגעקוקט אין אלע זייטען, האט ארויפגעלעגט זיינע הענט אויף מיינע אקסעל און צוגעבויגען זיינע ליפען צו מיין רעכטען אויער. מיר קלאפט א צאהן אין א צאהן. איך הער זיך איין. ער האט עפעס א שטילען מורמעל געטהאן און זיינע ליפען האבען זיך אנגעריהרט אין מיין באק, זעהר לייכט אנגעריהרט.

— איצט ווייס איך שוין, איצט ווייס איך שוין — האט אסתר זיך פלוצים דערפרעהט.

— נאר שא, צווישען מיר און דיר זאל עס בלייבען, אסתר — האט זיך די מוטער געבעטען.

— אויב דו, מאמע, וועסט מיר צוזאגען אז דאס וואס איך וועל דיר באלד דערצעהלען וועט בלייבען צווישען מיר און דיר, וועט דאס וואס דו האסט מיר דערצעהלט אויך בלייבען צווישען מיר און דיר.

— איך ווייס שוין, איך ווייס שוין — האט די מוטער מעהרער צוגעטוליעט צו זיך אסתר'ן, ארומגענומען זי מיט איהרע נאקעטע הענט ארום האלז — מעגסט מיר שוין דערצעהלען.

— בלייבט עס צווישען מיר און דיר?

— נעהם מיר שוין ניט ארויס די נשמה.

— ווייסט, מאמע — האט אסתר געזאגט, נאכדעם ווי זי האט

אביסל זיך איינגעהערט אין דער שטילער נאכט — איך האָב איהם ליעב.

— וועמען?

— איך בין זיין שוועסטער און ער איז מיין ברודער.

— ווער איז ער? איך בין דיין מאַמע, מעג איך וויסען.

— ער האָט מיר געשענקט א לאַשעקעל. און אז דער ווינטער וועט אוועקגעהן, עס וועט ווערען ווארעם, וועט ער קומען און א פייף טהאָן פון יענער זייט פענסטער, וועל איך ארויסלויפען פון הויז און אוועקפליהען מיט איהם.

— אז איך זאָל דערלעבען, גאָט דער גוטער — האָט די מוטער צוגעדריקט אסתר׳ס קאָפּ צו איהר ברוסט און איהר געטהאָן א קוש אין די ווייכע האָר.

— איך וועל אָבער אין מיט וועג איהם לאָזען שטעהן און צו־ריק אנטלויפען צו דיר, אהיים, איך וויל ניט אז דו זאָלסט בלייבען אליין אָהן מיר, א יאָ, מאַמע?

— געה, געה, ביזט א קליין קינד. עס קומט דיין צייט, האָסט איהם ליעב, געה מיט איהם. איך בין אויך אוועקגעגאַנגען פון מיין מאַמען.

אסתר האָט געהאַלטען פערמאכט איהרע אויגען און האָט גע־שוויגען. עס האָט זיך איהר אַלעס געמאָהלען וואס די מאַמע האָט דערצעהלט, ערגעץ ווייט, ווייט, אזוי שארף און זעהבאר. זי האָט צועפענט איהרע אויגען, די פינסטערקייט פון צימער איז צוביסלעך אוועקגעשוואומען, דער שנעע און די לבנה האָבען אריינגעקוקט דורכ׳ן פענסטער מיט דעם ווייסען פּאַרהענגעל.

— מאַמע, עס הויבט שוין אָן צו טאָגען — האָט זיך אסתר א דערשראָקענע געטהאָן א וואָרף.

— עס איז אזא ווייסע נאַכט, ביז טאָג איז נאָך ווייט — האָט די מוטער זי געגלעט און בערוהיגט, — נו איצט וועלען מיר אזוי גוט א שלאָף טהאָן.

— געהט עס!

זיי האָבען זיך גוט איינגעדעקט. די מוטער איז איינגעשלאָ־פען. אסתר האָט ניט געקענט. זי האָט פערמאכט איהרע אויגען, האָט זיך איהר געמאָהלען דער ווייסער בארג און אין פלאַכען טהאָל א וואַלד, אזוי ווי א קיילעכדיגע שווארצע ראהם ארום ווייסען בארג.

און ס'האָט זיך איהר אויסגעוויזען אז עמיץ פייפט פון יענער זייט פענסטער. איז שוין אפשר ווארעם געווארען אין דרויסען, און דוד האָט געבראכט דאָס לאָשעקעל? זי איז ברוגז אויף דוד'ן. ער האָט איהר אַ ביס געטהאָן אין האלז אריין און עס ווערט דאָרט אָנגע־שוואָלען. זי עפענט איהרע אויגען, קוקט זיך ארום, ריהרט אָן מיט דער האנד איהר האלז, וועקט אויף די מוטער.

— וואס איז שוין ווייטער?

— עפּעס ווערט מיר געשוואָלען דער האלז.

— וואו?

די מוטער זוכט ארום מיט איהרע הענט אסתר'ס האלז, שרייט אָן אויף איהר און מוטער און טאָכטער בלייבען שטיל אזוי ווי די נאכט ארום זיי.

XVII

הענער שלאָגען זיך...

דער קומענדער מאָרגען אויף טשייפּעל היל איז געוועזען אַ בלייר כער און אויך איינגעוויקעלט אין נעבלען.

מר. וויינבוים איז אויפגעשטאַנען, אזוי ווי אלע טאָג, ווען דער הימעל אין מזרח האָט אָנגעהויבען צו ווערען בלייך, זיך געוואשען און ארויס אין שטאהל צו זיינע בהמות. אריינקומענדיג אין שטאהל אריין האָט ער אַ געשריי געטהאָן: „גוט מאָרגען". עס איז באלד צווישען זיינע בהמות געוואָרען אַ גערודער. זיי האָבען זיך אלע אָנגעהויבען אויפצוהויבען פון זייערע אָנגעבעטענע ערטער.

ער האָט בעטראכט אלעמען בעזונדער. געזונד. דאנקען גאָט! זיי איינגעטהיילט צו ביסלאך היי. אוועק צוריק אין הויז אריין, אויס־גערייניגט דעם אייזערנעם אויוועז, איהם אונטערגעצונדען מיט שפּיינד־לאך און נאָכדעם אויפגעוואָרפען עטליכע שייט האָלץ. צוגעשטעלט דאָס טהעע קעסעלע מיט וואסער.

ער איז אריינגעגאַנגען אויפוועקען די ווייבער.

אין הויז איז געוואָרען אַ ביסעל ווארים און ליכטיג. וויינבוים איז ארויסגעגאַנגען מיט צוויי וויסע עמער מעלקען זיינע קיה.

צוריק געהענדיג פון שטאהל מיט דער מילך האָט ער זיך פער־

קוקט ארום און ארום. פון דעם קוימען פון זיין הויז איז אויפגעקומען א גלייכע זייל מיט רויך און אין אלע זייטען, וואו עס איז נאר ערגעץ געווען א הויז, אויף א בארג צו אין א טהאל, האט זיך געזעהען, ווי עס רייסען זיך צום הימעל גלייכע זיילען רויך.

„עס וועט זיין א שעהנער טאג" — האט מר. ווײנבוים א טראכט געטהאן — דער רויך שלענגעלט זיך גלייך פון קוימען צום הימעל.

ער האט איבערגעגאסען די מילך אין קליינע טעפלאך, צוגעדעקט און אוועקגעשטעלט אין דעם מילכיגען צימעריל אויף א פאליצע. דאס ביסעל מילך וואס איז געבליבען פאר דעם הויז האט ער אין א טעפעל אוועקגעשטעלט אויף דעם אויווען. דאס איז אלעס געווען וואס ווײנבוים האט געטהאן אלע אינדערפריה אין הויז.

נאכדעם איז ער צוריק ארויס אין שטאהל. עס האט גענומען א לענגערע צייט ביז ער האט אנגעטרינקען זיינע בהמות, אויסגערייניגט די שטאהל; די אקסען מיט די קיה ארויסגעלאזען אין דרויסען — זאלען זיי זיך אנציהען מיט לופט. דאס פערד אויסגעקעמט און איהם אויך ארויסגעפיהרט אין דרויסען און איהם אנגעטריבען, אז ער זאל זיך אביסעל דורכלויפען אין שנעע.

מר. ווײנבוים האט הארציג געלאכט דערפון וויאזוי א פערדישען קאפ קומט אויס זיך צו וואלגערען אין שנעע. אזוי ווי ער האט נאר ארויסגעלאזען דאס פערד פון שטאהל, איז ער באלד אוועק צום ארט וואו דער ברונען איז געשטאנען און זיך אוועקגעלעגט נעבען בערגעל און זיך געוואלט איבערקייקלען בארג ארוף...

אין דרויסען איז געווען אזוי שעהן און פריש. די זון האט מיט ליכטיגע אויגען ארומגענומען דעם גאנצען קיילכיגען האריזאנט.

מר. ווײנבוים האט צועפענט די טהיר פון דעם היהנער־הויז און ווייטער געהאט א פול מויל צו לאכען פון דעם, ווי אזוי זיי האבען אלע מיט אמאל געוואלט ארוים אין דרויסען. עס איז געווארען אזא טומעל, פליגלען האבען געפאטשט און די הענער האבען געקרייט, איין עוף איז געשפרונגען איבער דעם אנדערען און ארויסגעפלויגען אין דרויסען. די דריי ווייסע גענז האבען איבערגעווארט דעם טומעל, געשטאנען אין א ווינקעל פון קאמער מיט זייערע לאנגע העלזער אויסגעטשרעקט און מיט זייערע שנאבלען געשאקעלט. אז אלע היהנער זיינען שוין גע־וועזען אין דרויסען, האבען די גענז פון זייער ווינקעל זיך א הויב גע־טהאן און ארויסגעפלויגען אין דרויסען. אריבערגעפלויגען דעם דרא־

טענעם הויבען פלויט און אזוי הויך געשריגען, פאר פרייד זיך אויס־געדרעהט אין א גרויסען ראד און ארונטערגעפלויגען אויף דער פענ־שטערלאנקע. און אז מר. ווייגבוים האט אנגעשאטען קוקורוזע אין די קארטעס, זיינען די גענז געקומען צולויפען מיט אויפגעהויבענע פליגלען און מיט רויטע אויסגעוואקסענע פיס פון שנעע און עפעס אזוי פיעל געגראגערט און געקוקט מיט איין זייט אויגעל אזוי בייז צו מר. ווייגבוימען, און געשלינגען די קוקורוזע מיט אויסגעשטרעקטע העלזער.

מר. ווייגבוים איז נאכדעם אריינגעקומען אין הויז, איינגעוואשען זיינע הענט און זיך אוועקגעזעצט ביים טיש. זיין ווייב רבקה האט אוועקגעשטעלט צום טיש א קריגעל קאווע, ברויט, פוטער און קעז און א שיסעל מיט איינגעמארינירטע בארען.

אסתר איז ארויסגעקומען פון איהר צימער אויף די שפיץ פון איהרע פיס, זיך צוגעשארט שטילערהייד און ארומגענומען איהר פאטער פון אונטען מיט ביידע הענט ארום זיינע אויגען.

— ווער איז דאס מיט אזוינע קאלטע הענט? — האט מר. וויינ־בוים זיך געמאכט, אז ער ווייסט ניט ווער עס האט איהם ארומגענומען.

אסתר האט זיך געשאקעלט אהין און אהער, ווי דער אומרוה פון א זייגער, און געשמייכעלט שטילערהייד און אויך ביי זיך געוואוסט, אז איהר פאטער ווייסט ווער עס האט איהם ארומגענומען זיינע אוי־גען, אבער זי האט איהם ניט געוואלט גיבען אן אנצוהערעניש, אז זי איז עס.

— אפשר דער ווינט? — האט ווייגבוים געפרובט טרעפען.

רבקה איז געשטאנען ביים טיש און בעטראכט אסתר'ן, זיך ערשט איצט ארומגעזעהען, אז זי האט, קיין בייז אויג, שוין אויסגעוואקסען און איז שעהן. — „ווער וועט אזא שעהן מיידעל ניט אוועקכאפען?“ האט די מוטער געטראכט און געזאגט צו איהר מאן — עס איז ניט דער ווינט.

— הא, עס איז דער שנעע מיט זיינע קאלטע הענט — האט מר. ווייגבוים געזאגט.

אסתר האט זיך שוין ניט געקענט מעהר אויפהאלטען און אויס־געשאסען אין א געלעכטער, צוגעכאפט איהרע הענט און אנטלאפען פון טיש.

— דאס ביזטו געווען, אסתר, אזוי, א טאטען מעג מען אפנארען?

און ווען מען איז שוין אַלע דריי געזעסען ביים טיש און געגעסען האָט זיך אסתר פּלוצים אַנגערופען:

— מעהר פאָהר איך ניט אין שטעדטעל ארבייטען.

— גוט! איך האָב נאָך ביים אָנפאַנג, אַז דו ביזט ארויס פון שול, געזאָגט, אַז איך וויל דיך אין דער היים. דיין מאַמע האָט אָבער געוואָלט דו זאָלסט אָנהויבען צו ארבייטען אין אַן „אָפיס"...

די מוטער האָט געוואָלט פרעגען, וואָס פּלוצים עס איז איהר איינגעפאַלען ניט צו פאָהרען מעהר אין שטעדטעל, נאָר זי האָט זיך דערמאָנט אין דער לעצטער נאַכט און שוין ניט געפרעגט.

אַז מען האָט אָבגעגעסען איז מר. וויינבוים דער ערשטער אויפגעשטאַנען פון טיש און געזאָגט:

— נו, דאַנקען גאָט זיך אָנגעגעסען. איצט וואָס טהוט מען. אה. איך וועל ארויפגעהן צו ראָזענבערגען א ביסעל. ער פאָהרט דאָך אוועק אין ניו יאָרק. וועל איך איהם אונטערפיהרען מיט אונזער פערד צום באַהן.

— פאַר וואָס ניט, טאַקע, טאַקע, — האָט רבקה צוגעגעבען חשק.

אסתר האָט זיך אָנגעטאָן א פּאָר גומינע לאַנגע שטיוועל, ארומגעוויקעלט איהר קאָפּ מיט א דונקעל בלויען וואָלענעם שאַל און איז ארויס אין דרויסען.

ערשטענס איז זי אוועק אין וואַלד אריין. די זון האָט געוואַרעמט דעם שנעע און איהם געמאַכט ווייך. אויף דעם באַרג, וואו דוד האָט זי נעכטען אויף דער נאַכט געשלעפּט אין שליטעלע, זיינען די שניט פון שליטען אין טיעפען שנעע שוין געוואָרען ברייטער און דאָס גרינע גראָז האָט זיך ארויסגעוויזען.

אסתר איז געגאַנגען א היים נעהמען דאָס שליטעלע. און ווען זי איז צוגעקומען און דעם שליטעל דאָרט ניט געפונען, האָט זי באַלד זיך אומגעקעהרט אהיים. דאָס שליטעלע איז געשטאַנען אונטער דעם אָפּענעם דאַך קעמערעל אויף זיין אָרט.

זי האָט זיך אביסעל פערטראַכט.

דוד וואָלדען איז, ווייזט אויס, נאָך נעכטען ביינאַכט דאָ געוועזען און צוריקגעבראַכט דעם שליטעל אויף זיין אָרט. איהר האָט זיך טאַקע אויסגעוויזען, אַז עמיצער פּייפט אונטער דעם פענסטער...

איהר איז געוואָרען אַזוי פרעהלאך. זי האָט געוואָלט זיך אויפ־

הויבען און אוועקלויפען ביז אַט יענע פעלדער, אויף יענע זייט בערג און טאָהלען.

זי האָט זיך איינגעבויגען, אָנגענומען צוויי פולע הענט מיט שנעע, צונויפגעקייקעלט אין א באַל און א וואָרף געטהאָן אויף די ווייסע גענז. די גענז האָבען זיך דערשראָקען, אָנגעמאַכט א גוואַלד און אָנגעהויבען צו יאָגען זיך נאָך דעם שנעע־באַל, איהם געכאַפּט און מיט זייערע רויטע שנאָבלען דעם שנעע־באַל צוביסען אויף שטיקלאַך.

אסתר האָט זיי געוואָרפען נאָך א באַל און דאָס מאָל געטראָפען דעם גאָנער, וואָס האָט געהאט א שוואַרצען טשיפּעקעל מיט האָר אויף זיין ווייסען קאָפּ.

דער גאָנער האָט געטהאָן א צועפען זיינע פליגלען, אונטערגעהויבען זיינע פיסלאַך, די צוויי ווייבליך־גענז האָבען איהם נאָכגעטהאָן דאָס זעלבע און די גענז זיינען אַלע דריי אין א שורה אוועק געפלויגען, פריהער נידריג ביי דער ערד, נאָכדעם העכער און העכער.

— אַט אזוי פליהען גענזעלעך! — האָט אסתר אונטערגעזונגען, זיך געבויגען צו דער ערד, אָנקייקלענדיג שנעע־באַלס און געוואָרפען אין דער הויף, נעציעלעוועט אין די פליהענדע גענז — אַט אזוי פליהען גענזעלעך!

די אָקסען, קיה און דאָס פערד זיינען אָנגעקומען און זיך ארומגעשטעלט אין הויף קוקען אויף אסתר׳ן. דאָס פערד האָט אַלע מאָל, ווען אסתר האָט אויפגעהויבען איהר האַנד צו וואַרפען דעם שנעע־באַל, געמיינט, אַז זי וויל וואַרפען אויף איהם און ער האָט זיך אַלע מאָל א דערשראָקענער אָבגעקעהרט און א שפרונג געטהאָן און נאָכדעם צוריק געקומען נאָהענטער.

די היהנער האָבען אָנגעהויבען צו קאָקאַדאַקען. אריבערגעשריען איינע די אַנדערע, ארומגעלאָפען פון איין האָהן צום אַנדערען, אַלע מאָל האָט דער ווייסער, קליינער אָבער שטאָלצער האָן מיט דעם הויכען זיבענשפּיצען רויטען קאַם, א שאר געטהאָן מיט זיינע פיסלאַך און צונויפגערופען די היהנער. דער גרויסער, שווערער האָן, מיט דעם לאַנגען, אויסגעקייקלעכדיגען האַלז און מיט זיין גרויסען קאָפּ, וואָס האָט געהאט א קליינעם נידריגען קאַם, האָט געזעהען, אַז דער קליינער, ווייסער „רוח" האָט צונויפגעזאַמען אַלע היהנער ארום זיך און ער, דער שעהנער מיוחס, מיט די צוויי אויסגעבויגענע פעדערען, וואָס האָבען געהאַנגען פון זיין עק און מיט די געקעסטעלטע שוואַרצע און ווייסע פעדערען,

וואָס האָבען בעדעקט זיין גאַנצען לייב, איז געבליבען איינער אליין. האָט עס איהם פאַרדראָסען און די וועלט איז געוואָרען אַ פינסטערע אין זיינע אויגען. האָט ער אַ שפּרונג געטהאָן מיט די צולאָזענע פליגעלען און אַריין אין דער מיט פון דעם גרויסען ראָד היהנער און מיט זיין שנאָבעל אַ כאַפּ געטהאָן דעם קליינעם ווייסען האָן ביי זיין גרויסען קאַם און אָפּגעביסען אַ שטיק.

וועט עס דער קליינער, ווייסער האָן אַריבערטראָגען? זיינע עלטערנס עלטערען האָבען אַ שם, אַז ביי זיי איז ניט געוועזען אַזאַ זאַך, וואָס האָט געקענט הייסען אַ פּלויט. גרינג און לייכט זיינען זיי און זייער פלייש אַרום די ביינער איז האַרט ווי שטאָל. פון פערשווייגען יענעם איז שוין אָבגערעדט, נאָר זיי האָבען נאָך אַזאַ טבע, אַז איידער יענער הויבט נאָך אָן, פליהען זיי שוין אַריין מיט זייער שנאָבעל און פּיקען איהם אויס די אויגען. וואָס פאַר אַ ווערטה האָבען יענעמס אויגען ביי איינעם, וואָס קען לייכט אַ שפּרינג טהאָן?

באַלד האָט אסתר אָבגעלאָזט די דריי גענז און זיך אַוועקגעשטעלט קוקען אויף דעם „ראָסטער פייט“.

דער קליינער, ווייסער „לעגהאָרן“ האָן איז געשטאַנען אויף די שפּיצען פון זיינע נעגעל, די פעדערען אַרום זיין קאָפּ זיינען געוועזען אויפגעבלאָזען ווי אַ קיילכיגער, גרויסער פאַכיר. און אַ קעגען איהם איז געשטאַנען דער גרויסער טערקאָטע, „באַרדראַק“ האָן, מיט זיינע גרויסע, גראָבע פיס צושפּרייט און אַלע זיינע פעדערען, פון עק ביז קאָפּ, אויפגעהויבען. זיין האַלז אויסגעצויגען ווי אַ לאַנג שטריקעל, אָנגעצילעוועט מיט קיילכיגע בלעכלאַך.

דער גרויסער האָן האָט אַ שפּרונג געטהאָן און זיך געוואָלט אַרויפוואַרפען אויף דעם ווייסען „רוח“. איז אָבער דער ווייסער געפאַלען אויף אַ פלאַן און זיך איינגעבויגען ביז צו דער ערד און דורכגעפלויגען צווישען די צושפּרייטע פיס פון זיין פיינד.

זיינען זיי שוין איצט געשטאַנען אויף די פערביטענע ערטער און זיך דורכגעשטאָכען מיט זייערע בייזע אויגלאַך. געשטאַנען אַזוי אַ ווילע, אַלע היהנער זיינען זיך צולאָפען. אסתר האָט פון וויטענס געקלאַפּט מיטביידע הענט, זיי הינטערגעגעבען חשק.

פלוצים האָט דער קליינער, ווייסער האָן אַ שפּרונג געטהאָן אויף דעם גרויסען האָן, מיט זיינע נעגעל זיך אַריינגעגראָבען אין זיין פיינד'ס פעדערען און מיט איין פּיק האָט ער איהם אויפגעריסען איין אויג און

מיט נאָך אַ פּיק איהם אויסגעביסען דאָס אַנדערע אויג. דער גרויסער האָן איז מיט זיין שונא אויף זיין קריזש אַרומגעלאָפען איבער דעם הויף, מאַדנע קולות אַרויסגעקרעהט און נאָך דעם ווי דער ווייסען האָן איז אַראָפּגעשפּרינגען און זיך אַ טרייסעל געטהאָן זיינע פעדערען, האָט ער אַ קוק געטהאָן צו זיין בלינדען פיינד, און איז זיך אַוועקגעלאָפען אַ פרעהליכער אויפצוזוכען די היהנער.

דער גרויסער האָן איז געבליבען שטעהן אין דער מיט פון הויף, אַריינגעצויגען דעם קאָפּ און געשאָקעלט זיך אויף זיינע לאַנגע פיס. בלוט האָט גערונען אויף דעם שנעע פון זיינע אויגען, נאַז־לעכלאך און מויל. אסתר איז צוגעקומען און איהם אַ לייכטען שטויס געטהאָן מיט איהר שטיוועל. דער האָן האָט זיך ניט געריהרט פון אָרט.

זי האָט איהם אָנגענומען מיט ביידע הענט און אַריינגעלאָפען אין הויז אריין מיט אַ געוואלד:

— מאַמע, זעה דער האָן איז בלינד געוואָרען.

די מוטער איז געקומען צולויפען אַקעגען, פערלעגט האַנד אין האַנד און געבראָכען די פינגער:

— וועה און ווינד, אזא שעהנער האָהן געוועזען!

אסתר האָט דעם בלינדען פערבלוטיגטען האָן אוועקגעשטעלט אויף דעם טיש, מיט אַ טיכעל און וואסער, איהם געוואשען דעם קאָפּ און די אויגען. געשטופּט אַ פינגער אין די ליידיגע לעכלאָך, און אַז דער האָן האָט זיך ניט געוועהרט האָט זי געזעהען, אַז עס איז אַ פערפאַלענע זאַך. ער איז בלינד. עס האָט זי פאַרקלעמט ביים האַרץ און זי האָט זיך דערפיהלט אַ שולדיגע, ווייל זי האָט דאָך געקענט זיי אָפּצוטרייבען איינעם פון אַנדערען.

מען האָט דעם בלינדען האָן געקוילעט. זיין קאָפּ מיט דעם איינגעווייד האָט אסתר אַרויסגעוואָרפען צו די היהנער און געשטאַנען און זיך גוט איינגעקוקט ווי אַזוי דער ווייסער, קליינער האָן האָט צונויפגערופען אַלע היהנער און האָט געפּיקט צו שטיקלאָך און געשלינגען.

האָט דער ווייסער האָן געוואוסט, אַז ער מאַכט אַ מאָהלצייט פאַר זיינע היהנער פון דעם קאָפּ פון זיין פיינד?

אסתר האָט אָנגעהויבען פיינט צו האָבען דעם קליינעם, ווייסען האָן.

דער פּאַס פון ים. דריטער טייל

טשײפּעל הילל

אויף דעם שטיק לאַנד, וואו ווײנבוים׳ס הויז שטעהט, האָט אמאָל געוואָהנט אן ענגלענדער, וואס האָט געהייסען טשײפּעל.

רופט מען עס דערפאר „טשײפּעל הילל“.

אין די אַרומיגע שטעדטלעך הייסט אַלעס וואס גרענעצט זיך פון מר. ווײנבוים׳ס הויז ביז דעם אָרט וואו די פיער וועגען צושייר־דען זיך, מיט דעם נאָמען טשײפּעל היל. און אז מען זעהט א אידען פאָהרען מיט אַ פערד און וואָגען און דער איד האָט נאָך א צופּלאָנ־טערטע באָרד, און זיין פערד איז ניט אַזאַ גוטער געהער, זאָגט מען באַלד: דאָס פאָהרט אַ טשײפּעל היללער איד. אויב מען טרייבט אַן אויסגעדארטע קוה, זאָגט מען: דאָס איז אַ טשײפּעל היללער קוה. און פאָהרט מען דורך מיט א צוקרימטען וועג און פוןביידע זייטען זיינען די וועלדלעך ווילד פערוואקסען און פערפּלאָנטערט, זאָגט מען: דאָס מוז זיין טשײפּעל היללּ. פאָהרט מען דורך און מען זעהט א פעלד וואס איז אָנגעווארפען מיט שטיינער, זאָגט מען: דאָס איז א טשײפּעל היללער פעלד.

אָט אַזאַ מזל האָט שוין טשײפּעל היללּ.

נאָר מאַלע וואס פאַר א מזל טשײפּעל הילל האָט, איז דאָס דאָזיגע אָרט אָבער אליין מיט זיך שטאָלץ. פון איין זייט האָט זיין לאַנד מר. ווײנבוים, און עס געהט אַוועק ווייטער אין שכנות מיט ראָזענבערג׳ען. נאָך ראָזענבערג׳ען קומט דער אַלטער וואלדען, און

נאָך וואָלדענ׳ען האָט זיין לאַנד מר. ראַגאַווין. צווישען אָט די אַלע אידען, דורך וועמעס פעלדער עס ציהט דורך דער צוקרימטער טשיי־פעל הילער וועג, וואָהנט אויך זשאַק, דער פוילישער אַלטער בחור. פון איין זייט גרענעצט זיך מר. וויינבוים מיט יענקי לאַנד, און פון דער אַנדערער זייט גרענעצט זיך מר. ראַגאַווין מיט יענקי לענדער און וועלדער.

די לענדער פון יענעם אָרט זיינען פול מיט שטיינער שפּיציגע קליינע און פלאַכע און קיילעכדיגע אָבער דערפאַר פרוכטבאַרע ערד, ליימיג און שווער, און די אויבערפלעכע איז א שוואַרצע, אויסגע־מישט מיט איבערגעפוילטע אָרגאַנישע שטאָפען. זיי האָבען אָבער נאָך א גרעסערען חסרון, וואָס אַלע לאַנקעס זיינען בערגיג. די אמאָ־ליגע ענגלענדער, אַז זיי זיינען אַריבערגעקומען אהער האָבען זיי ניט געקענט געפינען קיין פלאַכע ערטער, אַז זיי זאָלען זיין טרוקען גע־נוג, אַז אויף זיי זאָל מען קענען אַקערען און זעען. האָבען זיי אויס־געקליבען קליינע בערגלאַך און פון זיי געמאַכט לאַנקעס און גערט־נער. און פון די שטיינער וואָס איז געוועזען אין דער צואַקער־טער ערד, האָבען זיי געמאַכט פלויטען אַרום די לאַנקעס. שטיינער קומען אָבער אַרויף אַלע יאָהר ווען מען צואַקערט די ערד און קיין ביין פלויטען האָט מען ניט בעדאַרפט, זיינען זיך די שטיינער פערב יאָהר איין און יאָהר אויס אין דער ערד.

יענע ענגלענדער זיינען שוין לאַנג ערגעץ אין גן עדן אויף נער וועלט, און איצט וואָהנען דאָ אידען.

אָט לאָמיר נעהמען דעם אידען ראַגאַווין.

עס איז שוין א פּאָר יאָהר, אַז ער האָט געקויפט זיין אליין איז ער א געזונטער, הויכער איד, מיט פערגרעבטע מאַנ ער האָט געקויפט זיין פאַרם מיט אַלעם און מיט דער הייליגער ספר תורה. ביי איהם הייסט עס אַן אימפּרואוומענט. עס שטעהט אין קאָנטראַקט, אַז ווען די אידען פון אַרום און וועלען זיך ווע׳לען צונויפקומען דאַווענען, מוז דאָס הויז זיין אָפען פאַר זיי, פערשטענד ליך, ניט דאָס גאַנצע הויז, נאָר איין צימער. אָט אַזוי האָט עס הער וואָרענט דער פרומער איד וואָס האָט דאָס לאַנד פערקויפט צו ראַגאַווין.

ראַגאַווין איז א פראָסטער איד, אָבער דעם קאָנטראַקט האַלט ער, ווי א הייליגען געבאָט.

אלע שבת, אדער אלע יום טוב קומען זיך צונויף די אידען און מען דאווענט מיט מנין. מאכט זיך א מאָל אין א שבת עס איז ניטאָ קיין מנין, דאווענט מען אזוי איינציגווייז, אָבער זאָל מען כאָטש דאווענען אין דעם צימער וואו דאָס הייליגע ספר תורה שטעהט אין א שאפקעלע. אז איינער פון די אידען וואס וואָהנען אין שכנות האָט א יאָהר צייט, לאָזט ער צונויפרופען אלע אידען און מען דאַ־ ווענט מיט מנין און ער זאָגט קדוש נאָך זיינע פערשטארבענע... און נאָך דעם דאווענען טהיילט ער אויס לעקעך מיט בראָנפען...

ראָגאָווין קען אליין זעהר ווינציג דאווגען. ער האָט געקענט אביסעל ווען ער איז געוועזען א אינגעל, אָבער וואס עלטער ער ווערט אלץ מעהרער פערגעסט ער. אָבער עס איז פאר איהם גענוג אז ער שטעהט צווישען אידען און האלט אָפען דעם סידר, מישט די בלעט־ לעך און הערט זיך איין צו די אונפערשטענדליכע ווערטער וואס אנ־ דערע זאָגען... ער בענעהמט אָפט די דאָזיגע ווערטער מיט דעם סארט געזאנג, וואס ווערען ארויסגעבראכט פון דעם דאווגער. ער ווייסט עס גאנץ גוט אז ווען די הייליגע ספר תורה זאָל ניט זיין ביי איהם אין הויז וואָלט ער אפשר שוין לאנג פערגעסען אין די אלע זאכען.

צו דעם אלעמען האָט עס דאָך אזוי פיעל ווערט, אז מענשען קומען צו דיר אין הויז אריין, צי עס שיינט אין דרויסען, צי עס רע־ גענט, אין שנעע שטורעם און אין ווינט. עס איז אזוי פרעהליך אויף דעם הארצען....

ראָגאָווין'ס פרוי איז שוין אָבער גאָר פון אן אנדער מין שטאָף. אן אויסגעדארטע, אין די מיטעלע יאָהרען, אָבער נאָך גאָר יונג אויף איד־ פנים און אין איהרע בעוועגונגען. זי איז אביסעל געבילדעט, ווייסט וואָס עס טהוט זיך אויף דער גאַנצער וועלט, וויל זי לעזט צייטונגען און ביכלעך. פיהרט דאָס הויז אויף דעם שניט פון די יענקישע הייזער. איז מיט די יענקים זעהר נאָהענט. טהוט ניט א טראָט ביז זי וועט א פרעג טהאָן פריהער ביי דער יענקי שכנ'טע. קאָכט און באקט און גרייט דעם טיש צום עסען אקוראט ווי ביי זיי, האָט תמיד צייט און א גאַנצען טאָג געהט זי ארום אן אויסגעפוצטע, און די ארבייט אין הויז ווערט ווי דורך א כשוף אָפגעטהאָן, שטיל און ניט בעמערקבאר. נאָכדעם זיצט זי א גאנצען טאָג און קוקט אין צייטונג. דארף עפעס אזוינס מענשען?

האלט זי דערפאַר אין איין רעדען פאַר וואָס איז עפעס אויסגע־

פאלען אויף איהר מזל אז זי זאל מוזען אוועקגעבען דאס הויז איהר'ס, און פרעמדע מענשען זאלען קומען און זיך צולעגען אויף טיש און אויף בענק און טהאן וואס זיי ווילען?.... קארג הייזער איז פאראנען אין טשייפעל הילל? פאר וואס גיט עמיצער אנדערש ניט אוועק זיין הויז? זי וואלט איהם נאך געגעבען טויזענד דאנק. פאר וואס קומט איהר אז די גאנצע בלאטע זאל מען איהר אריינטראגען, און ווינטער דעם שנעע, און זומער די פליגען.... פאר וואס קומט עס איהר?

זי איז טאקע געוועזען א קלוגע און געלעזען צייטונגען און זיך געפיהרט ווי אן אמת'ע יענקי. איהר מאן ראגאווין האט פאר איהר געהאט דרך ארץ דערפאר וואס ער האט שוין מיט איהר אפגעלעבט אריבער א פערטעל יאהר הונדערט, דערפאר וואס ער האט עס אזוי איינגעפיהרט אז ער האט תמיד פאר איהר מורא געהאט, אז זי האט עפעס געטהאן צו איהם א וואונק, איז דאס שוין געוועזען אזוי ווי זי האט געוואלט און עס האט זיך תמיד אויסגעלאזען צום גוטען. אבער דאס מאל איז געוועזען דאס איינציגע אין זיין לעבען, וואס ער האט געהאט זיין וועג אויך.

און דערפאר, אז דער זוהן איהרער, איזידאר, איז אראפגעקור־מען אהער, זיך דא אויסצורוהען נאך זיין לאנגען שטודירען, האט זי, די מוטער, פאר איהם אויסגעגאסען איהר ביטער הארץ.

דער דאזיגער איזידאר איז געוועזען מעהרער געראטהען אין זיין מאמען. דעם גוטען קאפ צום לערנען האט ער פון איהר גע'ירש'ענט. ווען ניט זיין מוטער וואלט אפשר פון איהם אויסגעוואקסען אזא פראסטער, געזונטער בחור ווי דער טאטע. דערפאר האט די מאמע געהאט צו איהם מעהרער צוטריט, כאטש ער האט דעם טאטענס כבוד זעהר אפגעהיט.

איזידאר איז דערפאר, בשעת די אידען פלעגען זיך צוזאמענ־קומען דאווענען, אויך געוועזען איינער צווישען זיי. געהאט א סידור מיט אן ענגלישער איבערזעצונג, פלעגט זיך בלאזען און אויפמערקזאם אריינקוקען אין זיין סידור און אז מען האט בעדארפט האט ער זיך געקענט אנרופען מיט א וואוילען ווערטעל וועגען עפעס א געבעט פון דעם סידור.

נאך דעם דאווענען אי' ער באלד אריבער אויף דער מאמע'ס צד. שוין געזעהען, אז דער טאטע זאל דערפון ניט וויסען.

איזידאר איז געוועזען א געבוירענער פון ניו יארק, די קינדער

ייִול, און נאָכדעם די העכערע שול און העט נאָכדעם דער אמעריקאַנער אוניווערסיטעט האָבען איהם אזוי אויסגעלערענט און קלוג געמאכט, אז עס איז ניט געוועזען עמיצער אויף דער וועלט וואס האָט איהם געקענט אָפּנאַרען אָדער אראָפּפיהרען פון גלייכען וועג.

ער האָט געהאַט צייט זיך אויסצולערנען צו זיין א קלוגער. וואס האָט איהם געפעהלט? דער טאַטע זיינער האָט געפיהרט וואָגענס האָלץ אין שטעדטעל אריין און פערקויפט פוטער, אייער און קאַרטאָפעל און געשיקט געלד דעם איינציגען זוהן זיינען אז ער זאָל קאָנען לערנען. און איצט האַלט ער איהם אויס מיט אלע פערגעניגענס ביז ער וועט זיך עפּעס אויסזוכען אן ארבייט אָדער א שטעלע. איזידאָר האַלט אין איין שרייבען בריעף און עס קומט איהם אָן ענטפערס, אָבער דערווייל האַלט עס נאָך ניט ביי א פרנסה. דער טאַטע וואונדערט זיך ניט איינמאָל פאר וואס דאָס איז אזוי, דאכט זיך אזא אָנגעפילטער מענש מיט קלוגשאפט, און קיינער, ווי עס זעהט אויס נאָך זיין פראָסטען שכל, בעדאַרף איהם ניט.

די מוטער זאָגט אָבער אז עס איז ניט אזוי. ערשט אָט אזא מענשען איז שווער זיך צו דערשלאָגען. ער וויל דאָך ניט פערקויפען קיין בייגעל פאר א סענט. און זי האָפט אז עס וועט קומען די צייט, ווען ער זיין פערזאָרגט אויף זיין גאַנץ לעבען.

איזידאָר האָט געגעסען און געטרונקען, געהאָלפען דעם טאַטען זיינעם אין אלע זיינע ארבייטען און עס בעטראכט, אז ער טהוט די אלע שווערע פראָסטע זאכען נאָר פאר דערפאַר, ווייל ער בעדאַרף איבונג. ער האָט אלע אבענד לעגענדיג זיך שלאָפען, עקזאמינירט זיינע מוסקולען פון די הענט און פיס און איהם האָט זיך געדאכט, אז זיי, די דאָזיגע מוסקולען וואקסען און ווערען הארט ווי שטיין. דאָס האָט איהם זעהר געפרעהט. ווייל איהם האָט זיך אויסגעוויזען אז שפּעטער, ווען ער וועט ערגעץ אריין אין אן אָפּיס און אָנהויבען זיין קאַריערע, וועט ער דעמאָלט ניט האָבען קיין צייט צו „מאכען" מוסקולען.

האָט ער אריינגעכאַפּט וואס מעהרער ער האָט איצט געקענט. עס איז איהם אָבער געוועזען עפּעס לאַנגווייליג. איהם האָט זיך געדאכט אז עפּעס ווערט אין איהם איינגעשלאָפען.

אמת, ער האָט זיך איבערגעשריבען מיט זיינע פריינד און גע־

האט א פּאסטעליכע פערבינדונג מיט פרויען אָבער ער האט פּאָרט גע־
פיהלט אז עפּעס ווערט אין איהם אזוי ווי פערטעמפּט.

איהם האט זיך שוין אָנגעהויבען אויסצואווייזען אז ער ווערט
אלט. ער איז קוים אלט געוועזען פינף־און־צוואַנציג יאָהר און איהם האט
זיך געדאַכט, אז זיינע האָר הויבען אָן צו ווערען גראָה און זיין גרעסטע
צרה איז געוועזען מיט זיינע ציין, וואס זיי זיינען, ווי איהם האט
זיך אויסגעוויזען, געוואָרען פערגעלט. פערשטענדליך אז ער האט זיי
פיעל געוואשען אָבער זיי האבען אָנגעהויבען צו פוילען. האט ער
געטראַכט, אז דאָס איז דערפאַר, ווייל ער האט ניט מיט וועמען צו
ריידען. א מענש, אזוינער ווי ער בעדאַרף מעהרער רעדען. ווען ער
העלפט זיין טאַטען עפּעס טהאָן אין וואלד, אין פעלד אין שטאַל,
שווייגט מען, ווייל זיין פאָטער האט ליעב צו שווייגען. ווידער,
אין הויז קומט אוים נאָר מיט דער מאַמען צו רעדען. נו, זי קען
דאָך זיך ניט אוועקזעצען ביים טיש און מיט איהם פיהרען א לאַנגען
געשפּרעך, אלע מאָל און אלע טאָג.

און ניט איינמאָהל האט ער זיך אזוי פיינט בעקומען, אז ער
האט אָנגעהויבען מורא צו האָבען צו בלייבען מיט זיך אליין. ער
האט אויפגעהערט צו שפּאַצירען אליין אין די וועלדלעך פון ארום
און ארום, ער האט אויפגעהערט צו קוקען אויף הויכע בוימער און
דאָס בעט אין וועלכער ער איז געשלאָפען האט ער אוועקגערוקט פון
דעם פענסטער.

ביז ניט לאַנג האט ער נאָך געשריבען אזוינע לאַנגע בריעף צו
זיינע פריינד און צו מיידלאָך. אין זיינע בריעף האט ער געקענט אזוי
שעהן בעשרייבען, אז ער איז געפאָהרען אין טיעפען וואלד אריין מיט
א גרויסען וואָגען און מיט צוויי פערד און געהאַקט בוימער, אליין מיט
זיינע הענט געהאלטען א האַק און געהאַקט בוימער און אליין אָנגע־
לאָדען א הויכען וואָגען מיט קלעצער און זיך אליין ארויסגעדרעהט.
מען בעדאַרף קענען זיך ארויסדרעהען פון א וואלד, און א היים גע־
בראַכט דער מאַמען א הויפען האָלץ אויף דעם ווינטער... אין שטאָדט
האָבען זיינע פריינד געלעזען און עס איז זיי געראָנען די סלונע פון
זייער מויל. און ווען ער האט געשריבען צו עמיצען א בריעף, האט ער
תמיד עפּעס געפונען מיט וואס אויסצופילען בויגענס און בויגענס פּאַ־
פּיר. ער האט אָבער קיינמאָל ניט געטראַכט פון דעם, אז זיינע בריעף
זיינען געוועזען פול מיט ליגענס. און עס איז נמאס געוואָרען צו שריי־

בען ליגענס. זיינע בריעף זיינען איצט געוועזען קורצע און אָפט האָט ער גאָר ניט געשריבען קיין ענטפער.

וואָס האָט זיך איהם געוואָלט האָט ער אליין ניט געוואוסט. אָבער ער האָט געפיהלט, אַז זיין גאַנצע סיסטעם איז געקומען צו אַזאַ צו־שטאַנד, אַז זי בעדאַרף אַ סטימולאַציאָן...

ער האָט געשמועסט מיט זיין מוטער וועגען דעם ענין, אַזוי פון דער ווייטענס. דאָס האָט געהייסען, אַז ער איז אַ בעאָבאַכטער.

די מאַמע זיינע איז געזעסען אויף איהר וויעג שטול ביים פענס־טער, געבלעטערט אַ גרויסען, ברייטען, „וויבערשען" זשורנאַל און אויף איהר פנים האָט גערוהט אַ האַלבער שמייכעל און אַ האַלבער קלוגער ערענסט.

— ווען אַ מענש רוהט זיך אויס, קען ער נאָכדעם זיך אַ נעהם טהאָן צו זיין ארבייט.

— איך האָב שוין באַלד פערגעסען, מאַמע, ווי מען בעדאַרף רע־דען צו אַ מענשען.

— מיין זוהן, פאַר וואָס באַקענסט זיך ניט מיט די מענשען ארום אונז?

II

איך שענק דיר צוריק דיין רוה...

דער ערשטער שנעע איז צוגאַנגען געוואָרען.

בייטאָג האָט די זון געוואַרעמט די ערד. די ערד האָט אין זיך אריינגעזאַפּט דעם צולאָזענעם שנעע. און ביינאַכט האָבען די קליינע פרעסטלאַך פערצווייגען די ערד מיט אַ דינעם ווייסען הויך.

און אָט אַזוי איז געוואָרען טרוקען די ערד און אָט אַזוי איז אויך געוואָרען טרוקען דער וועג.

אין דוד וואָלדען'ס הויז איז אַן איבערקעהרעניש. דער אַלטער וואָלדען איז געוואָרען שוואַרץ און פערוואָלקענט. אויפגעהערט צו רעדען אין הויז, זיך געבלאָזען און געקרעכצט, אַזוי טרויעריג און טיעף, און זיין ווייב האָט מורא געהאַט, אַז עפּעס איז מיט איהם געשעהען. זי האָט איהם אַלע מאָל געפרעגט וואָס ער קרעכצט און ער האָט ניט געענטפערט, נאָר אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד.

ר׳ אברהם וואַלדען איז זעהר ווינציג געשלאָפען. זיך געלעגט שפעט. נאָך דעם ווי זיין ווייב און דוד זיינען שוין געשלאָפען האָט ער ערשט אָנגעהויבען ארומצושפאַצירען אויף דעם לאַנגען קאָרידאָר, וואָס האָט ארומגערינגעלט דאָס הויז, ביז שפעט אין דער נאַכט... און דעסטגלייכען איז ער אויפגעשטאַנען ווען עס איז נאָך געוועזען פינס־טער און ארומגעגאַנגען איבער דער גרויסער שטוב ביים שיין פון דאָס איין און איינציגע סטעארינאָווע ליכט, און שטילערהייד מיט אזא וויי־נען מאָטיוו געזאָגט איין קאַפּיטעל נאָך דעם אנדערען, אויף אויסוויינינ, פון תהילים.

ער האָט ווידער לעצטענס געהאַט אזא מין שטייגער צו ווערען ערגעץ פערפאַלען אויף אַ לאַנגען שפּאַציר פון אין דער פריה ביז אין שטאַרק פינסטערען אָבענד, אויף אַ גאַנצען טאָג ניט קיין געגעסענער...

דוד האָט פון דעם אַלעמען ניט געוואוסט, ווייל ער איז אַ גאַנצען טאָג געוועזען פערנומען אין די וועלדער ביי דער זעג מיהל.

די מוטער האָט געליטען און געשוויגען. זי האָט מיט זיך אליין ניט איין מאָל געשמועסט, אז דאָס איז אזוי ווי זי האָט געוואוסט פון אָנהויב אָן, אז עס וועט אין דער דאָזיגער נייער היים צווישען די וועל־דער קיין גוטעס זיך ניט אויסוואַרעמען.

זי האָט נאָר מורא געהאַט צו זיין די ערשטע, אָנצוהויבען רעדען. זאָל ער דער מאַן איהרער רעדען צום ערשטען.

איינמאָל אין אַ זונטאָג איז געקומען צוגעהן מר. וויינבוים און צוגענומען דוד׳ן מען זאָל געהן ביידע צוזאַמען אויסקוקען די גאַנצע לענג פון וועג. זיי האָבען מיטגענומען אַ שטריק און אַ האַק.

ר׳ אברהם וואַלדען איז גראַדע געוועזען אין הויז איידער דוד מיט וויינבוימען זיינען אוועק. ער האָט זיך אומגעדרעהט איבער דער שטוב אהין און אהער און צולעצט, עפּעס אזוי ווי איינהאַלטענדיג זיין כעס, געזאָגט אזוי ווי צו זיך אליין:

— איהר האָט טאַקע זיך איינגערעדט צו פערזאָרגען אַ וועג פאַר אונזערע פערד און אָקסען!

— איך מיין עס עפעס! — האָט מר. וויינבוים גוטמוטהיג צו־געוואָרפען.

— פאַר וואָס פערזאָרגט איהר פריהער ניט אייך און אונז אליין?

— פאַר דאָס, זאָל גאָט זאָרגען.

— אזוי? מילא אויף אייך האָב איך ניט צו זאָגען. אָבער מיין

קינד אריינשלעפּען אין אייערע וועגען וועל איך ניט דערלאָזען — האָט אברהם וואָלדען זיך אַלץ ארומגעדרעהט איבער דער שטוב און זיך גע־קלאַפּט מיטביידע הענט אין זיין ברוסט — דוד, איך היים דיר ניט געהען!

— אייערע רייד, אייער הויז און אייער זוהן — האָט מר. ווייג־בוים א בלייכער און א דערשראָקענער זיך אויפגעהויבען און אוועק־געגאַנגען צו דער טהיר.

— מר. וויינבוים, מר. וויינבוים, וואָס הערט זיך איין צו מיין טאַטענס רייד, — האָט איהם דוד אָנגעכאַפּט מיט ביידע הענט אונטער זיין רעכטען אָרעם, — איך האָב מיין פּאָטער צוגעזאָגט, אז איך בוי פאַר איהם אוים א שול, אזוינע ווי ער וועט וועלען... איך האָב גענוג „טימבער" פון אייגענעם וואַלד. איך מאַך פאַר איהם א שול פון קאַש־טאַנען בוימער, וואָס נאָך וויל ער, מיין פּאָטער? דאָס וואָס ער בע־דאַרף זאָל איך פאַר איהם בויען... איך בעדאַרף אָבער א גוטען וועג. מיר אַלע דאַרפען א גלייכען, אויסגעקיילעכטען וועג. די פערד אונ־זערע וועלען בעסער לויפען און שלעפּען גרינגער זייער לאַסט... עס וועט אפשר ווערען ליכטיגער אין די אויגען... וואָס מיינט איהר, איך וויל זיך דאָ אוועקזעצען און קוקען אויף מיין פּאָטער. איך געה מיט אייך, מר. וויינבוים... וואַרט, אַנטלויפט ניט!

ר' אברהם וואָלדען האָט זיך אָפּגעשטעלט אין מיט שטוב, געקוקט מיט אויסגעשטרעקטע אויגען אויף זיין בחור דוד, ניט אָפּגעענטפערט קיין איין וואָרט.

אז דוד מיט מר. וויינבוימען זיינען אוועק, האָט ער צוגערופען זיין ווייב, זי געבעטען, אז זי זאָל זיך אוועקזעצען ביים טיש. ער האָט זיך אויך אוועקגעזעצט, פאַריקט זיין הוט הויך איבער זיין שטערען און צו איהר געזאָגט:

— ווייסט, מיר זיינען שוין ניט קיין דאָהיגע...

זיין ווייב האָט איהם אָנגעקוקט, זיך געוואונדערט, איהר האַרץ האָט שטאַרק געקלאַפּט.

— אזוי ווי איך האָב געזאָגט דעם ערשטען טאָג, אברהם. האָב איך ניט געזאָגט? ...

— פאַר וואָס האָב איך ניט געפאָלגט? פאַר וואָס האָב איך ניט געפאָלגט? — האָט ר' אברהם וואָלדען שטילערהייד געקלאַפּט אין טיש מיט זיינע מאָגערע הענט און זיך געשאָקעלט, ווי א איד ביים דאווענען.

— וואָס וועלען מיר טהאָן מיט די וועלדער און מיט דעם לאַנד אונזערען?

— איהם, דיין זוהן, אוועקשענקען.

— שוין! דו לעבסט נאָך, איך לעב נאָך אויך, אפשר... בעטראַכט וואָס דו וועסט טהאָן — האָט דאָס ווייב זיך צואוויינט — טהיילסט שוין אוועק ירושה.

— מיר בעדאַרפען מעהרער גאָר ניט.

— פון וואַנען וועלען מיר נעהמען צום עסען?

— הער אוים, אויב דו ווילסט געהן מיט מיר, אזוי ווי גאָט האָט מיר איינגעגעבען אין מיין געדאַנק, וועלען מירביידע פון דאַנען אנט־לויפען, אזוי ווי מיר שטעהען און געהען. גאָט וועט ניט פערלאָזען.

— דאָס איז אזא משוגעת? — האָט דעם אלטען וואַלדענ'ס פרוי געוואָלט פארשטעהן, — צו די מיינסט טאַקע אויף דער אמת'ן, אז איצט, אז מען איז שוין אזוי ווי איינגעזעסען אויף איין אָרט, מען האָט אייגענס א פערד מיט א קוה; לאַנד און וועלדער און מען עסט רוהיג א שטיקעל ברויט, איז איצט א הויב א זיך אויף און פאַק זיך איין?

— איך קען דאָ מעהרער ניט זיין צווישען גאָטלאָזע מענשען.

— ער וויל נאָר, אז איטליכער זאָל זיין אזוי פרום ווי ער איז.

— ניין, איך וויל גאָרניט. איך קען דאָ מעהרער ניט זיין מיט מענשען, וואָס האָבען זיך אריינגעלאָזען אין אָקסען, פערד און וועלדער — האָט זיך ר' אברהם ווי געבעטען ביי עמיצען, אז מען זאָל איהם פערשטעהן.

— איך ווייס ניט מעהר, אז אלע וועמען איך האָב געזעהען און פון וועמען איך האָב געהערט זיינען פארגרעבטע אָבער עהרליכע מענ־שען. מיר דאַכט, אז דאָ איז דאָס אָרט וואו מען קען אויסרוהען די אַלטע ביינער און שטאַרבען מיט א שעהנער עלטער. נאָר אז דו ווילסט זיך פון דאַנען ארויסציהען... דיינע משוגעת'ן... עס ווערט דיר באַלד מיאוס...

— עס זיינען דאָ געוועזען מענשען איידער מיר זיינען אהער גע־קומען, — האָט ר' אברהם געדעדט אזוי ווי ער וואָלט גאָר ניט געוואָלט ענטפערען אויף דעם, וואָס זיין ווייב האָט ביי איהם געפרעגט, — יענע מענשען האָבען געקענט פאָהרען מיט דעם וועג, קענען מיר אויך פאָהרען. וואָס עפּעס א נייעם וועג?... ווען א איד האַלט אָבער די היילינע ספר תורה ביי זיך אין הויז נאָר דערפאַר ווייל עס איז אזוי

ווי, צעהן טויזענד מאָל מחילה, אַ מעלקענדיגע קוה... דאָס וועל איך ניט דערלאָזען!

— גאָט פאַרנעמט דאָס געבעט פון זיינע קינדער אומעדום.

— איך וויים...

— איז דאָך גוט. לאָמיר נעהמען אונזער זוהן, אז ווען ער שטעהט דאָרט אין וואַלד און האַקט בוימער, איז אויב ער טהוט אַ זאָג אָה גאָט, אָדער ער טהוט אַ טראַכט פון גאָט, הערט זיך דען גאָט ניט איין?

— וואָס וועל איך מיט דיר לאַנג רעדען, — איז ר' אברהם ארויס פון געדולד און זיך אויפגעהויבען פון טיש און אָנגעהויבען צו שפּאַנען איבער דער שטוב. — איך האָב געמיינט, אז עס וועט זיין אַנדערש. דו וועסט עס ניט אריינגעהמען אין דיין קליינעם קאָפּ. אַן אָפּגעזונ־דערט אָרט, וואו איך זאָל קענען אריינקומען ווען איך וועל וועלען זיך אויסגיסען מיין הארץ פאר זיין הייליגען נאָמען. אין אַזאַ וועלט קומט מען אריין אַן אויסגעטהאָנענער פון דער דאָזיגער הינטערשטער וועלט. מען בלייבט שטעהן פאר איהם אַ נאַקעטער, קליינער מענש און מען גיט זיך איבער אין זיינע הענט... ערשט דעמאָלט קען מען דערצעהלען דעם גאַנצען אמת און גאָט וועט אויסהערען און העלפען... איך כאַפּ זיך אויף ביינאַכט, איז מיר עפּעס ניט גוט אויפ'ן הארצען. איך קען שוין מעהר ניט שלאָפען. שטעה איך אויף פון בעט און וואַש זיך גוט אָפּ, געה אַוועק אין שול. די טהיר איז דאָרט אָפען. אין דרויסען איז שטיל און פינסטער, קיינער זעהט מיך ניט, נאָר ער אליין קוקט מיר נאָך. עפען איך אויף די טהיר פון שול, שטעל זיך אַוועק אין אַ ווינ־קעל און שטילערהייד בעטראַכט איך דאָס, וואָס איך האָב געזינדיגט און עס איז געוועזען שלעכטס... טראַכט איך אַזוי וועט מיר גאָט שטי־לערהייד ענטפערען, אז ער האָט געהערט וואָס איך האָב געטראַכט און ער ניט מיר אריין אַזאַ געדאַנק: „איך שענק דיר צוריק דעם ווייסען טאָג. זעה, אין דער פינסטער שוועבט שוין דאָס בלאָהקייט פון מאָר־גען. איך שענק דיר צוריק דיין רוה...“

III

איך בין דאָ געוועזן...

דוד וואַלדען איז אַרומגעגאַנגען מיט מר. וויינבוים איבער דער גאַנצער לענג פון טשייפּעל־הילער וועג, מיט דעם שטריק פאַרוואָרפען אויף זיין אַקסעל און מיט א האַק אונטער זיין אָרעם.

דאָ און דאָרט האָבען זיי זיך ביידע אָפּגעשטעלט ביי א פאַר־קרומטען אָרט אין וועג, בעטראַכט פון ביידע זייטען די צופּלאָנטערטע וועלדלאַך, וואָס האָבען מיט שפּיצעדיגע ווינקלען זיך אריינגערוקט אין וועג אריין. דאָ און דאָרט איז געוועזן א בערגעל, אָדער א גרויסער אומגעלומפּערטער באַרג און אויף אַן אַנדער אָרט איז זיך רוהיג גע־לעגען א שטיין, האַלב אין וועג. די זייט פון שטיין איז געוועזן אָפּ־געריבען פון דעם, וואָס ניט איינער האָט מיט זיין וואָגען זיך אָנגע־שלאָגען אין דעם דאָזיגען שטיין.

האָט מר. וויינבוים געזאָגט, אַז מען בעדאַרף אויסמעסטען די ברייט פון וועג. און פון ביידע זייטען אריינקלאָפּען פלעקער אין דער ערד, וועט מען ווייסען א מאָס.

אין דרויסען איז געוועזן ניט קאַלט און ניט זעהר וואַרעם, אָבער דערפאַר אַזוי ליכטיג. דער וועג האָט געגלאַנצט פון ווייסקייט קעגען דער זון. עס איז געוועזן פאַרמיטאָג און די זון האָט א רוהיגע זיך געבאָדען אין איהרע אייגענע שטראַהלען.

דוד האָט געהאַלטען דעם שטריק פון איין זייט און מר. וויינבוים פון דער אַנדער זייט. דער שטריק איז געוועזן פאַרוואָרפען איבער דער ברייט פון וועג.

דוד האָט דערפיהלט, אַז איצט איז די צייט, ווייל זיי ביידע האַל־טען דעם שטריק און ווייל מר. וויינבוים פּהילט אַזוי פרעהלאַך און מונטער, איז איצט טאַקע אפשר די צייט מיט איהם צו ריידען... זיי זיינען ביידע אויג אויף אויג...

דוד האָט זיך דערפיהלט שטאַרק פאַרשעמט און זיין האַרץ האָט געקלאַפּט ווי מיט האַמערס. איהם איז פּלוצים איינגעפאַלען, אַז זיי טהוען אַן ארויסגעוואָרפענע אַרבייט.

ער האָט אָפּגעלאָזען דעם שטריק, איז אריבערגעגאַנגען צו וויינ־

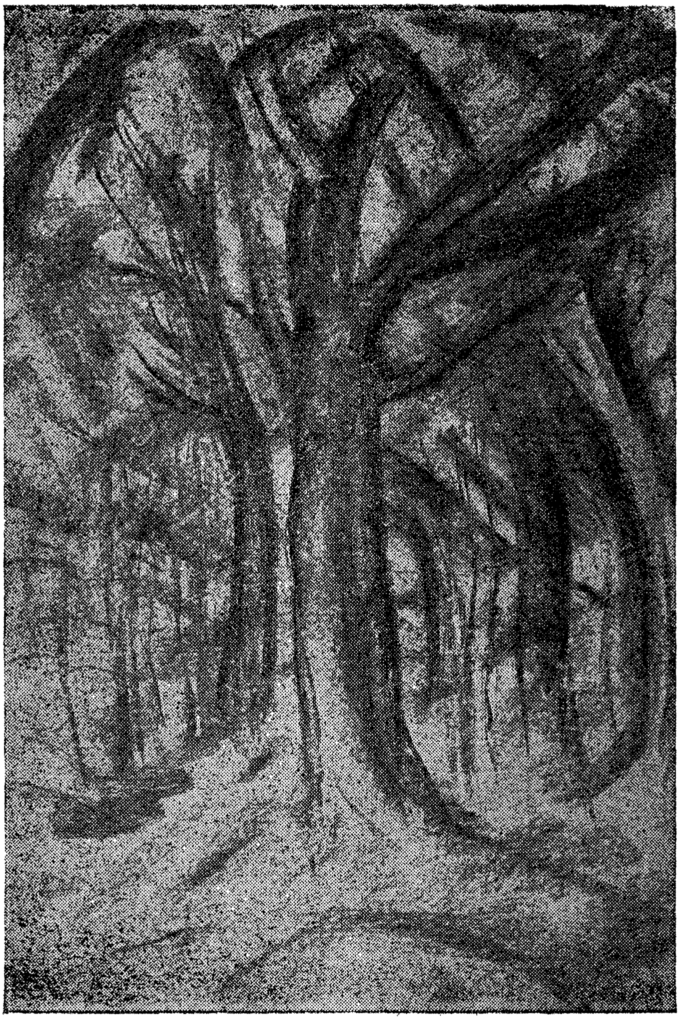

בוימען און אראפגענומען זיין הוט, פארלארען זיינע אויגען ערגעץ אין זיך אריין און געזאגט:

— איהר ווייסט, מר. וויינבוים. מיר טהוען אן ארויסגעווארפענע ארבייט.

— וואס מיינט איהר?

— איך מיין דאס מעסטען אין דער ברייט מיט דעם שטריק. ווי וועט זיין, אז דער וועג וועט נאכדעם סיי ווי ארויסקומען א קרומער. וואלט ניט בעסער געווען, אז מיר זאלען פריהער אויסגלייכען איין זייט פון וועג. איהר פארטשעהט, פון איין זייט וועלען מיר האבען א גלייכע ליניע און נאך דער דאזיגער ליניע וועלען מיר נאכדעם קענען אויסמעסטען דורך דער ברייט פון וועג די צווייטע זייט אויך א גליי־כע. איהר פארטשעהט?

— א קינד קען פארשטעהן. עס איז דאך א פשוטער שכל. ווי אזוי — קלאפט זיך מר. וויינבוים מיט איין האנד אין זיין שטע־רען — האט דאס מיר ניט געקענט איינפאלען. איהר זיינט א גרוי־סער מענש, דוד...

— נו, לאזט אפ, איך האב פיינט... עס איז דאך א פשוטע זאך, איז דאס מיר איינגעפאלען, און שפעטער האט עס געקענט אייך איינ־פאלען...

— ניין, איך זאג, אז איהר זיינט א גרויסער מענש. איטליכער מענש, וואס געפינט אויס אזא קלייניקע זאך אבער א נייע, איז גרויס

— האט זיך מר. וויינבוים געעקשנט אויף זיינעם.

דערווייל איז מיט דער וועג אנגעפאהרען ביל גלאזברענער. ער איז זיך געזעסען אין זיין לייכטען פייעטאנדעל, אן אויסגעפוצטער, מיט אן אויסגעטהאנענעם ראק אויף זיינע קניהעם און מיט די ווייסע לאנגע ארבעל פון זיין העמד פארקאטשעט. זיינע נאקעטע גראבע הענט זיינען געווען בעוואקסען מיט רויטליכע געדיכטע האר. ער האט געראויכערט א גראבען סיגאר און האט זיך אריבערגעבויגען אויף א זייט, אריבערוועגענדיג מיט זיין געוויכט די שפרוזינעס פון פייעטאנדעל.

דאס פערד איז צוגעקומען ביז צו דעם שטריק, וועלכער איז נאך געלעגען איבער דער ברייט פון וועג און אנגעהויבען צו כארכלען מיט זיינע נאזלעכער און געבויגען מיט די אויערען אראפ און ארויף און געבליבען שטעהן איינגעשפארט מיט די פאדערשטע פיס.

ביל גלאָזבערענער האָט אַ געשריי געטאָן „גוט מאָרגען" צו די צוויי אידען, וועלכע זיינען געשטאַנען אין אַ זייט פון וועג.

— האָ, גוט מאָרגען, ביל!

— פון וואַנען — האָט מר. וויינבוים געפרעגט — פון טשווירטש?

— כע, כע, פון טשווירטש... — האָט ביל זיך צושאָקעלט אויף זיין זייט — איך בין איין מאָל אין מיין לעבען געוועזען אין טשווירטש. נאָך דעם ווי איך בין נאַר וואָס געבוירען געוואָרען... דאָס אַלעס... וואָס טויג מיר טשווירטש?... גאָט איז דאָ אומעטום ביי אייך אין די וועלדער און ביי מיר אין די וועלדער, ביי אייך אויף די פעלדער און ביי מיר אויף די פעלדער...

— העי, ביל! — האָט מר. וויינבוים איהם געדראָהט מיט אַ פינגער.

— וואָס ווילט איהר עפּעס נייעס איינפיהרען, „בראָדערס"?

— מיר מאַכען איבער דעם דאָזיגען וועג, ביז צו „פיער וועגען"...

— דערפאַר האָט איהר שוין באַצייטענס איבערגעצויגען אַ שטריק איבער דעם וועג — האָט ביל מיט זיין ברייטען מויל געלאַכט, — איהר ווילט שוין אַ שטייער פון יעדען פאַרבייפאָהרער!

ביל איז אַראָפּגעשפּרונגען פון פייעטאָנדעל, אַרויסגעכאַפּט אַ קעסטיל מיט סיגאַרען, איינגעטהיילט מר. וויינבוימען און דוד'ן צו סיגאַרען, געשמייכעלט:

— איך בעצאָהל מיין שטייער. נעהמט, „בראָדערס", מעהר ווי צו איינציגע, — נאָכדעם האָט ער צוגעגעבען:

— זעהר שעהן! זעהר שעהן! אַ גלייכען און נייעם וועג. אַזוי האָב איך ליעב. דייוויד, איך העלף אייך מאַכען דעם וועג, ביי גאָלי, איך העלף אייך. וואָס פאַר אַן אַרבייט איהר וועט מיר געבען, וועל איך מיט פרייד אָננעהמען, אפילו טראָגען שטיינער... דייוו, — האָט ביל פרעהליך דוד'ן אַ קלאַפּ געטהאָן אין פּלייצע — איך ליעב אייך. איך האָב ליעב מענשען, וואָס קעהרען איבער די אַלטע וועלט און מאַכען פון איהר אַ נייע... איהר וועט נאָך אַלע „בראַשען" פון דער דאָזיגער ווילדערניש אַרויסרייסען און מאַכען ריינע לאָנקעס... טשיי־פּעל היל וועט ווערען אַ ליכטיג גרויס פעלד און עס וועלען זיך שאָקלען איבער דער לייננג און ברייט פון דעם דאָזיגען פעלד גרינע קאָרענ־פעלדער...

— צו ווייט פאַרפאָהרען, ביל — האָט מר. וויינבוים געזאָגט — דערווייל ווילען מיר אויסגלייכען איין זייט פון וועג, ארומהאַקען די בוימער און בראַשען, אַרויסשלעפּען די גרויסע שטיינער און זיי ערגעץ אַוועקפיהרען. זאָל ווערען ליכטיג אין די אויגען.

— קאַם־אָן! איך וויל אייך שוין העלפען.

— ניין, היינט איז ביי דיר זונטאַג. פאָהר אהיים און רוה זיך אויס — האָט מר. וויינבוים געקוועטשט ביל'ן ביי זיין אָרעם — איך וועל דיך שוין רופען צו דער אַרבייט. ביזט א גוד־באַי, ביל!...

ביל האָט געלויכטען פון פרייד, איז אריינגעשפּרינגען צוריק אין פייעטאָנדעל און א ציה געטהאָן די לייצעס פון זיין פערד. דאָס פערד האָט א כאָרכעל געטהאָן מיט זיינע נאָזלעכער און מיט אָנגעשפּיצטע אויערען אריבערגעשפּרונגען דעם שטריק.

ביל האָט זיך אַרומגעקוקט, געלאַכט און געשאָקעלט מיט זיין רעכטער האַנד אויף צום ווידערזעהען.

מר. וויינבוים און דוד זיינען געבליבען אויג אויף אויג. דוד האָט צוזאַמענגעלעגט דעם שטריק און איז זיך דערפיהלט א מאָדנע אונ־רוהיגקייט. זיינע הענד האָבען געציטערט.

דוד'ן האָט זיך געדאַכט, אַז מר. וויינבוים שטעהט און נעהמט איהם דורך מיט זיינע אויגען. האָט זיך דוד געשעמט אויפצוהויבען זיין בליק צו וויינבוימען. עס האָט ביי איהם געדויערט לאַנג צונויפ־צואוויקלען דעם שטריק, וויל ער האָט איהם עטליכע מאָל פאַרוויקעלט און צוריק צוואוואַרפען, ביז צום לעצטען מאָהל, אַז דוד האָט דעם שטריק צונויפגעוויקעלט אין קיילכיגע רעדלאך און מיט א מאָהל זיך אָנגענעמען מיט קוראַזש און א בליק געטהאָן צו מר. וויינבוימען.

מר. וויינבוים איז גאָר געשטאַנען און געקוקט א פאַרטראַכטער אין אַן אַנדער זייט און דערפאַר זיך אַזש דערשראָקען, ווען דוד האָט צו איהם אַזוי ווי א געשריי געטהאָן:

— איך האָב ביי אייך געוואָלט עפּעס בעטען, מר. וויינבוים.

— זאָג וואָס דו ווילסט, מיין קינד... דאַרפסט ביי מיר ניט בעטלען. זאָג נאָר, און איך גיב דיר וואָס דו ווילסט.

דוד'ס פּנים האָט זיך פערפלאַמט. ער האָט אָבער פּלוצים דער־פיהלט א שטאַרקייט אין זיינע פיס, גלייך געקוקט אויף מר. וויינבוימען, זיך בעגעגענט מיט זיינע אויגען, פריהער אַביסעל ווילד, אָבער באַלד ווייכער און מיט א קינדיש געבעט.

מר. וויינבוים האָט צוגעפּאַסט אַ ליכטיקן שמייכל איבער זיין האַריג פּנים, זיינע אויגן האָבן זיך געטונקען אין טרערן. ער האָט אַ ציטער געטאָן בשעת דוד האָט געזאָגט:

— איך האָב ליב אייער... מיין אסתר... ווייל איך אייך בעטן, אַז איהר זאָלט מיר גיבן אייער האַנד...

מר. וויינבוים האָט זיך ברייט צושמייכעלט, אויסגעשטרעקט ביידע הענט, אָנגענומען דוד'ן ביי זיינע אַקסלען און איהם אַ טרייסל געטאָן.

נאָכדעם האָט ער איהם אָפּגעלאָזען און זיך איינגעבויגן און נאָהענט צו דוד'ס אויער אַריינגעמורמעלט:

— געבענשט זאָלט איהר ביידע זיין... מיין קינד אסתר... אָבער אַז גאָט וויל, אַז זי זאָל זיין דיינע, זאָלט איהר ביידע זיין געבענשט...

זיי זיינען אַזוי געבליבן שטעהן אַ וויילע. דוד האָט ניט געוואוסט וואָס ער זאָל טאָן. צי זאָל ער אַרויפפאַלען אויף מר. וויינבוימען און איהם האַלזען און קושען, צי זאָל ער צופאַלען צו דער ערד און מיט זיינע הענד אַרומנעהמען זי און מיט זיין ברוסט זי אָנוואַרימען די דאָזיגע גוטע ערד.

מר. וויינבוים האָט איבערגעריסען דאָס שטילשווייגען, פריהער אויפהויבענדיג זיינע אויגען צום הימעל און צו דער זון:

— נו, דוד, דער טאָג שטעהט ניט. מיר וועלען אַביסעל זיך דורכגעהן צו די שכנים און זיי אָנזאָגען, אַז מאָרגען אין דער פריה נעהמען מיר זיך צו דעם ווער.

דוד איז געגאַנגען נעבען מר. וויינבוים, מיט דעם שטריק אויפגעהאַנגען אויף דעם הענטעל פון דער האַק און אַריבערגעוואָרפען איבער דער פּלייצע. זיי זיינען געגאַנגען ביידע פאַרטראַכטערהייד און ריטמיש געקלאַפּט מיט זייערע טריט אין דעם פאַרהאַרטעוועטען ווייסגלאַנציגען ווער.

— איך האָב גאָר פאַרגעסען ביי אייך צו פרעגען, דוד, וואָס וועט איהר טהאָן מיט אייער אַרבייט ביי דער זעג מיהל?

— ערשטענס, ווייל איך ניט, אַז איהר זאָלט מיך איהר'צען. זאָגט מיר דו, ווי מיין טאַטע זאָגט מיר דו, און צווייטענס, האָב איך שוין מיין אַרבייט אין דער זעג מיהל אוועקגעוואָרפען. איך האָב אַרבייט געפונען אין דער היים.

— אזוי... זעהר גוט. אסתר האָט אוועקגעוואָרפען איהר ארבייט אין שטעדטעל און... נו, זאָל זיין דו, דוד האָסט אוועקגעוואָרפען די אַרבייט אין דער זעג מיהל... קינדערלאך, איהר האָט זיך ערגעץ אין דער שטיל ביידע אָפּגערעדט און פארפאַלען, זאָל אייך גאָט בענשען.

דערווייל זיינען זיי ביידע צוגעקומען נאָהענט צו וויינבוים'ס לאָנקעס. עס האָט זיך פון וויטען געזעהען וויינבוים'ס הויז. דוד האָט זיך אזוי ווי עפּעס דערשראָקען, זיין הארץ האָט אָנגעהויבען צו קלאַפּען און ער איז געבליבען שטעהן און געזאָגט:

— איך בעט אייך, אז איהר זאָלט דאָס וואָס מיר האָבען ביידע דאָ גערעדט ניט דערצעהלען קיינעם ניט און ווארטען ביז איין מאָל, ווען איך וועל זיך נעהמען מיט אסתר'ן האנד אין האנד און צו אייך צוקומען, אז איהר זאָלט אונז בענעשען...

— א סוד איז א סוד, האָב ניט קיין מורא, דוד, איך קען איהם גוט בעהאַלטען. קום, וועל איך דיר איצט ווייזען מיין אייגענעם וואַלד.

מר. וויינבוים האָט אָנגענומען דוד'ן אונטערען ארעם און מיט איהם זיך פארדרעהט אין א זייטיגער לאָנקע. באַלד זיינען זיי ביידע אריין אין א וועלדעל פון קאַטשאַנען און דעמבעס. די בוימער זיינען געוועזען ווי אויסגעטשעלט אין שורות, אָפּגעטהיילט איינער פון אַנ-דערען אין גלייכער פערספּעקטיווע. רייגע שטאַמען און גלייכע מיט רונדע ארומגעוואַקסענע צווייגען אין דער הויך. די דעמבעס מיט צו-שפּרייטע צווייגען אין דער ברייט צווייג איבער א צווייג און די קאַש-טאַנען מיט אויסגעטשרעקטע צווייגען ארויף צום הימעל.

דוד האָט אַראָפּגענומען זיין הוט און צועפּענט זיין מויל און אויגען און געבליבען שטעהן ווי א קינד אין א וואונדערלאַנד.

מר. וויינבוים האָט איהם א קלאַפּ געטהאָן לייכט אין פּלייצע:

— זעהסט, מיין קינד, דאָס איז מיין ארבייט. איך בין שוין דאָ אויף טשייפּעל היל באַלד דרייסיג יאָהר. איין מאָל אין דריי יאָהר האָב איך דעם גאַנצען ווינטער אויף דעם שטיק וואַלד געארבייט. דו וואונדערסט זיך, האַ? דאָס ערשטע מאָל איז געוועזען א שווערער ווינטער פון ארבייט. דאָס גאַנצע שטיק וואַלד איז געוועזען איין שטיק ווילד פערפּלאָנטערניש, אזוי ווי ביי איינעם וואָס האָט לאַנגע האָר און ער פערלאָזט זיי און קעמט זיי ניט א לאַנגע צייט. איך האָב מיר מיינע הענד צושטאָכען. איך בין געקראָכען אויף מיינע קניעס און אויסגעוואָרצעלט אַלע בראָיערס און ווילדע בושעס. די בוימער זיינען

נאָך דעמאָלט געווען יונגענקע און געוואַקסען וואו זיי האָבען נאָר געוואָלט. האָב איך געזאָגט צו זיי: ניין, קינדערלאַך, ניט אַזוי. איך וויל איהר זאָלט וואַקסען, ווי איך וויל... צו־ביסלאַך האָב איך דעם וואַלד געמאַכט שיטערער, דאָ און דאָרט אויסגעהאַקט אַן איבריג בוימעל. די שטאַמען האָב איך געהאַלטען אין איין אַרומרייניגען מיט דער האַק, אַזוי הויך וואו מיינע הענט האָבען ניט געקענט דערגרייכען. אַלע דריי יאָהר האָב איך עס געטהאָן. עס געהען אַוועק עטליכע זומערען. צווישען די בוימער וואַקסען אויף יונגענקע, דינינקע בוימעלאַך.

איך געה אַרוים ווינטער מיט דער שאַרפער קאָסע און שנייד זיי אַזוי ווי גראָז און שאַר זיי צונויף אין קופּקעלאַך און פאַרברען זיי. זעהסט, דוד, דאָס איז מיין וואַלד און מיין אַרבייט. שוין דרייסיג יאָהר... די בוימער האָבען צייט... זיי וואַקסען זעהר פּאַמעלעך. אַ פרעמד אויג קען זיך אָפּנאַרען און עס וועט איהם אויסזעהען, אַז דאָס זיינען זעהר יונגע בוימער. אָבער ניט איך. איך ווייס איטליך בוים, ווי מיינע פינגער. דעם האָב איך ניט געלאָזען, אַז ער זאָל בעקומען אַ האָרב און אָן יענעם האָב איך געראַטעוועט פון סוכאָטע. ער האָט שוין באַלד געוואָלט זיך אונטערגעבען און אָנהויבען צו פאַרדאַרט ווערען. בין איך געקומען און איהם אָנגעהויבען צו געבען זונשיין. הע, הע, אַז מיין בוים האָט נאָר דערפיהלט איין מאָל און צוויי מאָל, אַז די זון וואַרעמט איהם, האָסטו געמעגט זעהען מיט דיינע אייגענע אויגען, ווי ער האָט זיך אָנגענומען מיט מוטה און איינס, צוויי, דריי, איך טהו אַ קוק, מיין בוים וואַקסט! און איין מאָל, עס איז אַוועקגעגאַנגען דריי יאָהר און איך קום אַרויס און טהו אַ קוק אויף מיין וואַלד, הע, הע, מיינע בוימער קריגען זיך, האָבען זיך צונויפגעטוצעט איינס אין אַנדערען און זיך פערפּלאָנטערט צווייג אין צווייג און מען קריגט זיך: דער וויל זעהען די ליכטיגע שיין פון דער זון און יענער שרייט, אַז ער וויל זעהען די ליכטיגע שיין פון דער זון און צו דערצו קומט אָן דער ווינד מיט אַ שטורם און בויגט זיי און פּלעכט זייערע צווייגען צונויף און נאָכדעם טהוט ער זיי אַ לאָז אָפּ, אַז זיי זאָלען זיך צוריק אויסגלייכען און פון דעם שטאַרקען פאַרנעם טהוען זיך די בוימער אַ לאָז צוריק און ברעכען זיך אויס די שעהנסטע צווייגען... האָב איך גענומען און אָנגעשאַרפט מיין האַק און אויסגעהאַקט יענע בוימער, וועלכע איך האָב ניט ליעב געהאַט. נאַט אייך, בוימער מיינע, די

ליכטיגע שיין פון דער זון! אָט אַזוי דרייסיג יאָהר. און זאָל עמי־צער קומען און בערעקען יעדען בוים מיט גאָלד און צו מיר זאָגען, לאָז מיך אויסהאַקען דיין וואַלד, וועל איך איהם זאָגען, אַז איך וויל ניט. דאָס איז מיין וואַלד! איך בין אַ מענש און דאָס וועט זיין מיין סימן, אַז איך בין דאָ געוועזען אויף דער וועלט. ווער שמועסט איצט, דוד, אַז איך וועל וויסען, אַז נאָך מיין אַוועקגעהען פון דער וועלט וועסטו דעם וואַלד מיינעם איבערנעהמען אין דיינע הענט און אַז וועסט מיר צוזאָגען, אַז איינמאָל אין דריי יאָהר וועסטו אַוועקלייגען אַלע אַרביי־טען און אַרויסגעהן אין דעם דאָזיגען וואַלד אַריין און זעהען צו די בוימער זיינען אַלע געזונד און שטאַרק, וועל איך טאַקע אַוועקגעהן אויף יענער וועלט גאָר אַן אַנדערער.

דאָס איז אַלעס גערעדט געוואָרען, מיין ליעבער דוד, פון דעם וואָס איך האָב געטהאָן פאַר זיך אַליין. איצט לאָמיר זיך אומקעהרען צו דעם, וואָס אַ מענש בעדאַרף טהאָן פאַר דער וועלט. ווייל דאָס איז ביי מיר אַ סך אַ גרעסערע זאַך, פונדעסטוועגען האָט זיך עס מיר ניט איינגעגעבען. איך רייד איצט וועגען דעם נייעם וועג. שוין לאַנג, אַז מיר ווילט זיך איבערמאַכען דעם וועג ביז צו דעם אָרט, וואו די „פיער וועגען" צושיידען זיך. נאָר עס איז נאָך ניט געוועזען די צייט דערפאַר. איצט גלויב איך מיט מיין גאַנצען האַרצען, אַז די צייט איז געקומען. מיר וועלען אויסגלייכען דעם וועג, אָפּגראָבען די קליינע בערגלאַך און מיט דער ערד אויספּילען די קליינע טהאָלען. און דעם גרויסען באַרג, וועלכער שטעהט אונז ווי אַ וואַנד אין דער מיט פון אונזער וועג, וועלען מיר אויך אַביסעל אָפּגראָבען און אַביסעל נידריגער מאַכען. פון ביידע זייטען פון וועג וועלען מיר אויסגראָבען טיעפע ריוואָטישקעס, כדי דאָס וואַסער זאָל זיך לויפען זיין וועג און ניט אָנזאַמלען זיך און מאַכען טייכלעך אין דער מיט פון וועג. היינט דער וועג אַליין בעדאַרף ווערען אַביסעל אויסגעקיילעכדיגט. גאָר צום ערשטען וועלען מיר אָנוואַרפען גרויסע שטיינער. עס איז דאָ אַ סך שטיינער ביי אונז, בעדאַרף מען זיי אַוועק גיבען דעם וועג אַ מתנה. אויף די גרויסע שטיינער וועט מען שיטען ערד און אויף דער ווייכער ערד ווייטער קלענערע שטיינדלאַך און פון אויבען ערד און דאָס גוט איינפּרעסען. זאָג איך דיר, אַז עס וועט אַרויסקומען אַ וועג, נאָר ווי אַ שעהנער דיל. מיר וועלען פון ביידע זייטען פון אונ־זער וועג בעגלייכען די וועלדלאַך און אָפּריינינגען די שטיינער. און

דערנאכדעם וועט זיך איטליכער באלעבאס ערשט ארומצאמען זיינע לאנקעס וועלכע לויפען ביים וועג און מענשען וועלען פאהרען מיט אונזער וועג און עס וועט זיי ליכטיג ווערען אין זייערע אויגען.

IV

אזוי איז געווארען טשייפעל היל.

ווערווייסט, ווי לאנג מר. וויינבוים וואלט נאך געוועזען געשטא־נען און אויסגערעדט זיין הארץ פאר דוד'ן. עס איז געוועזען דאס ערשטע מאל אין זיין לעבען אלס פאטער פון א מיידעל, אז מען פרעגט ביי איהם, דאס וואס דוד האט ביי איהם געבעטען. האט ער זיך דערפיהלט עפעס אזוי פריי און אפענבאר, אז עס האט זיך איהם גע־וואלט א נעהם טהאן דעם דאזיגען דוד'ן און איהם ארייגלעגען צו זיך אין הארץ אריין, אדער ארויסנעהמען זיין אייגען הארץ און דאס אוועקשענקען דוד'ן. דערפאר האט ער אזוי פיעל גערעדט און ער האט נאך א סך געהאט וואס צו דערצעהלען דוד'ן, נאר פלוצים איז אנגעלאפען אסתר.

אסתר, אז זי לויפט, לויפט זי נים, נאר זי שפרינגט, אזוי אויף איין פיס, און מיט דעם אנדערען טאנצט זי אונטער.

אסתר האט זיך אלע מאל אנגעכאפט אין א בוים, זיך ארומ־געדרעהט ארום און ארום און ווייטער געלאפען און ארויסגעלאזען פון איהר מויל לאנגע, פרעהליכע קולות, אזוי ווי צוויי קו־קו פויגלען וואלטען פון ערגעץ פערבארגענע ערטער אין וואלד זיך גערופען איינער דעם אנדערען.

פון דער ווייטענס האט זי געשריגען צום פאטער:

— פאפא, מיר האבען געסט!

נאר אז זי איז צוגעקומען נעהענטער און דערזעהען דוד'ן, איז זי געווארען גאר אן אנדערע. זי האט אנגעהויבען צו געהן פאמעליך. האלב שמייכלענד און מיט א האלב פארשאמטענדיגען פנים איז זי געבליבען שטעהן פון דער ווייטענס, מיט איין האנד אנשפארענדיג זיך אין א שטאם פון א בוים, האט זי אויסגעוויזען אזא קליינע. און עס האט זיך דוד'ן געדאכט, אז זי וויל צוריק אוועקלויפען, נאר דער בוים אין וועלכען זי איז אנגעשפארט, פערהאלט זי.

— געסט? — האָט מר. וויינבוים ווי זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף, — ווער איז, טאָכטער, דאָרט פאַר געסט?

אסתר האָט זיך אַ שאָקל געטהאָן און, וואַרפענדיג אַ בליק צו דוד'ן, האָט זי געענטפערט:

— מר. ראַגאָווין און זיין זוהן זיינען דאָ, קום שוין אַ היים, פּאַפּאַ.

דוד האָט געקוקט אויף אסתר'ן און ער האָט געטראַכט:

"עס איז נישטאָ אין מיידעל אסתר, נאָר עטליכע געשטאַלטען אין איינער, וואָס הייסען מיט דעם שעהנעם נאָמען אסתר... אלע מאָל איז זי אַן אַנדערע און אלע מאָל שעהנער. דאָס מיידעל פון טשייפּעל היל בייט איהרע קאָלירען אַזוי ווי טשייפּעל היל בייט זיינע קאָלירען. איצט איז אסתר אַ גרינע. איהרע באַקען זיינען בלאַס־גרין און איהרע אויגען, גרויסע און מאַטאָווע, און איהרע שווארצע, געדיכטע ברעמען און וויהעס וואַרפען אַזאַ פּחד און פערציהען דיך אין ווייטע וועלטען. אסתר'ס שווארצע, געדיכטע האָר זיינען איצט געוועזען אַזוי אַרומגעוואָרפען אַרום איהר קאָפּ, אַזוי ווי אַ טשייפּעל־הילער פערפּלאָנטעטער און פערווילדעטער וואַלד. עס איז אין איהר געוועזען דאָס וואַרעמע היימליכקייט פון דעם אויפדערנאַכט אין דעם קאַלטען און ווילדען טשייפּעל־היל און איהרע אויגען האָבען געלויכטען מיט דעם שיין פון דער שעהנער, ליכטיגער זון, וואָס איז איצט געלעגען צו־שפּרייט אויף די אָפענע לאַנקעס. און די פערבעהאַלטענע שאָטענס אין די וועלדער און הינטער די פערפּלאָנטערטע בושעס; דאָס בייג־קעניש פון די אלע טשייפּעל־הילער קליינע בוימעלאַך און גרויסע בוי־מער, וועלכע זיינען ערגעץ און אומעדום צואוואָרפען, ווער אין טיפען וואַלד, ווער אין אַ טהאָל צווישען גרויסע שטיינער און ווער ביי דעם לויפענדען שפּרינגענדיגען קוואַל; דאָס גרינע רויט־מאַטאָווע בייג־קעניש פון די אָפּגעפאַלענע בלעטער אויף דער ערד און פון די בלע־טער די טרוקענע, וועלכע זיינען נאָך ניט אַראָפּגעפאַלען פון די בוי־מער. דאָס דאָזיגע בייגקעניש איז געלעגען אויף אסתר'ס פּנים. דער פייף פון דער ווייטער זעג מיהל אין דער פריה, ווען עס הויבט אָן צו טאָגען, און דאָס זינגעריי פון די ווינטער פויגלאַך, ווען די זון געהט אַרויס און הויבט אָן מיט וואַרעמקייט די נאַקעטע קעפּ פון די בוימער און דאָס אָפּגעריסענע יאָמערען פון דער קוקוווייקע אין דער מיט פון דער נאַכט ערגעץ אויף אַ גרויסען שטיין אויף דער לאַנקע,

און דאָס פּלאָטשיגע שאַרפע ווידערקול פון דער האַק, וואָס טראָגט זיך אַ גאַנצען טאָג פון דעם וואַלד וואָס אין טיעפען טאָהל און דאָס מאָנאָטאָנע, לויפענדיג קול פון דעם טייכעלע, און דער אומגעריכטער משוגענער אויסגעשריי פון אַ גראָבען בוים, וואָס איז ערגעץ אין אַ וואַלד פּלוצים אומגעוואָרפען געוואָרען, האָט אסתר אין זיך פון קלײנערהייד אַריינגענומען. אַז זי רעדט, אָדער אַז זי לאַכט, איז דאָס אסתר פון טשייפּעל היל, וואָס רעדט און לאַכט אַזוי ווי אַ קינד פון די צוואוואָרפענע בערג און שטיינער און וועלדער. און די צוואוואָרפענע וועלדער, בערג און שטיינער פון טשייפּעל היל, און פון די וואָס רינגלען אַרום טשייפּעל היל, אָט ליגען זיי זיך אַזוי פערשלאָפען אין זייער איינפאַך פערווילדעוועטען טויזענד יאָהריגען דרעמעל. און אָט טהוען זיי זיך אַ כאַפּ אויף און זיי הויבען אָן זייער טויזענד יאָהריגען שפּיעל. איין באַרג שרייט אַריבער מיט זיין געוואַלד דעם אַנדערען באַרג; אַן אַנדער באַרג שטעלט זיך אויף זיינע הויכע הויכען און שפּרינגט אַריבער דעם אַנדערען קליינעם באַרג, און איין באַרג טהוט אַ נעהם דעם שווערסטען שטיין פון זיינע סקאַלעס און טהוט מיט איהם אַ וואָרף אין טהאָל אַריין. דער גרויסער שטיין פאַלט אַזוי פּאַמעלעך באַרג אַראָפּ און צוברעקעלט מיט אַ גרילצעדיגען שמייכעלע אַלע קלענערע שטיינער, וועלכע ליגען איהם אין וועג און מאַכט פון זיי שטויב. און דערפאַר וואָס דער דאָזיגער גרויסער שטיין האָט מיט אַ שמייכעלע אַזוי געברעקעלט די קלענערע שטיינער, פאַלט ער דער גרויסער שטיין אַראָפּ אין אַ טהאָל אַ טיעפען און בלייבט ליגען דאָרט ווייטיג־אַליין און דערפאַר וואָס דער באַרג איז ווילד משוגע געוואָרען און אַ כאַפּ געטהאָן דעם גרויסען שטיין און איהם אַראָפּגעוואָרפען אין טהאָל אַריין, קומען צולויפען ווינטען און בלאָזען אַראָפּ דעם שטויב פון דעם קאָפּ פון באַרג. בלייבט דער באַרג אַ נאַקעטער אָהן שטויב. אָבער ער שטעהט אַזוי נאָך אַלץ אַ הויכער און וואַרט יאָהר איין יאָהר אויס. די ווינטען, זיי זיינען שטיפערס־קינדער און ברייגען צוטראָגען פון אַלע עקען מיט זייערע פליגלען שטויב און אַז ער איז דער העכסטער באַרג, וואָס אויף איהם מוזען זיך אַלע ווינטען אַנידערזעצען אָפּרוהען, האָט עפּעס דער באַרג מורא, אַז ער וועט ניט האָבען קיין שטויב פון איטליכען ווינד בלייבט אַביסעלע און אַזוי קומען יאָהרען און זיי געהען אַוועק און מיט זיי קומט שטויב און אין שטויב איז פאַרהאַנען קערענדלאַך פון גראָזען. וואָרעמען

זיך אָן די קערענדלאַך און צואוואַקסען זיך. און דער באַרג ווערט באַדעקט מיט אַ גרינקייט, וואָס בלענקט פון דער ווייטענס. די נאַרישע שטיפער, די ווינטען האָבען ניט קיין אויגען און זעהען ניט, אַז דער הויכער באַרג איז באַדעקט מיט גרינע גראָזען. נאָר זיי בלאָזען און טראָגען זיך איבער דער וועלט און אָפּצורוהען זיך קומען זיי אַלץ צו דעם הויכען באַרג און ברייינגען מיט זיך שטויב און אין שטויב איז דאָ קערענדלאַך פון בוימער. בעהאַלטען זיך די קערענדלאַך אין די טיעפע גראָזען און וואַרעמען זיך אויס און עס הויבט אָן שפּראָצען אַ וועלדעל. עס געהען אַוועק יאָהרען און דער הויכער באַרג ווערט באַדעקט מיט אַ וואַלד. נאַ, ערד איז דאָ, גראָז אויך און דערצו אַ געדיכטער וואַלד. קומט צו געהן אַ מענש, וואָס הייסט טשייפּעל און באַזעצט זיך; בויעט אַ הויז, שטאַהלען; שטעלט אריין בהמות אין די שטאַהלען און האַקט בוימער און אַנדערע וואַקסען אויס, שניידט די גראָזען און אַנדערע וואַקסען, אַקערט די ערד און דורך דעם ווינטער ווערט די ערד פון די שנעען און רעגענס איינגעפּרעסט און פאַרהאַרטעוועט. דערנאָכדעם שטאַרבט דער מענש און לאָזט איבער דאָס הויז, שטאַהלען און בהמות צו זיינע קינדער. די קינדער ווערט דאָס פאַרמיאוס'ט און זיי געהען זיך ערגעץ אַוועק מיט די פיער ווינטען, די שטיפער די נאַרישע און לאָזען איבער אויף הפקר דאָס אָרט וואו זייער פאָטער טשייפּעל האָט זיינע כוחות אַנידערגעלעגט. אָדער זיי פאַרקויפען דאָס צו אימיצען. מר. וויינבוים קויפט דאָס הויז און באַזעצט זיך דאָרט. האָט ער אַן אַנדער סטיל אין זיינע הענד, אַנדערע קאָלירען אין זיינע פאַרבען. צו דעם פאַרפלאָנטערטעןווילדערניש פון בושעס און בראַיערס, שטיינער און וועלדער, לעגט ער צו זיין ווייכע האַנד. דאָס ווילדע ווערט ניט שוואַכער, נאָר אַזוי פאַראיידעלט און מיט אַ באַשטימטקייט. עס האָט זיך איטליכער שטיין זיין אָרט געפונען און דער בוש מיט דעם בראַיער האָבען זיך געמוזט אונטערגעבען און אַנטלאָפען אין פאַרוואָרפענע ערטער, וואו זיי קענען ניט אָנקוקען די ליכטיגע שיין פון דער זון און דער וואַלד איז שוין דרייסיג יאָהר אַלט און שטעהט אָט אַ דאָ, וואו וויינבוים וויל, און וועט שטעהן אַזוי אַלע טעג און אַלע יאָהרען וויפיעל די ערד וועט שטעהן.